FJÚŽN

Asi nie je človek, ktorý by tento rok kvôli pandémii koronavírusu nemusel zmeniť svoje plány. Hráme šach s vírusom, vyžaduje si to neustále taktizovanie a prehodnocovanie každého ďalšieho kroku. Veľmi dobre to zažili seniori, lekári, rodičia so školákmi, učitelia, organizátori kultúrnych podujatí, obyvatelia uzavretých komunít na Spiši a mnohí ďalší.

Neviditeľné riziko môže zvádzať k tomu, že začneme hľadať vinníka, zraniteľné skupiny tak neohrozuje len vírus, ale aj predsudky. Pocit z nájdenia „vinníka“ je však len chvíľkovou a falošnou úľavou, ktorá časom vyprchá.

Globálna pandémia zmenila náš zabehnutý spôsob života. Na jednej strane sme sa izolovali v snahe ostať v bezpečí, no zároveň sa ukázalo, že keď sa ocitneme v kríze, dokážeme byť súdržní a vzájomne si pomáhať, bez ohľadu na farbu pleti, materinský jazyk, vek či sociálne prostredie. Spojení v izolácii sme mali čas reflektovať, ako si utvárame a udržiavame medziľudské vzťahy a v akých komunitách a spoločenstvách chceme fungovať.

Slovensko je domovom aj pre 140-tisíc cudzincov a cudziniek a festival [fjúžn] je príležitosťou na vzájomné spoznávanie ľudí, ktorí síce pochádzajú z iných krajín, ale sú integrálnou súčasťou tejto krajiny. Pestrým programom vytvoríme príležitosti na stretávanie, spoznávanie a prekonávanie bariér, ktoré medzi nami môžu existovať. Pridajte sa k nám! Spoločne môžeme spoznávať svet, ktorý máme doma.

Anna Jacková,
šéfeditorka www.fjuzn.sk

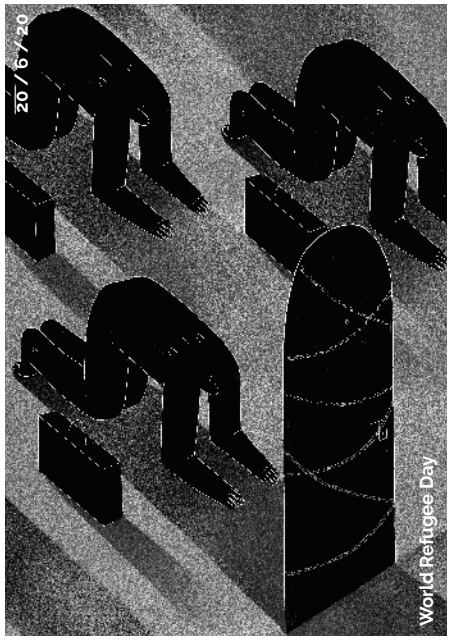

2. MIESTO: Kristián Štupák / It's closed

Pandémia koronavírusu zasiahla ľudí po celom svete. Niektorí sme sa mohli izolovať doma, iní však museli svoj domov z rôznych dôvodov opustiť a aj počas tejto neľahkej situácie sú stále na úteku. Každý rok si 20. júna počas Svetového dňa utečencov pripomíname silu a odvahu týchto ľudí.

Až 1 % ľudstva bolo podľa Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov nútené migrovať kvôli vojne, konfliktom či prenasledovaniu. Takmer 80 miliónov ľudí nedobrovoľne opustilo svoje domovy, ktoré im nedokázali poskytnúť bezpečie. Nikdy v histórii ich nebolo viac ako dnes.

V Nadácii Milana Šimečku sme spolu s ďalšími organizáciami pravidelne pri príležitosti Svetového dňa utečencov pripravovali komunitné podujatie zakončené Dáždnikovým pochodom ulicami Bratislavy. Keďže verejný život sa počas pandémie zastavil, vyhlásili sme plagátovú súťaž Refjúžn Poster.

Autorov a autorky sme vyzvali, aby reagovali na aktuálnu situáciu v súvislosti s migráciou a obmedzením pohybu. Kam by ste migrovali, ak by ste mohli? Je pohyb možný pre všetkých rovnako? Na aké limity naráža naša solidarita? Dotýka sa pandémia všetkých rovnako? Máme ešte väčší strach z neznámeho? Je hlas zraniteľných skupín dostatočne počuť? Kam by ste ušli vy, ak by ste museli opustiť svoj domov? A myslíte, že by vás hostiteľská krajina privítala? Ako reagujete na výroky: „nie som rasista, ale...“, „tak si ich zober domov...“?

Spomedzi 77 prihlásených prác vybrala odborná porota v zložení Olja Triaška Stefanović (predsedníčka poroty, fotografka), Pavel Choma (grafický dizajnér), Kvet Nguyen (študentka fotografie), Michaela Kučová (publicistka a organizátorka kultúrnych podujatí), Ivana Šáteková (výtvarníčka) a Anna Jacková (šéfeditorka fjuzn.sk) tri víťazné plagáty. Okrem toho mohla verejnosť zahlasovať za svoj obľúbený plagát, ktorý získal Cenu verejnosti.

1. MIESTO: Kamila Valešová / Bariéry
KOMENTÁR AUTORKY: Bariéry môžu mať konkrétnu hmotnú podobu, ale často sú to práve tie neviditeľné, zakorenené v nás, ktoré sa oveľa ťažšie prekonávajú.
HODNOTENIE POROTY: Porota oceňuje originálny prístup autorky, ktorá dômyselným spôsobom reagovala na výrazne nízky

1. MIESTO: Kamila Valešová / Bariéry

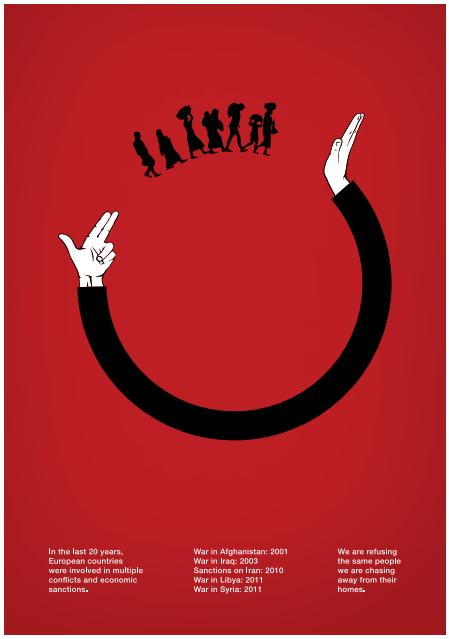

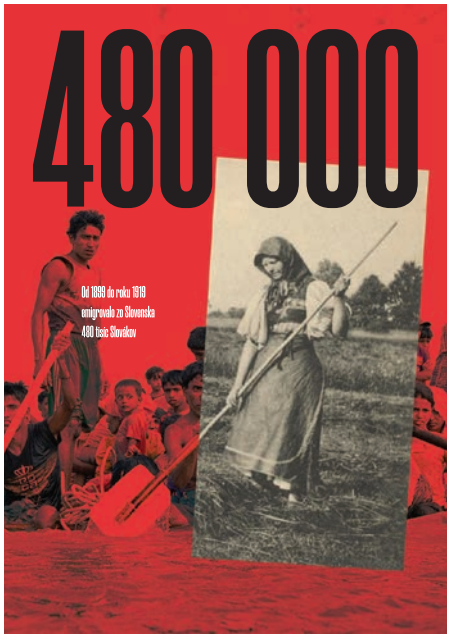

3. MIESTO: Igor Kupec / Cycle, 480 000, Utečeniec

počet udelených azylov na Slovensku. Jednoduchým, ale prekvapivým vizuálnym uchopením štatistického údaju otvára hlbšiu diskusiu kolektívnych identít, nielen z pohľadu prijímania utečencov a utečenkýň, ale aj akejkoľvek inakosti v spoločnosti. Víťazný návrh ponúka reflexiu toho, čo je považované za akceptovateľné, čo ešte spĺňa kritérium „slovenskosti“ a čo sa už vymyká zaužívanému vnímaniu „nášho“.

2. MIESTO: Kristián Štupák / It's closed
KOMENTÁR AUTORA: Séria ilustrácií s názvom „It's closed“ vyobrazuje myšlienkové pochody a následné predstavy súvisiace s témou migrácie. Ilustrácie zobrazujú situácie, ktoré zažívajú utečenci počas ich presunu z vlastnej krajiny. Ilustrácie sa takisto zaoberajú otázkou: Koľko si toho musia utečenci vytrpieť a zažiť, aby prišli niekam, kde sa im bude ľahšie žiť? Ilustrácie majú pôsobiť neutrálne voči každej národnosti či rase, pretože mnoho ľudí po celom svete sa stretáva s odmietaním či vyhosťovaním z krajín, do ktorých chceli prísť za lepším životom.
HODNOTENIE POROTY: Pri sérii troch ilustrácií porota oceňuje vynikajúcu výtvarnú kvalitu s jasným autorským prístupom. Autor citlivým spôsobom poukazuje na často bezradné situácie a niekedy až nedôstojné podmienky, v ktorých sa ľudia na úteku ocitnú. Silná emócia začarovaného kruhu, z ktorej sa dá vymaniť len veľmi ťažko, adresne zobrazuje byrokratizmus akejkoľvek prijímajúcej krajiny.

3. MIESTO: Igor Kupec / Cycle, 480 000, Utečeniec
HODNOTENIE POROTY: Porota oceňuje rôznorodosť všetkých troch návrhov v rovnako vysokej kvalite. Autor vytvára vtipné a úderné posuny známych zobrazení, v ktorých svojimi zásahmi prináša nové prieniky a prepojenia globálnych tém a lokálneho kontextu.

CENA VEREJNOSTI: Zuzana Valášková / Pozor!
KOMENTÁR AUTORKY: Tému migrovania verzus uzavretia hraníc som spracovala pomerne nadľahčene. Všetko sa točí okolo spoločnosti, ktorú tvoria ľudia. Čo ak by sa začali všetky nariadenia, práva a povinnosti vzťahovať aj na zvieratá? Alebo dokonca na vodu, ktorá prúdi celým svetom?

CENA VEREJNOSTI: Zuzana Valášková / Pozor!

ROZHOVOR

MILAN
ANDRÉ

MYSLÍM, ŽE SA EŠTE LEN UČÍTE BYŤ NAOZAJ SLOBODNÝMI

„Keď mám povedať, kto som, je to komplikované. Uvedomujem si, že nevyzerám ani ako Kanaďan a ani ako Slovák, najviac pôsobím ako Afroameričan-Kubánec, hoci tieto kultúry boli najmenšou súčasťou mojej výchovy," hovorí hudobník Milan André. Hudbu vyštudoval v Toronte, no prvý album s názvom *Who Am I?* vydal na Slovensku, odkiaľ pochádza jeho mama. A hoci práve u nás zažil prvý rasistický útok, hovorí, že sa tu cíti ako doma a vždy, keď pristáva lietadlo, má z toho výborný pocit.

Z: NARODILI STE SA V KANADE, POVAŽUJETE SA ZA KANAĎANA?

M: Ja som sa v podstate celý život identifikoval s Kanadou, ale nedávno som nadobudol pocit, že je to o čosi komplikovanejšie. Začal som pracovať s deťmi pôvodných obyvateľov Kanady a zistil som, že kanadská história nie je úprimná. Európania tú zem ukradli, takže všetci sme tam v podstate cudzinci. To znamená, že celá moja identita, všetko, čo som celý život vnímal ako Kanaďan, mi teraz veľmi nesedí. A keďže nie som Kanaďan, neviem, čo som, lebo som spolovice Slovák, spolovice Afroameričan a ešte mám aj kubánske korene. Kanada bola dlho pre mňa akási istota, tam som sa narodil, vyrástol, takže ľahká odpoveď je: áno, som Kanaďan, ale v skutočnosti je to komplikovanejšie.

Z: AKÉ STE MALI DETSTVO?

M: Vyrástol som len s mamou, ktorá pochádza zo Slovenska. Otec bohužiaľ zomrel, keď som mal len rok. Každé dva roky sme striedavo chodili do Ameriky za otcovou rodinou a aj na Slovensko k maminej rodine.

Z: ČO VAŠICH RODIČOV PRIVIEDLO DO KANADY?

M: Je to dosť pekný príbeh. Neviem, či poznáte pen pal service, existovalo to kedysi dávno. Ľudia sa tam mohli prihlásiť a písať si s niekým na druhej strane sveta, kto sa tiež prihlásil. Mohli ste si tak nájsť nového kamaráta z inej krajiny a písať si listy. Neviem, ako dlho to ľuďom vydržalo, niektorí možno aj odpísali a po čase prestali. Moji rodičia si písali tri roky a v tých listoch sa do seba zaľúbili.

Z: A VÔBEC SA NEVIDELI?

M: Mama nemohla tak ľahko odísť z Československa, takže otec prišiel po tých troch rokoch za ňou. Bol pilot, takže si vybavil pracovnú cestu, priletel a vtedy sa videli prvýkrát. Vzali sa v Bratislave, vybavili víza a dohodli sa, že odídu spolu do Montrealu, keďže on mal radšej Kanadu ako Ameriku.

Z: ČÍM SA VTEDY ŽIVILA VAŠA MAMA?

M: Mama študovala jazyky, angličtinu a ruštinu, a bola prekladateľka. Ale keď prišli do Kanady, prácu si hľadala ťažko. Takže sa vrátila do školy a vyštudovala knižničné technológie, teraz pracuje v tomto odbore pre Montrealskú univerzitu.

Z: KEDY STE BOLI PRVÝKRÁT NA SLOVENSKU? AKÉ MÁTE NAŇ SPOMIENKY?

M: Prvýkrát som tu bol, keď som mal len osem mesiacov, a to si nepamätám nič. Ale matne si spomínam na Vianoce a na deda v Nitre, keď som mal možno štyri až šesť rokov, on stále býval v tom istom byte, tak si to viem vizuálne vybaviť. A potom mám veľa spomienok od ôsmich do dvanástich rokov, keď sme sem chodievali pravidelne.

Z: ODKEDY STE SA UČILI SLOVENČINU?

M: Ja som sa ju oficiálne nikdy neučil. Moje prvé slovo vraj bolo auto. Slovenčinu som sa naučil tak, ako sa ju naučí bežné slovenské dieťa, len konverzačne s mamou. Nikdy som neštudoval gramatiku, preto robím chyby a niekedy dobre neskloňujem. Ale cítim sa v tom jazyku veľmi prirodzene, vôbec sa netrápim a nehanbím sa. Veľa ľudí sa hanbí rozprávať cudzím jazykom, keď majú nejaký prízvuk, robia chyby, ale mne je to úplne jedno.

Z: IDENTIFIKUJETE SA S AFROAMERICKOU KOMUNITOU? AKO SA VÁM Z TOHTO POHĽADU ŽILO V KANADE – STRETÁVALI STE SA AJ S NEGATÍVNYMI REAKCIAMI NA SVOJ PÔVOD?

M: V Kanade som žil vo veľkých mestách, v Toronte osem rokov, v Montreale do mojich dvadsiatich rokov a potom som sa vrátil do Toronta do školy. Tieto mestá sú také multikultúrne, že vidíte inú farbu pleti každým smerom, ktorým sa pozriete. Nemám stadiaľ žiaden rasistický zážitok alebo niečo podobné. Môj prvý rasistický zážitok sa stal, žiaľ, práve na Slovensku, v Nitre asi v roku 2002.

Tu vždy cítim, že ľudia si všímajú farbu mojej pleti. Veľakrát v dobrom, páči sa im, že som trochu iný, ale nie vždy je to tak, a to je trochu divné. Uvedomujem si, že na prvý pohľad nevyzerám ani ako Kanaďan, ani ako Slovák, najviac pôsobím naozaj ako Afroameričan-Kubánec, hoci tieto kultúry boli najmenšou súčasťou mojej výchovy. Spojenie s nimi pociťujem intenzívnejšie až tento rok vzhľadom na to, čo sa deje v Amerike. Preto sa mi to všetko trochu ťažko vysvetľuje. Vyrástol som v úplne inom kultúrnom kontexte, než ako vyzerám. Zdá sa mi dobré, že som nevyrástol „s farbami“ a nevnímal som ich, lebo moja mama ich neriešila. Ale na druhej strane si myslím, že je dôležité, ak napríklad biely rodič vychováva zmiešané dieťa, aby s ním o tom hovoril a aby dieťa vedelo, čo ho zrejme čaká.

Z: AKO VNÍMA VAŠA MAMA TO, ŽE STE SA VRÁTILI NA ČAS ŽIŤ NA SLOVENSKO?

M: Ona veľmi nedáva najavo emócie, ale viem, že to bolo pre ňu veľmi, veľmi potešujúce. Myslím, že to bola pre ňu veľmi krásna myšlienka, že jej syn žije tam, kde vyrástla. Nikdy mi to nepovedala, ale viem, že z toho má veľkú radosť. Vždy som jej posielal fotky, a tak to mohla prežívať sprostredkovane cezo mňa a zaspomínať si. Prvé dospelé roky prežila v Bratislave a v Prahe. A to, že sa teraz chystám žiť do Prahy, je pre ňu ešte silnejšie, lebo ju má veľmi rada.

Z: KEĎ STE S ŇOU CHODIEVALI NA SLOVENSKO POČAS DOSPIEVANIA, MALI STE O NAŠEJ KRAJINE NEJAKÉ ZIDEALIZOVANÉ PREDSTAVY, KTORÉ SA POTOM ROZPLYNULI ALEBO ZMENILI, KEĎ STE TU REÁLNE ZAČALI ŽIŤ?

M: Po tom spomínanom rasistickom zážitku sme tu desať rokov neboli, takže posledná spomienka, ktorú som mal, nebola veľmi dobrá. Myslím, že aj preto som Slovensko vnímal ako krajinu, kde som sa trochu bál, a myslel som na to aj v roku 2013, keď som sa prvýkrát po tom dlhšom čase vrátil. Ale netušil som, ako sa tu reálne žije. Ostali mi však aj dobré spomienky z detstva, vždy som sa tu cítil ako doma, a keď pristáva lietadlo, mám výborný pocit.

Z: KEĎ SLOVENSKO POROVNÁTE S INÝMI KRAJINAMI, KDE STE ŽILI, V ČOM BY SA NAŠA KRAJINA MOHLA ZLEPŠIŤ?

M: Už sa to zlepšuje, ale Slovensko by mohlo byť viac progresívne, viac otvorené voči iným kultúram, orientácii a celkovo k ľudským témam. Máte tu veľmi silné zvyky a tradície v tom, aký má byť život, kto tu má byť a čo má v živote robiť. Ale bolo by dobré sa trochu prispôsobiť tomu, že svet sa zmenil, panuje v ňom väčšia sloboda a každý môže byť tým, kým chce, môže robiť, čo chce, a neexistujú na to pravidlá.

Myslím si, že je za tým aj história Československa, asi sa ešte ľudia učia, čo to znamená byť úplne slobodnými. Ide to dobrým smerom, čo vidno napríklad v tom, že ste si zvolili prezidentku, alebo aj v tom, že sa tu vôbec plánujú protesty ako napríklad Black Lives Matter. Mohlo by ich byť oveľa viac, ale aj to je silný symbol toho, že sa to mení.

Z: PREJDIME K VAŠEJ PRÁCI. ODKEDY VÁS ZAUJÍMALA HUDBA?

M: Na gitare som začal hrať, keď som mal desať rokov, a ďalších desať rokov som potom doma absolvoval súkromné kurzy. Najprv som šiel študovať psychológiu na McGillovej univerzite v Montreale, no po jednom semestri som vedel, že ma to stále ťahá k hudbe. Odišiel som do Toronta a päť rokov som študoval na Humber College.

Niektorí začínajú oveľa rýchlejšie, ale mne trvalo veľmi dlho, kým som zistil, kto som, čo sa týka tvorby. Potreboval som nájsť svoj zvuk a svoj vlastný spôsob, ako tvoriť a ako písať. A konečne mám pocit, že už som tam. Možno to znie čudne po desiatich rokoch, čo robím hudbu, ale až teraz mám pocit, že naozaj začínam. Akoby všetko doteraz viedlo k tomuto momentu.

Na začiatku nemá človek sebavedomie, často sa aj mne stalo, že som konal podľa toho, čo mi povedali iní, bral som vážne, čo si ľudia mysleli o mojej tvorbe. Dnes sa cítim omnoho istejšie, možno práve preto, lebo mám za sebou už niekoľko rokov práce. Teraz si už nedám hovoriť do toho, čo by som mal robiť. Každý nech má pokojne svoj názor, ale mňa už to neovplyvní.

Z: AKO STE SA DOSTALI NA HUMBER COLLEGE, KTORÁ JE JEDNOU Z NAJLEPŠÍCH ŠKÔL PRE JAZZOVÚ A MODERNÚ TVORBU V KANADE? PREČO STE SA ROZHODLI PRE ŠTÚDIUM JAZZOVEJ KOMPOZÍCIE?

M: Chcel som ísť na Berklee College of Music v Bostone, to bola moja vysnená škola a dostal som sa tam. Ale stálo to 40-tisíc dolárov ročne a to sme si nemohli dovoliť. No vesmír to vyriešil tak, že všetko dopadlo, ako malo. Humber College bola moja druhá voľba. Už pár rokov som chodieval na letný hudobný tábor, kde učili učitelia z tejto školy. Nemal som žiaden špecifický záujem o jazz, ale keď študujete hudbu, tak je to buď klasický základ, alebo jazzový. Prvé tri roky som teda absolvoval jazz, potom sme si počas ďalších dvoch rokov mohli vyberať rôzne kurzy, išiel som na skladanie, produkciu a spev.

Z: KEDY STE ZLOŽILI PRVÚ VLASTNÚ PESNIČKU? O ČOM BOLA? HRÁVATE JU EŠTE?

M: Vôbec nie. Ja už nehrávam ani veci z minulého roka. Napríklad album, čo sme vydali so SInko Records, sa mi nepáčil možno už mesiac po vydaní. Tento rok v júli som vydal EP-čko a doslova na druhý deň ma už nebavilo. Veľa muzikantov často hovorí o tvorivom bloku, ja to tak nemám, tvorím v kuse. Nejde to, samo-

zrejme, vždy, ale nie je to blok. Za posledný rok a pol som urobil tak veľa vecí, že by vydali na tri-štyri albumy. Preto sa mi ťažko spomína na minulosť, lebo stále hľadím skôr pred seba. Prvé pesničky si teda nepamätám, iba matne si spomínam na jednu, keď som mal dvanásť-trinásť. Mama ju mala nahranú na videu, volalo sa to Beautiful... niečo, už si nespomínam čo.

Z: PÔSOBILI STE AJ V LONDÝNE, KDE BY STE MOHLI MAŤ VÄČŠIE PUBLIKUM AKO TU NA MALOM SLOVENSKU. NIE JE LONDÝN LEPŠIE MIESTO PRE VYDANIE ANGLICKÉHO ALBUMU AKO SLOVENSKO?

M: Asi áno. Ale keď som bol v Londýne, bolo to divné obdobie, počas ktorého som bol trochu stratený. Tvoril som, nahrával, ale nevyhľadával som príležitosti. Potom som prišiel sem a zrazu sa to stalo – niekto poznal niekoho, vznikla spolupráca so SInkom (vydavateľstvo SInko Records, pozn. red.) a mal som pocit, že je to tá správna cesta.

Nešlo pritom iba o samotný album. Malo to pre mňa aj iný zmysel. Okrem toho, že som vytvoril veľa nových piesní, som sa tu o sebe aj veľa naučil. Bola to pre mňa dobrá životná skúsenosť. A aj prostredníctvom hudby som na Slovensku prekonal veľa skúšok.

Dnes už viem, že moje publikum tu možno nie je v takom počte, ako by to mohlo byť niekde inde, no sú tu ľudia, ktorí si vážia inú, nekomerčnú hudbu, takže viem, že by som sa mal kam vrátiť.

Z: AKO VNÍMAJÚ VAŠI HUDOBNÍ KOLEGOVIA ZO ZAHRANIČIA TO, ŽE STE SA ROZHODLI PRE KARIÉRU NA SLOVENSKU?

M: Neviem. Muzikanti asi vidia na instagrame, čo robím, ale nespomínam si, že by mi niekto o tom niečo písal. Spomínam si však, že pod jedným článkom v SME raz niekto napísal do komentára – „Keď si nemal úspech v Amerike, tak si musel prísť na Slovensko." Takže možno to niekto vníma aj takto, že stačí ísť do nejakej menšej krajiny a bude to ľahšie, lenže to je práve ten paradox, že to tak vôbec nefunguje. Ani mne sa prvý rok vôbec nedarilo.

Veľa sa zaoberám egom. Každý má ego a to nie je zlá vec, máme ho, aby nás chránilo. Ale ja sa snažím dosiahnuť to, že budem jeho majiteľom a nie opačne. V tomto smere bol príchod na Slovensko pre moje ego nesmierne dobrý zážitok, lebo ono malo očakávanie, že sem prídem a pôjde to. A vôbec to nešlo, čo bola veľmi pokorujúca skúsenosť. Teraz v podstate viem, že nič neviem. Preto musím robiť a tvoriť len to, čo chcem, lebo žiadne iné istoty neexistujú.

Z: HOVORÍTE PO FRANCÚZSKY, ALE SPIEVATE V ANGLIČTINE. NECHCELI STE SPIEVAŤ AJ V SLOVENČINE?

M: Keď som prišiel, mal som záujem písať pesničky aj po slovensky, ale aj tí umelci, ktorých som stretol, väčšinou tvorili v angličtine, s výnimkou Katarzie, s ktorou by som rád spolupracoval. Myslím však, že primárne budem aj naďalej tvoriť v angličtine, hoci chcel by som ísť hrať aj do krajín, ktorých jazykom hovorím – do Francúzska či do Španielska. A ak by tam vznikla aj nejaká spolupráca so správnymi ľuďmi, bol by som rád.

Z: VIETE POROVNAŤ ZAHRANIČNÝ HUDOBNÝ TRH A SLOVENSKÝ? SKLADBA *THRONE* NA VAŠOM ALBUME *WHO AM I?* JE VRAJ INŠPIROVANÁ POMERMI V HUDOBNOM PRIEMYSLE. VYCHÁDZA Z VAŠEJ VLASTNEJ SKÚSENOSTI?

M: Táto skladba bola o tom, že hudobný priemysel dáva len málokedy šancu neznámym

umelcom, ktorí nemajú publikum. Kedysi priemysel hľadal talenty a veril im, aj keď nemali za sebou „čísla“. Práve tak našiel hudobníkov, ktorí boli úplne neznámi, podporil ich a vďaka tomu vyrástli.

Ale musím priznať, že to bola možno len moja naivná perspektíva, akou som to vnímal, keď som tú pesničku písal. Mal som pocit, že by som si zaslúžil viac, než som vtedy dostal, no pravda je aj taká, že som vtedy vôbec nepracoval tak veľa. Môj pohľad sa časom zmenil. Stále si síce myslím, že to, čo som napísal, je pravda, ale už sa na to nehnevám.

Z: ČO BY STE CHCELI V HUDBE DOSIAHNUŤ?

M: Celý život som mal rôzne ciele, ale teraz mám pocit, že by som chcel mať predovšetkým istotu sám v sebe, nehľadať stále uznanie niekde inde. Myslím, že to je často náš problém, že svoju hodnotu dávame neustále do rúk ostatným. Aj ja som bol doteraz taký a až teraz si uvedomujem, aké je to šialené. Akoby sa naša hodnota odvíjala iba od toho, čo dosiahneme a či sme dostatočne úspešní.

Mať ciele je, samozrejme, normálne, ale mali by byť stanovené inak než napríklad, či vyhrám nejakú cenu. Ja by som chcel nájsť svoje publikum, ľudí, ktorí budú rozumieť tomu, čo robím, a budú to milovať tak, ako to milujem ja. Publikum, s ktorým sa budeme držať spolu. Chcel by som cestovať a hrať, nech príde hoci len päťdesiat ľudí. A samozrejme, rád by som spolupracoval s ľuďmi, s ktorými si rozumiem a ktorých obdivujem.

Z: Z TEXTOV VÁŠHO PRVÉHO ALBUMU TO PÔSOBÍ, ŽE STE SA SNAŽILI NÁJSŤ. PODARILO SA VÁM TO?

M: Nie, lebo som zistil, že sa v kuse meníme. Možno príde obdobie, keď vám váš život bude pripadať veľmi stabilný a istý, ale to sa zmení. Život prinesie iné veci. Takže som zistil akurát to, že neviem, kto som. No zdá sa mi, že keď akceptujete tú nekonečnú evolúciu, tak vtedy opadne všetka úzkosť a stres. Otázka Who Am I? je teda symbolická – je to otázka na celý život.

Z: VYCHÁDZAJÚ VŠETKY VAŠE SKLADBY Z VAŠEJ OSOBNEJ SKÚSENOSTI? JE PRE VÁS HUDBA AJ TERAPIOU?

M: Áno, určite je. Kedysi mi práve tvorba veľmi pomáhala, duševne a emocionálne. Aj teraz to tak funguje, no menej intenzívne. Stále čerpám inšpiráciu z osobnej skúsenosti, no nie je to tak, že by som tvoril iba vtedy, keď sa veľmi trápim a zrazu je z toho skladba. Keď je človek rozladený, možno naozaj tvorí viac, ale nie je to až také zdravé. Skladba mu možno v prvom momente pomôže, ale problém sa tým nevyrieši. Naopak, keď je človek vyrovnaný, tak netvorí preto, lebo sa má veľmi zle, alebo preto, že sa má výborne, ale preto, lebo je naozaj kreatívny a vie nájsť inšpiráciu v hocičom.

Z: JE TO NÁROČNÉ, ODHALIŤ SA V SKLADBÁCH?

M: Asi som si na to zvykol, vôbec to nie je náročné. Ani neviem, ako na to odpovedať, lebo to je jediný spôsob, akým viem cez hudbu komunikovať – otvoriť emócie a nič neskrývať.

Z: MNOHÉ PIESNE NA ALBUME *WHO AM I?* SÚ MELANCHOLICKÉ. NAŠLI STE NAPOKON NÁDEJ – MOŽNO POČAS TVORBY NOVÉHO EP-ČKA *LOVE AND LIGHT*?

M: Ten album bol dosť tmavé obdobie. Povedal by som, že rok 2018 bol pre mňa asi jeden z najťažších, minimálne jeho prvá polovica, keď album vznikol. V EP-čku som sa otvoril novým príležitostiam a to prinieslo nových ľudí aj zážitky. Tak vznikla aj téma *Love and Light*. Stále som sa trochu trápil a niekto mi zrazu povedal, že sme v podstate len „love and light“ – že musíme len dávať naše svetlo a lásku. V skladbe teda hovorím, že aj keď možno trochu strácam smer, nie som stratený. Je tam nádej, určite.

Z: AKO VÁS AKO UMELCA ZASIAHLA KORONAKRÍZA?

M: Minulý rok som celý precestoval, každý mesiac som bol niekde inde, takže keď som počas korony ostal na Slovensku, bolo to pre mňa veľmi upokojujúce obdobie, veľa som tvoril, mal som aj taký týždeň, keď som každý deň napísal novú pesničku. Navyše, keďže to tu s koronou nebolo také zlé, cítil som sa bezpečne, a preto som sa veľmi netrápil.

Z: PREŽÍVATE KONCERTOVANIE PO KARANTÉNE INAK?

M: Odkedy opäť môžeme hrať, mal som asi dva poriadne koncerty, jeden v júli v Liberci a potom ďalší v auguste v Brne. Oba boli krásne a až spätne som si uvedomil, že som si to mal ešte viac užiť. Prežíval som však najmä vďačnosť, lebo v Amerike a v Kanade sa teraz ešte nekoncertuje.

Z: SVOJU HUDBU SI SÁM SKLADÁTE AJ TEXTUJETE, SÁM SA SPREVÁDZATE NA AKUSTICKEJ GITARE, SÁM STE SI AJ SVOJ PRVÝ ALBUM VYPRODUKOVALI. NIE STE TYP NA KAPELU?

M: Keď som nahrával prvý album, bolo to tak pre mňa jednoduchšie a praktickejšie. V Londýne som nemal veľa peňazí, nemohol som nikomu zaplatiť, mal som peniaze len na prenájom štúdia, ktoré som si zaplatil raz za týždeň, a išiel som sám nahrávať.

Teraz už vnímam hodnotu v tom, keď spolupracujem aj s inými ľuďmi, aktuálne s kapelou – s Kristin Lash a Jakobom Greyom. Na novom albume, ktorý už nahrávam, spolupracujem aj s producentom. Obdobie tvorby naživo a osamote sa teda možno pomaly začína meniť.

Ak by som však v budúcnosti mal kapelu, nechcel by som tradičnú kapelu. Stretol som tu napríklad fantastickú basgitaristku, ktorá hrá aj na klavír a gitaru, už sme spolu aj niečo nahrali. Vedel by som teda pracovať aj v takomto tíme, ktorý nie je štandardnou kapelou. Hoci pravda je aj to, že ja som dosť introvertný, rád hrám sám a myslím, že k tomu sa vždy budem vracať.

Z: AKO SA U NÁS CÍTITE AKO HUDOBNÍK A AKO ČLOVEK? STRETÁVATE SA NA SLOVENSKU S NEJAKÝMI NEPRÍJEMNÝMI KOMENTÁRMI NA SVOJ PÔVOD?

M: S výnimkou toho dávneho rasistického zážitku v Nitre sa mi to až donedávna nestávalo. Prečítal som si síce komentáre o úspechu a o tom, či som sem prišiel len preto, lebo som inde neuspel, ale to nebolo nič vážne. Až po mojom vystúpení na proteste Black Lives Matter mi prvýkrát prišli na instagrame dosť hrozné rasistické správy. Asi sa to stáva aj častejšie, vlastne som bol dosť prekvapený, že sa to nestalo už skôr.

Z: PREČO STE V JÚNI NA TOM PROTESTE VYSTÚPILI?

M: Keď som počul, že sa niečo také vôbec organizuje, sám som sa prihlásil. Celá moja rodina z otcovej strany je v Amerike a to, čo sa deje, prežíva veľmi intenzívne. Moja babka, s ktorou každý týždeň hovorím, mala vlani sto rokov a celú rodinnú históriu si ešte pamätá. Jej babka, a teda moja praprababka, bola otrokyňou. Pracovala ako kuchárka. Niekto ju znásilnil a musel to byť beloch, lebo dieťa, ktoré sa narodilo, bolo zmiešané. Keby to, čo sa stalo, bola láska, tak by tí dvaja asi ušli spolu, ale to sa nestalo. Vzťah medzi čiernymi a bielymi bol v Amerike dlho zakázaný a bola to tá najväčšia hanba. Byť miešaným dieťaťom bolo horšie než byť čiernym. Lebo keď ste boli čiernym, patrili ste k čiernym, lenže ak ste boli miešancom, nepatrili ste nikde, boli ste „produktom" niečoho, čo sa vôbec nemalo stať.

Toto je naša rodinná história, ktorá je v nás stále prítomná. Keď som teda počul, že má byť protest, chcel som tam byť. Nešlo ani tak o hudbu, pre mňa bolo dôležitejšie to, že som k tomu mohol niečo povedať a že tam bolo publikum, ktoré mi venovalo pozornosť.

Z: MALI BY PODĽA VÁS UMELCI VYUŽIŤ SVOJ HLAS NA AKTIVIZMUS ALEBO BY SI MALI NECHÁVAŤ SVOJE POLITICKÉ A OBČIANSKE NÁZORY PRE SEBA?

M: Myslím, že málo umelcov používa svoje postavenie ako platformu. A mali by. Práve teraz je super, že Billie Eilish veľmi propaguje nadchádzajúce voľby, čo je nesmierne dobré, lebo má veľké publikum. Je príliš veľa umelcov, ktorí nič nepovedia, lebo sa asi nechcú do takých vecí miešať, stratiť fanúšikov... Ale keď sa na to pozrieme z historického hľadiska, umenie hovorí príbeh o politike v danom období. Kultúra má byť odrazom toho, čo sa deje, a dnes to tak veľmi nie je. Mnohí tvoria skôr sebecky, len o svojom svete.

Z: SPLNILI SA NA SLOVENSKU VAŠE OČAKÁVANIA – OHĽADOM ŽIVOTA A HUDBY?

M: Nie, vôbec. To, čo som očakával, sa nesplnilo, ale našli sa iné krásne veci.

Z: NAPRÍKLAD?

M: So SInkom sme asi očakávali väčší úspech, čo sa týka predaja CD a záujmu o vystúpenie, a to sa nenaplnilo. Mysleli sme, že to bude pre publikum zaujímavé, niečo iné – cudzinec, ktorý má korene tu, no myslím, že problém bol najmä v samotnom albume. Nebol dosť silný na to, aby vytlačil nového umelca do povedomia. Bola to skromná, minimalistická hudba, akustická, nenápadná, žiaden pop. A ešte aj v angličtine, takže s ním bolo asi ťažké preraziť.

No na druhej strane, ľudia, ktorí ma niekde pozvali, či už na festivaly alebo na malé akcie, boli z mojej práce nadšení, veľmi sa im páčila. Podobne to bolo s fanúšikmi, myslím, že som oslovil len malé percento ľudí, no zdá sa mi, že sú z nich super fans, takí tí skutoční fanúšikovia, s ktorými môžem rátať. A možno to všetko chce len viac času a príležitostí a ešte to príde.

Z: V ÚVODE STE SPOMÍNALI, ŽE SA VENUJETE AJ PÔVODNÝM OBYVATEĽOM V KANADE. AKO VYZERÁ VAŠA PRÁCA V TÝCHTO KOMUNITÁCH?

M: Spolupracujem s organizáciou inPath, založil ju jeden z mojich kamarátov. Pôsobí v komunitách, ktoré sú veľmi poškodené kolonizačnou históriou, majú z nej bohužiaľ veľa vedľajších účinkov – alkoholizmus, drogy, domáce násilie, deti vyrastajú bez otcov, medzi mladými sú veľmi časté samovraždy a podobne.

Táto organizácia posiela do komunít na tamojšie školy umelcov z každej oblasti. Cieľom nie je ani tak samotné učenie detí, skôr ide o to, odovzdať im konkrétne zručnosti. Keďže ja sa primárne venujem skladaniu a nahrávaniu, tak za tri týždne s deťmi napíšeme a nahráme EP-čko so štyrmi až siedmimi pesničkami. Teraz som začal robiť aj nový program, ktorý trvá iba päť dní. V prvý deň ideme do komunity s režisérom a napíšeme s deťmi pesničku, druhý deň ju nahráme, tretí a štvrtý deň točíme videoklip. Všetky videá sú aj na youtube. Tento rok som takto bol v šiestich školách za sedem týždňov. Je to dosť intenzívne, ale má to zmysel. Deti sú z toho úplne hotové, veľmi ich to inšpiruje. A pre mňa je to veľmi dôležitá práca, lebo som Kanaďan. A každý človek, čo vyrástol v Kanade alebo v Amerike a nie je pôvodným obyvateľom, by mal niečo urobiť pre to, aby vyliečil rany z minulosti.

Najľahší spôsob, ako to urobiť, je naučiť sa históriu, aby človek nebol ignorant, ale je dobré, keď pre to vie človek robiť ešte viac. Toto je môj spôsob, odovzdávam, čo viem, a dáva mi veľmi veľa späť. Táto práca mi zmenila život. Tento rok to cítim o to viac, lebo od marca sa všetko zrušilo a veľmi mi to chýba.

Z: AKÉ SÚ VAŠE NAJBLIŽŠIE PLÁNY DO BUDÚCNA?

M: Ak ide o bývanie, chystám sa presťahovať do Prahy. Veľmi sa na to teším, najmä kvôli silnej tvorivej energii, hoci po prvýkrát mám pocit, že ani tam nezostanem nadlho. Dlho som napokon nebol ani v Bratislave, Slovensko je už štvrtá krajina, kde žijem za posledné štyri roky. Už som si na to zvykol, no chcel by som už mať aj nejaké stabilné miesto.

A ak ide o hudbu, mám naplánovaných dosť veľa vecí. Na novom albume bude jedenásť pesničiek, všetky sú už vybrané, medzi nimi bude aj niekoľko spoluprác, napríklad so Zeou (Alžbeta Ferencová, pozn. red.), s ktorou sme napísali celý album.

Zuzana Lenártová
FOTO: N – Tomáš Benedikovič

IVANA
RAPOŠ BOŽIČ

SOCIÁLNY DIŠTANC TROCHU INAK

Eva Jenčuráková / No Home to keep me safe

Situácia spojená s vypuknutím pandémie ochorenia COVID-19 spôsobila, že sme sa všetci v uplynulých mesiacoch chcene či nechcene zoznámili s termínom sociálny dištanc. A nielen že sme sa s ním zoznámili, ale sociálny dištanc sme si zažili aj na vlastnej koži. Donedávna pritom tento termín nepatril nutne do jazykovej výbavy bežného občana. Stretávali sme sa s ním predovšetkým v kontexte odborných debát, a to nielen tých epidemiologických, ale aj tých sociálnovedných. Pod týmto pojmom by sme si preto nemali predstavovať len opatrenia smerujúce k zamedzeniu šírenia vírusových ochorení.[1] Sociálny dištanc je totiž koncept, ktorý už niekoľko desaťročí používajú vedci a vedkyne pri meraní postojov voči rôznym skupinám v spoločnosti. Čo teda z pohľadu sociálnych vied sociálny dištanc znamená? Čo nás vedie k sociálnemu dištancu alebo naopak, k sociálnej blízkosti? A čo nám tento koncept môže povedať o postojoch k cudzincom v slovenskej spoločnosti?

1 Treba zároveň upozorniť, že v epidemiologickom kontexte je použitie termínu sociálny dištanc nepresné, keďže podstatou opatrení zameraných na zamedzenie šírenia vírusových ochorení je fyzické a nie nutne sociálne dištancovanie sa. Toto sa neskôr pokúsila uviesť na správnu mieru aj Svetová zdravotnícka organizácia, avšak snaha o vyjasnenie terminológie prišla príliš neskoro v čase, keď si už ľudia zvykli na termín sociálne dištancovanie sa, pozri https://cordis.europa.eu/article/id/415848-trending-science-move-over-social-distancing-it-s-time-for-physical-distancing.

Počiatky záujmu o skúmanie sociálneho dištancu siahajú do Ameriky začiatku 20. storočia a sú úzko prepojené so snahami sociológov z Chicagskej univerzity nájsť vhodný spôsob, ako exaktne merať sociálne vzťahy.[2] Bezprostredným kontextom týchto snáh bola migrácia a narastajúca etnická, kultúrna a náboženská rozmanitosť americkej spoločnosti. Kým do druhej polovice 19. storočia do USA prichádzali predovšetkým prisťahovalci z protestantských krajín, akými boli Veľká Británia, Nemecko alebo štáty Škandinávie, koncom 19. a začiatkom 20. storočia sa situácia výrazne zmenila a do USA začali vo veľkom prichádzať aj ľudia z krajín južnej a východnej Európy a Ázie. Veľká časť týchto prisťahovalcov sa usadila na okrajoch industriálnych miest, kde žili v katastrofálnych materiálnych podmienkach v štvrtiach, ktoré boli navyše etnicky a rasovo segregované.[3] Už etablovaní Američania, ktorí prišli do USA počas predošlých dekád, na túto novú vlnu migrácie pozerali s nevôľou. Umocňovalo ju aj to, že novopríchodzích vnímali ako jazykovo, kultúrne a nábožensky odlišných. Narastajúce pnutia v spoločnosti vytvorili potrebu začať sa systematickejšie zaoberať skúmaním postojov k rôznym skupinám obyvateľstva, ako aj čoraz silnejšie sa prejavujúceho rasizmu a xenofóbie.

Zavedenie konceptu sociálneho dištancu do výskumnej praxe predstavuje jednu z odpovedí amerických sociológov na výzvy spojené s narastajúcou rozmanitosťou spoločnosti a vytváraním etnických a rasových hierarchií. Meranie sociálneho dištancu prinieslo možnosť kvantifikovať mieru pociťovanej emočnej blízkosti a sympatie k zástupcom rôznych etnických a rasových skupín. Prínos takéhoto merania spočíval predovšetkým v systematickejšom uchopení štúdia predsudkov, ktorých vyjadrením je práve aj snaha o udržanie si sociálneho dištancu voči príslušníkom skupiny, voči ktorej sa z nejakého dôvodu vymedzujeme. Pionierom takéhoto výskumu bol psychológ a sociológ Emory Bogardus, ktorý v 20. rokoch minulého storočia vytvoril škálu sociálneho dištancu a neskôr ju použil pri prvom systematickom mapovaní etnických a rasových vzťahov v USA. Základnú podobu tejto škály tvorilo sedem položiek, v rámci ktorých respondenti hodnotili, či by boli ochotní prijať zástupcu určitej skupiny 1. do blízkeho príbuzenstva formou manželstva; 2. do svojho klubu ako blízkeho priateľa; 3. ako suseda v ulici; 4. do svojho zamestnania ako spolupracovníka; 5. ako občana svojej zeme; 6. iba ako návštevníka zeme; alebo 7. by ho vylúčili zo zeme.[4] Vo všeobecnosti platí, že čím do užšieho kontaktu by boli ochotní s príslušníkom určitej skupiny vstúpiť – napríklad prijať ho do svojho klubu ako blízkeho priateľa a nielen do svojho zamestnania ako spolupracovníka –, tým je miera sociálneho dištancu nižšia, a teda ich postoj k tejto skupine a jej reprezentantom je otvorenejší. Naopak, čím je miera sociálneho dištancu vyššia, tým je postoj uzavretejší a riziko, že na túto skupinu a jej reprezentantov nahliadame cez optiku predsudkov, je vyššie. Táto škála sa v rôznych adaptáciách používa až dodnes a bola prispôsobená na skúmanie sociálneho dištancu aj voči iným než etnickým a rasovým skupinám vrátane náboženských skupín, ľudí bez domova, ľudí so zdravotným postihnutím alebo užívateľov drog. Jedna z adaptácií tejto škály bola použitá aj v prieskume vzťahov a postojov k cudzincom, ktorý podľa zadania Nadácie Milana Šimečku zrealizovala v júni 2020 agentúra Focus a výsledky ktorého nájdete na nasledujúcich stranách.

ČO NÁS VEDIE K SOCIÁLNEMU DIŠTANCU ALEBO K SOCIÁLNEJ BLÍZKOSTI?

Jeden zo spôsobov, akými sa môžeme zamýšľať nad postojmi k rôznym skupinám obyvateľov v spoločnosti, a teda aj nad mierou sociálneho dištancu voči ich príslušníkom, je teória symbolických hraníc. Táto teória – ktorá má taktiež svoje korene v polarizovanej americkej spoločnosti, avšak o niekoľko dekád neskôr – nám pomáha porozumieť tomu, čo nás vedie k tomu, že ľudí okolo nás nevnímame len ako jednotlivcov, ale aj ako príslušníkov rôznych etnických, rasových, náboženských, triednych alebo iných sociálnych skupín.[5] Ako názov teórie napovedá, kľúčom k porozumeniu tohto procesu sú symbolické hranice. Na rozdiel od hraníc štátov,

ktorých prítomnosť si uvedomujeme aj cez ich fyzickú infraštruktúru, napríklad keď prechádzame cez hraničné prechody alebo vidíme ploty z ostnatých drôtov, symbolické hranice si nemôžeme ani obzrieť, ani ohmatať, pretože existujú predovšetkým v našich hlavách. Sú založené na konceptuálnych rozdieloch, ktoré používame, keď kategorizujeme ľudí, sociálne praktiky, predmety a dokonca aj čas alebo priestor.[6] Zjednodušene povedané, symbolické hranice sú vyjadrením toho, ktorým charakteristikám druhých ľudí a vonkajšieho prostredia pripisujeme dôležitosť, s ktorými z týchto charakteristík sa stotožňujeme a voči ktorým sa naopak vymedzujeme. Ako každé hranice, aj symbolické hranice v konečnom dôsledku rozdeľujú priestor na dve strany: na jednej strane sa ocitáme „my", na druhej strane sa ocitajú „oni".

Vytváranie symbolických hraníc však nie je len individuálnou záležitosťou, ale aj komplexným sociálnym procesom. Hranice totiž nevytvárame vo vákuu, ale vo vzájomnej interakcii s ľuďmi okolo nás. A to ako s tými, ktorých vnímame ako nám podobných, tak aj s tými, ktorých vnímame ako od nás odlišných. Práve určovanie hranice medzi podobnosťou a odlišnosťou, blízkosťou a vzdialenosťou je podstatou symbolických hraníc. Symbolické hranice tak zohrávajú kľúčovú úlohu pri vytváraní a udržiavaní skupinových identít. Avšak na to, aby mohli skupinu udržať pospolu, musí o ich podobe vzniknúť určitá miera spoločenského konsenzu. Len čo takýto konsenzus vznikne, symbolické hranice sa v spoločnosti ustália a pretvoria sa na hranice sociálne, ktoré už môžeme pozorovať vo forme zaužívaných vzorcov správania príslušníkov jednej skupiny voči príslušníkom druhej skupiny, a ich prejavom môže byť napríklad aj diskriminácia alebo rasizmus. Oba typy hraníc, symbolické aj sociálne, sú však rovnako reálne. Symbolické hranice predstavujú nevyhnutný, aj keď nedostačujúci predpoklad pre vznik sociálnych hraníc.[7] Nad symbolickými hranicami tak môžeme uvažovať ako nad kultúrnymi štruktúrami, ktoré ovplyvňujú naše správanie a vnímanie sveta okolo nás, a to často bez toho, aby sme si to uvedomovali.

Teória symbolických hraníc nám tak pomáha porozumieť kultúrnym predpokladom formovania postojov. Keď venujeme pozornosť tomu, akým spôsobom jedinci participujú na vytváraní symbolických hraníc, dozvieme sa zároveň to, ako oni sami vnímajú svoje skupinové členstvo a celkovú pozíciu v spoločnosti. Táto teória nám taktiež dovoľuje nahliadať na rôzne skupiny v spoločnosti ako na dynamické systémy, ktorých hranice nie sú objektívne dané, ale neustále vyjednávané vo vzájomnej interakcii s vonkajším prostredím. Toto je v debatách o etnicite, rase, národnosti alebo sociálnej triede kľúčové, pretože nás to scitlivuje voči historickej, politickej a kultúrnej podmienenosti týchto kategórií.

Jedným z prínosov dlhodobého mapovania miery sociálneho dištancu voči špecifickým skupinám v spoločnosti – tak ako ho na začiatkom 20. storočia začal v USA praktizovať Emory Bogardus – je to, že nám takéto mapovanie umožňuje zachytiť, ako sa symbolické hranice voči špecifickým skupinám menia a vyvíjajú v čase. Dobrým príkladom takéhoto vývoja v americkom kontexte je pozícia obyvateľov s írskym pôvodom. Koncom 19. a začiatkom 20. storočia čelili írski prisťahovalci v USA obrovskej miere diskriminácie a miera ich vnímanej odlišnosti od väčšinovej anglosaskej populácie bola taká veľká, že v určitom období neboli považovaní len za odlišnú etnickú skupinu, ale dokonca za samotnú, tzv. keltskú rasu.[8] Tento príklad, ktorý je z dnešného pohľadu len ťažko predstaviteľný, dobre ilustruje, ako sa symbolické hranice a s nimi aj hranice etnických a rasových kategórií za posledných 100 rokov v USA posunuli.

KULTÚRNE PREDPOKLADY SOCIÁLNEHO DIŠTANCU VOČI CUDZINCOM NA SLOVENSKU

Postoje k cudzincom sú na Slovensku dlhodobo skôr negatívne. V prieskume Eurobarometer z roku 2018, ktorý meral postoje voči cudzincom vo všetkých členských krajinách EÚ práve s pomocou upravenej škály sociálneho dištancu, sa Slovensko umiestnilo na spodných priečkach ako krajina s jednou z najvyšších mier sociálneho dištancu voči cudzincom. Výsledky prieskumu ukázali, že každému druhému človeku žijúcemu na Slovensku by prekážala aspoň jedna z nasledujúcich situácií: ak by bol človek, ktorý sa na Slovensko prisťahoval zo zahraničia, ich priateľom/kolegom v práci/susedom/doktorom/členom rodiny alebo vedúcim. V európskom priemere by aspoň jedna z týchto situácií prekážala zhruba každému tretiemu človeku a v Španielsku, ktoré sa v celkovom porovnaní umiestnilo ako prvé, by aspoň jedna z uvedených situácií prekážala len zhruba každému desiatemu človeku.[9] Aké sú ale kultúrne predpoklady negatívnych postojov voči cudzincom na Slovensku?

V slovenskom prostredí zatiaľ chýba výskum, ktorý by sa zaoberal skúmaním postojov voči cudzincom práve s prihliadnutím na dynamiku vytvárania symbolických hraníc. Nevieme tak s určitosťou povedať, aké charakteristiky považujú občania Slovenska v kontexte migrácie za dôležité pri vytváraní svojich vlastných skupinových identít a pocitu prináležania ku krajine, v ktorej žijú, a aké charakteristiky naopak považujú za dôležité pri vymedzovaní sa voči ľuďom, ktorí na Slovensko prichádzajú žiť z iných krajín. Takýto výskum by bol prínosný, pretože by nám umožnil lepšie pochopiť kultúrne pozadie postojov voči cudzincom.

Existujúce výskumy diskurzu o migrácii však naznačujú, že jedným z významných kultúrnych predpokladov negatívnych postojov voči cudzincom na Slovensku môže byť neustále udržovaná predstava slovenského národa ako etnicky homogénneho spoločenstva, ktoré spája spoločný pôvod, kultúra, jazyk a do veľkej miery aj náboženstvo.[10] Táto predstava má svoje historické korene v období nacionalizmu konca 19. a prvej polovice 20. storočia, keď hrala významnú rolu pri ustanovovaní samostatného Československa a neskôr aj pri vzniku medzivojnového slovenského štátu. Aj keď predstava o jednotnom národe je teda skôr politickým konštruktom ako sociálnou praxou – na Slovensku žije v súčasnosti trinásť oficiálne uznaných národnostných menšín a počet cudzincov žijúcich na Slovensku každým rokom narastá –, táto predstava stále do významnej miery vytvára kultúrny rámec toho, akým spôsobom uvažujeme o prináležaní do spoločnosti. Etnický pôvod vytvára silnú symbolickú hranicu prináležania a prítomnosť cudzincov je mnohými vnímaná ako kultúrna hrozba, ktorá môže ohroziť slovenskú kultúru.

V kontexte migrácie dochádza nielen k prekračovaniu fyzických hraníc národných štátov, ale aj k prekračovaniu symbolických hraníc národných identít. Fenomén migrácie totiž našu zažitú predstavu o hraniciach národnej identity narúša a nanovo otvára otázku o tom, čo nás vlastne ako národ drží pospolu. Je to zdieľaný jazyk? Sú to spoloční predkovia? Je to vzťah k teritóriu? Je to rešpekt demokratických princípov? Sú to spoločné hodnoty? Ak áno, aké hodnoty sú to?

Aj keď pociťovanie sociálnej vzdialenosti alebo blízkosti voči druhým ľuďom je do určitej miery prirodzené a pramení z vnímania našej vlastnej skupinovej identity a snahy vymedziť sa voči ľuďom, ktorých vnímame ako odlišných, problém nastáva vtedy, ak sa zo symbolických hraníc stanú nepriechodné ploty. Čím vyššie sú také ploty, tým ťažšie je nahliadnuť do tváre ľuďom, ktorí stoja na ich druhej strane, a uvedomiť si, že naše identity nie sú pevne dané, ale neustále sociálne vytvárané.

2 Wark, C., Galliher, J. F. (2007). Emory Bogardus and the origins of the social distance scale. *The American Sociologist*, 38(4), 383–395.

3 Na Slovensku vyšla v roku 2016 kniha rakúskeho spisovateľa Martina Pollacka *Americký cisár*, ktorá farbisto vykresľuje skúsenosti so životom v Amerike vtedajších emigrantov z východného Slovenska a ďalších častí bývalého Rakúsko-Uhorska. Pollack, M. (2014). *Americký cisár*. Absynt.

4 Ryšavý, D. (2003). Sociální distance vůči Romům. Případ vysokoškolských studentů. *Czech Sociological Review* 39 (1), 55–78.

5 Lamont, M., Pendergrass S., Pachucki M. (2015). Symbolic Boundaries. *International Encyclopedia of Social & Behavioral Sciences*, Oxford: Elsevier, 850–855.

6 Lamont, M., Molnár V. (2002). The Study of Boundaries in the Social Sciences. *Annual Review of Sociology* 28 (1),167–95.

7 Lamont, M. (1992). *Money, Morals, and Manners: The Culture of the French and American Upper-Middle Class*. Chicago: University of Chicago Press.

8 Jacobson, M. F. (1999). *Whiteness of a Different Color*. Harvard University Press.

9 European Commision. (2018). Special Eurobarometer 469: Integration of immigrants in the European Union.

10 Androvičová, J. (2015). Sekuritizácia migrantov na Slovensku – analýza diskurzu. *Sociológia*, 47(4), 319–339.

TEXT:
IVANA RAPOŠ BOŽIČ

KOĽKO CUDZINCOV ŽIJÚCICH NA SLOVENSKU POZNÁME OSOBNE?

Nadácia Milana Šimečku si v júni 2020 nechala vypracovať agentúrou Focus prieskum, ktorého cieľom bolo podrobnejšie zmapovať, do akej miery prichádzajú slovenskí občania do kontaktu s cudzincami, ktorí žijú na Slovensku, a aké sú ich postoje k nim. Prieskum zisťoval, koľko cudzincov žijúcich na Slovensku poznajú slovenskí občania osobne, koľko cudzincov poznajú sprostredkovane, teda ako verejne známe osoby v rôznych oblastiach verejného života, do akej miery cudzincom dôverujú a aká je miera ich sociálneho dištancu voči cudzincom pochádzajúcim zo špecifických krajín. Prieskum bol realizovaný na reprezentatívnej vzorke 1 009 občanov Slovenska rôznych národností a prináša viacero nových zistení o dynamike vzťahov a postojov k cudzincom v slovenskej spoločnosti.

Počet cudzincov žijúcich na Slovensku v posledných rokoch stabilne rastie. Podľa údajov z júna 2020 žije na Slovensku 145 940 ľudí s iným ako slovenským štátnym občianstvom, pričom toto číslo je o 15 522 vyššie ako v rovnakom období predchádzajúceho roka.[1] Podiel cudzincov na celkovej populácii Slovenska tak aktuálne predstavuje približne 2,7 %. Štatisticky tak toto číslo znamená, že z každých sto ľudí, ktorých na Slovensku poznáme, by priemerne dvaja až traja mali pochádzať z inej krajiny. V praxi sa však medziľudské vzťahy neriadia štatistickými modelmi a nie všetci občania Slovenska majú rovnaké šance nadviazať kontakt s cudzincami. Môže im v tom brániť napríklad jazyková bariéra, neprítomnosť cudzincov v ich mieste bydliska alebo v ich sociálnom či pracovnom prostredí, ale aj predsudky. Ako to teda vyzerá s osobnými známosťami medzi slovenskými občanmi a cudzincami žijúcimi na Slovensku v skutočnosti?

Podľa prieskumu agentúry Focus z júna 2020 skoro polovica respondentov (47,3 %) nepozná osobne ani jedného cudzinca alebo cudzinku žijúcu na Slovensku. Niečo viac ako tretina (34,3 %) respondentov pozná jedného až piatich cudzincov, 7,5 % respondentov pozná 6 až 10 cudzincov a len 4 % respondentov poznajú viac ako 11 cudzincov. Aspoň jedného cudzinca alebo cudzinku žijúcu na Slovensku tak osobne pozná 45,2 % respondentov. 7,5 % respondentov na túto otázku nevedelo odpovedať.

SKORO POLOVICA RESPONDENTOV (47,3 %) NEPOZNÁ OSOBNE ANI JEDNÉHO CUDZINCA ALEBO CUDZINKU ŽIJÚCU NA SLOVENSKU.

Niektorí ľudia nepoznajú osobne žiadnu osobu, ktorá pochádza z inej krajiny a žije na Slovensku, iní takéto osoby poznajú. Ako je to vo vašom prípade? Koľko ľudí pochádzajúcich z iných krajín, ktorí žijú na Slovensku, poznáte vy osobne, teda stretávate ich alebo sa s nimi rozprávate?

(N = 1 009)

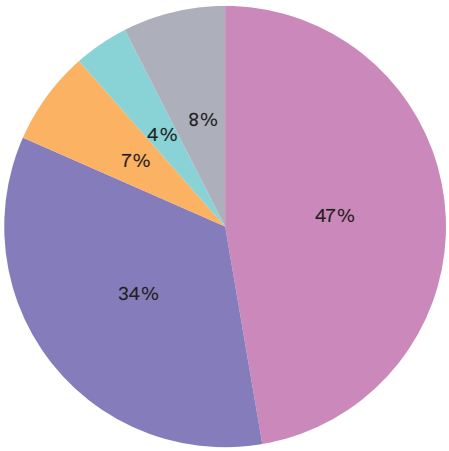

- 0 (žiadneho)
- 1 až 5
- 6 až 10
- 11 a viac
- nevie

Najväčší podiel respondentov, ktorí nepoznajú osobne žiadnych cudzincov žijúcich na Slovensku, je vo vekovej kategórii 65 a viac rokov (61,1 %). Tento podiel je však relatívne vysoký vo všetkých vekových kategóriách a v žiadnej vekovej kategórii neklesol pod 40 %. Naopak, najvyšší podiel respondentov, ktorí cudzincov poznajú osobne, je v nižšom a vo vyššom strednom veku: 50,3 % respondentov vo veku 35 – 44 rokov a 50,6 % respondentov vo veku 45 – 54 rokov pozná aspoň jedného cudzinca alebo cudzinku žijúcu na Slovensku. Najvyšší podiel respondentov, ktorí poznajú 11 a viac cudzincov, je naopak vo vekovej kategórii 25 až 34 rokov (7,9 %).

Podiel respondentov, ktorí osobne poznajú cudzincov žijúcich na Slovensku (rozdelenie podľa krajov a počtu cudzincov)

(N = 1 009)

KRAJ	0	> 1	1 až 5	6 až 10	11 a viac	nevie
Bratislavský	45,1 %	55,0 %	38,4 %	9,2 %	7,4 %	0,0 %
Trnavský	50,7 %	38,6 %	29,9 %	5,8 %	2,9 %	10,7 %
Trenčiansky	50,0 %	44,7 %	37,2 %	6,8 %	0,7 %	5,3 %
Nitriansky	52,8 %	45,3 %	31,9 %	6,9 %	6,5 %	1,9 %
Žilinský	49,2 %	38,3 %	30,9 %	5,1 %	2,3 %	12,5 %
Banskobystrický	54,6 %	43,5 %	36,6 %	4,7 %	2,2 %	2,0 %
Prešovský	45,8 %	38,4 %	24,0 %	10,0 %	4,4%	15,8 %
Košický	33,1 %	56,8 %	45,6 %	5,8 %	5,4 %	10,0 %

Podiel respondentov, ktorí osobne poznajú cudzincov žijúcich na Slovensku (rozdelenie podľa veku respondentov a počtu cudzincov)

(N = 1 009)

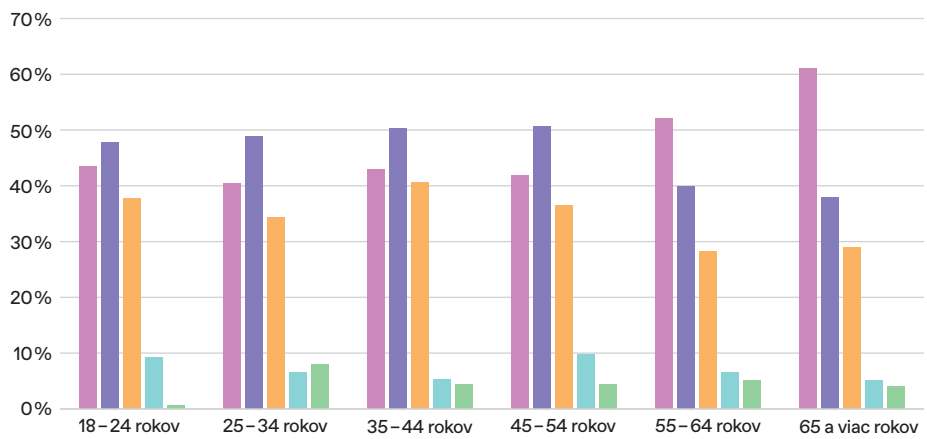

- 0 (žiadneho)
- > 1 (aspoň jedného)
- 1 až 5
- 6 až 10
- 11 a viac

Najviac respondentov, ktorí osobne nepoznajú žiadnych cudzincov žijúcich na Slovensku, žije v Banskobystrickom kraji (54,6 %). Naopak, najväčší podiel respondentov, ktorí poznajú osobne aspoň jedného cudzinca alebo cudzinku, žije v Košickom kraji (56,8 %). V Bratislavskom kraji žije najvyšší podiel respondentov, ktorí osobne poznajú 11 a viac cudzincov (7,4 %), pričom najnižší počet takýchto respondentov žije v Trenčianskom kraji (0,7 %).

1 Úrad hraničnej a cudzineckej polície (2020). *Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej Republike. 1. polrok 2020.* Dostupné na http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2020/2020-I.polrok-UHCP-SK.pdf

TEXT:
IVANA RAPOŠ BOŽIČ

KOĽKO VEREJNE ZNÁMYCH CUDZINCOV POZNÁME?

Na to, aby sme si uvedomovali prítomnosť cudzincov žijúcich na Slovensku, ich nemusíme nutne poznať iba osobne. Ich prítomnosť môžeme vnímať aj pri sledovaní ich aktivít v rôznych oblastiach verejného života, akými sú napríklad kultúra a umenie, politika, šport alebo médiá. Miera zapojenia cudzincov do verejného života je zároveň dôležitým indikátorom celkového spoločenského nastavenia voči etnickej a kultúrnej rozmanitosti – čím je spoločnosť voči rozmanitosti otvorenejšia, tým jednoduchšie je pre cudzincov presadiť sa vo verejnom živote.

Miera zapojenia cudzincov žijúcich na Slovensku do rôznych oblastí verejného života doteraz nebola predmetom bližšieho skúmania. Nevieme preto povedať, koľko cudzincov žijúcich na Slovensku sa verejne angažuje a v akých oblastiach. Z výskumov, ktoré sa tejto témy dotkli aspoň okrajovo, však vyplýva, že to cudzinci pri zapájaní sa do slovenského verejného života často nemajú jednoduché. Najväčšie prekážky sú pre nich nedostatočná informovanosť o veciach verejných a jazyková bariéra, ktorá často pretrváva dlhodobo vďaka nedostatku podporných mechanizmov pri učení sa slovenského jazyka.[2] Aj napriek týmto bariéram však cudzinci v čoraz väčšej miere spoluvytvárajú verejný život na Slovensku. Nasvedčuje tomu aj narastajúce zapojenie cudzincov a cudziniek pri realizácii rôznych kultúrnych a umeleckých aktivít v rámci festivalu [fjúžn]. Koľko verejne známych cudzincov žijúcich na Slovensku poznajú občania Slovenska v rôznych oblastiach verejného života?

Z prieskumu agentúry Focus z júna 2020 vyplýva, že len malá časť populácie vníma prítomnosť cudzincov v slovenskom verejnom priestore. Len v rámci jednej zo štyroch oblastí verejného života – v oblasti športu – presiahol podiel respondentov, ktorí poznajú aspoň jedného verejne známeho cudzinca alebo cudzinku v tejto oblasti, 50 %. Konkrétne, 50 % respondentov pozná jedného až piatich cudzincov známych v oblasti športu a 5,5 % respondentov pozná takýchto cudzincov viac ako šesť. Šport je tak zároveň jediná oblasť verejného života, v rámci ktorej presiahol podiel respondentov, ktorí poznajú aspoň jedného známeho cudzinca alebo cudzinku, podiel tých, ktorí nepoznajú ani jedného (55,5 % pozná, 40,3 % nepozná). V oblasti kultúry a umenia vyše polovica respondentov nepozná ani jedného verejne známeho cudzinca alebo cudzinku (54 %), kým len niečo viac než jedna tretina respondentov (38 %) pozná jedného až piatich takýchto cudzincov a 4,1% respondentov ich pozná viac ako šesť. V oblasti médií je tento pomer ešte nepriaznivejší. Kým skoro dve tretiny respondentov (65,2 %) nepoznajú žiadnych verejne známych cudzincov v médiách (napríklad ako novinárov, moderátorov, komentátorov, hlásateľov a pod.), len niečo vyše jednej štvrtiny respondentov (28,1 %) takýchto cudzincov pozná jedného až piatich a len 2,8 % respondentov ich pozná viac ako šesť. Najmenej cudzincov poznajú respondenti v oblasti politiky, kde 79,4 % respondentov nepozná žiadnych cudzincov známych v politike, kým len 14,9 % respondentov pozná takýchto cudzincov jedného až piatich a 1,5 % respondentov ich pozná viac ako šesť. Aj keď tieto výsledky nevypovedajú o reálnom počte cudzincov zapojených do verejného života na Slovensku, ktorý môže byť v skutočnosti vyšší, podávajú dôležitý obraz o ich viditeľnosti vo verejnom priestore, ktorá je, ako výsledky prieskumu naznačujú, skôr nízka.

79,4 % RESPONDENTOV NEPOZNÁ ŽIADNYCH CUDZINCOV ZNÁMYCH V POLITIKE.

Podiel respondentov, ktorí poznajú aspoň jedného verejne známeho cudzinca alebo cudzinku (rozdelenie podľa oblastí verejného života a vzdelania respondentov)

(N = 1 009)

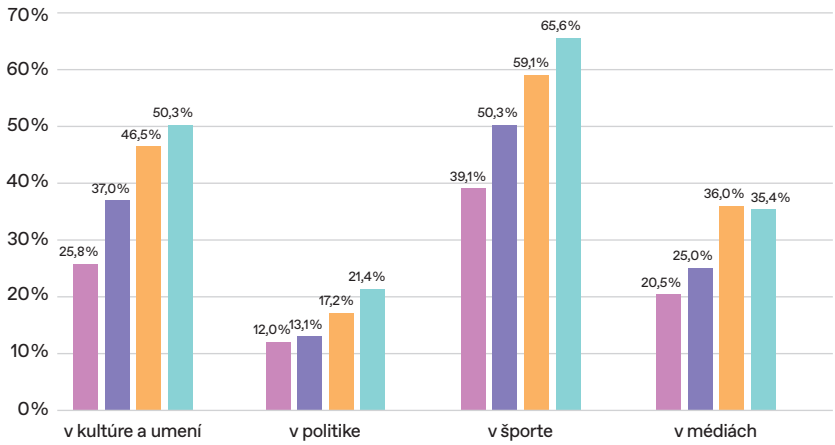

- základné
- stredoškolské bez marurity (vyučený/-á)
- stredoškolské s maturitou
- vysokoškolské

To, koľko verejne známych cudzincov respondenti poznajú, súvisí aj s ich vzdelaním. Výsledky prieskumu ukazujú, že čím vyššie vzdelanie respondenti dosiahli, tým je väčšia pravdepodobnosť, že budú poznať aspoň jedného verejne známeho cudzinca alebo cudzinku. Výnimkou je oblasť médií, kde je podiel respondentov, ktorí poznajú aspoň jedného verejne aktívneho cudzinca alebo cudzinku v tejto oblasti a dosiahli dva najvyššie stupne vzdelania (stredoškolské s maturitou a vysokoškolské), približne rovnaký, 36 % a 35,4 %. V oblasti kultúry a športu, kde je rozptyl podľa vzdelania najvýraznejší, je rozdiel medzi podielom respondentov so základným a vysokoškolským vzdelaním až 25 percentuálnych bodov.

2 Hlinčíková, M., Chudžíková, A., Gallová Kriglerová, E., Sekulová, M. (2014). *Migranti v meste.* Bratislava: IVO, CVEK.

Niektorí ľudia nepoznajú žiadnu verejne známu osobu, ktorá žije na Slovensku, ale pochádza z inej krajiny, iní takéto osoby poznajú. Ako je to vo vašom prípade? Koľko verejne známych osôb, ktoré pochádzajú zo zahraničia a žijú na Slovensku, poznáte či už z rôznych médií alebo osobne v kultúre, v politike, v športe a v médiách?

(N = 1 009)

- 0 (žiadneho)
- 1 až 5
- 6 a viac
- nevie

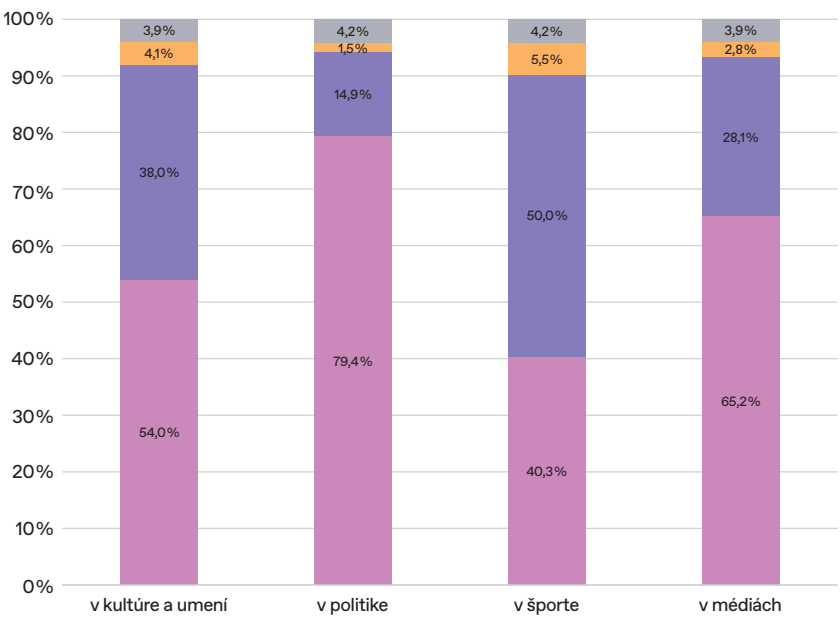

TEXT: IVANA RAPOŠ BOŽIČ

DO AKEJ MIERY DÔVERUJEME CUDZINCOM ŽIJÚCIM NA SLOVENSKU?

Na to, aby spoločnosť fungovala ako celok, je potrebné, aby si ľudia medzi sebou dôverovali. Medziľudská dôvera nám umožňuje spoľahnúť sa na to, že sa ľudia budú správať očakávaným spôsobom, a vytvára tak dôležitý predpoklad pre budovanie vzťahov a celkovú súdržnosť v spoločnosti. Nedôvera a podozrievavosť naopak vedú k zvyšovaniu sociálneho napätia a k fragmentácii spoločnosti na menšie celky, a vytvárajú tak živnú pôdu pre nárast vplyvu extrémistických skupín.[3]

Medziľudskú dôveru môžeme ďalej rozdeliť na partikulárnu a všeobecnú dôveru. Partikulárnu dôveru pociťujeme k známym osobám, akými sú napríklad naši rodinní príslušníci, priatelia alebo susedia. Všeobecná dôvera je omnoho abstraktnejšia. Pociťujeme ju voči ľuďom ako takým, a to bez toho, aby sme ich poznali osobne. Všeobecná dôvera tak reguluje naše postoje napríklad k spoluobčanom, ľuďom, ktorých náhodne stretneme na ulici, alebo k cudzincom.[4]

Väčšinou však nedôveruje všetkým ľuďom okolo seba v rovnakej miere. A to platí ako v prípade partikulárnej, tak aj všeobecnej dôvery. Partikulárnu dôveru si utvárame na základe osobných skúseností s ľuďmi, ktorých poznáme. Ak nás niekto v minulosti sklamal, budeme mu s najväčšou pravdepodobnosťou dôverovať v budúcnosti o niečo menej. S všeobecnou dôverou to však funguje trochu inak. Keďže sa pri utváraní všeobecnej dôvery nemôžeme spoliehať na osobné skúsenosti, prichádzajú na rad predstavy, ktoré máme o ľuďoch okolo nás, a to nielen ako o jednotlivcoch, ale aj ako o príslušníkoch rôznych náboženských, etnických, sociálnych, profesijných alebo iných skupín. Inak povedané, to, do akej miery dôverujeme ľuďom, ktorých osobne nepoznáme, nemá nič spoločné s ich charakterom, ale skôr s našimi predstavami o nich.

Mieru všeobecnej dôvery voči cudzincom žijúcim na Slovensku merala agentúra Focus pre Nadáciu Milana Šimečku už aj v rokoch 2018 a 2019. Na základe predchádzajúcich prieskumov tak vieme povedať, že dôvera voči cudzincom je skôr nízka, pričom občania Slovenska majú väčšiu tendenciu dôverovať cudzincom z krajín EÚ ako tým, ktorí pochádzajú z krajín mimo EÚ. Cudzincom z EÚ žijúcim na Slovensku dôverovala v roku 2019 o niečo viac ako jedna tretina respondentov (35 %), zatiaľ čo menej ako dve tretiny respondentov (60,7 %) im nedôverovalo. Cudzincom z krajín mimo EÚ žijúcim na Slovensku dôverovala len približne šestina respondentov (17,3 %), zatiaľ čo viac ako tri štvrtiny respondentov (78,2 %) im nedôverovalo. Podiel respondentov, ktorí cudzincom nedôverujú, navyše medzi rokmi 2018 a 2019 narástol, a to o 4,8 % v prípade cudzincov, ktorí pochádzajú z EÚ, a o 8,8 % v prípade cudzincov z krajín mimo EÚ.

Tieto výsledky je však nutné uviesť do širšieho kontextu. Miera medziľudskej dôvery je totiž v slovenskej spoločnosti všeobecne veľmi nízka, a to nielen voči cudzincom ako špecifickej skupine, ale aj voči iným neznámym ľuďom žijúcim na Slovensku. Podľa výsledkov medzinárodného prieskumu Eurobarometer z roku 2018 sa Slovensko v európskom porovnaní umiestnilo ako krajina s najnižšou mierou medziľudskej dôvery: iba 23 % respondentov súhlasilo s výrokom, že väčšine ľudí na Slovensku sa dá dôverovať. Priemer krajín EÚ bol 47 % a v krajine s najvyššou mierou medziľudskej dôvery, vo Fínsku, ostatným obyvateľom krajiny dôverovalo až 85 % respondentov.[5] V snahe získať presnejšiu predstavu o tom, či občania Slovenska dôverujú cudzincom vo väčšej alebo v menšej miere ako iným obyvateľom Slovenska tak tento rok Nadácia Milana Šimečku zadala agentúre Focus iný typ otázky, ktorý mieru dôvery voči cudzincom meria aj v kontexte všeobecnej medziľudskej dôvery na Slovensku. Do akej miery dôverujú občania Slovenska cudzincom a cudzinkám žijúcim na Slovensku? A aký vplyv má na mieru ich dôvery fakt, či človek pochádza zo Slovenska alebo z inej krajiny?

Výsledky prieskumu ukazujú, že väčšia časť slovenskej populácie je nastavená cudzincom nedôverovať. S výrokom, že väčšine cudzincov a cudziniek žijúcich na Slovensku je možné dôverovať, nesúhlasila polovica respondentov (50,1 %), pričom 42,4 % respondentov s týmto výrokom súhlasilo a 7,6 % respondentov sa nevedelo vyjadriť.

VÝSLEDKY PRIESKUMU UKAZUJÚ, ŽE VÄČŠIA ČASŤ SLOVENSKEJ POPULÁCIE JE NASTAVENÁ CUDZINCOM NEDÔVEROVAŤ.

Neznámemu cudzincovi alebo cudzinke by som dôveroval/-a v rovnakej miere ako akémukoľvek inému neznámemu človeku zo Slovenska.

(N = 1 009)

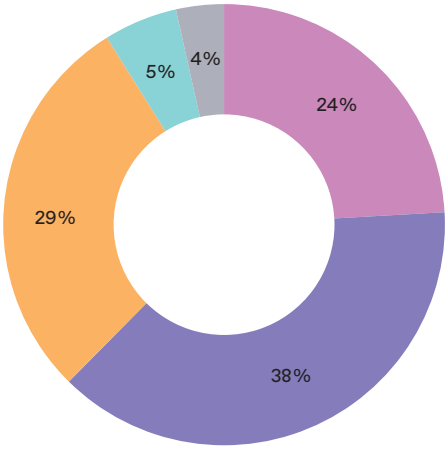

- vôbec nesúhlasím
- skôr nesúhlasím
- skôr súhlasím
- úplne súhlasím
- neviem

Väčšine cudzincov a cudziniek, ktorí žijú na Slovensku, možno dôverovať.

(N = 1 009)

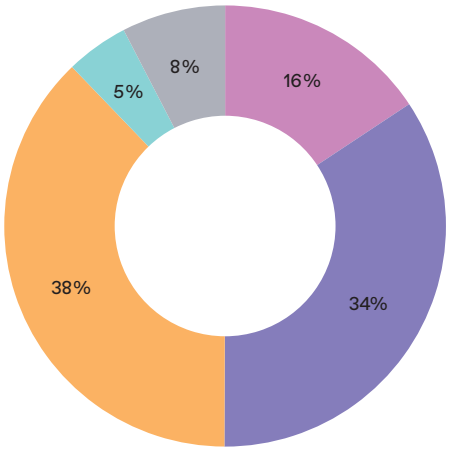

- vôbec nesúhlasím
- skôr nesúhlasím
- skôr súhlasím
- úplne súhlasím
- neviem

Výsledky prieskumu ďalej ukazujú, že občania Slovenska dôverujú výrazne viac svojim krajanom ako cudzincom. Kým len približne tretina respondentov (34,1 %) súhlasila s výrokom „neznámemu cudzincovi alebo cudzinke by som dôveroval/-a v rovnakej miere ako akémukoľvek inému neznámemu človeku zo Slovenska“, skoro dve tretiny respondentov (62,4 %) s týmto výrokom nesúhlasili a 3,5 % respondentov sa nevedelo vyjadriť. Veľmi podobne zhodnotili respondenti aj výrok „vo všeobecnosti dôverujem cudzincom a cudzinkám rovnako ako ľuďom zo Slovenska“. Kým len o niečo viac ako tretina respondentov (36,1 %) s týmto výrokom súhlasila, menej ako dve tretiny respondentov (60,7 %) s týmto výrokom nesúhlasili a 3,2 % respondentov sa nevedelo vyjadriť. V prípade oboch výrokov je zároveň zaujímavé pozrieť sa na silu postoja, teda podiel respondentov, ktorí vybrali krajné možnosti vôbec nesúhlasím alebo úplne súhlasím. V oboch prípadoch je podiel respondentov, ktorí s výrokom vôbec nesúhlasia, približne päťnásobný ako podiel respondentov, ktorí s výrokom úplne súhlasia.

Vo všeobecnosti dôverujem cudzincom a cudzinkám rovnako ako ľuďom zo Slovenska.

(N = 1 009)

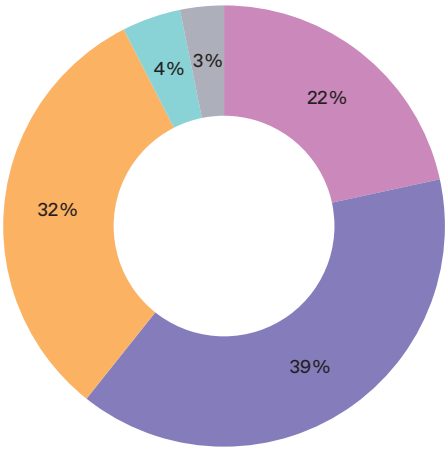

- vôbec nesúhlasím
- skôr nesúhlasím
- skôr súhlasím
- úplne súhlasím
- neviem

3 Gallová Kriglerová, E. (2017). Dôvera. In: *Kvalitatívny výskum hodnôt na Slovensku* (s 11–22).Bratislava: CVEK.

4 Mrva, M. (2019). Fenomén všeobecnej dôvery na Slovensku vo svetle výskumu. *Sociológia a spoločnosť* 4(1), 30–47.

5 European Comission. (2018). *Summary report of the Special Eurobarometer 471: Fairness, inequality and intergenerational mobility.*

TEXT: IVANA RAPOŠ BOŽIČ

AKÚ MIERU SOCIÁLNEHO DIŠTANCU POCIŤUJEME K CUDZINCOM ZO ŠPECIFICKÝCH KRAJÍN?

Cudzinci žijúci na Slovensku pochádzajú z krajín EÚ, ako aj z krajín mimo EÚ. Tri najpočetnejšie skupiny cudzincov pochádzajúcich z krajín EÚ sú v súčasnosti občania Česka, Maďarska a Rumunska. Tri najpočetnejšie skupiny cudzincov pochádzajúcich z krajín mimo EÚ sú v súčasnosti občania Ukrajiny, Srbska a Vietnamu.[6] Len v samotnej Bratislave však žili začiatkom roka 2020 cudzinci z viac ako 140 krajín.[7] Na túto skupinu ľudí sa tak nedá nahliadať ako na jednoliatu masu. Nielenže pochádzajú z rôznych krajín, ale líšia sa aj z hľadiska veku, vzdelania, náboženského vyznania a v neposlednom rade aj odlišnými záujmami a životnými skúsenosťami. Napriek tomu však väčšina prieskumov, ktoré merajú postoje voči cudzincom, meria postoje voči tejto skupine ako takej. V medzinárodných, ako aj domácich prieskumoch sa tak môžeme stretnúť s otázkami, ktoré zisťujú mieru sociálneho dištancu voči cudzincom bez toho, aby ďalej špecifikovali, o aké skupiny cudzincov ide. Výsledky takýchto prieskumov preto nemajú veľkú výpovednú hodnotu, pretože každý respondent si pod termínom cudzinec môže predstaviť človeka z inej krajiny. Zo sociologických výskumov o vytváraní symbolických hraníc pritom vieme, že postoje k cudzincom sú často utvárané práve na základe ich krajiny pôvodu a ďalších charakteristík, akými sú napríklad náboženské vyznanie alebo legálny status.[8] Aj keď tieto charakteristiky cudzincov nedefinujú – predstavujú len zopár z možných repertoárov, na základe ktorých si cudzinci vytvárajú svoju identitu –, v očiach domácich však často práve národnosť a náboženské vyznanie cudzincov dávajú vzniknúť pocitom kultúrnej blízkosti alebo naopak vzdialenosti.

V snahe prehĺbiť poznatky o postojoch k cudzincom v slovenskej spoločnosti tak Nadácia Milana Šimečku zaradila do prieskumu aj dve otázky zamerané na zisťovanie miery sociálneho dištancu k cudzincom pochádzajúcim zo špecifických krajín. Najprv bola respondentom položená otázka, do akej miery by pre nich bolo prijateľné alebo neprijateľné, ak by sa cudzinec alebo cudzinka zo špecifickej krajiny stal ich susedom alebo susedkou. Následne sa respondenti mali vyjadriť, do akej miery by pre nich bolo prijateľné alebo neprijateľné, ak by sa takýto cudzinec alebo cudzinka stal manželom alebo manželkou ich detí. Respondenti mali k dispozícii sedembodovú škálu, na ktorej jednotka znamenala, že by pre nich bola takáto situácia úplne neprijateľná, a sedmička znamenala, že by pre nich naopak takáto situácia bola úplne prijateľná. Akú mieru sociálneho dištancu pociťujú občania Slovenska k cudzincom zo špecifických krajín?

Výsledky prieskumu agentúry Focus z júna 2020 ukazujú, že miera sociálneho dištancu pociťovaného k cudzincom sa líši ako s prihliadnutím na blízkosť kontaktu (susedstvo vs. rodina), tak aj s prihliadnutím na krajinu pôvodu a ďalšie charakteristiky cudzincov (či napríklad ide o moslimov alebo utečencov). Základné porovnanie, pri ktorom sme vzali do úvahy priemernú hodnotu sociálneho dištancu pociťovaného k tej-ktorej skupine cudzincov, ukazuje, že pre respondentov by bolo vo všeobecnosti prijateľnejšie prichádzať do kontaktu s cudzincami v prostredí susedstva ako rodiny. Tento výsledok nie je prekvapivý, keďže jedným zo základných predpokladov pri meraní sociálneho dištancu je, že jeho miera sa môže zvyšovať, čím je kontakt osobnejší. Porovnanie ďalej ukazuje, že v prípade všetkých ôsmich skupín cudzincov spomenutých v prieskume sa priemerné hodnoty sociálneho dištancu pohybujú skôr v stredných a spodných častiach škály. Inými slovami, ak by respondenti mali prísť do styku s cudzincami či už v prostredí susedstva alebo rodiny, boli by ohľadom takéhoto kontaktu v priemere buď ambivalentní, alebo by ho považovali skôr za neprijateľný. Určitú výnimku z tohto trendu predstavuje kontakt s cudzincami z USA a z Ukrajiny v prostredí susedstva, kde priemer mierne presahuje stredovú hodnotu škály a tento výsledok naznačuje, že respondenti by takýto kontakt v priemere považovali skôr za prijateľný.

Keď sa pozrieme na porovnanie pozornejšie, zistíme, že v prostredí susedstva by respondenti považovali za najprijateľnejší kontakt s cudzincami z Ukrajiny a v prostredí rodiny naopak s cudzincami z USA. Krivka grafu ďalej naznačuje, že v porovnaní s ostatnými skupinami by bol pre respondentov pomerne prijateľnejší aj kontakt s cudzincami z Vietnamu, aj keď skôr v prostredí susedstva ako v prostredí rodiny. Naopak najmenej prijateľný by bol pre respondentov kontakt s moslimami zo Saudskej Arábie, a to v oboch prostrediach. Možným vysvetlením týchto rozdielov je, že Slováci sú na prítomnosť Američanov, Ukrajincov a Vietnamcov zvyknutí v oveľa väčšej miere ako na prítomnosť ľudí z Afganistanu, Kene, Saudskej Arábie alebo Sýrie. Podľa jednej z najvplyvnejších teórií o postojoch, tzv. kontaktnej teórie, sa postoje k rôznym skupinám majú tendenciu zlepšovať v prípade, že medzi skupinami prebieha zmysluplný kontakt.[9] Je však možné predpokladať, že rolu hrá aj náboženské vyznanie cudzincov, ktoré bolo v prípadne niektorých skupín spomenuté explicitne (moslim zo Saudskej Arábie a moslim z Nemecka) a v prípade iných mohlo byť súčasťou predpokladov (Afganistan a Sýria sú prevažne moslimské krajiny). Práve miera sociálneho dištancu voči moslimom na Slovensku za posledných desať rokov výrazne vzrástla, pričom príčiny tohoto nárastu je možné hľadať predovšetkým v podnecovaní strachu a odporu voči migrantom z moslimských krajín a spájaním islamu s terorizmom, ktoré sa stalo súčasťou politickej rétoriky na Slovensku.[10]

Podrobnejšie výsledky, ktoré zachytávajú aj silu postojov, zároveň ukazujú, že skoro vo všetkých prípadoch je podiel respondentov, ktorí by považovali prítomnosť cudzincov zo zmienených krajín za úplne neprijateľnú, výrazne vyšší ako podiel tých, ktorí by ju považovali za úplne prijateľnú. Výnimku z tohto trendu je možné pozorovať len vo vzťahu k cudzincom z Ukrajiny a z USA v prostredí susedstva, kde sú oba najsilnejšie postoje zastúpené rovnako. Z výsledkov tak vyplýva, že približne každý tretí občan alebo občianka Slovenska by tak považovali prítomnosť cudzincov zo Saudskej Arábie, z Afganistanu alebo zo Sýrie vo svojom susedstve za úplne neprijateľnú. V prostredí rodiny by bol tento podiel ešte vyšší. Približne každý druhý občan alebo občianka Slovenska by považovali situáciu, v ktorej by si ich dieťa vzalo za manžela alebo manželku cudzinca alebo cudzinku zo Saudskej Arábie, Afganistanu alebo Sýrie, za úplne neprijateľnú.

NAJMENEJ PRIJATEĽNÝ BY BOL PRE RESPONDENTOV KONTAKT S MOSLIMAMI ZO SAUDSKEJ ARÁBIE, A TO V OBOCH PROSTREDIACH.

Priemerná miera sociálneho dištancu pociťovaná voči cudzincom zo špecifických krajín v prostredí susedstva a v prostredí rodiny.

(N = 1 009)

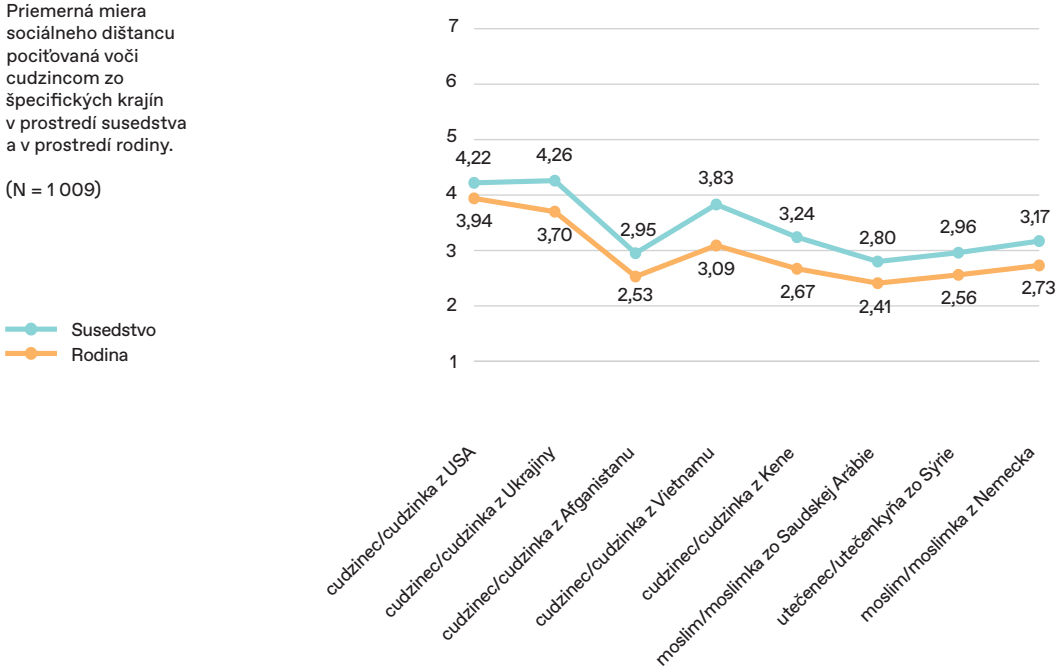

Do akej miery by bola pre vás prijateľná alebo neprijateľná nasledujúca situácia? Ak by sa stal vaším susedom alebo vašou susedkou:

(N = 1 009)

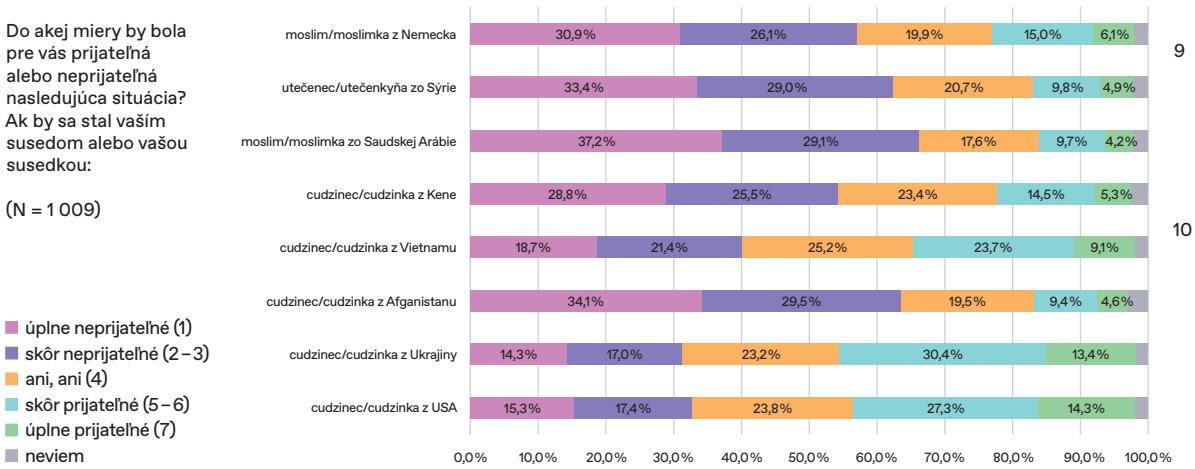

Do akej miery by bola pre vás prijateľná alebo neprijateľná nasledujúca situácia? Ak by si vaše dieťa zobralo za manžela/manželku:

(N = 1 009)

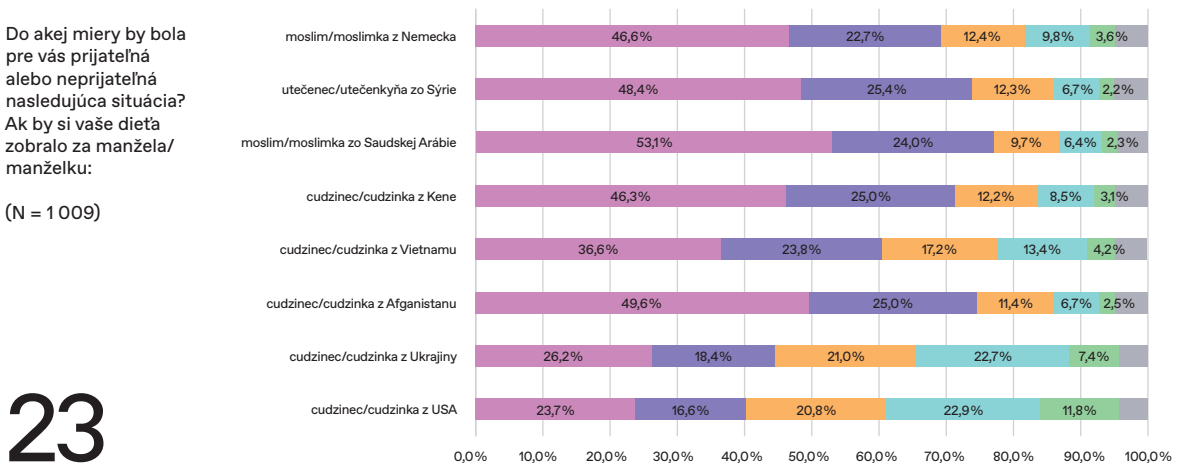

6 Úrad hraničnej a cudzineckej polície (2020). *Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej Republike. 1. polrok 2020.* Dostupné na http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2020/2020-I.polrok-UHCP-SK.pdf

7 Štatistika Úradu hraničnej a cudzineckej polície o počte cudzincov s povoleným pobytom v Bratislave k 31. 3. 2020. Sprístupnené na vyžiadanie autorky.

8 Onasch, E. A. (2017). Lessons on the Boundaries of Belonging: Racialization and Symbolic Boundary Drawing in the French Civic Integration Program. *Social Problems* 64(4), 577–93.

9 Pettigrew, Thomas F. (2018). "Future directions for intergroup contact theory and research". *International Journal of Intercultural Relations* 32 (3), 187–199.

10 Zistenia z výskumu o extrémizme na Slovensku, ktorý realizoval v roku 2017 Inštitút pre verejné otázky, poukazujú na strmý nárast sociálneho dištancu voči moslimov v období medzi rokmi 2008 a 2017. Podiel respondentov, ktorí by považovali prítomnosť moslimskej rodiny v ich susedstve za neprijateľnú, vzrástol o 41 percentuálnych bodov z 32 % v roku 2008 na 73 % v roku 2017. Bútorová Z., Gyarfášová O. (2017). Názorový a hodnotový profil slovenskej verejnosti v čase vzostupu extrémizmu. In: *Zaostrené na extrémizmus* (s. 3–26). Bratislava: IVO.

TEXT:
IVANA RAPOŠ BOŽIČ

KEDY NASTANE KONIEC SOCIÁLNEHO DIŠTANCU VOČI CUDZINCOM?

Výsledky prieskumu agentúry Focus priniesli viacero zistení o dynamike vzťahov a postojov k cudzincom v slovenskej spoločnosti. Medzi najdôležitejšie zistenia patrí, že skoro polovica populácie so slovenským občianstvom nepozná ani jedného cudzinca alebo cudzinku žijúcu na Slovensku.

V kontexte debát o sociálnom dištanci tak tento výsledok môžeme považovať za nepriaznivý, pretože naznačuje, že iba každý druhý Slovák alebo Slovenka prichádzajú do kontaktu s cudzincami priamo a majú tak šancu si vytvoriť postoj k nim na základe osobnej skúsenosti. Zvyšok populácie si obraz o cudzincoch vytvára iba sprostredkovanie, teda na základe informácií, ktoré získajú od svojich známych alebo z verejne dostupných zdrojov, akými sú napríklad médiá. Prekonávaniu sociálneho dištancu voči cudzincom nepomáha ani fakt, že viditeľnosť cudzincov vo verejnom živote je veľmi nízka. Prieskum odhalil, že len v jednej zo štyroch oblastí verejného života na Slovensku – v oblasti športu – je podiel ľudí, ktorí poznajú aspoň jedného verejne známeho cudzinca alebo cudzinku vyšší ako podiel tých, ktorí nepoznajú žiadneho. V oblasti kultúry a umenia, médií a politiky je tento vzťah opačný a väčšina ľudí v týchto oblastiach nepozná ani jedného verejne známeho cudzinca alebo cudzinku. V praxi tak toto zistenie znamená, že nielenže polovica slovenskej populácie neprichádza do styku s cudzincami priamo, ale aj ich nepriamy kontakt s nimi je limitovaný. Prieskum sa takisto venoval otázke všeobecnej dôvery, teda dôvery, ktorú pociťujeme k ľuďom, ktorých osobne nepoznáme. Zistenia ukázali, že dôvera k cudzincom na Slovensku je skôr nízka a Slováci majú tendenciu dôverovať skoro dvakrát viac neznámym krajanom ako cudzincom. V neposlednom rade prieskum ukázal, že miera sociálneho dištancu voči cudzincom sa líši v závislosti od blízkosti kontaktu, ako aj od toho, z ktorej krajiny cudzinci pochádzajú. Pre väčšiu časť populácie by bolo prijateľnejšie prichádzať do kontaktu s cudzincami v prostredí susedstva ako v prostredí rodiny. Nižšiu mieru sociálneho dištancu pociťujú slovenskí občania k cudzincom z krajín, ktorých občania na Slovensku žijú vo väčších skupinách (Ukrajina a Vietnam), alebo z krajín, ktorých mediálny obraz je skôr pozitívny (USA). Naopak, vyššiu mieru sociálneho dištancu pociťujú k cudzincom z krajín, z ktorých ich na Slovensku až tak často nestretnú a ktorých národnosť alebo náboženské vyznanie sú vo verejných debatách často negatívne rámcované (Saudská Arábia, Afganistan, Sýria) alebo sa nespomínajú (Keňa). Spôsob, akým krajina pôvodu cudzincov a ich ďalšie charakteristiky, ako napríklad náboženské vyznanie alebo legálny status, vplývajú na pociťovanú mieru sociálneho dištancu, by však bolo treba podrobnejšie preskúmať, a to ideálne s pomocou kvalitatívnych metód, ktoré nám pomôžu porozumieť do väčšej hĺbky tomu, akým spôsobom slovenskí občania vytvárajú symbolické hranice prináležania do slovenskej spoločnosti.

Môžeme teda v kontexte Slovenska hovoriť o konci sociálneho dištancu voči cudzincom? A ak nie, čo treba robiť, aby koniec dištancu niekedy nastal? Výsledky prieskumu naznačujú, že sociálny dištanc voči cudzincom na Slovensku pretrváva, aj keď nie všetci cudzinci ho zažívajú v rovnakej miere. Jedna z možných ciest k jeho postupnému znižovaniu vedie cez podporu vzájomného stretávania sa a nadväzovanie kontaktov medzi cudzincami a slovenskými občanmi. Festival [fjúžn] sa svojimi aktivitami snaží prispievať práve k takémuto stretávaniu sa, aj keď na to, aby sa mu to podarilo v celoslovenskom meradle, by muselo mať každé mesto svoj [fjúžn]. Výzvou pre ďalšie občianske združenia a komunity fungujúce v iných častiach Slovenska a v neposlednom rade aj pre aktívnych cudzincov a cudzinky žijúce na Slovensku je preto vytvárať priestory, kde môže dochádzať k stretnutiam medzi rôznymi obyvateľmi Slovenska a vzájomným interakciám. Ďalšou z možných ciest je podpora cudzincov pri realizácii ich aktivít vo verejnom živote. Práve zvýšenie viditeľnosti cudzincov vo verejnom priestore môže poslať dôležitý spoločenský signál, že cudzinci sa stávajú pevnou súčasťou slovenskej spoločnosti. Budovanie dôvery je ďalšou z možných ciest, aj keď ide o dlhodobý proces a vyžaduje koordinovaný prístup nielen občianskych organizácií, ale aj verejných inštitúcií. V tomto smere by pomohla predovšetkým citlivejšia, objektívnejšia komunikácia o téme migrácie zo strany verejných inštitúcií, médií a predovšetkým politických predstaviteľov. Práve opakované zneužívanie témy migrácie pre politické účely a celková sekuritizácia migrantov v slovenskom politickom diskurze[11] totiž mieru sociálneho dištancu voči cudzincom výrazne prehlbuje.

11 Kissová, L. (2018). The Production of (Un)deserving and (Un)acceptable: Shifting Representations of Migrants within Political Discourse in Slovakia. *East European Politics and Societies and Cultures*, 32 (4), 743–766.

Eva Jenčuráková / No Home to keep me safe

LUCIA THAO
HUONG ŠIMEKOVÁ

NA VIETNAMSKÉ JEDLO SOM VEĽMI HRDÁ

A: ODKIAĽ POCHÁDZAŠ?

L: Narodila som sa v Bratislave a vyrastala som v Ivanke pri Dunaji.

A: KEDY PRIŠLA NA SLOVENSKO TVOJA RODINA A ZA ČÍM PRIŠLI?

L: Moja mama prišla v 80. rokoch kvôli štúdiu na vysokej škole, s otcom sa stretli vo Varšave, odkiaľ sa presťahovali do Ivanky pri Dunaji v roku 1990.

A: ČO SI VYŠTUDOVALA A ČOMU SA TERAZ VENUJEŠ?

L: Študovala som na Univerzite v Readingu odbor Real Estate, Investments and Finance a šesť rokov som manažovala portfóliá nehnuteľností v Bratislave. Pred tromi rokmi sme spoločne s mojím bratrancom a manželom otvorili bistro Phočkáreň. Je to taký môj odkaz k vietnamským koreňom, ktorý chcem predstaviť na Slovensku, v krajine, ktorú považujem za svoj domov.

A: ČO ŤA INŠPIROVALO K TOMU, ABY SI ZALOŽILA PRÁVE REŠTAURÁCIU? MÁŠ RADA JEDLO?

L: Mám rada jedlo, teda obzvlášť vietnamské, ktoré nám varila mama, keď sme boli deti, a cítila som potrebu mať dobré a kvalitné jedlo aj v Bratislave. Taký kúsok krajiny, odkiaľ pochádzam. A keďže sama veľmi pho nevarím, tak som si otvorila reštauráciu.

A: AKO VYZERÁ TAKÝ SKVELÝ TÍM?

L: Náš skvelý tím vyzerá tak, že sú to ľudia, ktorí to, čo robia, robia so srdcom, sú čestní, pracovití, a teraz nehovorím len o Vietnamcoch, ktorí tvoria asi 70 percent personálu, ale aj o Slovákoch, ktorí pre nás robia.

A: ZAČÍNALI STE PRVOU POBOČKOU V BORY MALL. AKO STE SA POTOM ROZŠIROVALI?

L: Momentálne máme tri pobočky, v Bory Mall sme začínali v roku 2017, keď sa tam rozširovala foodcourtová zóna, a následne sme sa dostali do Avionu a do Eurovey. Naším plánom bolo ponúkať zdravšiu a kvalitnejšiu alternatívu v obchodných centrách. Niektorým sa to mohlo zdať nepochopiteľné, prečo si ideme otvárať dobré vietnamské bistro v obchodnom dome a nie v centre mesta. Ale my sme to mali dobre vyrátané a náš plán je stále otvárať v ďalších obchodných centrách. Ak sa naskytne nové miesto, ktoré by nám dávalo zmysel, tak tam otvoríme. Už sme aj rokovali o rôznych ďalších možnostiach, ale zatiaľ nemáme nič aktívne. Plánujeme akurát otvoriť centrálnu kuchyňu, kde bude výdaj jedla, ale to skôr beriem ako menší obchod.

A: VŽDY SI CHCELA PRACOVAŤ V GASTROBIZNISE ALEBO KEDY SI ZAČALA FORMOVAŤ TENTO NÁPAD?

L: Čo sa týka mojej kariéry, už ako malá som mala v hlave istú predstavu o svojom živote. Tento plán bol čiastočne nalinkovaný mojimi rodičmi, ktorí ma neustále tlačili k výkonom, ale aj k tomu, aby som bola na Slovensku, založila si rodinu a bola nablízku mojim súrodencom. Moji rodičia tiež podnikali, takže odmalička som mala v sebe vštepovanú myšlienku, že budem podnikať. Mala som viacero nápadov, od ktorých som upustila, a nakoniec sa to prirodzene vyvinulo k tomu, že založíme reštauráciu.

A: AKÉ BOLI ZAČIATKY PODNIKANIA NA SLOVENSKU?

L: Keď sme otvorili Phočkáreň, mala som aj iné zamestnanie a ešte som aj študovala, preto sa všetko riešilo za pochodu. Môj bratranec už mal skúsenosti s bistrom, čiže zabezpečil kuchyňu a ja som mala na starosti administratívny rozbeh, od hygieny až po kolaudáciu. Vždy som sa obklopovala ľuďmi, ktorí mi vedeli pomôcť, o to to bolo jednoduchšie. Ale v podnikaní bolo najťažšie zohnať tých správnych ľudí, to sa nám podarilo asi po dvoch rokoch a teraz máme skvelý tím.

A: FORBES ŤA ZARADIL AKO PODNIKATEĽKU DO REBRÍČKA 30 ÚSPEŠNÝCH ĽUDÍ POD 30 ROKOV. AKÝ TO BOL POCIT?

L: Bola som šťastná a cítila som veľkú pokoru. Jednak preto, že to bol vždy môj sen, ale zároveň som cítila rešpekt k tomu, čo sme vytvorili, a k ľuďom, ktorí pre nás pracujú. Zrazu to už nebola len myšlienka mať vietnamské bistro, ale už niekto reálne videl, že sme vybudovali hodnotnú a úspešnú firmu. Nakoplo ma to pokračovať ďalej.

Ja sama za svoj úspech považujem to, že sa nám za dva roky podarilo vybudovať stabilnú firmu, ktorá zamestnáva 50 ľudí. Keďže väčšina je z Vietnamu, chceli sme pre nich vytvoriť možnosť uplatniť sa na Slovensku. A možno aby si vedeli sami v budúcnosti zariadiť reštauráciu. Pomáhame im s byrokraciou, aj s ubytovaním, sme pre nich oporou. Môj bratranec – spoločník hovorí, že sa o nich stará ako o vlastné deti.

A: MOŽNO MÁM SKRESLENÚ PREDSTAVU, ALE KEĎ SI PREDSTAVÍM REŠTAURÁCIU AKO BIZNIS, VNÍMAM TAM JASNÚ HIERARCHIU, KDE NA ČELE JE ZAMESTNÁVATEĽ. Z VÁŠHO KONCEPTU ALE CÍTIM VÄČŠÍ ZÁUJEM A SPÄTOSŤ SO ZAMESTNANCAMI.

L: Chápem. My sme Phočkáreň vždy brali ako rodinný podnik, nielen preto, že ho mám

s bratrancom a manželom, ale aj v tom, že chceme, aby sa tak cítili aj naši zamestnanci. Možno je v zahraničných firmách bežné, že sa pozerá aj na firemnú kultúru a o svojich zamestnancov sa starajú, lebo pracovný trh je presýtený a potrebujú si ich udržať, ale u nás to nerobíme len kvôli tomu, ale preto, aby sa v práci cítili dobre. Oni varia naše jedlo našim zákazníkom a je pre nás dôležité, aby k jedlu pristupovali s láskou.

A: AKO VEĽMI JE PRE TEBA VIETNAMSKÉ JEDLO DÔLEŽITÉ?

L: Ja som na vietnamské jedlo veľmi hrdá, lebo je fantastické, zdravé, je tam plno rôznych chutí, a pritom je veľmi jednoduché.

A: KEBY SOM PRIŠLA K VÁM A ZAČNEM JESŤ PRÍBOROM NAMIESTO PALIČKAMI – JE TO FAUX PAS?

L: Vôbec nie. (*smiech*)

A: SPOMÍNALA SI, ŽE RODINNÝ PRÍSTUP JE PRE TEBA DÔLEŽITÝ, ALE AJ SAMOTNÁ RODINA. SKÚSIŠ NÁM JU PREDSTAVIŤ?

L: Pochádzam z veľkej rodiny, lebo moja mama je z desiatich detí. Mám ešte troch súrodencov, takže vždy nás bolo veľmi veľa. Založila som si aj vlastnú rodinu, mám dvojročného syna, ktorý sa narodil, keď sme začali expandovať, takže zo začiatku to bolo celkom náročné.

A: AKO SI STÍHALA ZLADIŤ PRACOVNÝ ŽIVOT S RODINNÝM?

L: S pomocou mojej rodiny.

A: BOLO TO ŤAŽŠIE AKO SITUÁCIA PO VYPUKNUTÍ PANDÉMIE, KEĎ SA REŠTAURÁCIE MUSELI UZAVRIEŤ?

L: My sme sa na pandémiu začali pripravovať už v januári, keď boli prvé náznaky a prví nakazení vo Vietname. Sledovali sme, ako sa to tam vyvíja a ako k tomu pristupujú, a robili sme si plány, ale do poslednej chvíle som neverila, že sa dostaneme na nulové tržby.

Pamätám si, že prvý víkend mnou lomcovali rôzne pocity strachu a beznádeje. Bála som sa, čo bude, a či nebude lepšie rovno zatvoriť a nepreťahovať stratu, keďže sme nevedeli, koľko to bude trvať. Sedela som nad excelom, pozerali sme na cash flow a prišli sme k záveru, že ideme bojovať ďalej. V piatok 13. marca sme zatvorili a 18. alebo 19. marca sme otvorili jednu pobočku v Eurovei. Vybrali sme ju preto, lebo bola najďalej od potravín a drogérie, a tak nám prišla ako najbezpečnejšia prevádzka na otvorenie, lebo sme nevedeli, čo máme čakať. Dezinfekciu, rúška a rukavice sme mali nakúpené už predtým, takže sme nemali stres z nedostatku. Pristupovali sme k tomu naozaj starostlivo a každý deň sme videli, že ľudia si jedlo objednávajú. Povedali sme si, že ideme zabojovať a ideme to využiť ako príležitosť sa zviditeľniť a dostať sa aj k novým zákazníkom.

Už v tom týždni sa beznádej zmenila na energiu a ja som mala veľa nápadov. Teraz sa mi to zdá ako minulosť, ale pamätám si noci, keď som si niečo vygooglila a na druhý deň už programovala na webstránke jednoduché kódy, ktoré ale zjednodušili online objednávky a zákazníci sa k nim vedeli ľahšie dostať.

A: AKO ŤA VNÍMA MAJORITA? MÁŠ POCIT, ŽE VYČNIEVAŠ?

L: Kedysi som mala pocit, že vyčnievam, a možno to bolo aj tým, že Slováci neboli zvyknutí na iné kultúry, ale časom som sa tak nejako začlenila. Nemyslím si, že som už taká netypická, ako som bola kedysi. Ľudia si ale veľakrát myslia, že som zo zmiešaného manželstva, a pýtajú sa ma, ktorý z mojich rodičov pochádza zo Slovenska. Keď poviem, že ani jeden, sú prekvapení, ako je to možné.

A: JE TO VÔBEC PRE TEBA PODSTATNÉ TOTO RIEŠIŤ? RIEŠILA SI TO TY SAMA V SEBE?

L: Keď som bola mladšia, riešila som svoju identitu dlhšie, či som Vietnamka alebo Slovenka. Potom som prijala fakt, že som Slovenka, ale mám vietnamské korene a vietnamské hodnoty, ktorými sa v živote riadim. A tou najpodstatnejšou hodnotou je rodina a to sa mi veľmi páči. Rodina je vo vietnamskej kultúre veľmi dôležitá a veľa vecí, ktoré Vietnamci robia, robia pre svoju rodinu. Čo je podľa mňa najväčší rozdiel, keď sa ľudia spýtajú, v čom sú Vietnamci a Slováci iní, tak toto je moja najčastejšia odpoveď.

A: HOVORÍŠ, ŽE VIETNAMSKÉ KORENE V SEBE CÍTIŠ A SÚ PRE TEBA DÔLEŽITÉ. BOLA SI TAM NIEKEDY?

L: Vo Vietname som bola prvýkrát v roku 2003 ako desaťročná. Vtedy ma tá krajina uchvátila, zvykmi, vôňami, ľuďmi. Veľa sme s otcom cestovali, lebo naša veľká rodina nám chcela všetko ukázať, takže sa nám podarilo prejsť zo severu na juh. Druhýkrát sme boli v roku 2009, to už som bola trošku staršia a mama nás dokonca nechala u rodiny a išla späť na Slovensko, lebo sme mali ešte mladšieho brata. Ja a dvaja súrodenci sme ostali vo Vietname a tiež sa nám podarilo cestovať po Vietname, tentoraz v severnej časti. Potom som už chodila sama s manželom a boli sme tam asi štyrikrát. Snažím sa tam chodiť pravidelne.

A: HOVORÍŠ VIETNAMSKY?

L: Hovorím, ale tým, že mám manžela Slováka, je moja vietnamčina slabšia. Trvá mi trošku dlhšie, kým sa do toho dostanem, ale keď prídem do Vietnamu, na šiesty deň už dokážem hovoriť o ekonomickej situácii a politike.

A: UČÍŠ SVOJHO SYNA PO VIETNAMSKY? MYSLÍŠ, ŽE BUDE PO VIETNAMSKY ROZPRÁVAŤ?

L: Moji rodičia naňho hovoria po vietnamsky. A ja mu občas niečo poviem vo vietnamčine, ale pre mňa je prirodzenejšie naňho rozprávať po slovensky. Ale niektoré slovíčka už začal hovoriť po vietnamsky, je to také milé, že zachytáva ten jazyk.

A: AKO PODĽA TEBA VNÍMAJÚ ĽUDIA NA SLOVENSKU VIETNAM?

L: Povedala by som, že existujú dva stereotypy, ktoré si ľudia myslia o Vietname alebo o Vietnamcoch. Prvý je negatívny a je spojený s výrokom „je to tu ako v Saigone“, v zmysle, že je tu špina, ale s tým sa vôbec nestotožňujem. Druhý stereotyp je, že Vietnamci sú veľmi pracovití, čo môžem potvrdiť, lebo často vnímam, že hnacím motorom je práve rodina. Vietnamci robia nadčasy alebo cez víkendy kvôli tomu, aby mohli zlepšiť život svojim rodinným príslušníkom.

A: CHCELA BY SI TAM ÍSŤ NIEKEDY ŽIŤ?

L: Toto je otázka, ktorú sa ma veľa ľudí pýta, ale ja považujem za svoj domov Slovensko. To, kde žijem, som si vyberala podľa toho, kde sú moji rodičia. Vnímala som, že moji rodičia opustili svoju rodinu, a cítila som, že im tá rodina veľmi chýbala a chýba. Aj všetci moji súrodenci sa vrátili na Slovensko a usádzajú sa tu. Takže tam, kde je moja rodina, je môj domov.

Anna Jacková

PORTRÉT

MYKOLA
KOVALENKO

SVOJ NÁZOR
VYJADRUJEM
GRAFICKÝM
DIZAJNOM

J: KEDY SI PRIŠIEL NA SLOVENSKO A ZA ČÍM?

M: Na Slovensko som prišiel pred vyše štyrmi rokmi. Už predtým som ho niekoľkokrát navštívil a veľmi sa mi tu páčilo. Mám rád Bratislavu, kde teraz žijem a pracujem. Sú tu veľmi milí a príjemní ľudia.

J: ČOMU SA VENUJEŠ? POVEDZ NÁM NIEČO O SVOJEJ PRÁCI.

M: Som grafický dizajnér. Mám svoju prácu veľmi rád.

J: AKO SI SA DOSTAL KU GRAFICKÉMU DIZAJNU?

M: Keď som bol malý, rodičia ma prihlásili do umeleckej školy. Potom som prirodzene pokračoval na strednej, neskôr na vysokej škole. Vždy som pracoval ako umelec, grafik. Neviem si predstaviť, že by som robil niečo iné. Moja práca ma naozaj baví. Rád robím plagáty, branding, obalový dizajn. Nedokázal by som nepracovať.

J: SÚ NEJAKÉ ROZDIELY, ČO SA TÝKA PRÁCE GRAFICKÉHO DIZAJNÉRA NA SLOVENSKU A NA UKRAJINE?

M: Nie, nemyslím si. V týchto kreatívnych odvetviach je to všade rovnaké. Nevidím rozdiel medzi ukrajinskými, poľskými, slovenskými či talianskymi grafickými dizajnérmi. A to sa týka aj klientov. Tých mám naozaj rôznych. Sú klienti, ktorí sú veľkými fanúšikmi mojej práce, s tými sa pracuje ľahšie. Niekedy je to zas komplikovanejšie. Ale to je rovnaké, či už na Ukrajine, na Slovensku, alebo niekde inde.

J: KURÁTOROVAL SI UMELECKÚ REAKCIU NA VRAŽDU JÁNA KUCIAKA – SHUT UP! VOICE OF DEMOCRACY IN DANGER. MOHOL BY SI NÁM PREDSTAVIŤ TENTO PROJEKT?

M: Keď sa stala tá tragédia, keď zabili novinára Jána Kuciaka, bol to pre mňa šok. Nedokázal som sa na to, čo sa stalo, len tak pozerať. Chcel som, aby ľudia pochopili, že niečo také sa nemôže diať. Urobil som jednoduchý post, kde som vyzval grafických dizajnérov z celého sveta, aby mi poslali plagáty, ktoré sa týkajú témy slobody slova. Počas dvoch-troch týždňov som dostal 384 plagátov z 36 krajín – z Talianska, Poľska, Ukrajiny, Ruska, Bieloruska, Ameriky, Ekvádoru či Mexika. Tie najlepšie sme potom vystavovali na rôznych miestach po celom Slovensku. Chcem poďakovať agentúre Respect APP za organizačnú pomoc a podporu a ostatným, ktorí pomohli. Výstava bola postupne v Bratislave, Trnave, Nitre, Bardejove a v Košiciach. Plagáty sme potom vystavovali aj na Ukrajine, v mestách Ivano-Frankivsk a Charkov.

J: MYSLÍŠ SI, ŽE JE DÔLEŽITÉ, ABY UMENIE REAGOVALO NA DIANIE V POLITIKE ALEBO V SPOLOČNOSTI?

M: Myslím si, že áno. Žijeme tu, na tomto mieste a nemôžeme ignorovať, čo sa okolo nás deje. Ja nie som politik ani biznismen, som grafický dizajnér. Môžem teda ľuďom dať najavo svoj názor napríklad formou plagátu.

J: PODĽA ČOHO SI VYBERÁŠ TÉMY, NA KTORÝCH PRACUJEŠ? ALEBO TEDA ZÁKAZKY?

M: Robím rôzne veci, často je to komerčný dizajn – obaly, branding, reklama. To mi potom umožňuje pracovať aj na menej komerčných či sociálnych projektoch. Rád robím plagáty na rôzne témy, ako je napríklad ekológia či politika. Vo svojich prácach sa rád venujem témam, ktoré sú spoločensky dôležité. Mám rád angažovaný dizajn. Myslím, že zaujímať sa a angažovať sa je dôležité pre všetkých ľudí, aj na Ukrajine, aj na Slovensku.

J: ČO SI MYSLÍŠ, ŽE MAJÚ UKRAJINCI A SLOVÁCI SPOLOČNÉ?

M: Výšivky. A ukrajinský a slovenský jazyk je veľmi podobný.

J: PREKVAPILO ŤA NIEČO, KEĎ SI SA PRESŤAHOVAL NA SLOVENSKO?

M: Pre mňa je to tu veľmi podobné ako na Ukrajine, takže ak, tak skôr také drobnosti. Slovensko je menšia krajina, Ukrajincov je oveľa viac, preto sa mi zdá, že je medzi nimi väčšia rivalita. Ukrajinci sú oproti Slovákom v práci trochu aktívnejší a agresívnejší. Slováci sú zase pokojnejší a pohodovejší.

J: AKÉ BOLI TVOJE OČAKÁVANIA, KEĎ SI SA SEM PRESŤAHOVAL? SPLNILI SA?

M: Ja chcem mať pokoj, pracovať a tvoriť pekný grafický dizajn. A to robím.

J: AKO SI MYSLÍŠ, ŽE ŤA VNÍMAJÚ SLOVÁCI?

M: Ako cudzinca.

J: AKÉ JE TO BYŤ NA SLOVENSKU CUDZINCOM?

M: Nie je to ťažké. Akurát niekedy je to trochu problém kvôli komunikácii.

J: A AKO BY SI CHCEL, ABY ŤA NA SLOVENSKU VNÍMALI?

M: Som predovšetkým grafický dizajnér. Na tom mi záleží najviac. Rád by som svojou prácou prispel k zvýšeniu úrovne grafického dizajnu na Slovensku.

J: CHODIEVAŠ NIEKEDY NA UKRAJINU? CHCEL BY SI SA TAM NIEKEDY VRÁTIŤ?

M: Na Ukrajinu chodievam. A či sa chcem vrátiť? Neviem. Neprišiel som na Slovensko s tým, že tu zostanem už navždy. Teraz tu mám prácu, ktorá ma baví, a je mi tu dobre. Čo bude potom, neviem. Možno sa vrátim na Ukrajinu, možno pôjdem do Rakúska alebo do Talianska. A možno zostanem na Slovensku.

J: KTORÚ KRAJINU POKLADÁŠ ZA SVOJ DOMOV?

M: Mám dva domovy. Ukrajinu a už asi aj Slovensko.

Jana Gombiková

World Refugee Day / © 2020 Mykola Kovalenko studio

KHADRA
ABDILE

POMOHLO MI,
KEĎ SOM ZISTILA,
ŽE ĽUDIA SÚ
NA MOJEJ STRANE

W·A·P
Wild & Rough

J: ODKIAĽ POCHÁDZAŠ A KDE BÝVAŠ?

K: Som zo Somálska, ale už šesť rokov bývam v Bratislave.

J: KDE SI VYRASTALA? KDE ŽIJE TVOJA RODINA?

K: Moje rodné mesto sa volá Bardera, je veľké asi ako Trnava. Mám štyroch súrodencov, troch bratov a sestru. Mama žije v Somálsku, otec zomrel, keď sme boli malí.

J: V BARDERE SI CHODILA AJ DO ŠKOLY?

K: Áno, chodila som tam na základnú školu. Ale bolo to ťažké, pretože bola vojna. Niekedy som preto nemohla pravidelne chodiť do školy.

J: AKO SI SA ZOZNÁMILA SO SVOJÍM MANŽELOM?

K: Stretli sme sa vďaka našim rodinám. Mali sme spoločných známych.

J: TVOJ MANŽEL ŽIJE S TEBOU NA SLOVENSKU?

K: Nie, môj manžel žije teraz v Turecku. Skúšala som mu vybaviť víza, aby sme tu mohli žiť spolu, ale Slovensko neakceptuje somálske pasy, takže mu víza zamietli. Stále však dúfame, že sa to podarí vyriešiť a bude môcť prísť za nami.

J: AKO SI SA DOSTALA NA SLOVENSKO?

K: Keď som odišla zo Somálska, bola som najprv v Rusku. Potom som sa dostala na Ukrajinu a až následne na Slovensko.

J: VEDELA SI NIEČO O SLOVENSKU PREDTÝM, NEŽ SI SEM PRIŠLA?

K: Nie, nevedela som nič. Vieš, keď utekáš pred vojnou, neriešiš, kam ideš. Ale zapáčilo sa mi tu a teraz už Bratislavu považujem za moje mesto.

J: CHCELA BY SI SA NIEKEDY VRÁTIŤ DO SOMÁLSKA?

K: Teraz určite nie. Stále je tam vojna a je to tam nebezpečné. Načo by som sa tam vracala? Ja už som Slovenka.

J: AKÉ JE TO BYŤ MLADOU SÓLO MAMIČKOU V BRATISLAVE?

K: Byť sólo mamou je ťažké všade na svete. Ale je to ešte oveľa ťažšie, ak žiješ v cudzine, kde nemáš rodinu, kde nemáš vlastne nikoho. Na všetko si sama. Keď ti napríklad ochorie dieťa, nemá ti kto pomôcť. Našťastie sú tu organizácie a ľudia v nich, ktorí nám imigrantom pomáhajú. Ale aj tak je to ťažké.

J: MÁŠ SLOVENSKÝCH PRIATEĽOV?

K: Áno, mám ich veľa. Napríklad moje susedky alebo mamičky z ihriska pri dome. Môjho syna Hamzu tam všetci poznajú.

J: POVEDZ MI NIEČO O TVOJOM SYNOVI.

K: Hamza je veľmi šikovný. Už teraz hovorí niekoľkými jazykmi – slovensky, somálsky, trochu arabsky a vie aj dobre po anglicky. On je Slovák, pretože tu vyrastal. Keď sme sem prišli, mal jeden rok. Teraz pôjde do druhej triedy, ale už predtým tu chodil do škôlky. Je veľmi dobre integrovaný. Je dobrý v škole a vôbec nie je hanblivý, takže má veľa kamarátov.

J: BOLO TO PRE TEBA ŤAŽKÉ, KEĎ PRIŠLA KORONA A S ŇOU AJ KARANTÉNA A ZATVORENIE ŠKÔL?

K: Bolo. Hamza sa doma nudil, chcel sa ísť hrať na ihrisko, chýbali mu iné deti. Ťažké bolo aj to, že sa deti mali učiť z domu. Pre mňa však slovenčina nie je materinský jazyk, takže som sa pri tom celkom natrápila.

J: AKO SI TO ZVLÁDALA V PRÁCI?

K: Predtým som veľa pracovala, robila som v administratíve, ako čašníčka alebo opatrovateľka detí. Kvôli korone ma, bohužiaľ, prepustili z práce, takže cez karanténu som bola doma. Teraz brigádujem v reštaurácii Veg life, ale od septembra už tam začínam na plný úväzok.

J: ČO BY SI CHCELA ROBIŤ? ČOMU BY SI SA CHCELA VENOVAŤ?

K: Mne vyhovuje takmer akákoľvek práca. Hlavne, že môžem niečo robiť. Nerada som doma, a keď nemám prácu, som z toho v strese. Keď som bola malá, chcela som byť lekárkou. Ale v škole mi to moc nešlo, bola vojna a veľa hodín som vynechala. Teraz pracujem ako čašníčka, čo ma baví. Moja mama mala v Somálsku reštauráciu, tam som tiež robila čašníčku. Rada pracujem v gastre, baví ma variť alebo obsluhovať.

J: ČO VARÍŠ DOMA? SOMÁLSKE ALEBO SLOVENSKÉ JEDLO?

K: Vždy varím somálske jedlá. Zo slovenských jedál mám rada polievky. V Somálsku sú polievky vyhradené iba pre starých a chorých, takže je to pre mňa niečo nové. Rada sa učím nové veci, myslím, že je zaujímavé naučiť sa niečo z krajiny, kde žiješ. Už som varila aj bryndzové halušky.

J: CHÝBA TI TU NIEČO Z TVOJEJ KRAJINY?

K: Chýba mi moja mama, ktorá zostala v Somálsku. A tiež mi chýba moja kultúra, moji kamaráti zo školy, aj keď veľa z nich tam už tiež nežije. Je asi normálne, že ak odídeš, bude ti veľa vecí z tvojej krajiny chýbať.

J: ČO SA ŤA NAJČASTEJŠIE PÝTAJÚ ĽUDIA NA SLOVENSKU?

K: Toto je pre mňa veľmi vtipné. Už tu žijem šesť rokov, takže za ten čas som si už zvykla, ale na začiatku keď som sem prišla, tak sa ma každý pýtal, odkiaľ som. A druhá otázka vždy bola: A čo robíš na Slovensku? Prečo si sem prišla? Každý sa ma to pýtal – v obchode, u lekára, kamkoľvek som šla. Najprv som nechápala, prečo sa ma na to stále pýtajú, až neskôr som si uvedomila, že tu je to bežné a že je to kultúrna záležitosť.

J: V SOMÁLSKU TO TAK NIE JE?

K: V Somálsku sa nemôžeš len tak opýtať človeka, ktorého vidíš po prvýkrát v živote, odkiaľ je a čo tu robí. Ak toho človeka poznáš už dlhšie a máte medzi sebou nejaký vzťah, je to v poriadku, ale v obchode či u lekára sa na takéto veci nepýtaš. Je to neslušné.

J: ZMENILO SA NIEČO PO TOM, AKO SI ZAČALA HOVORIŤ PO SLOVENSKY?

K: Áno. Ľudia sa začali vypytovať ešte viac, pretože sa so mnou vedeli lepšie dohovoriť. Slovenčina je ťažký jazyk. Raz, keď som išla z Viedne, v autobuse som si vypýtala lístok po slovensky, vodič bol zaskočený a pýtal sa ma, kam idem, či do Bratislavy. Povedala som, že tam žijem a že som Slovenka.

J: TAKŽE SA CÍTIŠ BYŤ SLOVENKOU?

K: Áno, samozrejme. Ak niekde žiješ dlhšie, staneš sa súčasťou toho miesta a ľudí. Môj syn hovorí, že nie je Somálčan, ale je Slovák zo Slovenska. Teraz, keď začal chodiť do školy, je slovenčina jeho hlavný jazyk. Odmalička hovorí po slovensky. Na začiatku som sa bála, že bude mať prízvuk alebo zlú výslovnosť, ale pani učiteľka povedala, že sa nemám obávať, Hamza sa v ničom nelíši od slovenských detí.

J: ČO BY SI CHCELA, ABY SA ŤA ĽUDIA NA SLOVENSKU PÝTALI?

K: Bola by som rada, keby sa ma spýtali, či mám rada Slovensko. Možno, ako dlho tu žijem. To sa mi zdá ako normálna, príjemná otázka: Čo sa vám na Slovensku páči? Ale teraz už nemám problém so žiadnymi otázkami. Na začiatku to bolo ťažké, pretože som nerozumela, prečo sa ma to pýtajú. Potom som si uvedomila, že tu je to normálne a prispôsobila sa. Ale vždy, keď stretnem niekoho, kto je tu nový, spýtam sa ho: Máš rád Slovensko? Pretože ak žiješ v nejakej krajine, musí sa ti tam niečo páčiť. Môžu to byť ľudia, príroda, kultúra... Možno by sa ma mohli spýtať, aká je moja skúsenosť so životom na Slovensku alebo aký je rozdiel medzi životom tu a v krajine, odkiaľ pochádzam. To sú podľa mňa zaujímavé otázky.

J: NA ČO SI VO SVOJOM ŽIVOTE NAJVIAC HRDÁ? ČO SA TI PODARILO DOSIAHNUŤ?

K: Za svoj najväčší úspech pokladám to, že mám zdravé a inteligentné dieťa. To je podľa mňa veľká vec. Vždy, keď mám ťažké obdobie, pozriem sa na neho a hovorím si, že musím byť pyšná na to, že mám toto krásne dieťa. Myslím na to, ako ho vychovať, aby mal dobré vzdelanie a lepší život. Čo ešte dodať? Som zdravá, som nažive. Ak je človek zdravý a nažive, môže robiť čokoľvek, čo chce. Dokáže si poradiť. Som hrdá na svoje manželstvo a na svojho syna.

J: CHCEŠ TY SAMA NIEČO POVEDAŤ ĽUĎOM?

K: Chcela by som povedať, že som za takmer sedem rokov života na Slovensku stretla naozaj veľa veľmi milých a dobrých ľudí. Samozrejme, všade sú dobrí a zlí ľudia. Vždy, ak som potrebovala poradiť, či už na ulici alebo v škole, kde chodí môj syn, stretla som milých a nápomocných ľudí. Myslím, že to by ste si mali zachovať a rozvíjať tento prístup, aby sa u vás cudzinci cítili vítaní. Pretože v krajine, kde sú milí ľudia, je oveľa jednoduchšie sa integrovať a zostať v nej žiť. A to sa týka nielen imigrantov, ale napríklad aj zahraničných študentov.

J: MÁŠ POCIT, ŽE SA TU CUDZINCI CÍTIA VÍTANÍ?

K: Myslím, že áno. Veľa sa zmenilo, odkedy som prišla. Na začiatku to bolo úplne iné. Teraz je tu oveľa viac cudzincov a stáva sa to bežnejším. Samozrejme, môžeš naraziť aj na zlých ľudí, ale tu v Bratislave je veľmi veľa inteligentných a chápavých ľudí.

J: V ROKU 2016 SI SPOLU S EMÍLIOU TREPÁČOVOU ZÍSKALA OCENENIE BIELA VRANA ZA VZÁJOMNÚ SOLIDARITU A TOLERANCIU. POČAS TZV. UTEČENECKEJ KRÍZY SI AKO MOSLIMKA ČELILA VIACERÝM ÚTOKOM NA VEREJNOSTI. OCENENIE SI DOSTALA ZA ODVAHU PREHOVORIŤ O TOM, ČO SA TI STALO, A UPOZORNIŤ TÝM NA PROBLÉM, KTORÝ SA TÝKA MNOHÝCH CUDZINCOV A CUDZINIEK NA SLOVENSKU. AKÁ TO BOLA PRE TEBA SKÚSENOSŤ?

K: Áno, počas utečeneckej krízy som bola terčom niekoľkých útokov. Netuším, prečo si vyberali práve mňa. Veľmi som sa bála, pretože sa to neustále opakovalo. Neviem, možno to bolo preto, že som tu sama, že nosím hidžáb, mám malé dieťa a musím ho brať so sebou, keď si chcem niečo vybaviť alebo nakúpiť. Keď ma navrhli na toto ocenenie a povedali mi, že ma podporia, rozhodla som sa cenu prijať. Tá cena mi naozaj veľmi pomohla. Úplne to zmenilo môj pohľad na svet, moje myslenie. Predtým som si myslela, že ľudia sú všetci rovnakí, niektorí ťa udrú, niektorí nie, ale aj tak sú takí istí. Vďaka Bielej vrane a ďalším organizáciám a inštitúciám som stretla veľa ľudí, ktorí boli na mojej strane, pomohli mi a podporili ma. Boli naozaj skvelí a bolo im ľúto, čo sa mi stalo. Veľa ľudí ma v Bratislave začalo na ulici spoznávať, usmievali sa na mňa a na Hamzu. Bolo mi jasné, že vedia, kto sme. Niektorí sa mi aj prihovorili.

Pomohlo mi, keď som zrazu videla, že sú tu aj ľudia, ktorí sú na mojej strane. Na začiatku som mala pocit, že som sama, bála som sa a zdalo sa mi, že tu nemám nikoho. Keď mi ľudia z Bielej vrany po prvýkrát povedali, že sa chcú stretnúť, bála som sa. Ale moja právnička z Ligy za ľudské práva mi povedala, že sa nemám čoho báť, takže som tú cenu prijala a ono to zafungovalo. Bolo to to najlepšie, čo sa mi mohlo stať. Stretla som veľa skvelých ľudí, ktorí to cítia rovnako ako ja.

Keď prídeš do cudzej krajiny, cítiš, že to nie je tvoj domov, nie je to tvoja krajina a tvoji ľudia. Po tejto skúsenosti sa to vo mne zmenilo. Začala som sa tu cítiť doma. Mám okolo seba veľa priateľov a to mi pomáha. To je dôvod, prečo som sa rozhodla tu zostať žiť. Som hrdá na to, že tu žijem a že som si našla prácu a začlenila sa. Som šťastná, že sa mi podarilo to všetko dosiahnuť a že sa Slovensko stalo mojím domovom.

Jana Gombiková

ANABELA
MOLLOVÁ

KORONA NÁS HUDOBNÍKOV ÚPLNE ODSTAVILA OD PRÁCE

T: ODKIAĽ SÚ TVOJI RODIČIA?

A: Ocino je z Etiópie, mamina je z Kysúc.

T: AKO SA SPOZNALI?

A: Ocino študoval v Žiline na vysokej škole a maminu stretol na diskotéke.

T: ČIŽE TY SI SA NARODILA AJ VYRASTALA NA SLOVENSKU. AKÉ SI MALA DETSTVO?

A: Na dedine, teda na Kysuciach, som mala skvelé detstvo, také klasické, ako zo starého slovenského filmu. Trávila som veľa času so zvieratami u babky, v škôlke s množstvom ďalších detí, bolo to veľmi pekné.

T: MÁŠ SÚRODENCOV?

A: Áno, mám sestru a brata, ale sú medzi nami celkom veľké vekové rozdiely. Ja som najstaršia, pričom brat je o pätnásť rokov mladší. Veľa ľudí si myslí, že to je môj syn. (*smiech*)

T: Z KYSÚC STE SA PRESŤAHOVALI DO NOVÉHO MESTA NAD VÁHOM, POTOM DO DUDINIEC. KTORÉ Z TÝCHTO MIEST POVAŽUJEŠ NAJVIAC ZA SVOJ DOMOV?

A: Toto je veľmi ťažká otázka, lebo s každým mestom sa spája nejaká veľká etapa môjho života. Na Kysuciach som sa narodila a žila prvých šesť rokov, potom som bola na základnej škole v Novom Meste nad Váhom, v Dudinciach som zase chodila na strednú, do Bratislavy na vysokú. Našťastie sme ale veľmi súdržná rodina a vždy sa presúvame spolu. Aj teraz sa nakoniec rodičia presťahovali blízko k Bratislave, aby sme boli spolu. Nedá sa povedať, že by jedno konkrétne mesto bolo môj domov.

T: BOLA SI SA NIEKEDY POZRIEŤ V ETIÓPII, TEDA NA MIESTE, ODKIAĽ POCHÁDZA TVOJ OTEC?

A: Áno, zatiaľ som tam bola trikrát.

T: AKÝ MÁŠ VZŤAH K TEJTO KRAJINE?

A: Keď si spomeniem na našu prvú cestu, keď som mala trinásť rokov, bol to pre nás šok. Teraz sa na tom až smejem, ale ocina sme sa pýtali, či tam bude elektrina a podobne. Ale keď sme tam prišli, po pár dňoch sme sa vďaka celej rodine cítili, ako keby sme boli doma. Hoci sme sa s nimi nikdy predtým nestretli, rozumeli sme si, ako keby sme boli celý život spolu.

T: SÚ PRE TEBA ETIÓPSKE KORENE DÔLEŽITÉ?

A: Určite áno a aj ocino nás tak vychovával. Často si doma púšťal etiópsku hudbu alebo varil etiópske jedlo. Keď sme boli malé, vymýšľal si pre nás rôzne rozprávky s etiópskou tematikou, takže sme so sestrou žili v tej atmosfére.

T: UČIL VÁS AJ JAZYK?

A: Na to bol trochu lenivý, skôr on si na nás trénoval svoju slovenčinu. Amharčina ale nie je až taký ťažký jazyk a tým, že sme v Etiópii už párkrát boli, rozumiem, ale plynule nerozprávam.

T: SLEDUJEŠ DIANIE V ETIÓPII?

A: Keď sa deje niečo väčšie, tak o tom viem, najmä cez ocina. Zároveň v československom priestore existuje komunita etiópskych študentov či Etiópčanov, ktorí tu žijú s rodinami. Ja som nejaký čas organizovala spoločné stretnutia, takže som s nimi v kontakte a cez facebook sa človek dozvie, ak sa v krajine deje niečo väčšie.

T: VIE TVOJA RODINA V ETIÓPII, ŽE SI NA SLOVENSKU VEREJNE ZNÁMA?

A: Áno, vedia. Dokonca, keď som bola v jednej speváckej televíznej súťaži, zverejnili video z môjho vystúpenie na etiópskej verzii Youtube a bolo z toho veľké haló. Keď sa stane, že Etiópčan v zahraničí niečo dosiahne, sú z toho nadšení. Napríklad spevák The Weeknd má rodičov Etiópčanov, jeho stále všade spomínajú a sú naňho hrdí.

T: SI TIEŽ HRDÁ NA SVOJE ETIÓPSKE KORENE?

A: Som hrdá, že mám etiópsky pôvod, ale nevystatujem sa tým. Jasné, že keď som na Slovensku, každý vidí, že nie som bežná Slovenka. Keď som v Etiópii, tiež medzi ľudí úplne nezapadám. Ale aj tak som určite hrdá na to, že to je tak, ako to je.

T: CÍTIŠ SA BYŤ SKÔR SLOVENKOU ČI ETIÓPČANKOU?

A: Asi 50 na 50. Predtým ako sme išli do Etiópie, by som povedala, že som Slovenka na 100 percent, ale potom som si začala všímať črty alebo vlastnosti na otcovi, aké mali aj ostatní Etiópčania. A tie som zbadala aj na sebe, aj na sestre. Môj oco je veľký „pohoďák“ a myslím, že sme to po ňom zdedili aj my. Na bratovi to

zatiaľ nepozorujem, lebo je ešte malý, ale my sme tým určite ovplyvnené.

T: PÝTAJÚ SA ŤA ĽUDIA NA SLOVENSKU ČASTO, ODKIAĽ SI?

A: Samozrejme, že sa pýtajú, ale už to skoro ani nevnímam, zvykla som si. Hovorím, že som zo Slovenska, ale zároveň vždy dovysvetlím, odkiaľ mám korene.

T: PREKÁŽA TI, ŽE ŤA AUTOMATICKY ĽUDIA NIEKAM ZARADIA, RESPEKTÍVE ZAŠKATUĽKUJÚ ?

A: Ani nie, ja by som bola tiež zvedavá, keby som stretla niekoho, koho neviem hneď zaradiť, asi by som sa tiež opýtala. Ale sú aj takí ľudia, ktorí sa ma nespýtajú, ale rovno hovoria po anglicky. Vtedy to vie byť trochu nepríjemné, že prečo, keď je niekto tmavší alebo vyzerá trochu inak, nemôže byť Slovák alebo Slovenka.

T: SI HUDOBNÍČKA, KEDY SI ZAČALA S UMELECKOU KARIÉROU?

A: Spievala som odmalička, mamina dokonca hovorí, že som spievala ešte predtým, ako som rozprávala. Vedela som vraj naspamäť všetky pesničky, čo bývali na začiatku telenoviel a seriálov. Počas školy som chodila do ZUŠ-ky, neskôr som viedla cirkevný spevácky zbor u nás v kostole. Zároveň ma bavila aj škola, takže som zvažovala, že pôjdem na právo. Chvíľu som študovala aj manažment, ale po tom, čo som si skúsila robotu v korporácii, pochopila som, že nemôžem pracovať v takom stereotypnom prostredí.

T: ČIŽE SI SA ROZHODLA, ŽE BUDEŠ POKRAČOVAŤ V KARIÉRE SPEVÁČKY?

A: Život to tak nejak zariadil, lebo som sa dostala na manažment v Bratislave, kde som si našla partiu muzikantov a už to šlo samo.

T: ZÚČASTNILA SI SA AJ SPEVÁCKEJ SÚŤAŽE HLAS ČESKO-SLOVENSKA. AKO SPÄTNE REFLEKTUJEŠ TÚTO SKÚSENOSŤ?

A: Bolo to celkom vtipné, lebo v tom čase som ešte nebola poriadne „vyspievaná“ a mala som minimum skúseností. Ale som rada, že som bola práve v tejto speváckej súťaži, lebo nás tam sprevádzala živá kapela s dobrými hudobníkmi, aj hudobní producenti boli fajn. Na druhej strane ale treba povedať, že to bola populárna televízna súťaž, takže to malo aj temné stránky.

T: AKO SA POTOM VYVÍJALA TVOJA KARIÉRA? SPOMÍNALA SI, ŽE ŤA VTEDY OSLOVILI AJ NEJAKÍ PRODUCENTI.

A: Áno, keď som vypadla, čo bolo ešte pred živými kolami, teda relatívne skoro, porotcovia sa proti tomu vzbúrili, ale ja som to až tak neprežívala. Potom ma oslovilo pár producentov, ktorí sa zameriavali viac na komerčnú sféru, rádiá a šoubiznis. V rámci tejto spolupráce som nahrala pár skladieb s rapermi a zistila, že to vôbec nie je pre mňa. Potom som začala spievať v gospelovom zbore a dostala sa medzi muzikantov, takže svojím spôsobom to celé malo svoj zmysel.

T: S KÝM TERAZ NAJVIAC SPOLUPRACUJEŠ?

A: V Bratislave sa všetci muzikanti poznáme, takže obmieňam viacero zostáv, ale väčšinou sme päťčlenná kapela. V rámci festivalu [fjúžn] budeme hrať v zostave Markus Daniel – gitara, Eugen Vizváry – klávesy, Štefan Bugala – bicie, Richard Csino – basgitara a ja.

T: A EŠTE SA OBJAVUJEŠ AJ V ZOSKUPENÍ FRAGILE.

A: Áno, tam som dva roky. Braňo Kostka ma vtedy videl spievať na jednom jazzovom koncerte, a keďže práve hľadali altistku, zavolal mi a spýtal sa, či by som s nimi chcela spievať.

T: AKO SI AKO HUDOBNÍČKA PREŽÍVALA PANDÉMIU KORONAVÍRUSU, AKO ŤA TO ZASIAHLO?

A: Keď sme všetci pochopili, o čo ide, bolo to dosť zlé, pretože sme patrili medzi prvých ľudí, ktorých odstavili od práce. V marci sa nám vymazal kalendár až do konca augusta, čo nás všetkých absolútne vyplašilo. S priateľom, ktorý je gitarista, sme si cez karanténu spravili vlastné hudobné štúdio, odkiaľ sme nahrávali nejaké skladby, ale chýbal nám kontakt s ľuďmi, s kapelou.

Absolvovala som aj pár online koncertov, ale bolo to zvláštne. Keď sme dospievali, nikto nezatlieskal, pred nami bola prázdna sála, stál tam len kameraman. Veľmi pomaly sa to dostalo do normálnejších koľají, ale teraz, keď ide druhá vlna, opäť nevieme, čo bude.

Je to zlé, ale viem, že všetci ľudia majú kvôli tomu veľmi veľa problémov. Bohužiaľ, my sme boli odstavení ako prví a pravdepodobne budeme poslední, ktorí sa do práce vrátia naplno.

T: MÁTE NEJAKÝ ZÁLOŽNÝ PLÁN, AKO TO ZVLÁDNUŤ?

A: Poznám veľa muzikantov, ktorí si začali hľadať iné práce. Ja zatiaľ nemám úplne záložný plán, len sa modlím, aby sa to už nezhoršilo.

T: PO VRAŽDE GEORGEA FLOYDA V USA PO CELOM SVETE VYPUKLI DEMONŠTRÁCIE PROTI RASIZMU A XENOFÓBII POD MOTTOM BLACK LIVES MATTER. VNÍMALA SI TÚTO INICIATÍVU AJ NA SLOVENSKU?

A: Áno, vnímala, ale nevyjadrovala som sa k tomu, lebo nie som zástankyňou toho, že keď má človek nejaký názor, musí ho hneď zdieľať na instagrame. Mala som pocit, že veľa ľudí o tom písalo iba preto, lebo to bolo v kurze, ale nemyslím si, že každý sa do toho vie vcítiť, keď to nikdy nezažil.

T: TY SA DO TOHO VIEŠ VCÍTIŤ?

A: Určite som nikdy nezažila až takýto extrém, ale zažila som veľmi veľa nepríjemných situácií. Na Slovensku, ale napríklad aj v Amerike, kde som si myslela, že keďže nie som jediná iná, ľudia sa na mňa nebudú až tak pozerať.

T: KEĎ SI POVEDALA, ŽE „JEDINÁ INÁ“, CÍTIŠ SA NA SLOVENSKU NIEKEDY AKO JEDINÁ INÁ?

A: Áno, hlavne počas toho, keď sme vyrastali na dedine. Veď moja prababka videla prvýkrát černocha až môjho ocina ako 80-ročná. Takže pocit inakosti veľmi dobre poznám. Ale aj tu v Bratislave, hoci je to väčšie mesto, sa niekedy stretávam s udivenými pohľadmi.

T: AKÁ JE TVOJA REAKCIA NA TO, ŽE SA ĽUDIA PO TEBE POZERAJÚ? RIEŠIŠ TO ALEBO SI SI UŽ ZVYKLA?

A: To je trochu komplikované, lebo ja som po ocinovi, takže neviem ostať ticho, keď mi niekto niečo povie alebo urobí. Raz sa mi stalo, že v električke po mne začal jeden pán vykrikovať, čo mohlo byť naozaj veľmi nebezpečné, keď sa nad tým tak zamyslím, ale ja som nedokázala ostať ticho a začala som sa s ním hádať.

T: MÁŠ POCIT, ŽE RASIZMUS NA SLOVENSKU MOŽNO TROCHU USTUPUJE ALEBO PRÁVE NAOPAK?

A: Bohužiaľ si nemyslím, že sa to zlepšuje. V čase, keď môj oco prišiel na Slovensko, musel zažiť extrémny šok, ale zároveň si myslím, že vtedy sa ľudia, ktorí ho odsudzovali, akoby viac skrývali. Teraz je to slobodnejšie, napríklad na sociálnych sieťach môže každý napísať hocičo bez toho, aby sa bál dôsledkov. Rasisti sa jednoducho prestali skrývať.

Tina Hamárová

PORTRÉT

ILLAH
VAN OIJEN

KORONA MI DALA POCIT SÚDRŽNOSTI

J: NA ČOM MOMENTÁLNE PRACUJEŠ?

I: Robím viacero vecí naraz, ktoré spolu na prvý pohľad veľmi nesúvisia. Venujem sa fotografovaniu, dizajnu a organizovaniu podujatí, som konzultantka pre vznik reuse centra v Bratislave, facilitujem stretnutia pre úradníkov a pracujem na rôznych participatívnych procesoch. Pôsobím najmä v občianskom združení PUNKT a OZ People on Earth. Oba projekty, na ktorých spolupracujem, tvorím s mojimi najlepšími kamarátkami.

J: OD ROKU 2011 SPOLUORGANIZUJEŠ V BRATISLAVE DOBRÝ TRH. ČO BOLO INŠPIRÁCIOU PRE TOTO PODUJATIE? AKÝ JE CIEĽ DOBRÉHO TRHU?

I: Dobrý trh je projekt, ktorý pomáha podporiť a rozvíjať schopnosť ľudí na Slovensku podnikať a živiť sa tým, čo ich baví. Je to priestor pre malovýrobcov, producentov a malé lokálne prevádzky, ktoré tvoria lokálnu ekonomiku, ale aj komunitný život. Je to taký živý element v meste, zároveň je to aj festival, ktorý umožňuje ľuďom zažiť svoje mesto trochu inak. Na začiatku bola snaha objavovať mesto a otvárať otázku, pre koho vlastne mesto a ulice sú.

Teraz v čase korony je čas všetko redefinovať. Dobrý trh robíme už desať rokov a jeho potenciál je veľmi veľký. Z malej akcie sa stal veľký významný trh, ktorý je populárny nielen pre návštevníkov, ale aj pre predajcov. Je to zároveň príležitosť pre spoločenské témy a debatu o tom, ako funguje mesto a koho by sme mali svojimi peniazmi podporovať. V spolupráci s Inštitútom cirkulárnej ekonomiky sme spustili zero waste policy a vymysleli sme systém narábania s odpadom, takže počas festivalu vznikne iba päť percent komunálneho odpadu. Všetko ostatné kompostujeme. Cez Dobrý trh učíme ľudí triediť odpad, rozbehli sme aj edukatívny program pre samosprávy a iných organizátorov. Momentálne už je do neho zapojených 75 iných organizátorov festivalov, jarmokov či samospráv. Dobrý trh je teda dobrá prax, ktorá sa šíri.

J: TY MÁŠ SPOLU S NINOU MARČEKOVOU ZNAČKU PEOPLE ON EARTH, KTORÁ SA PÔVODNE VOLALA FASHION RECYCLING LAB. AKO VZNIKOL TENTO PROJEKT?

I: Tak ako je Dobrý trh spojený s mojím kamarátstvom s Barborou Zavarskou, tento projekt vznikol zas z kamarátstva s Ninou. Po návrate z Barcelony, kde sa živila módnym dizajnom, sme s Ninou mali podobnú myšlienku, ktorá bola pred desiatimi rokmi na Slovensku ešte čudná a neznáma. Už vtedy sme sa na staré veci pozerali ako na poklad – vychádzali sme zo starých látok, starých materiálov či socialistických odznakov. Začali sme experimentovať najprv s kravatami. Vždy nás tešil ten pocit, že niečo vyrobíš a odovzdáš to človeku, ktorý má z toho radosť a starú vec opäť využíva. Do veľkej miery sme sa tým popri ostatných projektoch aj živili. Cestovali sme po Slovensku po jarmokoch, festivaloch, mali sme dodávku a v nej sme spali, cestovali a z nej sme predávali naše výrobky. Fashion Recycling Lab bol teda taký experiment.

Teším sa, že Slovensko dospelo a téma upcyklácie je prítomná a dôležitá už aj tu. Pred dvomi rokmi sme si uvedomili, že chceme zmeniť nielen názov, ale aj posolstvo toho, čo robíme. Chceli sme to brať viac filozoficky, edukatívne a zároveň sa posunúť viac smerom k móde. Založili sme preto občianske združenie People on Earth, ktoré má za cieľ ukázať ľuďom, čo všetko sa dá urobiť so zvyškami. Učíme ľudí, ako si opraviť topánky alebo oblečenie, organizujeme napríklad podujatie s názvom Zašiváreň. Začalo to spoluprácou s Bagbet na Pohode a na Dobrom trhu a teraz hostíme každý mesiac Zašiváreň v našom ateliéri v Novej Cvernovke, kde pozývame ľudí, pustíme hudbu a učíme ich niečo si opraviť.

J: V PROJEKTOCH, KTORÝM SA VENUJEŠ, ČASTO PRICHÁDZAŠ S TÉMAMI, KTORÉ SA V NAŠOM PROSTREDÍ STANÚ AKTUÁLNYMI AŽ PO ČASE – DÁ SA POVEDAŤ, ŽE SI TRENDSETTERKA. MYSLÍŠ, ŽE TO NEJAKÝM SPÔSOBOM SÚVISÍ S TÝM, ŽE SI VYRASTALA NA ZÁPADE? ALEBO JE TO SKÔR INDIVIDUÁLNYM NASTAVENÍM?

I: Neviem, asi to je kombinácia oboch. Samozrejme, vždy je inšpiratívne môcť vycestovať a mať kontakty s ľuďmi z úplne iných kontinentov a z iných sfér. Ale svoje projekty vždy robím s kamarátmi, ktorí sú podobne naladení a sledujú rovnaké témy. Už veľmi dlho si uvedomujeme, že je čas urobiť niečo proti zmene klímy, nastaviť si inak vnútorné procesy a životný štýl. Možno to bude znieť trochu abstraktne, ale naším cieľom je žiť v spoločnosti, v ktorej môžeme dýchať čistý vzduch a kde sa navzájom vieme podporiť. Všetky naše aktivity majú za cieľ budovať rešpekt k prírode a nášmu okoliu, správať sa zodpovedne. Chceme rozmýšľať nad tým, čo robíme, takže vždy skúšame a hľadáme vlastné cesty a snažíme sa začať od seba. A má to byť zároveň aj zábava.

J: MÁŠ POCIT, ŽE SLOVENSKO JE V TÉMACH, KTORÝMI SA ZAOBERÁŠ, PROGRESÍVNA KRAJINA?

I: Myslím si, že v podstate áno.

J: ČO SA PODĽA TEBA ZMENILO, ODKEDY SI SEM PRIŠLA? VIDÍŠ NEJAKÝ POSUN V MYSLENÍ ĽUDÍ A VÝVOJ V RÁMCI BRATISLAVY?

I: Môže sa nám zdať, že sme pred západnými krajinami vždy o krok vzadu. To zároveň znamená, že máme aj možnosť neurobiť chyby, ktoré oni už urobili pred nami. Slovensko je progresívne v tom, že sú tu ešte zachované isté typy správania, ako napríklad vzťah k prírode alebo k rodine, z ktorých potom môžu vzniknúť zaujímavé projekty, myšlienky a nakoniec aj veľmi progresívne správanie.

J: AKÝ DOPAD MALA NA TVOJU PRÁCU PANDÉMIA KORONY? MALA PRE TEBA AJ NEJAKÝ POZITÍVNY PRÍNOS? ČO SA PRE TEBA ZMENILO?

I: Kvôli korone som musela prekonať svoj odpor k všetkému, čo je online. Snažili sme sa pre Dobrý trh vymyslieť niečo, čo by využívalo online nástroj, aby sme mohli ľuďom ponúknuť možnosť sa zapojiť a podporiť Dobrý trh a trhovníkov, zároveň sme však nechceli, aby sa z toho stala náhrada za ozajstné zážitky. Bola to veľká výzva, ktorú sme zvládli dobre – vymysleli sme online obchod, kde si danú vec síce kúpiš online, ale musíš si ju fyzicky vyzdvihnúť na Dobrom trhu alebo na akcii, ktorá ho nahradí, ak by bol zakázaný. Bol to pekný moment, nakoniec sa nám podarilo prepojiť dva svety a videli sme, že online je iba nástroj a nakoniec to, čo platí, je zážitok.

V People on Earth sme nenašli online formu, ktorá by nám pasovala, ale zistili sme silu našej „offline komunity“. Pre nás je radosť tvoriť a vidieť konkrétneho človeka, ktorý sa z nášho výrobku alebo odevu teší.

Naše veci nemajú žiadne naozajstné veľkosti, pracujeme s materiálmi, ktoré sú veľmi náhodné a nedá sa predpokladať, koľko vecí z nich vznikne a každá z nich je iná. Zistili sme, že cesta, ktorú sme si vybrali, má zmysel, pretože keď sa všetko zatvorilo, ľudia za nami do Cvernovky stále chodili a hovorili nám, že nás chcú podporiť a kúpiť niečo od nás, lebo im na nás záleží.

Bolo veľmi pekné vidieť, ako sa ľudia vedia navzájom podporiť. Táto súdržnosť je pre mňa veľmi inšpiratívna a myslím si, že sa ukáže aj pri iných projektoch. Takže toto mne osobne dala korona.

J: POCHÁDZAŠ Z HOLANDSKO-AMERICKEJ RODINY, ŽIJEŠ NA SLOVENSKU. AKO VEĽMI JE PRE TEBA DÔLEŽITÁ NÁRODNÁ IDENTITA? AKO VNÍMAŠ SVOJU IDENTITU? CÍTIŠ SA NA SLOVENSKU AKO CUDZINKA?

I: Zo skúsenosti viem, že jazyk vie veľa oklamať. Pokiaľ hovoríš nejakým jazykom veľmi dobre, vieš sa v ňom orientovať a naučíš sa všetky nuansy, vtipy a kultúrne referencie, tak sa môžeš cítiť hlboko zapojená do spoločnosti. Pokiaľ ale súvislostiam z jazykovej stránky až tak dobre nerozumieš, necítiš sa ako doma. Preto je pre mňa dôležitejší jazyk než národnosť. U mňa teda platí to, že koľko jazykov poznáš, toľkokrát si človekom. Všímam si na sebe, že keď sa v Amerike rozprávam so svojou rodinou po anglicky, veľmi rýchlo sa dostanem do iného uvažovania a mám aj iné myšlienky. Správam sa inak, ako keď som na Slovensku a hovorím po slovensky. Pre mňa je teda národnosť sociálny konštrukt, na ktorom sme sa dohodli a ktorý pre mňa nie je dôležitý. Nebudem žiadať o slovenské občianstvo, pretože už mám občianstva dve a nechcem sa vzdať ani jedného z nich. Nechcem meniť svoje holandské občianstvo, je to pre mňa skôr niečo emocionálne, čo ma spája s krajinou, kde som vyrástla.

J: HOVORÍ SA, ŽE V KAŽDOM JAZYKU MÁ ČLOVEK INÚ OSOBNOSŤ. MÁŠ POCIT, ŽE TO TAK FUNGUJE? AKÝ JE PODĽA TEBA ROZDIEL MEDZI HOLANDSKOU ILLAH A SLOVENSKOU?

I: Je to celkom zaujímavé, lebo tak ako v Holandsku, tak aj na Slovensku patrím do istej sociálnej skupiny, ktoré majú vlastný jazyk aj správanie. Podľa toho aj reagujem v konkrétnych situáciách. Ale všeobecne sa dá povedať, že v Holandsku sú ľudia nastavení akčnejšie a pozitívnejšie voči zmenám ako na Slovensku. Ako keby ľudia na Slovensku automaticky akceptovali, že za celý život utrpí človek extrémne množstvo veľkých aj malých tráum, a pokladajú to za súčasť života. V Holandsku je tento prístup rozšírený oveľa menej. Je tam vidieť iný postoj k životu. Občas mám náladu a Slovákov a Slovenky na to upozorním, napríklad že traumy z kvality školskej jedálne, učitelia alebo dokonca personál v pôrodnici, ktorý na teba kričí, nie je niečo, čo by mali považovať za akceptovateľné.

J: AKO NA TO REAGUJÚ?

I: Sú prekvapení. Myslím si, že väčšina ľudí si až tak neuvedomuje, že akceptáciou takýchto zážitkov ich vlastne aj odobrujú.

J: JE NIEČO, ČO SA TI NA SLOVENSKU NEPÁČILO A TERAZ UŽ TO ROBÍŠ AJ TY?

I: (*smiech*) Áno, chodím málo na bicykli. Ľudia sa sťažujú, že sa nedá dobre dostať z jedného miesta na druhé, hlavne nie s deťmi, a že je to nebezpečné. Ja som si nikdy nemyslela, že budem bicyklovať po chodníku. Ešte donedávna som bola presvedčená, že to v živote nebudem robiť a už to robím aj ja. Je to hrozné.

J: ČO BY SI CHCELA, ABY SA ŤA ĽUDIA PÝTALI? AKO BY SI CHCELA BYŤ VNÍMANÁ?

I: Často sa mi stáva, že ľudia predpokladajú, že veci, ktoré robím spolu s inými ľuďmi, sú mojou zásluhou, iba preto, že som Holanďanka. Často je to vnímané tak, že som niečo „priniesla z Holandska“. Neviem, do akej miery je to tak alebo nie, ale myslím si, že je to práve Slovensko, ktoré mi dalo najväčšiu inšpiráciu, a som vďačná, že som prišla do krajiny, kde som stretla ľudí, s ktorými sa cítim byť na tej istej vlne, čo mi umožňuje robiť zmysluplné veci. Pracujem s neskutočne inšpiratívnymi ľuďmi, s ktorými je radosť žiť, tvoriť a podnikať. Je to až bolestné, že ľudia na Slovensku si tak málo veria. Priala by som si, aby Slováci nabrali viac zdravého sebavedomia. Je pre mňa ťažké vyvracať predsudky, keď si ľudia vopred myslia, že projekty robím preto, že som Holanďanka, a dajú mi za to extra kredit. Bolo by pekné, keby ma ľudia začali vnímať ako človeka, ktorý tu skrátka žije a robí veci. Pretože tak to je.

Jana Gombiková

ADDY
AKRAM

TÁTO KRAJINA JE MOJÍM DOMOVOM, MILUJEM JU, ALE AKO SLOVÁK SA NECÍTIM

J: ODKIAĽ SI A KDE ŽIJEŠ?

A: Som z Anglicka, z východného Londýna. Na Slovensku, v Spišskej Novej Vsi, žijem už 27 rokov.

J: PREČO SI PRIŠIEL NA SLOVENSKO A ČO TERAZ ROBÍŠ?

A: Pôvodne som prišiel na Slovensko učiť angličtinu. Môj plán bol zostať tu na rok. Po tomto roku som sa však rozhodol prísť nazad a nakoniec som si založil svoju vlastnú jazykovú školu a začal som sa v roku 2006 angažovať v lokálnej politike. Som mestským poslancom a tiež poslancom za Košický samosprávny kraj. Mám tu tiež svoj vlastný podnik, piváreň, ktorú vlastním so svojím priateľom. Pracujem tiež pre britskú ambasádu, som konzulárnym správcom, čiže som celkom vyťažený.

J: ČO JE TVOJA HLAVNÁ AGENDA AKO KOMUNÁLNEHO POLITIKA?

A: Dôvod, prečo som vstúpil do politiky, bol veľmi prostý. Na začiatku som sa snažil vyriešiť nejaké problémy na sídlisku, kde som býval. Väčšinou išlo o bežné záležitosti, napríklad vandalizmus či nedostatok parkovacích miest. Doteraz som ako poslanec zodpovedný za toto sídlisko, riešime opravy, investície a podobné veci. Tiež som predseda komisie kultúry a máme teda vplyv na kultúrnu agendu, čo ma veľmi teší. Kultúra v Spišskej Novej Vsi je na tom veľmi dobre. Je tu veľa vecí, čo sa dá robiť. Či máte radi hudbu, umenie, každý si nájde niečo, čo má rád.

J: ČO BY SI SI ŽELAL PRE SVOJE MESTO? A ČO BY SI CHCEL ZMENIŤ?

A: V prvom rade je to krásne mesto. Je tu tiež množstvo zelene. Každý, kto Spišskú Novú Ves navštívil, hovorí, že je tu naozaj pekne. Chcel by som presadiť, aby sa znížilo množstvo vizuálneho smogu, a zlepšiť celkovú estetiku mesta. Veľa vecí, ako je infraštruktúra, cesty či chodníky, sme už našťastie za posledné roky vyriešili. Takže teraz je čas venovať sa estetickým aspektom mesta. Som človek, ktorý má celkom silné vizuálne cítenie, a bol by som rád, keby naše mesto vyzeralo lepšie. Pretože aj tým môžeme pomôcť tomu, aby sa tu ľudia cítili dobre. Časť tohto procesu je, samozrejme, aj vytvoriť viac zelených plôch, hlavne na sídliskách. V minulosti bol trend vytvárať ľuďom čo najviac parkovacích miest, ale teraz sa snažíme nájsť nejakú rovnováhu. To ide ruka v ruke s turizmom. Pretože ak bude naše mesto krajšie, pritiahne aj viac turistov.

J: VENUJEŠ SA NAOZAJ MNOHÝM VECIAM. SI UČITEĽ, POLITIK. MÁŠ RODINU, BAR A EŠTE AJ HRÁŠ V KAPELE. ČO Z TÝCHTO VECÍ MÁŠ NAJRADŠEJ? NA ČO SI NAJVIAC HRDÝ?

A: Čo sa týka môjho profesionálneho života, som predovšetkým učiteľ. Učím rád, aj po všetkých tých rokoch. Robím to už 27 rokov. Samozrejme, sú obdobia, keď ma to baví menej, ale to sa nestáva až tak často. Pri svojej práci stretávam množstvo rôznych ľudí z rôznych prostredí a mám šťastie, že pracujem s mladými ľuďmi, ktorí mi pomáhajú zostať v obraze. So svojimi študentmi mám veľmi dobrý vzťah. Moja škola je súkromná, to znamená, že študenti si za kurzy platia, a preto sú väčšinou veľmi motivovaní a nemusím napríklad riešiť problémy s disciplínou. Sú tam, pretože tam chcú byť, mám ich plnú pozornosť. Učenie mám veľmi rád a myslím, že sa v ňom neustále zlepšujem.

J: AKO OVPLYVNILA TVOJU PRÁCU PANDÉMIA KORONY? ČO SA PRE TEBA ZMENILO?

A: Väčšina môjho príjmu pochádza z učenia, som živnostník. Myslím, že pandémia postihla každého, kto podniká, takže môj príjem sa okamžite scvrkol. Bol som zvyknutý počas dňa stretávať veľa ľudí, denne som odučil desať, jedenásť, niekedy aj dvanásť lekcií. Počas korony som strávil veľa času doma. Uvedomil som si, aký som v skutočnosti lenivý. Veľa pracujem, ale vo svojom voľnom čase mám rád, keď nemusím robiť nič. Takže keď začala karanténa, zrazu som mal veľmi veľa času. Naplánoval som si, že budem robiť veci, ktoré som vždy chcel, napríklad dočítať nejaké knihy. Dokonca som si zaplatil kurz hry na gitaru, ale napokon z toho nič nebolo.

J: PRINIESLA KORONA AJ NIEČO POZITÍVNE?

A: Myslím, že ľudia mali príležitosť stráviť veľa času so svojou rodinou. A viem, že to malo aj negatívne dôsledky. Čítal som niekoľko článkov o tom, že vzrástlo domáce násilie. Ale viete, toto sú tie negatívne veci, ale boli aj pozitívne. Ľudia museli stráviť viac času spolu. Poznám mnoho rodín, ktoré si ten spoločný čas naozaj užili. Ale boli tiež radi, keď sa to celé skončilo, pretože sa mohli vrátiť k svojej normálnej rutine. Dúfajme, že to tak zostane.

J: KEĎ SA ZAČALA PANDÉMIA, ZAČALI SA ZATVÁRAŤ AJ HRANICE. A ZRAZU SME SI VŠETCI UVEDOMILI, AKÝ KREHKÝ JE KONCEPT EURÓPSKEJ ÚNIE A OTVORENÉHO SVETA, V KTOROM ŽIJEME. AKÝ JE TVOJ NÁZOR NA BREXIT? OVPLYVNILO ŤA TO NEJAKO AKO BRITSKÉHO OBČANA?

A: Brexit ovplyvnil všetkých britských občanov, ktorí žijú na Slovensku – zmenil sa náš legálny status. Musíme podniknúť isté administratívne kroky, aby sme si obnovili pobyt na Slovensku. Ja som bol od začiatku proti brexitu a bolo to pre mňa veľké sklamanie. Do posledného momentu som dúfal, že sa to nestane, ale stalo sa. Je to realita, ktorej musíme čeliť. Myslím, že je to hrozná chyba, pre ktorú budú trpieť Briti a aj zvyšok Európy. Len pre ambície niektorých politikov.

J: BUDEŠ ŽIADAŤ O SLOVENSKÉ OBČIANSTVO?

A: Áno.

J: POKLADÁŠ SA PO TÝCH ROKOCH UŽ ZA SLOVÁKA?

A: Hoci tu žijem už 27 rokov, stále sa vnímam ako cudzinec. O slovenské občianstvo požiadam, pretože verím v Európsku úniu a chcem zostať jej občanom. Ale necítim sa ako Slovák. Táto krajina je mi veľmi blízka. Milujem to tu. Je to môj domov. Ale necítim sa Slovákom, okrem toho, že mám rád pirohy a pijem veľa piva.

J: AKO SA ŽIJE CUDZINCOVI NA SLOVENSKU? MYSLÍŠ, ŽE JE TO JEDNODUCHÉ BYŤ CUDZINCOM NA VÝCHODNOM SLOVENSKU?

A: Moja skúsenosť je limitovaná mojím životom v Spišskej Novej Vsi. Takže môžem hovoriť len o tom, ako sa cudzincom žije tu. Je tu komunita cudzincov a sú to všetko ľudia, ktorí veľmi tvrdo pracujú a žijú slušným životom. Neviem o tom, že by niekto z nich mal nejaké vážnejšie problémy. Ja som nikdy nezažil nejaký väčší konflikt alebo problém. Niekedy sa objaví niečo menšie, ale to sa môže stať hocikde na svete. Nemyslím si, že je to niečo typické pre Slovensko. Môže to byť aj tým, že mám jednoducho šťastie, alebo aj tým, že Spišská Nová Ves je veľmi malé mesto. Počul som o veľmi zlých skúsenostiach z iných miest, napríklad z Bratislavy. A to je veľmi

znepokojujúce. Nie je to však nič, čo by bolo špecifické pre Slovensko, stáva sa to všade.

J: ČO SA ŤA NAJČASTEJŠIE PÝTAJÚ SLOVÁCI? AKO ŤA VNÍMAJÚ?

A: Keď ľudia zistili, že nie som len jeden z tých učiteľov, čo sem prišli na rok užiť si tu a potom sa vrátili späť, keď zistili, že mám v pláne sa tu usadiť, najčastejšia otázka bola: Addy, veľa ľudí sa snaží zo Slovenska odísť, chodia pracovať do zahraničia, a ty si z Londýna, veľa ľudí by dalo neviemčo za to, aby tam mohli pracovať a žiť. Prečo si sa, preboha, rozhodol odsťahovať do Spišskej? Viete, všetko má svoje výhody a nevýhody. Ako mladý muž som si užil londýnsky život, ale myslím, že som vo svojom živote prišiel do bodu, keď mi viac vyhovuje žiť v malom meste, hlavne keď je také pekné ako Spišská Nová Ves. Je to naozaj veľmi príjemné mesto. Zvykol som si na život v ospalom malom meste a teraz, keď sa niekedy vrátim do Londýna, pripadá mi veľmi stresujúci. Mám rád Spišskú Novú Ves, mám pocit, že ľudia tu si vôbec neuvedomujú, ako je tu pekne, a asi majú aj dosť skreslené predstavy o tom, ako sa žije v zahraničí. Akoby nepremýšľali nad tým, že všetko má nielen výhody, ale aj nevýhody.

J: MÁŠ POCIT, ŽE JE VÝHODOU BYŤ CUDZINCOM?

A: Najväčšou výhodou pre mňa je, že angličtina je môj materinský jazyk, čo mi vlastne už 27 rokov zabezpečuje živobytie. Okrem tejto veci v tom však nevidím žiadnu výhodu.

J: PRACUJEŠ AKO UČITEĽ ANGLICKÉHO JAZYKA, ZÁROVEŇ SI SA AJ TY SÁM NAUČIL DOBRE PO SLOVENSKY. HOVORÍ SA, ŽE ČLOVEK MÁ V KAŽDOM JAZYKU INÚ OSOBNOSŤ. MYSLÍŠ, ŽE JE TO PRAVDA? JE SLOVENSKÝ ADDY ODLIŠNÝ OD ANGLIČANA ADDYHO?

A: Môže to byť len môj osobný dojem, ale zdá sa mi, že keď hovorím po slovensky, robím chyby, takže sa veľmi často snažím hovoriť veci čo najjednoduchšie, aby som sa tým chybám vyhol. Nemám rád, keď robím chyby, viem, že to nie je najlepší prístup, čo sa týka komunikácie. Pokiaľ nehovorím s ľuďmi, ktorých dobre poznám a ktorí sú zvyknutí na moju slovenčinu, mám tendenciu veci zjednodušovať, aby som sa vyhol gramatickým chybám. Niektorí ľudia si potom môžu myslieť, že ja sám som príliš strohý. Myslím, že v slovenčine som viac infantilný. Môj humor je tiež akoby viac detinský.

J: JE NIEČO, ČO JE PODĽA TEBA PRE SLOVÁKOV TYPICKÉ?

A: Viete, keď som sem prišiel po prvýkrát, rozprávali sme sa o tom často s mojimi študentmi. Pýtal som sa ich, čo si myslia, že je typická slovenská vlastnosť. Hovorili sme o rôznych národnostiach, väčšinou povedali, že Nemci sú rezervovaní, Taliani temperamentní a jedna vec, čo sa objavovala dosť často, bola, že Slováci vedia byť veľmi závistliví. Ja osobne som s tým vtedy nemal skúsenosť, keďže som nebol v pozícii, kedy by mi niekto mal čo závidieť, ale po čase som začal zisťovať, že je to pravda. Nehovorím, že sa to týka každého, mám šťastie, že moji priatelia takí nie sú. Druhá vlastnosť, ktorú by som chcel spomenúť, je pracovitosť. Mám bratranca, ktorý zamestnáva ľudí, väčšinou stavbárov, a ten hovorí, že Slováci sú najlepší zamestnanci, čo mal. Sú pracovití, spoľahliví a odvádzajú kvalitnú prácu. Takže to je zas pozitívna stránka.

J: ZMENIL SA PODĽA TEBA NEJAK PRÍSTUP SLOVÁKOV K CUDZINCOM? NAPRÍKLAD V POROVNANÍ S 90. ROKMI?

A: Skôr by som povedal, že sa zmenil názor alebo postoj k nim. Mám obavy z toho, že s nástupom sociálnych médií majú ľudia prístup k rôznym pochybným zdrojom informácií. Na sociálnych sieťach je veľké množstvo nenávistných informácií a všetci dobre vieme, ako dokážu sociálne médiá manipulovať a zacieliť tieto informácie na konkrétnu skupinu ľudí, čo využívajú isté politické strany. Pre niektorých politikov je vzbudzovanie nenávisti v kombinácii s populistickou a pseudonacionalistickou rétorikou formou budovania politického kapitálu.

To potom vytvára nenávistnú atmosféru v spoločnosti – pretože keď ľudia vidia, ako ich lídri hovoria negatívne veci o cudzincoch a imigrantoch, iba to posilňuje ich vlastné predsudky. Namiesto toho, aby politici boli zodpovední a hovorili, že nie je nič zlé na tom, že v krajine žijú aj cudzinci, rozširujú predsudky a dezinformácie. Takýchto vecí je tu teraz veľmi veľa. Ľudia, ktorí sú za normálnych okolností veľmi racionálni, inteligentní, prípadne aj starší ľudia, týchto všetkých ľudí vidíš na facebooku šíriť veci, ktoré ťa často zaskočia. Potom som prekvapený, veď tento človek sa mi zdal celkom v pohode a zrazu zdieľa na facebooku nenávistný príspevok. Vyvádza ma to z miery. Snažím sa proti tomu bojovať, ale stojí ma to naozaj veľa energie.

Jana Gombiková

SAWKAT
CHOUDHURY

MÁM TÚTO KRAJINU RÁD, SNAŽÍM SA JEJ POMÁHAŤ PRÁCOU AJ DOBROVOĽNÍCTVOM

J: AKO DLHO ŽIJETE NA SLOVENSKU A ČO VÁS SEM PRIVIEDLO?

S: Na Slovensku žijem 35 rokov. Pôvodne som sem prišiel študovať na lekársku fakultu. Momentálne pracujem ako lekár – hematológ a transfuziológ. Pracujem v Národnom onkologickom ústave v Bratislave, venujem sa transplantácii periférnych kmeňových buniek pri komplikáciách po transplantácii a odoberám od darcov trombocyty pre transplantovaných pacientov.

J: ČO MÁTE NA SVOJEJ PRÁCI RÁD?

S: Mám rád, keď môžem sledovať, ako pacienti bojujú so zákerným ochorením. Tu vidno všetky snahy, ukazuje sa, čo všetko ľudia dokážu prežiť. Na druhej strane u darcov krvných doštičiek vidno množstvo humanizmu, spolupatričnosti a snahy pomôcť. Obe tieto stránky ma fascinujú, snažím sa ich pochopiť a pomôcť v tomto procese.

J: MYSLÍTE SI, ŽE PANDÉMIA PRINIESLA AJ NIEČO POZITÍVNE?

S: Z histórie pandémií vieme, že približne každých sto rokov sa objaví nejaká nová. Nie je to pre ľudstvo nič nové, ale, samozrejme, vždy to zanechá nejaké stopy, ktoré majú neskôr dlhodobejšie následky na spôsob usporiadania spoločnosti. Poznanie, ktoré si prinášame z tejto pandémie, je, že v súčasnom svete, keďže žijeme v čase hyperkonektivity a sme navzájom veľmi prepojení, nebezpečie sa šíri veľmi rýchlo. Myslím si, že namiesto šírenia nenávisti a predsudkov, respektíve strachu, je čas, aby sa ľudia na tejto planéte spojili proti korone. Treba sa zamyslieť aj nad životným štýlom, lebo zisťujeme, že nemusíme žiť v takom konzume. Pokiaľ je tento vírus aktívny, tak sme ohrození všetci, nezáleží na tom, či je to v Japonsku, na juhu Afriky alebo v Latinskej Amerike.

J: AKÝM SPÔSOBOM ZASIAHLA DO VAŠEJ PRÁCE PANDÉMIA? ČO SA PRE VÁS ZMENILO?

S: Na začiatku pandémie korony som pracoval v Národnej transfúznej službe. Videl som rýchle kroky lekárov, ktorí sa museli rýchlo prispôsobovať novým situáciám. Postupne, keď som sledoval celosvetovú situáciu, uvedomoval som si, že je to nové nielen pre mňa, ale aj pre medicínu, pre občanov, politikov aj epidemiológov. Uvedomoval som si, že pandémia je celosvetová, že si nevyberá občanov, rasu, národnosť či vierovyznanie. Po prvýkrát sa ľudstvo muselo naozaj zjednotiť, aby dokázalo s pandémiou bojovať. Tento pocit som mal čoraz viac, keď som videl, ako sa to postupne šíri do všetkých kútov planéty. Zároveň som prišiel do novej práce, všetci tam boli s rúškami a niektorých som mal problém spoznať ešte po mesiaci, pretože sme všetci boli neustále zahalení. Takže až po pár mesiacoch som začal zisťovať, ako vlastne moji kolegovia vyzerajú. Zdravotnícky personál sa musel prispôsobiť všetkým týmto zmenám, a to aj psychicky, pretože sme stále museli chodiť do práce, v čase, keď vyzývali ľudí, aby pokiaľ možno zostali doma. Na zdravotníkov sa zas apelovalo, aby boli k dispozícii, aby sme mohli s pandémiou účinne bojovať.

J: OKREM TOHO, ŽE STE LEKÁR, STE AKTÍVNY AJ V RÔZNYCH NEZISKOVÝCH ORGANIZÁCIÁCH. MÔŽETE NÁM POVEDAŤ, PRE AKÉ ORGANIZÁCIE PRACUJETE A PREČO?

S: Pôsobím v Amnesty International, ktorá sa zaoberá základnými ľudskými právami, som tiež v organizácii Priatelia Zeme – CEPA, ktorá sa zaoberá ekológiou a udržateľným rozvojom, a aj vo Via Iuris, ktorá sa zaoberá právom. Myslím si, že každý človek by sa mal zapájať do dobrovoľníckych aktivít aj mimo svojej pracovnej oblasti, pretože tým pomáha lepšiemu fungovaniu nášho systému slobodného sveta. Takéto aktivity môžu prinášať nové impulzy a spätné väzby a zároveň nezištný pohľad aj v mene ľudí, ktorí nie sú aktívni alebo sa o verejné veci nezaujímajú. Ja si myslím, že tam, kde sa človek cíti doma, by mal byť aktívny aj ako dobrovoľník. Ja sa cítim doma na Slovensku, preto je moja povinnosť pomáhať zlepšiť túto krajinu a prispieť k tomu nielen svojou prácou, ale aj ako dobrovoľník v mimovládnych organizáciách.

J: NA SLOVENSKU ŽIJETE UŽ VIAC NEŽ 30 ROKOV. AKO VNÍMATE SVOJU IDENTITU? POVAŽUJETE SA ZA SLOVÁKA?

S: Áno, cítim sa ako Slovák a zároveň aj ako Bangladéšan. Nevidím v tom žiadny problém. Každý človek má viacero identít. Niektoré získa počas života, napríklad narodením dieťaťa či presťahovaním do

iného mesta alebo inej krajiny, prípadne novou profesiou. Tieto identity sa navzájom prelínajú, niekedy sa zosilňujú, niektoré postupne slabnú. Ale čo sa týka identity v národnom zmysle, tak väčšina ľudí nejakú potrebuje. Na Slovensku sa cítim ako doma, obľúbil som si ho, mám tu manželku a deti, strávil som tu už viac ako polovicu života, mám tu viac priateľov a známych ako v krajine svojho pôvodu. Uvedomujem si, že sú tu aj iné veci, politické, svetonázorové, ale to neovplyvňuje moje vnímanie. Mám túto krajinu rád a snažím sa jej pomáhať nielen svojou prácou, ale aj vo voľnom čase a osobnom živote.

J: CHODIEVATE DO BANGLADÉŠA? STE V KONTAKTE SO SVOJOU RODNOU KRAJINOU?

S: Áno, chodievam. Snažím sa tam prísť každý druhý rok, mám tam rodičov aj sestru. Odkedy som odtiaľ odišiel, Bangladéš sa zmenil, postupne sa pre mňa stal neznámym. Zmenil sa slang, zmenili sa ekonomické pomery, ale miestne dianie sledujem. Ten pocit zo života v cudzine sa však absolútne zmenil vďaka internetu a novým spôsobom komunikácie. Teraz je možné sledovať tamojšie noviny, tamojšie sociálne diskurzy, sociálne siete a byť s nimi v kontakte. Samozrejme, má to aj svoje zlé stránky, ale v každom prípade je to úplne iné, ako to bolo pred pätnástimi-dvadsiatimi rokmi.

J: JE NIEČO, ČO VÁM TU Z BANGLADÉŠA CHÝBA? EXISTUJE NA SLOVENSKU NIEČO, NA ČO SI ANI PO TÝCH ROKOCH NEVIETE ZVYKNÚŤ?

S: Áno, chýba mi jedlo. Preto aj často varím a pozývam slovenských kamarátov a príbuzných. V Bangladéši sa varí severoindická kuchyňa, používa sa mnoho korenia, kari, kurkuma a jedlo je úplne iné ako tunajšie. Takže toto mi chýba, musím si variť alebo hľadať konkrétnu reštauráciu, kde robia takéto jedlo.

J: A ČO KULTÚRNE ROZDIELY?

S: Áno, tie tu, samozrejme, sú. Chýbajú mi niektoré atribúty kultúrneho vyžitia, ale vďaka internetu je to už lepšie. Za tie roky, čo tu žijem, sa však už orientujem aj v slovenských, českých či európskych kultúrnych atribútoch a históriách. Nie je to až taký problém, pretože my v južnej Ázii sme viac informovaní o Európe, respektíve o jej dominantných kultúrach, než je tomu opačne. Takže život v Európe je pre mňa vlastne len pokračovaním toho, keď sme sa na strednej škole začali oboznamovať s európskou kultúrou, literatúrou a umením. Samozrejme, chýba mi aj bangladéšska kultúra, a preto sa snažím tam chodiť v čase, keď je tam najviac kultúrnych aktivít, väčšinou vo februári. Vtedy si nakúpim knihy, filmy či cédečká, nabalím si plný kufor, ktorý mi vystačí na dva roky, kým sa tam zase vrátim.

J: ČO PRE VÁS ZNAMENÁ BYŤ INTEGROVANÝ V INEJ KRAJINE?

S: Byť integrovaný pre mňa znamená, že rozumiem krajine, kde žijem, a aj mne tam rozumejú. Integrácia sú obojsmerné koľajnice. Je to úplný nonsens myslieť si, že integrácia je povinnosťou iba jednej skupiny. Je to úloha všetkých. Keď príde človek z malého mesta do veľkého mesta, je to tiež obojstranný proces – ľudia z veľkého mesta musia komunikovať s človekom z malého mesta a ten, kto prišiel z malého mesta, musí dať o sebe vedieť a ukázať, čo dokáže a čo by sa rád naučil. Rovnako je to aj pri iných identitách, kultúrnych, jazykových, etnických. Myslieť si v súčasnom svete, že stačí zavrieť hranice a budeme nedotknuteľní, je mentalita skanzenu a nie modernej európskej doby.

J: MÁTE POCIT, ŽE SA PRÍSTUP SLOVÁKOV K CUDZINCOM ZMENIL ZA TÚ DOBU, ČO TU ŽIJETE? AKO TO VNÍMATE VY?

S: Kedysi bol cudzinec na Slovensku rarita. Ešte za socializmu to boli väčšinou študenti, Vietnamci a Kubánci. Neskôr, po roku 1989, keď sa Československo začalo otvárať svetu, boli už ľudia scestovanejší. Zmenu k horšiemu som zaregistroval okolo roku 2015, keď sa začali nálady voči cudzincom meniť. V niektorých krajinách boli cudzinci a utečenci a celá táto téma zneužívané politikmi a ľudia nevedeli rozlišovať medzi migrantmi, žiadateľmi o azyl a utečencami. Sú krajiny, kde je oveľa viac utečencov ako v strednej Európe. Napríklad v Bangladéši, odkiaľ pochádzam, je milión utečencov z Mjanmarska či Indie. Ja som vyrástol v čase, keď boli utečenci normálna vec, nebola to pre mňa žiadna novinka. Aj moja rodina musela v minulosti utiecť do Indie, konkrétne môj otec, a to z politických dôvodov. Dlhé roky pracujem ako tlmočník pre rôzne slovenské inštitúcie, prekladám z bengálčiny, hindčiny a urdčiny do slovenčiny a naopak, preto ma táto tematika neprekvapuje.

Čo ma ale prekvapuje, je jej zneužívanie. Okolo roku 2004 – 2005 bolo na Slovensku podľa verejne dostupných informácií okolo 15-tisíc žiadateľov o azyl. Videl som, ako to so zapojením všetkých síl slovenské inštitúcie zvládli. Pracovali niekedy nonstop deň aj noc. Politici nepovedali ani slovo, v novinách o tom nebolo ani zmienky, žiadna hystéria. V roku 2015 bol počet žiadateľov o azyl 330, ale zato tu bola poriadna hystéria zo strany niektorých politikov, médií a hlavne to bola volebná téma. Zdravotníctvo, nezamestnanosť, pracujúca chudoba, korupcia a rodinkárstvo neboli, všetko išlo do úzadia. Z toho mi vychádza, že v roku 2015 došlo v niektorých krajinách strednej Európy k nepriamo úmernému strašeniu obyvateľstva v súvislosti so žiadateľmi o azyl. Cieľom utečencov zo Sýrie a ostatných krajín boli najmä niektoré západoeurópske krajiny, nie Slovensko, ukazujú to aj štatistiky. Považujem preto strachu z migrantov a nenávisti k nim v našom regióne za čisto účelové. Inak si to neviem vysvetliť.

J: ČO SI MYSLÍTE, ŽE BY SME MALI SPRAVIŤ AKO SLOVÁCI, ABY SME POMOHLI UTEČENCOM ALEBO CELKOVO CUDZINCOM SA INTEGROVAŤ?

S: Táto otázka má dve roviny. Cudzinec sa v krajine objaví z rôznych dôvodov – môžu byť profesijné, súkromné, podnikateľské alebo nejaké iné. Tak ako napríklad Štefánik, ktorý žil vo viacerých krajinách. Presne to isté sa môže stať komukoľvek, a na to sú zákony, ktoré to upravujú a ktoré by sa mali dodržiavať. Pokiaľ sa teda človek správa podľa zákona, mal by mať možnosť získať v danej krajine trvalý pobyt, integrovať sa a mal by mať možnosť získať občianstvo, aby mohol svojej novej vlasti slúžiť. To je vždy prínosom pre štát. Toto

je jedna stránka veci a myslím, že ju dobre poznajú aj obyvatelia Slovenska, keďže veľké množstvo z nich odišlo v niekoľkých vlnách do zahraničia. Pri všetkých politických zmenách časť ľudí z Československa odišla žiadať o azyl inam. Slováci by mali iniciatívne komunikovať s miestnymi cudzincami.

Tá druhá časť otázky sa týka žiadateľov o azyl. Ich status tiež upravujú zákony a tieto zákony treba dodržiavať. Keď v roku 1968 státisíce Slovákov odchádzali na Západ, západné krajiny tiež dodržiavali vlastné zákony o utečencoch, tieto zákony sú naďalej platné. Sú veľmi striktné a nedajú sa tak ľahko obísť. Preto si myslím, že každý človek by mal mať právo na to, aby bol jeho prípad prešetrený tak, ako boli prešetrené prípady Čechov a Slovákov, ktorí ušli do západného Nemecka alebo Rakúska. Treba nechať prebehnúť tento vyšetrovací proces, a ak žiadateľ splní zákonné predpoklady, mal by mu byť priznaný štatút utečenca, a ak nie, žiadosť zamietnuť a deportovať ho. Nevidím v tom žiaden problém. Súčasné slovenské zákony s tým pracujú roky.

J: AKO SA PODĽA VÁS CÍTIA CUDZINCI NA SLOVENSKU?

S: Ťažko sa mi k tomu vyjadruje, pretože ja som väčšinu času medzi Slovákmi. Na Slovensku mám iba siedmich krajanov, z toho jeden je v Košiciach, druhý v Leviciach, jeden v Malackách a traja sú v Bratislave. Stretávame sa možno raz za rok. Ja sa považujem za integrovaného Slováka, ktorý väčšinu času trávi medzi kolegami, príbuznými, priateľmi Slovákmi. Ako sa tu cítia ostatní? To je rôzne. Tí, ktorí tu žijú už dlho, rozumejú tejto krajine a majú tu ľudí, s ktorými sa môžu porozprávať. Druhá vec je, či ten cudzinec vie po slovensky. Pre každého cudzinca, ktorý sa rozhoduje, či tu zostať, by malo byť jasné, že treba vedieť miestny jazyk. Jazyk je základ obojstrannej komunikácie, bez toho sa to nedá. Bez znalosti jazyka nastáva getoizácia, ktorá nie je cieľom a nikomu a ničomu nepomôže. Je prirodzené, že človek hľadá v cudzine svojho krajana, ale buďte si istí, že častokrát ten krajan nie je ten najlepší človek, s ktorým sa chcete kamarátiť. A tak vám ostávajú jedine domáci a s tými musíte komunikovať. Tretia vec je, s akým cieľom sem cudzinec prišiel a čo tu robí. Záleží, či je napríklad podnikateľ a vníma to z pohľadu podnikateľského prostredia, alebo je to nejaký človek, ktorý pracuje v IT, ktorý je žiadaný všade na svete, kam príde. Tí potom svoju integráciu vnímajú inak, záleží od toho, či vo svojej práci potrebujú slovenčinu a odkiaľ čerpajú informácie, s kým sa schádzajú vo svojom voľnom čase. Inak sa cíti človek v Bratislave, inak na Kysuciach, inak na Záhorí. Na Slovensku žijú ľudia z celej planéty, od Latinskej Ameriky po Filipíny, a často sa medzi sebou rozprávajú po slovensky. Je to veľmi rôznorodé, nedá sa to povedať jednoznačne, ako sa tu cítia cudzinci ako celok, pretože to nie je homogénna skupina.

Komunikácia musí byť vzájomná a to je potom aj úloha občanov Slovenska. Slovensko je malý štát, a teda je naša povinnosť, aby sme o sebe dali vedieť. Práve títo ľudia, cudzinci, ktorí tu žijú možno päť, možno pätnásť rokov, sa často stávajú našimi neoficiálnymi veľvyslancami. Musíme túto skupinu vnímať aj cez tento pohľad – práve oni sú často prezentáciou Slovenska, jeho kultúry, histórie, súčasného rozvoja do iných krajín. Ak sa tu nebudú cítiť dobre, nepomôže to ani nám občanom Slovenskej republiky pri prezentácii svojej krajiny. Sme malá a mladá krajina a potrebujeme sa propagovať oveľa viac ako krajiny, ktoré sú veľké a známe.

Jana Gombiková

Humans of [...] je populárny koncept zachytávania a predstavovania obyvateľov rôznych miest, ktorý má svoje korene v New Yorku. Prvú sériu Humans of New York vytvoril Brandon Stanton ešte v roku 2010, odvtedy sa projekt rozšíril do rôznych kútov sveta.

S projektom Humans of [fjúžn] sme začali v roku 2019. Jedným z cieľov festivalu [fjúžn] je priblížiť verejnosti život ľudí, ktorých v spoločnosti nie je veľmi počuť ani vidieť. Minulý rok tak dostalo príležitosť predstaviť sa deväť ľudí so zahraničným pôvodom a v tejto tradícii plánujeme pokračovať.

Portréty, ktoré sme priniesli tento rok, predstavujú sedem osobností a reprezentujú vekovú, profesijnú, rodovú či náboženskú rozmanitosť pôvodu a príbehov. Koncept Humans of [fjúžn] je ukážkou toho, čo máme ako ľudia spoločné, zároveň je oslavou ľudskej pestrosti.

Inšpiratívne ženy a muži s cudzokrajným pôvodom sa podelili svoje skúsenosti so životom na Slovensku – so všetkými radosťami i starosťami, strachmi či úspechmi.

Ako zvládli pandémiu koronavírusu Khadra, Illah, Lucia, Mykola, Anabela, Sawkat či Addy si môžete vypočuť aj naživo počas podujatia Humans of [fjúžn], ktoré sa bude konať 18. septembra v bratislavskej A4. Stretnúť ich môžete aj na citylightoch roztrúsených v uliciach hlavného mesta a v mestskej doprave.

Fotografie portrétov pripravili Jana Gombiková a Piotr Gąska.

HELENA
TUŽINSKÁ

HĽADANIE ZROZUMITEĽNOSTI

V knihe o etnografii tlmočenia azylových súdnych pojednávaní sa etnologička Helena Tužinská venuje priestoru „medzi riadkami“. Žiadatelia o azyl počas konania podpisujú niekoľko poučení, no nie vždy môžu rozumieť kontextu otázok. „Mnohé z nich, napríklad tie, ktoré podpisujeme u lekára, aj v našom materinskom jazyku, aj bez tlmočníka môžu pôsobiť mätúco. Vieme, že sa od nás očakáva podpis, a prekvapilo by nás, keby sa nás spätne niekto pýtal, prečo sme poučenie podpísali bez vysvetlenia. Preklad medzi dvoma jazykmi nestačí, aktéri potrebujú porozumenie aj medzi rôznymi inštitucionálnymi kultúrami,“ hovorí autorka knihy *Medzi riadkami*, ktorá vyšla vo vydavateľstve Akamedia v roku 2020.

FOTO: Braňo Gza Wáciaw

A: V KNIHE PRINÁŠAŠ OKREM VÝSKUMNÝCH ROZHOVOROV S RESPONDENTKAMI A RESPONDENTMI TRI PRÍPADOVÉ ŠTÚDIE ŽIADATEĽOV O AZYL. MÔŽEME SA TAK OCITNÚŤ SPOLU SO VŠETKÝMI AKTÉRMI A AKTÉRKAMI V SÚDNEJ SIENI. AKO BY SI TY OSOBNE ZHODNOTILA PRIEBEH TÝCHTO AZYLOVÝCH KONANÍ?

H: Rada by som ostala pri opise, lebo mám pocit, že mi neprináleží ho hodnotiť. Trvalo mi to dlhšie, kým som sa naučila nehodnotiť priebeh a prijať ho taký, aký je. Bolo to natoľko emočne náročné, že som chcela zmeniť výskumnú oblasť. Podporilo ma ale viacero ľudí, aby som pokračovala a niekoľkoročný výskum dokončila. Som im vďačná. Vedela som, že ak mám napísať niečo zmysluplné, musím dohodnúť rozhovory s ďalšími aktérmi, a stále mám pocit, že som sa nepýtala dosť. Ak by som mala knihu napísať znovu, tak by som sa ešte ďalšie dva roky pýtala a počúvala, pretože skupiny a ľudia, ktorí v azylovom poli pracujú, sú, ako všade, typologicky rozliční. Doterajších stretnutí však bolo dosť na to, aby som stratila čierno-biely obraz o azylovom procese. Tak ako v hudbe, pri každom príbehu je aj kontrapríbeh. Zároveň ľudia, ktorí reprezentujú inštitúcie, môžu konať len v ich rámcoch, preto je dôležité, aby sme premýšľali aj o ich vplyve.

A: O TOMTO PROCESE VO SVOJEJ KNIHE PÍŠEŠ: „MIKROROZBOR INŠTITUCIONÁLNYCH PRAKTÍK JE DÔLEŽITÝ, PRETOŽE UKAZUJE, AKÉ DROBNÉ NUANSY, KTORÉ SI ANI NEMUSÍME UVEDOMOVAŤ, VPLÝVAJÚ NA KONEČNÉ ROZHODNUTIE.“ AKÉ KONKRÉTNE NUANSY SI SLEDOVALA, K AKÝM ZÁVEROM SI DOSPELA?

H: Ako v každej inej oblasti spoločenského života, fungujeme na základe rutín – vžitých samozrejmostí. Avšak niekedy sa môže stať, že táto rutina zatieni iné možnosti, ktoré by mohli uľahčiť rozhodovací proces. Ak rutina bráni pružnosti, je problém. Myslím si, že častá kritika adresovaná inštitúciám nepoukazuje na konkrétnych ľudí, ale na nefunkčnosť niektorých rutín, ktoré aj mohli byť navrhnuté s dobrým úmyslom, ale ostali bez reflexie.

A: VEDELA BY SI UVIESŤ AJ NEJAKÉ PRÍKLADY TAKEJTO RUTINNEJ PRÁCE?

H: Jedna z rutín je spôsob kladenia otázok, ktorý svojou formou vedie k potvrdeniu (inštitucionálneho alebo osobného) očakávania.

Napríklad zákon o azyle obsahuje prílohu – dotazník, ktorý má slúžiť ako orientačná pomôcka. Úradník sa po poradí spýta aj otázky, ktoré už mohli byť zodpovedané, alebo nedávajú v kontexte daného žiadateľa o azyl zmysel, a až 39. je podstatná otázka: „Uveďte všetky dôvody, pre ktoré ste sa rozhodli požiadať o udelenie azylu.“ Napriek tomu, že de facto v každom bode procesu dostane žiadateľ dostatok priestoru na vyjadrenie, zástupca inštitúcie prispôsobuje výpoveď žiadateľa šablóne. Žiadateľ tiež nie vždy rozumie kontextu otázok.

Ďalším príkladom je rutinné podpisovanie poučení. Mnohé z nich, napríklad tie, ktoré podpisujeme u lekára, aj v našom materinskom jazyku, aj bez tlmočníka môžu pôsobiť mätúco. Vieme, že sa od nás očakáva podpis, a prekvapilo by nás, keby sa nás spätne niekto pýtal, prečo sme poučenie podpísali bez vysvetlenia. Problém je, ak má tieto odborné výrazy pretlmočiť niekto, kto poučeniu a jeho dôsledkom nerozumie.

To je aj jeden z hlavných odkazov mojej knihy – preklad medzi dvoma jazykmi nestačí – aktéri potrebujú porozumenie aj medzi rôznymi inštitucionálnymi kultúrami. Právny žargón, medicínska terminológia či inštitucionálna hantírka majú opodstatnenie a zároveň potrebujú preklad do užívateľsky priateľských foriem. Jazykové priblíženie sa rôznym sociálnym skupinám je vo verejnej správe zásadné. Zrozumiteľnosť, overovanie významu je kľúčom.

A: DOSTÁVAME SA K OTÁZKE POSTAVENIA TLMOČNÍKOV. AKÚ DÔLEŽITÚ ÚLOHU MAJÚ TLMOČNÍCI V AZYLOVOM PROCESE?

H: Dôležitú, a hlavne nie neviditeľnú. Prekvapilo ma, keď som sa stretla s názorom, že tlmočníci by mali byť v celom procese neviditeľní. Čiastočne to súvisí so špecifickým miestom praxe, keď ich napríklad v kabínkach skutočne nevidno.

Len čo sú ľudia odrezaní od odčítavania mimojazykových komunikačných prostriedkov a ich prekladu, vzniká komunikačný šum. Toto odpojenie sme mohli zažiť pri online stretnutiach, „pripojení". Čiastočne neviditeľní, ľudia hľadali spôsoby, ako prekonať nové komunikačné neistoty, napríklad ako si počať s novým typom ticha.

Prikláňam sa tak k tým teoretikom, ktorí tvrdia, že tlmočníci zohrávajú absolútne kľúčovú úlohu, majú byť viditeľní a viditeľnosť im má byť priznaná. Pokiaľ je štátna správa nastavená na dialogickú komunikáciu – aj sa tento prístup nazýva dialogická komunikačná metóda –, tlmočník je viditeľný partner v rozhovore.

Sú krajiny, napríklad v Rakúsku, kde štátne inštitúcie poskytujú podporu v zmysle inštitucionálnej prípravy úradníkov aj komunitných tlmočníkov, nielen súdnych. Zaujímajú sa o spoluprácu rôznych aktérov vrátane miesta akademických inštitúcií v profesionalizácii komunitného tlmočenia. Súdnych tlmočníkov nikdy nie je dosť a nemajú prečo servisovať situácie, v ktorých stačí komunitný tlmočník, avšak aj komunitní tlmočníci potrebujú mať adekvátne znalosti.

A: ZAUJALO MA, ČO SI POVEDALA, ŽE POKIAĽ JE ŠTÁTNA INŠTITÚCIA NASTAVENÁ NA DIALOGICKÚ KOMUNIKÁCIU, TAK SME NA PARTNERSKEJ ÚROVNI. JA SOM Z TEJ KNIHY CÍTILA VEĽKÚ HIERARCHIU MOCI, V KONKRÉTNYCH PRÍPADOVÝCH ŠTÚDIÁCH SOM MALA POCIT, ŽE ŽIADATEĽ TAM LEN SEDÍ A JE NEZÚČASTNENÝM POZOROVATEĽOM SVOJEJ DANEJ SITUÁCIE. V JEDNEJ PASÁŽI OPISUJEŠ PREKVAPENIE SUDKYNE, KEĎ ŽIADATEĽ NA SÚDE CHCEL PREHOVORIŤ.

H: Mocenská nerovnováha nemusí byť prekážkou k dialogickej komunikácii. Podobne ako v projekte, ktorý viedla Nadácia Milana Šimečku a CVEK, o vzdelávaní detí cudzincov, jedným z aha momentov bolo, keď sme v komunikácii s učiteľmi dospeli k tomu, že nezáleží na špecifickosti potreby dieťaťa. Ako povedal autor indexu inklúzie Tony Booth, je dôležité aj samotné pomenovanie: nie je *špeciálna* potreba, len potreba, ktorá *ešte nebola naplnená*. A tak, keď hľadáme nové komunikačné vzorce, nie je to zvlášť kvôli dieťaťu cudzinca alebo dieťaťu z etnickej menšiny, dyslektikovi, traumatizovanému dieťaťu alebo inému znevýhodneniu. Zo zmeny komunikačných vzorcov, nech sú naštartované kvôli komukoľvek, majú prospech všetci.

V čase, keď ešte boli verejné pojednávania na Najvyššom súde, som zažila sudcov a sudkyne, ktorí komunikovali dialogicky. Tieto tri konkrétne prípady, ktoré v knihe opisujem, nie sú, a ani nemôžu byť reprezentatívne. Prípadové štúdie sú preto v celosti a používam v nich domény – mosty, ktoré ich prepájajú s rozhovormi.

Aj keď v knihe interpretujem azylové súdne pojednávania, zistenia sa týkajú aj iných situácií jazykovo znevýhodnených ľudí, ktorých systém môže podčiarknuť, prečiarknuť či dať priestor a pomôcť im prekonať znevýhodnenie. Niekedy som síce mala pocit typu: „Nevieme, nemáme, nedá sa, nezáujem", ale zároveň som stretla viacero príkladov dobrej praxe v duchu: „Vieme, máme, dá sa, záujem".

Inými slovami, rutinné obrubníky nie sú všade na mieste. Až s boľavým kolenom či s kolesami zažijeme, kde všade sa stratil zo zreteľa koncový užívateľ. Často počujeme, že *nebolo schválené*, *nebolo určené*, no je aj individuálna agencia, iniciatívnosť urobiť šikmú plochu aj bez nariadenia. Je mnoho miest, kde členovia menšín či sociálne marginalizovaní ľudia pravidelne zažívajú jazykové znevýhodnenie. V inštitúciách, ktoré som navštívila, som sa stretla s ľuďmi, ktorí uskutočňovali „nábeh na chodník", komunikačne vychádzali v ústrety, vytvorili priestor.

A: SPOMENULA SI DOMÉNY, ZVÝRAZNENÉ SLOVÁ V HRANATÝCH ZÁTVORKÁCH ZA KAŽDÝM VÝROKOM RESPONDENTOV. AKO BY SI OPÍSALA ICH FUNKCIU V KNIHE?

H: Nápad použiť domény, strešné pojmy, vznikol v rozhovore s Táňou Bužekovou, keď sme uvažovali, ako zachovať celistvosť prípadových štúdií a zároveň premostiť ich s interview s aktérmi mimo pojednávaní. Domény sú ako smerovky na to, čo je medzi riadkami. Cez domény ponúkam môj preklad jazyka práva a jazyka inštitúcií.

V dialógu s ďalšími autormi delím domény do piatich skupín. V prvej skupine opisujem mocenský vplyv jazyka, ktorý prispieva k posilňovaniu alebo oslabovaniu jednej zo strán rozhovoru, v druhej sa venujem pojmom, ktoré sú zásadné pre výsledok samotnej žiadosti o azyl, v tretej skupine podčiarkujem tvrdenia, ktoré hovoria o politickej, etnickej či profesijnej rozdielnosti alebo totožnosti. Ďalej si všímam úseky, ktoré vyjadrujú preskriptívnosť, teda niečo, čo predurčuje obsah odpovede a definuje očakávania zástupcu inštitúcie. Napokon prinášam pozorovania, ktoré boli mimojazykové a týkali sa predovšetkým tela, stručnosti či tempa.

A: JEDNOU Z DOMÉN, KTORÉ POUŽÍVAŠ, JE [DÔVERYHODNOSŤ]. AZYLOVÉ KONANIE JE VLASTNE KONANIE O DÔVERYHODNOSTI. UZNANIE ŠTÁTNYCH INŠTITÚCIÍ, ŽE ZVOLENÁ OSOBA S CUDZOKRAJNÝMI KOREŇMI JE DOSTATOČNE DÔVERYHODNÁ, ABY MOHLA MEDZINÁRODNÚ OCHRANU DOSTAŤ. AK OSTANEME PRI JAZYKOVÝCH NUANSÁCH, V KNIHE SI VŠÍMAŠ, AKO ČASTO SA NAMIESTO „JA" POUŽÍVA „ON", ČO V PREKLADE ZNIŽUJE DÔVERYHODNOSŤ ŽIADATEĽA O AZYL.

H: Gramatika je výpovedná. Martin Buber v knihe *Ja a Ty* ukazuje rozdiel medzi dialogickým Ja – Ty a nedialogickým Ja – Ono. V „Ono“, čiže v tretej osobe, je odstup, ktorý umožňuje zaobchádzať odosobnene. Stretla som sa s tým aj u súdnych tlmočníkov, ktorí neboli dlhšie v kontakte s bežnými štandardmi – aj v rámci jednej vety preklápali počutú prvú osobu do tretej. Predstavme si, že by sme v tejto miestnosti boli tri a hovorili o jednej z nás ako „o nej“, bez priameho oslovenia, akoby bola za dverami, hoci by sme boli spolu. Je to zásadná zmena vzťahu.

Slovenčina patrí medzi jazyky, ktoré umožňujú zamlčať podmet. Niekedy je to veľmi efektívne – vieme, či sa myslí on či ona. Zároveň som presvedčená o tom, že ak by na súde stála spoločensky významná osoba, oslovovali by ju nie zámenom, ale menom. Niekedy sa stalo, že žiadateľ bol oslovený menom iba raz, pri kontrole občianskeho preukazu, ale potom celé pojednávanie meno jeho osoby nezaznelo. Bezmennosť je druhom symbolického zneviditeľnenia.

Pomenovanie samotné je znakom partnerskosti a dialogickosti, lebo tým jednotlivec vystúpi z bezmennej masy, hoci očíslovanej. Ak prvých dvadsať minút pojednávania sudkyňa venovala vymenúvaniu čísel spisov, môžem len rešpektovať, že takýto je zákonný postup. Rovnako si však spomínam na pojednávania na Najvyššom súde, kde tento úvod zostručnili, a kde sudkyňa oslovila pána X jeho menom a nepovedala „Máte niečo?“, ale „Pán Konkrétny, prosím vás... nech sa páči“. Toto sú detaily, ktoré žiadatelia o azyl opisovali ex post, že vďaka nim sa na súde cítili ako človek, alebo len ako číslo.

A: DIALÓG VZNIKÁ, KEĎ VŠETKY ZÚČASTNENÉ STRANY MAJÚ PRIESTOR VYJADRIŤ SA. TY V KNIHE PRACUJEŠ S PRIESTOROM NA VIACERÝCH ÚROVNIACH. AKO?

H: Prvým je inštitucionálny priestor, ktorý sa prejavuje v zápisniciach, v tom, čo sa z povedaného stane čiernym na bielom. Druhým je spoločenský priestor alebo kontext, v akom aktéri kódujú význam tohto, čo komunikujú, teda to, ako sprístupňujú reč svojho kmeňa. Tretie miesto je situačné a prejavuje sa v priestore konkrétnej vety, oslovením, zamlčaním aj mierou neutrality. Príklady zo súdnej siene presahujú azylovú tému a týkajú sa situácií, ktoré ľudia zažívajú každodenne.

Mohli by sme namietať, ako hovorí David Graeber, že od byrokratických postupov nemôžeme očakávať dialogickosť, lebo sú z princípu nastavené nedialogicky. Po skúsenosti

Predstavme si, že by sme v tejto miestnosti boli tri a hovorili o jednej z nás ako „o nej“, bez priameho oslovenia, akoby bola za dverami, hoci by sme boli spolu. Je to zásadná zmena vzťahu.

s dobrými úradníkmi a profesionálmi, ktorí okrem definícií problémov participujú aj na riešeniach, vidno, že tento priestor v inštitúciách je. Parafrázujúc Johna Austina a Johna Searleho, slovami môžeme konať. Všímam si tak, akú performatívnu moc majú otázky, aj kde sa táto moc stráca či nadobúda v preklade. Konanie dobrými otázkami podporuje všetkých zúčastnených.

A: OBČAS SOM PRI TVOJICH PRÍPADOVÝCH ŠTÚDIÁCH MALA POCIT, ŽE FORMA ZÁPISU OD SLOVA DO SLOVA VYHRÁVA NAD OBSAHOM A „PÁNOM“ CELÉHO POJEDNÁVANIA BOL S NAJVÄČŠÍM PRIESTOROM PROTOKOL.

H: Rada by som dala do kontrastu pojednávania v rokoch 2006 a 2007 na Najvyššom súde, ktoré som v knihe neuvádzala, lebo nemám ich úplné zápisy. Sudcovia si priebežne pre seba zaznamenávali, v istom bode žiadateľov prerušili a ich reč zosumarizovali zapisovateľke. Urýchľovali tým celý proces. Je na diskusiu, čo prináša doslovný, ale častejšie prerušovaný a zdĺhavý zápis, alebo inými slovami vyjadrený zrýchlený zápis.

Myslím si, že existuje zlatá stredná cesta. Na Najvyššom súde aj pri výskumných interview som zažila ľudí s jazykovým citom, ktorí významotvorné slová ponechali v citáte a balast zhutnili, prerozprávali a zároveň nahrali pojednávanie, aby sa k nemu dalo vrátiť. Rovnováhu medzi sumarizáciou a doslovnosťou poskytujú len tí najlepší tlmočníci, ktorí si rozvinuli „tykadlá“ na zachytenie významového posunu pri slovách so špecifickým kultúrnym významom. Je to ako skvelý hráč – má cit pre hru, teda vie, ktoré pravidlo kedy použiť. Preto hovorím o potrebe profesionalizácie, lebo jazykový cit sa cibrí – s tým sa nikto nenarodí a nedá sa okopírovať.

A: ZAUJALO MA, KEĎ PRÁVNIČKA NA MARGO ROZHODOVANÍ PRACOVNÍKOV MIGRAČNÉHO ÚRADU O ŽIADATEĽOCH POVEDALA, ŽE ŽIADOSTI O AZYL POSUDZUJÚ TAK, AKOBY SA ŽIADATELIA BÁLI DO MINULOSTI A PREHLIADAJÚ ICH OBAVY, ČO SA IM MÔŽE V BUDÚCNOSTI STAŤ. JE TO TEDA RETROSPEKTÍVNE HODNOTENIE MINULOSTI BEZ PRIHLIADANIA NA TO, ČO ČLOVEK ZAŽÍVA TERAZ A ČO MÔŽE ZAŽÍVAŤ POTOM.

H: Rozhodovači hľadajú dôkazný materiál. Na druhej strane už v samotnej definícii utečenca je určené, že je to osoba, ktorá má opodstatnený strach z návratu do krajiny pôvodu, čiže z budúcnosti. Lenže ak sa rozhodovač rozhodne žiadosti o azyl nevyhovieť, argumentačne sa opiera o minulosť. Žiadatelia o azyl na súde nezriedka hovorili o tom, ako chcú byť prínosom pre Slovensko, hoci v žiadosti táto otázka nie je. Napriek tomu cítili potrebu na adresu budúcnosti opísať nielen vlastný strach, ale aj víziu.

Ženevská konvencia z roku 1951 bola formulovaná jazykom svojej doby. V súčasnosti sa viaceré z pojmov chápu v presnejšom význame. Utečenec môže mať obavu kvôli pripisovanej príslušnosti k rase, etnicite, rodu alebo k politickej, náboženskej či sociálnej skupine. Je napríklad otázkou, ako je definovaná sociálna skupina. U nás som sa stretla s názorom, že pod túto kategóriu spadajú len LGBTI ľudia. Sudcovia tak podľa rozhodovačov nie sú sociálnou skupinou, hoci medzinárodné inštitúcie profesijnú príslušnosť akceptujú ako relevantnú. Predstava, že sociálna skupina by mala súvisieť len s rodom, je príkladom inštitucionálneho prekladu pojmu. Odborný preklad v skutočnosti reprezentuje členov s akoukoľvek pripísanou identitou. Širší výklad by priniesol komplexnejšie rozhodnutia.

A: PO PREČÍTANÍ TVOJEJ KNIHY MI NEDÁ NEZAMÝŠĽAŤ SA NAD MOŽNÝMI RIEŠENIAMI, AKO ZLEPŠIŤ INŠTITUCIONÁLNE PRAKTIKY V CELOM AZYLOVOM KONANÍ. MALA BY PRÍSŤ ZMENA ZVNÚTRA?

H: Zmena sa nedá vyžiadať. Zásadné je nastavenie danej inštitúcie, ktorá môže dialogickosť podporovať. V prvom rade sa týka zlepšení pracovných podmienok samotných zamestnancov inštitúcií. Na polícii napríklad uviedli problémy so sústredením sa v kancelárskej hustote a hluku. Zamestnanci najlepšie vedia, kde majú sťažené podmienky a čo by potrebovali zlepšiť. Tiež je známa poddimenzovanosť niektorých pracovísk. Od preťažených zamestnancov nemožno očakávať kvalitné interview, keď nemajú ani kedy ísť na toaletu. Napokon, podstatná je aj podpora celoživotného vzdelávania – všetkých aktérov.

Uvediem príklad z vyučovania. Usporiadanie priestoru triedy, stolov a rozdelenie do pracovných skupín podporuje situácie, v ktorých vôbec môže vzniknúť dialóg. Ak budú ľudia v štátnej správe a v službách podporení v sebarozvoji a zlepšia sa im pracovné podmienky pre spoluprácu, zvýšia kvalitu aj vlastných vkladov. Spomenula by som však aj širší kontext diskusií v mediálnom priestore.

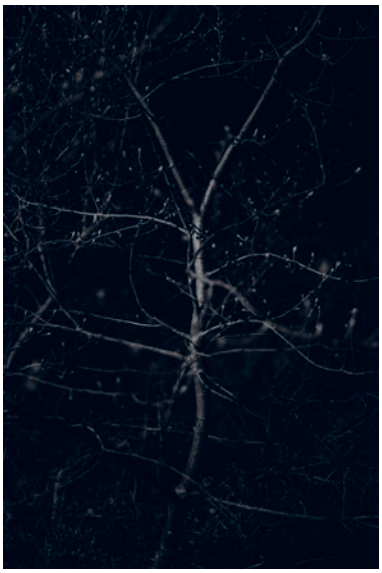

A: V AKOM ZMYSLE?

H: Celospoločenský dialóg (aj v mediálnom priestore) by nemal byť o tom či, ale ako budeme žiť s inými – a to v akomkoľvek smere – vrátane obyvateľov nášho aj iných štátov. Čo pre nás znamená byť občanom a čo od občianstva očakávame? S týmto súvisí aj otázka, akým spôsobom rozmýšľame nie o jazyku, ale o jazykoch. Uvažujeme aj v množnom čísle? Teraz nehovorím len v súvislosti s cudzincami, ale aj s menšinami všeobecne. Nemalé percento slovenských občanov hovorí tromi rôznymi jazykmi, pričom nie vždy majú nárok na vzdelávanie v materinskom jazyku.

Vidím to ako pokračovanie otvárania diskusií o prínosoch viacjazyčného sveta. Aj keby sme nehovorili o osobách, ktoré hovoria česky, rómsky, maďarsky, nemecky, poľsky, rusínsky, ukrajinsky, rusky, chorvátsky, srbsky a bulharsky, či hociktorým iným jazykom, ale len slovensky, hovoria aj dialektmi, aj spisovnou formou. Pružnosť, ohybnosť je nosnou črtou jazyka.

Viacjazyčnosti sa netreba báť – výklad z inej perspektívy prehlbuje porozumenie. Ďalšie jazyky prinášajú možnosť určitý spoločenský jav prijať aj v inej tradícii. To neznamená, že vlastná tradícia sa stratí, ale že jej členovia rozšíria vlastnú perspektívu. Každá ľudská potreba má paralelne existujúce špecifické formy v rôznych kultúrach. Spoločným menovateľom môže byť vystúpenie z diskurzu ohrozenia a vstúpenie do diskurzu dialógu. Jazyk je zázrak. Môžeme si dopriať hľadať zrozumiteľnosť.

A: NADVIAŽEM NA ZAČIATOK TVOJEJ ODPOVEDE, KDE HOVORÍŠ O PRIESTORE NA SPOLOČENSKÚ DEBATU, O SPÔSOBE SPOLUNAŽÍVANIA S CUDZINCAMI A DEFINÍCII A REDEFINÍCII OBČIANSKYCH PRINCÍPOV. JE ZAUJÍMAVÉ POZRIEŤ SA NA TO ZO SÚČASNÉHO KONTEXTU PANDÉMIE, KTORÁ NÁS OBRALA O POCIT BEZPEČIA A ISTOTY. AKÚ PRÍLEŽITOSŤ NÁM PONÚKA TÁTO NEISTOTA?

H: Pomôžem si slovami Bruna Latoura, ktorý spomenul tri súčasné výzvy: deglobalizáciu, relokalizáciu a vzdanie sa xenofóbie. Spomalenie v kombinácii s hľadaním bezpečia a tvorivej spolupráce rôznych sociálnych skupín. Kladieme si v tejto novej situácii otázku, čo znamená byť občanom? Akú úlohu v tom majú naše identity? Akú pozornosť dostáva dialóg s ľuďmi mimo vlastnej bubliny?

Vo výskume In_akosti slovenské[1] sme zistili aj to, že výpovede cudzincov, ktorí opisovali svoj pobyt na Slovensku, sa líšili menej v závislosti od etnickej príslušnosti než od sociálno-ekonomickej identifikácie.

Otázkou teda ostáva, s čím všetkým sa ako ľudia identifikujeme. Koľko času venujeme medializovaným informáciám a koľko miestam a skupinám, ktorých sme súčasťou, tvárou v tvár. Možno stojí za zamyslenie, aké spoločné ciele môžeme nachádzať nielen ako občania, ale ako obyvatelia, bez ohľadu na pas.

1 htp://cvek.sk/wp-content/uploads/2016/10/INAKOSTI-SLOVENSKE_SVK.pdf

Rozprávali sa Helena Tužinská & Anna Jacková

FOTO: Diana Takácsová

ARNE & IVAN [DOSLOVNOSŤ]

Na krajskom súde sa schádzajú účastníci pojednávania. Na drevené lavice skladajú zimné kabáty, čakajú pred pojednávacou miestnosťou. Prišli včas, niečo pred desiatou. Každý každého pozdraví, podávajú si ruky, zoznamujú sa: žiadateľ o azyl Arne (A), právna zástupkyňa Laura (L), tlmočník Ivan (I) a jeho kolegyňa v príprave, zástupca migračného úradu (MÚ) Oto (O), za verejnosť Arneho známa Vlasta (V) a ja (H). Všetci sa poznajú z predošlých pojednávaní alebo z počutia. Rozprávajú sa vo dvojiciach a trojiciach o témach, ktoré nesúvisia s predmetom stretnutia. Sudkyňa Jolana (J) začína pojednávanie o 20 minút neskôr. Arne podal druhýkrát správnu žalobu proti rozhodnutiu MÚ o neudelení azylu.

Zapisovateľka (R) účastníkov pozýva dnu, do miestnosti veľkej zhruba deväť krát deväť metrov, po ľavici sudkyne si sadá právna zástupkyňa, vedľa nej žiadateľ o azyl a tlmočník, oproti nim zástupca migračného úradu a oproti sudkyni, na lavici pre verejnosť je tlmočníčka v príprave, Vlasta a ja.

J: Môžeme začať.

Všetci sa postavili.

J: Prejednáva sa vec číslo značky X-SAS Y/201X, čiže prítomní sú účastníci konania, žalobca, meno, rodné číslo, totožnosť zistená z povolenia na pobyt.

Sudkyňa overuje prítomnosť a totožnosť každého z účastníkov. V tejto chvíli zapisovateľka nezapisuje, sudkyňa mená a čísla číta z obrazovky počítača. Do zápisnice diktuje súhlas právnej zástupkyne s pojednávaním, skrátenú lehotu na prípravu a ustanovenie tlmočníka.

[overenie] [protokol] J: Dobre, takže môžeme, ďakujem, toto máme administratívne vybavené.

Od začiatku pojednávania prešlo 16 minút. Sudkyňa si nahlas vydýchla. [telo]

J: Chcem sa spýtať účastníkov konania, ten administratívny spis vám je známy, boli ste nahliadnuť? [overenie]
L: Áno.
J: Takže nemusím ho celý, môžem dať, že ste boli oboznámení a čo sa týka súdneho spisu –

Sudkyňa pomerne rýchlo sumarizuje predmet pojednávania a spisové značky, tlmočník skrátene tlmočí. Pre nezainteresovaného účastníka je táto pasáž ťažko zrozumiteľná, sudkyňa ju číta rýchlo, monotónnym hlasom, s povzdychmi, s plným znením číselných údajov rôznych uznesení. [protokol], [telo]

Po vymenovaní obsahu spisu sa sudkyňa Jolana otočí k tlmočníkovi Ivanovi a povie:

[overenie] [protokol] [tempo] J: Vy ste mu asi už aj pretlmočili. Oznamoval sa administratívny obsah spisu, takže stihli ste, dobre.
J: Nadiktujeme asi a potom pretlmočí, alebo? (*pozrie na právnu zástupkyňu*)
L: Súbežne.
I: Teraz povedal, že on približne vie, a ja mu budem priebežne tlmočiť.
[priestor] J: Aha. A ako vám je to lepšie, za každou vetou?
I: Simultánne môžeme, takto.
J: Takže vždycky zastavíme.
L: Nie, simultánne, že on ma bude počúvať a zároveň bude tlmočník tlmočiť. [rozdielnosť]
J: Dobre, tak to je výborné, takže nemusím (čakať), ak, tak poviete, že máme trošku spomaliť. [tempo]
J: Dobre, takže môžeme.
L: Vážená pani sudkyňa (...)

Je dvadsiata minúta pojednávania. Právna zástupkyňa má prejav. Zdôrazňuje v ňom, ako žalobca veril, že prispeje k zmene režimu vo svojej krajine, že po dlhých rokoch autoritárskeho režimu nastane v krajine zmena. Toto angažovanie však žalovaný považoval za sporné a nedôveryhodné, pričom týmto svojím záverom nerešpektoval právny názor Najvyššieho súdu SR, podľa ktorého sa mal žalovaný zamerať na právne posúdenie toho, či angažovanie sa na demonštráciách je vhodné podradiť pod jeden z dôvodov uvedených v paragrafe osem zo zákona o azyle, tiež pararagraf 19, v ktorom je potrebné zohľadniť zastávanie názorov alebo myšlienok, bez ohľadu na to, či žalobca tak aj konal. Laura opisuje, ako sa Arne na demonštráciách zúčastnil. [dôveryhodnosť], [žargón], [argument], [kontext], [oprávnenosť]

Keďže je tlmočenie profesionálne, na začiatku pojednávania sa zdá, že pojednávanie bude mať plynulé tempo. Na rozdiel od iných sudkýň a sudcov však sudkyňa Jolana výroky nesumarizuje. Požiadala preto právnu zástupkyňu, aby svoju reč diktovala do zápisnice slovo po slove. Právna zástupkyňa sa prispôsobuje tempu zapisovateľky, opakuje časti viet. Miestami je kvôli veľkým pauzám a opakovaniu náročné sledovať argumentačnú niť. Jediné plynulé časti jej prejavu sú vtedy, keď podrobnejšie vysvetľuje sudkyni svoje argumenty, pričom nežiada, aby sa dodatočné vysvetlenia dávali do zápisnice. Sudkyňa sa uisťuje, či skutočne nepotrebuje, aby tiež boli v zápisnici. Tlmočník, ktorý podobné pojednávania už viackrát zažil, po celý čas simultánne šepká do ucha žiadateľovi. Prešla trištvrtehodina. Právna zástupkyňa uvádza najpodstatnejšie fakty, zopakuje dôvody žiadosti o azyl, pričom sa odvoláva na rozhodnutie Najvyššieho súdu z predošlého roka. Laura podčiarkuje, že NS SR nespochybňoval Arneho dôveryhodnosť a trvá na zápise napriek tomu, že sa to sudkyňa Jolana snaží skrátiť.

L: Taktiež je potrebné poukázať na fakt, že Najvyšší súd, ktorý sa týmto prípadom už raz zaoberal, nevyslovil žiadnu pochybnosť o účasti žalobcu na demonštráciách a ani nespochybnil výpoveď žalobcu, týkajúcu sa týchto demonštrácií.
[dôveryhodnosť]
J: (*zapisovateľke*) ... nevyslovil žiadnu pochybnosť žalobcu na demonštráciách.
L: Nespochybnil, a teda – dobre. Čiže v tejto súvislosti ešte paragraf osem odsek b –
J: V tejto súvislosti poukazuje na paragraf –
L: Áno, paragraf osem písmena b zákona o azyle, podľa ktorého sa žalobcovi udelí azyl, ak je prenasledovaný za uplatňovanie politických práv a slobôd.
[oprávnenosť]
Takže iba v krátkosti poviem, že tento dôvod je možné (...)
[stručnosť]
J: (*skočila do reči*) To všetko je uvedené v tomto vašom vyjadrení, takže zbytočne to znovu píšeme všetko v tejto súvislosti.
[protokol], [tempo]
L: To je relevantné a dôležité na posúdenie.
[kontext]
[oprávnenosť]
J: (*znechutene a zrýchlene*) V tejto súvislosti poukazuje na paragraf osem písmeno b.
[telo], [tempo]
L: Podľa ktorého sa žalobcovi udelí azyl, aby v krajine pôvodu prenasledovania za uplatňovanie politických práv,
J: prenasledovaný v krajine pôvodu –
L: tento prípad (...)
J: Počkajte. Nemá to napísané.
[tempo], [protokol]
L: Áno.
J: V tejto súvislosti poukazuje na paragraf osem písmeno b zákona o azyle, podľa ktorého sa žalobcovi udelí azyl, čiarka, ak je prenasledovaný v krajine pôvodu.
[oprávnenosť]
[protokol]
[doslovnosť]
R: Za uplatňovanie politických práv a slobôd,
J: politických práv a slobôd,
L: Čiže máme za to, že v tomto konkrétnom prípade ide dokonca o prípad, ktorý je možné subsumovať pod takzvaný ústavný azyl.
[oprávnenosť]
J: má za to, že v tomto prípade možno subsumovať, sub-sumovať?
[žargón], [overenie]
L: Subsumovať, podradiť, áno.
J: možno podradiť pod ústavný azyl.
L: Čiže vlastne žalobca, ako som už uviedla (...)
J: Poprosím pomalšie.
[tempo], [protokol]
L: Áno. Žalobca teda odmietol ísť na vojenskú správu za účelom vybavenia si odkladu nástupu na vojenskú službu,
J: Žalobca odmietol ísť na vojenskú správu –
L: Áno, vojenskú správu, pretože sa obával, že by bol nútený zapájať sa do bojových akcií proti, proti civilistom,
J: Pomalšie. Proti civilistom –
[tempo]
L: Áno. Ak by žalobca už dobrovoľne či nedobrovoľne nastúpil na výkon vojenskej služby a podieľal by sa,
J: dobrovoľne alebo nedobrovoľne –
[doslovnosť]
L: nastúpil na výkon vojenskej služby – (*pauza*) a podieľal by sa na vojnových trestných činoch –
J: nastúpil na výkon vojenskej služby –
L: alebo trestných činoch proti ľudskosti, alebo iných závažných trestných činoch.
J: (*povzdych*) Zopakujem, nemám všetko, niečo mi chýba.
[telo], [doslovnosť]
[protokol]
J: Žalobca odmietol ísť na vojenskú správu za účelom, čiarka, pretože sa obával, že by bol nútený zapájať sa do bojových akcií proti civilistom. Ak by žalobca dobrovoľne alebo nedobrovoľne nastúpil na výkon vojenskej služby a –
L: a podieľal by sa na vojnových trestných činoch, alebo trestných činoch proti ľudskosti –
[doslovnosť],
[overenie], [protokol]
J: by sa, podieľal by sa, takto, podieľal by sa na trestných, vojnových?
L: Áno, vojnových trestných činoch alebo proti ľudskosti, alebo iných závažných trestných činoch –
J: alebo trestných činoch proti ľudskosti, alebo iných závažných trestných činoch –
L: bol by podľa medzinárodného práva, to je ten Dohovor o právnom postavení utečenca, a podľa kvalifikačnej smernice, ale aj podľa vnútroštátneho práva, automaticky vylúčený (*zdôrazňuje*) z medzinárodnej ochrany.
[oprávnenosť]
[žargón]
J: bol by podľa medzinárodného práva vylúčený –
L: Z medzinárodnej ochrany. (*pauza na dopísanie*) Keďže boli naozaj dostupné informácie, že sa páchajú závažné trestné činy, tak poukazujem na všetky tie správy, ktoré si aj žalovaný do toho spisu založil a sú súčasťou spisu.
[dôveryhodnosť]
[argument]
[protokol]

...

Právna zástupkyňa ukončila svoj prejav a sadá si.
Sudkyňa Jolana konštatuje:

J: (*právnej zástupkyni*) Dobre, čiže to je všetko z vašej strany.
[protokol], [priestor]
(*k tlmočníkovi*) Čiže vy ste stihli všetko?
[tempo]
I: Áno.
J: (*s úsmevom*) Máme dobrého tlmočníka, vie dobre tlmočiť. Dobre.
[telo]
(*Obráti sa na žiadateľa o azyl, ale hovorí voči právnej zástupkyni.*) Pán žalobca, chce sa nejak vyjadriť, alebo súhlasí s vaším vyjadrením?
[overenie], [priestor]
L: Áno.
J: Chce sa vyjadriť?
[priestor]
L: Áno, chce sa vyjadriť.
J: (*Sudkyňa vyjadruje svoje očakávanie voči právnej zástupkyni*) (...) aby všetko pretlmočil pánovi tlmočníkovi, on by to potom nadiktoval, dobre? Jeho stanovisko, lebo aj tak (*fú, výdych s pauzou*) potrebujeme pretlmočiť (*fú, výdych s pauzou, v miestnosti je teplo*).
[doslovnosť], [telo]

Žiadateľ sa spolu s tlmočníkom postavili.

J: (*žiadateľovi*) Môžeme.

Arne hovorí v angličtine.

I: Vážený súd, verím, že dnes mi poskytnete dostatok času na –
[priestor]

Sudkyňa skočila do reči tlmočníkovi, vynechala oslovenie v zápise a diktuje zapisovateľke:

[zamlčanie osoby], [tretia osoba], [trpný rod], [telo], [tempo]
Verí, že mu bude (*pauza*) poskytnuté –

Tlmočník výrazne spomalil na tempo, ktoré vyhovuje zapisovateľke, po každom druhom slove ponecháva pauzu, v druhej časti vety zmenil osobu z prvej na tretiu, podobne ako sudkyňa.

I: dostatok času na vyjadrenie pred súdom, pretože rozhodnutie tohto súdu môže raz zmeniť jeho život.
[priestor]
[tretia osoba]
J: (*zapisovateľke cez plece*) Rozhodnutie tohto súdu môže raz zmeniť jeho život.
[tretia osoba]
L: (*sudkyni*) Môj život.
J: (*zapisovateľke*) Môj život.
A – I
I: Rád by som zopakoval hlavné body mojej azylovej žiadosti, a to nasledujúce –

Sudkyňa skočila do reči:
[telo], [protokol]
[priestor]
To máme uvedené, chcete to zopakovať?

Na túto poznámku sudkyne nikto nereaguje, takmer akoby to nepovedala, žiadateľ pokračuje opisom dôvodov prenasledovania, tlmočník pomaly prekladá, už v prvej osobe. Prejav je nesúvislý, žiadateľ hovorí po polvetách, po vete a tlmočník diktuje z listu zapisovateľke s pauzou po každom druhom slove tak spomalene, že sudkyňa ich už nemusí zastavovať, len stíšene cez plece priebežne opakuje povedané zapisovateľke. Prejav žiadateľa s prekladom zatiaľ trvá pol hodiny. Je hodinu a pol od začiatku pojednávania, nastal čas obeda. Sudkyňa aj zástupca migračného úradu prejavujú známky netrpezlivosti – otáčajú pohľad von oknom, vrtia sa na stoličke, krúžia perom a vzdychajú. [telo], [priestor], [stručnosť]

Arne opisuje praktiky režimu, ktorého cieľom je eliminovať aktívnych občanov. Tvrdí, ako cieľom praktík nie je dosiahnuť bezpečnosť občanov krajiny, ale len bezpečnosť pre režim.

I: (...) zrovnáva celé mestá so zemou, aby opozičných bojovníkov donútil vzdať sa a odísť. Týmto preukazujeme úmysel režimu eliminovať kultúrne, liberálne, vojenské, ľudské, vnútorné i vonkajšie ohrozenia jeho existencie. Režim to vykonáva všetkými druhmi podvodov, terorizmu, vymývania mozgov a upieraním občianskych práv.
[argument] [kontext] Opoziční bojovníci boli donútení vzdať sa blokádami, vyhladovaním a útokmi.
A – I
I: Prial by som si, aby život bol taký jednoduchý, ako ho žalovaný opisuje, a aby som sa mohol vrátiť do mojej domoviny, avšak v skutočnosti sa o svoju bezpečnosť obávam, keďže krajanský režim je známy pomstychtivosťou a vedením záznamov
[oprávnenosť] [kontext] o každom, kto kedy povedal proti režimu čo len slovo.
A – I
I: Žalovaný vo svojom rozhodnutí uvádza, že chýba prepojenie medzi mojím politickým presvedčením a odmietnutím nástupu na vojenskú službu, a žalovaný žiada, aby som najprv otvorene úradom oznámil svoj nesúhlas s ich politikou. Takýto pokus by
[protokol] [argument] [kontext] mal presne rovnaký dôsledok, ako keby sa o niečo podobné pokúsil občan Severnej Kórey. Ďalší odsek.

V tom sa nečakane ozve zástupca z migračného úradu Oto.

[stručnosť] [overenie] O: Prosím vás, ešte než začnete, koľko strán ešte mienite prekladať?
I: Sme v polovici.
O: Môžem poprosiť súd o nejakú prestávku,
[priestor] pani sudkyňa?
J: No môžeme.
J: (*voči Ivanovi*) Vy to máte poznačené, kde ste
[protokol] bol?
J: (*voči Otovi*) Koľko potrebujete?
O: Ja potrebujem tak päť minút, alebo viac.
J: Tak dáme desať minút, dobre? Keď potrebu-
[priestor] jete, tak prerušíme na desať minút.

Javí sa, že všetci účastníci po hodine a pol sedenia v teplej pojednávacej miestnosti prestávku vítajú, otvárajú okná, idú von.

Po prestávke Arneho prejav pokračuje. Hovorí o nepochopení argumentov migračným úradom, vysvetľuje súvislosti svojho prípadu jeho zástupcovi aj sudkyni. Hovorí o svojej skúsenosti, o tom, ako Slovensko nebolo jeho voľbou. [argument], [dôveryhodnosť], [kontext]

I: Nepotreboval by som sa naučiť veľmi zložitý jazyk a nemusel by som žiť ako cudzinec
[oprávnenosť] z hľadiska kultúry, náboženstva. Každý deň myslím na svoju vlasť a snívam o čase, kedy sa tam budem môcť bezpečne vrátiť, ukazuje sa však, že v dohľadnej budúcnosti to nebude možné, keďže režim sa stabilizuje a zdá sa, že najbližších dvadsať rokov zostane pri moci.

Arne hovorí po vetách, Ivan naďalej tlmočí z listu. Sudkyňa sa ho pýta, kedy bude nový odsek, a tlmočník jej odpovedá: „Budeme pokračovať v tomto ešte“, alebo „Môžeme ďalší“. [protokol]

A – I
I: Bude ďalší odsek. Po tom, ako som predložil videozáznam z demonštrácie, na ktorej som sa zúčastnil, a ako som vysvetlil, že zvuk
[kontext] streľby prichádza od prorežimnej armády,
J: Prorežimnej?
I: Áno, prorežimnej armády, ktorá strieľala na nás protestujúcich, žalovaný to ignoroval a použil to na preukázanie, že táto demonštrácia nebola pokojná, a to bez ohľa-
[oprávnenosť] du na podobné záznamy podobných situácií
[dôveryhodnosť] v celej krajine, na ktorých vidno, ako armáda
[overenie] strieľa na civilistov a protestujúcich.
A – I
I: (*Tlmočník si nahlas vzdychol.*) Nový odsek. Ďalej by som sa chcel opätovne zmieniť
[telo], [protokol] o skutočnosti, že tlmočník, ktorý mi tlmočil
[rutina] v pôvodnom konaní, má rovnaké politické
[nestrannosť] presvedčenia ako stredozemský režim.
A – I
I: Môj predchádzajúci tlmočník navštívil Stredozem pred necelým rokom, fotil sa s vojakmi víťaznej armády a ako hrdo udáva, ako tvrdí na facebooku, niekoľkokrát
[nestrannosť] osobne tlmočil hlavnému predstaviteľovi
[argument] režimu, XY. Predkladám. (*Podáva fotku sudkyni, ktorá si ju pozerá.*)
[protokol] J: To je k nahliadnutiu?
I: Tá stredná fotka, tam je, pán Z, má priateľ-
[overenie] stvo s jedným rozhodovačom.
L: To bola osoba, ktorá vlastne rozhodovala
[kontext] tento prípad.
[protokol] J: To žiadate o zaprotokolovanie?
L: Áno, to, čo vlastne bolo povedané.

Sudkyňa opakovane číta, čo už tlmočník nadiktoval do zápisnice, dopĺňa, či išlo o prezidenta.

J: A potom poprosím ešte raz, lebo to som
[protokol] nepochopila. A toto treba založiť alebo vrátiť?

Arne povie po slovensky: Môžete si nechať.

[priestor], [protokol] J: To je všetko zatiaľ? Dobre. Pôjde do spisu.

Zapisovateľka sa spýtala, že či to nemajú preložené, že by to založili.

J: Nie je to preložené v slovenčine? V angličtine?
L: Nie.
[stručnosť] J: Ešte je toho veľa?
[protokol] I: Nový odsek.
A – I
I: Migračný úrad uvádza, že som mladý človek, ktorý už dlho túži zažiť zmenu vo svojej vlasti
[oprávnenosť] a na tento účel som vykonal mnohé skutky,
[dôveryhodnosť] ktoré by v totalitnom autoritárskom režime
[minulý čas] mohli mať vážne dôsledky.
J: Ako? (*nezrozumiteľný úsek*)
I: Autoritárskom. Pricestoval som do Európy a na Slovensku ma kvôli nezákonnému cesto-
[kontext] vaniu zadržali.
A – I
I: V tom čase som nemal informácie o právnom
[kontext] systéme Európskej únie –
A – I
J: V tom čase som nemal informácie o právnom systéme Európskej únie.
I: a o azylovom práve. Avšak keď som sa s nimi oboznámil, rozhodol som sa zákon a predpisy dodržiavať vo viere, že azylové konanie, ktoré
[oprávnenosť] absolvujem na Slovensku, bude spravodlivé
[dôveryhodnosť] a rovnaké ako v iných krajinách Dublinského
[overenie] dohovoru.

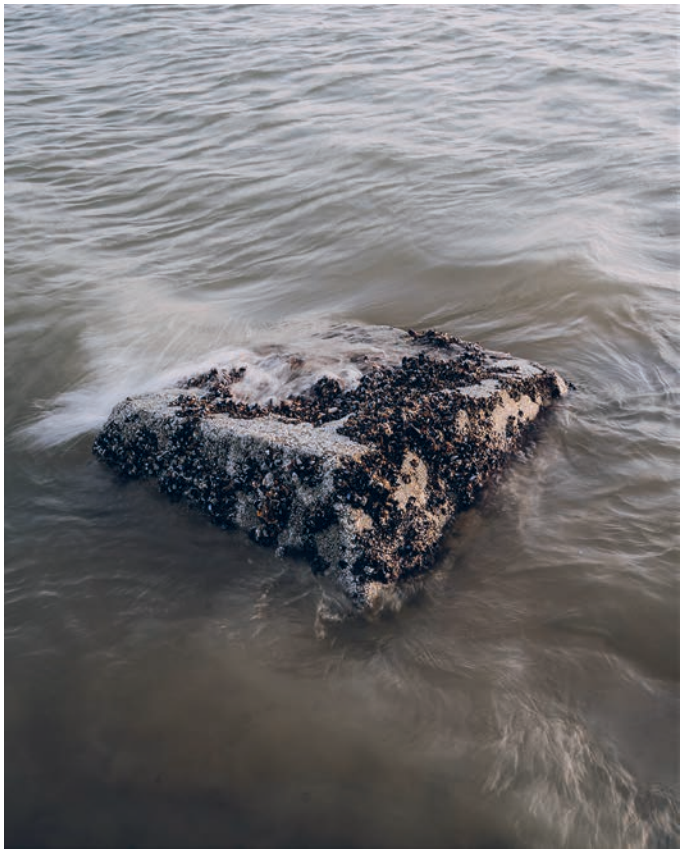

A – I

[argument]
I: Momentálne mám doplnkovú ochranu, ktorá mi neposkytuje takú bezpečnosť, akú potrebujem, a hrozí mi, že kedykoľvek môžem byť vrátený na miesto, kde môžem prísť o život.

A – I

[oprávnenosť]
I: Všetci moji priatelia, ktorí žili v rovnakých podmienkach, chodili na rovnaké protesty a rovnako sa odmietli zúčastniť vojenskej služby, dostali azyl v rôznych krajinách EÚ.

A – I

[dôveryhodnosť] [oprávnenosť]
I: A ja platím za to, že som sa rozhodol konať správne, dodržiavať zákon a bojujem o doplnkovú ochranu, pričom som obviňovaný z nedôveryhodnosti.

Právna zástupkyňa vysvetľuje tlmočníkovi chybu.

[overenie]
I: Tam v tom, to by sme zmenili, že skončil som s doplnkovou ochranou,
J: pričom som obviňovaný z nedôveryhodnosti.
I: Áno, z nedôveryhodnosti.

A – I

[dôveryhodnosť] [overenie] [oprávnenosť]
I: Môj opozičný politický postoj proti stredozemskému režimu bol žalovanému od začiatku známy, predložil som všetky možné dôkazy a v mojich tvrdeniach zjavne nie sú žiadne rozpory.

A – I

[žargón] [oprávnenosť]
I: Napriek môjmu vážne zdôvodnenému, opodstatnenému strachu z prenasledovania, kvôli ktorému som zo Stredozeme odišiel a ktoré pri mojom návrate očakávam,

A – I

[žargón] [oprávnenosť]
I: mi žalovaný stále odmieta udeliť azyl podľa všetkých zákonov a predpisov Organizácie spojených národov, Európskej únie a Slovenskej republiky.
J: Môžem zavrieť tie okná? (*Zatváram okná, nejde to, tlmočník vyššieho vzrastu prichádza na pomoc*).
J: Ďakujem.
I: Ďakujem veľmi pekne a ospravedlňujem sa, že to tak dlho všetko trvalo.

[priestor]

...

Po tri a pol hodine od začiatku pojednávania zapisovateľka zavolá účastníkov pojednávania späť do miestnosti na vyhlásenie rozsudku. Všetci stoja, sudkyňa ho číta.

[žargón], [telo]
J: Po krátkom prerušení pojednávania bol vyhlásený rozsudok v mene Slovenskej republiky. Krajský súd v Bratislave žalobu zamieta, žalobcovi nepriznáva náhradu trov konania. Trovy tlmočného, o výške ktorých rozhodne súd osobitným uznesením, znáša Slovenská republika. Môžte si sadnúť.

...

Účastníci pojednávania vstávajú a postupne opúšťajú miestnosť. Na chodbe vidno rozpačité výrazy a chvíľu je ticho. Arne nie je prekvapený, keďže zamietavé stanovisko sudkyne očakával, pretože ho na krajskom súde opakovane zažil. Právna zástupkyňa povie: „Odvoláme sa.“ Účastníci si opäť podajú ruky a rozlúčia sa.

O takmer dva roky migračný úrad prijíma argumenty Najvyššieho súdu SR a Arnemu udeľuje azyl.

Ukážku z knihy *Medzi riadkami* (2020) uverejňujeme so súhlasom vydavateľstva Akamedia. Úryvok prešiel redakčným krátením.

KAMILA
SHAMSIE

TEPLO DOMOVA

Kniha vyšla vo vydavateľstve Inaque v preklade Ani Ostrihoňovej v roku 2020.

Isma zmešká lietadlo. Peniaze za letenku jej nevrátia, pretože letecká spoločnosť nezodpovedá za pasažierov, ktorí sa síce dostavili na letisko tri hodiny pred odletom, no odviedli ich na výsluch. S vypočúvaním počítala, ale nie s hodinami čakania, ktoré mu predchádzajú, ani s pocitom poníženia, ktorý v nej vyvolal pohľad na policajtku prehrabávajúcu sa v jej kufri. Snažila sa nezbaliť si nič, čo by mohlo viesť k nejakým otázkam alebo poznámkam – žiadny Korán, žiadne rodinné fotografie, žiadne knihy súvisiace s jej akademickým výskumom –, ale policajtka tak či tak zobrala do rúk každý kus Isminho oblečenia a dôsledne ho prehmatala, avšak ani nie preto, že by hľadala skryté vrecká, ale skôr preto, že skúmala kvalitu materiálu. Nakoniec sa natiahla po značkový kabát, ktorý si Isma prehodila cez stoličku, keď vstúpila do miestnosti, chytila ho za plecia a prezrela si ho.

„Tento nie je váš," povedala a Isma si bola istá, že to nehovorí preto, že kabát jej bol aspoň o číslo väčší, ale pretože sa jej zdal pre ňu príliš nóbl.

„Pracovala som v čistiarni. Žena, ktorá ho priniesla, povedala, že ak sa z neho nedá odstrániť ten fľak, už ho nechce." Ukázala na mastnú škvrnu na vrecku.

„Vedel vedúci, že ste si ho zobrali?"

„Ja som bola vedúca."

„Robili ste vedúcu v čistiarni a teraz si idete robiť doktorát zo sociológie?"

„Áno."

„A to je ako možné?"

„So súrodencami sme osireli krátko potom, čo som skončila vysokú školu. Mali dvanásť rokov – sú to dvojčatá. Zobrala som prvú prácu, ktorú sa mi podarilo nájsť. Teraz sú už dospelí, a tak sa môžem vrátiť k svojmu životu."

„Vraciate sa k svojmu životu... do Amherstu v štáte Massachusetts."

„Mám na mysli akademický život. Moja bývalá školiteľka z londýnskej LSE teraz učí na univerzite v Amherste. Volá sa Hira Shahová. Môžete jej zavolať. Kým si nenájdem vlastné bývanie, budem bývať u nej."

„V Amherste."

„Nie. Vlastne neviem. Prepáčte, pýtate sa, či ona býva v Amherste alebo či si tam chcem nájsť bývanie? Žije v Northamptone – kúsok od Amherstu. Budem hľadať všade v blízkosti univerzity, určite sa tam nájde niečo, čo mi bude vyhovovať. Takže to pravdepodobne bude v Amherste, ale možno aj nie. V mobile mám uložených niekoľko ponúk. Ten ale teraz máte vy." Stíchla. Policajtka sa správala presne tak isto ako bezpečnostný personál – mlčala, hoci jej bez okolkov odpovedala na otázku, a tak mala pocit, že by mala povedať ešte čosi. Avšak čím viac toho poviete, tým previnilejšie pôsobíte.

Žena hodila kabát na kopu oblečenia a topánok a Isme prikázala, aby ešte počkala.

To však bolo pred hodnou chvíľou. Už sa určite nastupuje na palubu. Isma sa pozrela na kufor. Keď žena odišla, znovu si doň zbalila rozhádzané veci a odvtedy sa zožiera strachom, či náhodou neporušila nejaké pravidlo, keď to spravila bez povolenia. Nemala by oblečenie znovu vyhádzať na kopu? Či tým by to už úplne pokazila? Postavila sa, rozzipsovala kufor a otvorila ho, aby bolo vidieť jeho obsah.

Do miestnosti vošiel muž s Isminým pasom, laptopom a mobilom. Dovolila si dúfať, že ju prišiel prepustiť, ale on sa len posadil a ukázal jej, aby spravila to isté. Potom medzi nich položil diktafón.

„Považujete sa za Britku?" opýtal sa jej.

„Som Britka."

„Ale považujete sa za Britku?"

„Žijem tu od narodenia." Chcela tým povedať, že neexistuje žiadna iná krajina, ktorej by sa cítila byť súčasťou, ale jej slová vyzneli vyhýbavo.

Výsluch pokračoval ešte takmer dve hodiny. Pýtal sa jej, čo si myslí o šiitizme, homosexuáloch, anglickej kráľovnej, demokracii, televíznej súťaži v pečení koláčov, invázii do Iraku, o Izraeli, samovražedných atentátnikoch či online zoznamkách. Po prvotnom zaváhaní týkajúcom sa jej britskosti našla tón, ktorý si nacvičovala s Aneekou. Jej sestra hrala úlohu vypočúvajúcej policajtky a Isma jej odpovedala ako osobe s pochybnými politickými názormi, ktorej priazeň nechcela stratiť ostrými protirečivými vyhláseniami, ale ktorej zároveň nechcela ani klamať. („Keď ľudia hovoria o nepriateľstve medzi šiitmi a sunnitmi, zvyčajne sa zameriavajú na akúsi politickú mocenskú nerovnováhu, aká vládne v Iraku alebo Sýrii – ako Britka však nerozlišujem medzi jednotlivými moslimami." „Okupácia cudzích území vo všeobecnosti spôsobuje viac problémov, ako rieši," – táto odpoveď sa dá použiť aj pri otázkach týkajúcich sa Iraku aj Izraela. „Zabíjať civilistov je hriech – platí to aj v prípade samovražedných atentátov, aj v prípade leteckého bombardovania alebo náletov dronmi.") Medzi každou odpoveďou a ďalšou otázkou nasledovalo dlhé ticho, počas ktorého muž stískal klávesy na jej laptope, skúmal históriu vyhľadávania v internetovom prehliadači. Vedel, že ju zaujímalo, či je jeden herec z populárneho televízneho seriálu ženatý; že nosenie hidžábu jej nebráni nakupovať drahú vlasovú kozmetiku na skrotenie kučeravej hrivy; že do vyhľadávača napísala otázku: Ako viesť nenútenú konverzáciu s Američanmi?

Vieš, že im nemusíš vo všetkom tak ustupovať, povedala jej Aneeka, keď si výsluch nacvičovali. Ismina sestra nemala ešte ani deväťnásť, no jej myseľ študentky práva už vedela všetko o právach, ale zato nič o krehkosti svojho miesta vo svete. Napríklad, ak sa ťa opýtajú na kráľovnú, povedz len: „Ako Ázijčanka veľmi obdivujem farebnú škálu jej šatníka." Musíš ukázať, že celým tým systémom aspoň trošku pohŕdaš. Isma namiesto toho odpovedala: Obdivujem, aké je jej veličenstvo oddané svojej úlohe. Sestrine alternatívne odpovede, ktoré sa jej ozývali v mysli, ju však upokojovali, živo si vybavila jej triumfálne Aha!, keď jej policajt položil otázku, ktorú predvídala a ktorú Isma odpísala ako nepravdepodobnú, napríklad tú o televíznej súťaži v pečení koláčov. No ak jej nedovolia nastúpiť na toto lietadlo a ani na žiadne ďalšie, vráti sa domov k Aneeke. Isma mala aspoň čiastočne pocit, že by to tak či tak mala spraviť. Ťažko povedať, či to tak cítila aj Aneeka – čo sa týkalo Isminých plánov v Amerike, bola neoblomná, hoci pravdepodobne ani sama nevedela, či z jej strany ide o veľkorysosť alebo len o túžbu, aby jej už dala pokoj. Slabý poryv v Isminej mysli jej naznačoval, že sa vynára myšlienka na Parvaiza, ale potlačila ju, pretože naňho už nikdy v živote nechcela myslieť.

Nakoniec sa dvere otvorili a dovnútra sa vrátila policajtka. Možnože sa jej bude pýtať na rodinnú situáciu – položí jej otázky, na ktoré sa odpovedá najťažšie a pripraviť sa na ne bolo najnáročnejšie.

„Ospravedlňujem sa," povedala žena nepresvedčivo, „ale musíme počkať, kým sa Amerika zobudí a potvrdí nám pár detailov z vášho študentského víza. Tu to máme všetko skontrolované," s veľkodušným výrazom podala Isme tvrdý papierový obdĺžnik. Šlo o palubný lístok na lietadlo, ktoré zmeškala.

Isma sa neisto postavila na stŕpnuté nohy, ktoré sa bála vystrieť, aby náhodou pod stolom nekopla policajta. Keď si zobrala kufor, poďakovala sa žene, ktorej odtlačky prstov mala na spodnej bielizni, pričom sa jej do hlasu nepredral ani len náznak sarkazmu.

Výsluch pokračoval ešte takmer dve hodiny. Pýtal sa jej, čo si myslí o šiitizme, homosexuáloch, anglickej kráľovnej, demokracii, televíznej súťaži v pečení koláčov, invázii do Iraku, o Izraeli, samovražedných atentátnikoch či online zoznamkách.

FOTOPROJEKT

KVET
NGUYEN

TU SA MÔŽU MIEŠAŤ JABLKÁ & HRUŠKY

Sme niekým iným, keď migrujeme? Moji rodičia ešte vždy nazývajú Vietnam svojím domovom, hoci ich trvalé bydlisko je už vyše tridsať rokov na opačnom konci sveta. Migrácia na Slovensko zmenila mojich rodičov na neznámych cudzincov. Ich identity pripomínajú šíre plochy pozostávajúce zo zozbieraných diverzít. V určitom momente sa však každá spomienka alebo myšlienka, ktorá sa zdala byť novou, stane známou. Keď migrujeme, splývame s prítomnosťou a zároveň existujeme s vlastnou minulosťou. Splývať znamená stávať sa iným človekom, a predsa byť tým istým, dať kúsok nového sveta do toho pôvodného.

KVET NGUYEN

Kvet, občianskym menom Nguyen Thi Hoa, je druhogeneračná Vietnamka, ktorá sa narodila na Slovensku. Vyrastala v Nových Zámkoch, kde na ňu ľudia neboli zvyknutí a dávali jej to pocítiť gestom, slovom i poznámkami. Študentka na Katedre fotografie a nových médií na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave vo svojej tvorbe pracuje s pocitmi diaspór a ich neskorších generácií. Zhmotňuje veci, ktoré tvoria identitu. Vychádza z histórie, ktorú pozná, aj keď naráža na jej limity. Zároveň sa pýta, čo po nej ostane. Na konci výskumu neočakáva konkrétnu odpoveď, usiluje sa skôr otvoriť samotnú tému identity diaspór. Jej zámerom je pýtať sa otázky, ktoré možno nebudú úplne zodpovedané, no zanechajú stopu a v budúcnosti pomôžu iným tieto otázky zodpovedať.

ESEJ

ALENA H.
CHUDŽÍKOVÁ

MY VŠETCI SA POTREBUJEME INTEGROVAŤ

Slovensko bolo dlhodobo skôr krajinou emigrácie než krajinou imigrácie. Z územia Slovenska v rokoch 1948 – 1989 odišlo okolo 130-tisíc obyvateľov do rôznych krajín sveta – do škandinávskych krajín, Nemecka, Rakúska, Veľkej Británie, ale aj USA a Kanady.[1] Informácie o tom, koľko ľudí sa v tomto období na Slovensko, resp. do Československa, prisťahovalo z iných krajín, nie sú známe. Cudzinci síce prichádzali, ale bola to veľmi obmedzená, a najmä centrálne riadená migrácia zo spriatelených socialistických krajín na základe medzivládnych dohôd. Takýmto spôsobom sa k nám dostávali napríklad študenti či pracovníci zo Sýrie, Afganistanu, Kuby, Vietnamu, ale aj z rôznych afrických krajín. Prirodzená migrácia zo zahraničia však prakticky neexistovala.

1 Koník, J. (2015), ‚Zo Slovenska utieklo milión emigrantov, teraz má problém prijať 785 utečencov', Denník N, 31. mája 2015.

Téma imigrácie sa teda začala postupne otvárať až po vzniku samostatného Slovenska v roku 1993, aj keď len veľmi opatrne. Oblasť integrácie sa dokonca začala riešiť až oveľa neskôr – prvá integračná politika vznikla až v roku 2009 (Koncepcia integrácie cudzincov..., 2009). Oproti krajinám západnej Európy, kde sa imigrácia stala realitou už krátko po II. svetovej vojne, sme teda skúsenostne akoby trochu pozadu. Imigrácia do západnej Európy súvisela predovšetkým s prudkým ekonomickým rozvojom v 60. rokoch a nedostatkom pracovnej sily. Na základe bilaterálnych dohôd tak napríklad do západného Nemecka od 60. rokov prichádzali migranti z Turecka, Tuniska, Maroka, ale aj z Juhoslávie, Talianska, Grécka a Portugalska. A hoci sa predpokladalo, že pobyt týchto, najmä pracovných migrantov bude len dočasný, veľká časť z nich v Európe zostala, priviedla alebo založila si rodiny a krajiny západnej Európy čelili novej výzve – integrácii a nastavovaniu integračných politík. Nemecká vláda však integráciu začala riešiť až v roku 1978, keď bol vytvorený úrad komisára pre integráciu zahraničných pracovníkov a ich rodinných príslušníkov. Ale integračná politika ako systémový nástroj začleňovania cudzincov do spoločnosti bola vytvorená až v roku 2005.[2] Viaceré krajiny už priznali, že integráciu cudzincov zo začiatku podcenili.

2 Pozri napríklad https://ec.europa.eu/migrant-integration/governance/germany

Krajiny západnej Európy by tak aj pre Slovensko mohli slúžiť ako poučenie. Nachádzame sa v situácii, keď počet prichádzajúcich cudzincov narastá. Od roku 2005 to bol takmer 5-násobný nárast – v roku 2005 malo na Slovensku povolený pobyt 25 635 cudzincov (Ročenka ÚHCP P PZ, 2005), v roku 2010 to bolo 62 584 cudzincov (Štatistický prehľad..., 2010) a v polovici roka 2019 už 130 418 cudzincov (Štatistický prehľad..., 2019). Bol by najvyšší čas, aby si aj Slovensko priznalo, že je cieľovou krajinou mnohých migrantov, ktorí sa tu plánujú usadiť a začať nový život. A hoci veľkú časť migrácie dnes predstavuje pracovná migrácia, ktorá sa, podobne ako v 60. rokoch v Nemecku, považuje za dočasnú, mali by sme rátať aj s tým, že mnohí cudzinci sa u nás usadia a privedú alebo založia si tu rodiny.

INTEGRAČNÉ POLITIKY NA SLOVENSKU

Ako to teda vyzerá s integráciou cudzincov na Slovensku? Z hľadiska vytvárania integračných politík máme oproti krajinám západnej Európy možno aj trochu náskok – prvá integračná politika bola na Slovensku prijatá v roku 2009 (Koncepcia integrácie cudzincov..., 2009) a v roku 2014 bola nahradená novým dokumentom s názvom Integračná politika v SR. Desať rokov existencie strategických dokumentov na vládnej úrovni však neviedlo k reálnemu vytvoreniu funkčného integračného systému. Svedčí o tom aj medzinárodné porovnávanie integračných politík MIPEX (Migration Integration Policy Index, ktorý porovnáva integračné politiky v krajinách Európy a Severnej Ameriky na základe hodnotenia 148 indikátorov), v ktorom sa Slovensko dlhodobo umiestňuje na úplnom chvoste rebríčka. MIPEX III[3] ho napríklad v roku 2011 zaradil na 29. miesto z 31 hodnotených krajín. V niektorých oblastiach si Slovensko pozíciu „udržalo", v iných však dokonca v hodnotení pokleslo (napr. v oblasti získavania občianstva) (Chudžíková, 2011a).

3 Podrobné informácie o výsledkoch štúdie je možné nájsť na http://www. mipex. eu/slovakia

ČO JE INTEGRÁCIA?

Integračné politiky síce definujú integráciu ako obojstranný proces, ale napríklad Koncepcia migračnej politiky SR (2011) hovorí o tom, že „Slovenská republika sa prikláňa k integračnému modelu, ktorý je založený na plnej akceptácii reálií Slovenskej republiky," čo naznačuje skôr príklon k asimilačnému modelu a je v priamom protiklade k spomínanej obojstrannosti. Cudzinci by teda svoju kultúrnu identitu mali nechať na hraniciach a stať sa Slovákmi. Táto požiadavka je nielen nereálna, ale je aj zmätočná. Nereálna je preto, že asimilácia nie je možná – človek nemôže kultúru, v ktorej vyrastal, vyzliecť ako kabát. Je jeho súčasťou. Zaujímavé je, že v prípade Slovákov žijúcich v zahraničí sa zvyčajne veľmi cení to, že sa združujú a zachovávajú svoje zvyky a kultúru. Cudzinci na Slovensku však majú prebrať tie naše. A zmätočná je táto požiadavka preto, že vlastne nikto nevie, čo sú tie reálie, ktoré majú cudzinci plne akceptovať. Navyše, v kontraste k definícii, z ktorej vychádzajú integračné politiky, to vyzerá, že pravá ruka nevie, čo robí ľavá – štát sám nemá jasno v tom, ako by mala integrácia prebiehať. Mnohí akademici aj praktici uvádzajú, že integrácia je chaotický koncept (s tým sa Slovensko nepochybne stotožňuje). Je to slovo, ktoré sa veľa používa, ale málo sa mu rozumie, a preto je ťažké nájsť zjednocujúcu definíciu (Ager, Strang, 2008).

Za pomerne výstižnú však možno považovať definíciu OSCE, podľa ktorej je integrácia „dynamický proces zahŕňajúci vzájomnú interakciu mnohých aktérov, ktorý facilituje efektívnu participáciu všetkých členov rozmanitej spoločnosti na ekonomickom, politickom, sociálnom a kultúrnom živote. Takýto proces umožňuje vytvárať si spoločný pocit prináležania na národnej aj lokálnej úrovni".[4]

4 Pozri napríklad https://www.osce.org/hcnm/107886

Skôr by sme teda mohli hovoriť o vytváraní integrovanej, čiže súdržnej spoločnosti než o integrácii do existujúcich štruktúr spoločnosti. Integrovať znamená vytvárať nový celok spájaním rôznych častí a v takomto význame sa tento koncept používa v rôznych vedných disciplínach. Keď hovoríme o migrácii, integrácia by mala znamenať spájanie ľudí s rôznym etnickým a kultúrnym pôvodom do jedného celku (spoločnosti) založeného na rovnosti (Magnusson, 2014).

Na to, aby sa každý mohol cítiť prijatý ako plnohodnotná súčasť tejto spoločnosti bez ohľadu na to, či sa tu narodil alebo prišiel z Pobrežia Slonoviny, je potrebné, aby existovali kvalitné integračné politiky. A nielen aby existovali, ale aby aj reálne fungovali v praxi.

SME TEDA INTEGROVANOU SPOLOČNOSŤOU?

Slovensko možno skôr charakterizovať ako rozdrobenú, atomizovanú spoločnosť. Ako spoločnosť, kde sú skupiny „MY" a „ONI" v opozícii.

Z hľadiska evolúcie je prirodzené, že ľudia sa skôr združujú s tými, ktorých vnímajú ako sebe podobných. Skôr sa s nimi dokážu identifikovať či prežívať voči nim empatiu. V minulosti, keď ľudia žili prevažne v rámci jednej komunity, obce, údolia, takéto správanie napĺňalo sociálne potreby vtedajšieho človeka – bolo zdrojom spolupráce a pocitu bezpečia. V súčasnom globalizovanom a rýchlo sa meniacom svete však už táto stratégia vedie skôr k napätiu a odlišnosť mení na oddelenosť. S narastajúcou migráciou na Slovensku narastá aj kultúrna rozmanitosť v spoločnosti, čo spôsobuje, že ľudia môžu mať pocit, že je viac toho, čo nás rozdeľuje, než toho, čo nás spája (Bell, Hawkins, Evanics, n. d.).

INTEGRÁCIA NIE JE SEKTOROVÁ ZÁLEŽITOSŤ

Práve preto sú dôležité politiky integrácie, ktoré však nemôžu byť zamerané len na prichádzajúcich cudzincov, ale musia zabezpečovať spomínanú obojstrannosť integračného procesu. Na Slovensku dlhodobo prevláda veľmi sektorové chápanie integrácie – integrácia do vzdelávania, na trh práce, v oblasti bývania, zdravotnej starostlivosti a podobne. O niektorých komunitách cudzincov, napríklad o vietnamskej, sa zvykne hovoriť, že sú úplne integrovaní, veď tvrdo pracujú, ich deti chodia do škôl a sú takí bezproblémoví. Pri bližšom pohľade však zistíme, že okrem toho má najmä prvá generácia veľmi slabé väzby na väčšinové obyvateľstvo a vo viacerých mestách na Slovensku tieto dve skupiny žijú popri sebe, nie spoločne (Hlinčíková et al., 2014). Je nepochybne dôležité a nesmierne potrebné, aby v jednotlivých sektoroch nastali zmeny, ktoré by vyrovnávali pozíciu cudzincov, aby nedochádzalo k diskriminácii. Postavenie cudzincov by sa tak priblížilo postaveniu občanov, čo je cieľom integračných politík. Ale priblížilo by sa len právne postavenie, nie spoločenské, teda to, ktoré by vyrovnávalo ich pozíciu aj v oblasti spoločenských vzťahov a postojov.

Okrem toho, napriek formálnym úpravám, ktoré by mali pozíciu cudzincov vyrovnávať, mnohé situácie sú pre väčšinu cudzincov stále komplikované. Mnohí cudzinci sa napríklad stávajú obeťou pracovného vykorisťovania a štát nemá dostatočné nástroje na to, aby ich chránil (FRA, 2017; Chudžíková, Bargerová, 2018). Výskumy ukazujú tiež absolútnu nepripravenosť školského systému na vzdelávanie detí cudzincov. Podľa legislatívy by sa pritom deti cudzincov mali vzdelávať za rovnakých podmienok ako deti s občianstvom SR, mali by mať k dispozícii jazykové kurzy a ministerstvo školstva by malo odborne, organizačne aj finančne zabezpečovať ďalšie vzdelávanie učiteľov a odborných zamestnancov škôl, ktoré majú medzi svojimi žiakmi deti z iných krajín. To sa však v praxi vôbec nedeje (Gallová Kriglerová, 2016). Ager a Strang (2008) navyše tieto jednotlivé sektory integrácie vnímajú nielen ako oblasti, v ktorých je možné sledovať mieru úspešnosti integrácie (prostredníctvom indikátorov), ale aj ako prostriedky integrácie.

INTEGRÁCIA NEMÁ ZAVŔŠENIE

Jedna vec, na ktorej sa zhodnú zrejme všetci odborníci, je, že integrácia je proces. Často to môže zvádzať k predstave, že proces má svoj začiatok a koniec, a preto by sme mali aj pri integrácii uvažovať o nejakom výsledku či koncovom bode, v ktorom cudzinca možno vyhlásiť za integrovaného. Podľa slovenskej integračnej politiky by „prirodzeným“ výsledkom integrácie malo byť udelenie občianstva. Podľa tejto logiky by teda integrácia na Slovensku mala trvať aspoň osem rokov, keďže minimálne toľko musí trvať nepretržitý trvalý pobyt cudzinca na území Slovenska, aby si mohol podať žiadosť o udelenie občianstva. Táto doba bola v roku 2011 predĺžená z piatich rokov s odôvodnením, že tak bude možné „dôkladnejšie preveriť zžitie sa žiadateľa s právnym poriadkom SR, ako aj s naším kultúrnym prostredím“ (Chudžíková, 2011b).

Dá sa však vôbec povedať, kedy je cudzinec integrovaný? Získanie občianstva však možno považovať skôr za prostriedok integrácie, pretože ním človek získava ďalšie práva, vďaka ktorým môže vo väčšej miere participovať na živote spoločnosti (napr. politické práva), a tým prehlbovať svoje zapojenie. Ale ani získanie občianstva nezabezpečí to, že cudzinec bude prijatý a rešpektovaný, že bude súčasťou širších sociálnych väzieb a vzťahov v meste, v ktorom žije. Pretože to je zásadnou súčasťou integrácie.

VZŤAHY, PRIATEĽSTVÁ, HODNOTY

O sociálno-kultúrnej integrácii hovoríme vtedy, keď uvažujeme o tom, do akej miery sú cudzinci prepojení s miestnym obyvateľstvom – prichádzajú navzájom do kontaktu alebo žijú v oddelených štvrtiach? Majú cudzinci priateľov medzi domácim obyvateľstvom? Existujú zmiešané partnerstvá a manželstvá? A tiež sa treba pozerať na mieru zdieľania kultúrnych hodnôt (Magnusson, 2014). Tu treba poznamenať, že miera zdieľania kultúrnych hodnôt neznamená len mieru, v akej cudzinci zdieľajú hodnoty prijímajúcej spoločnosti – teda do akej miery akceptujú slovenské reálie, ako by povedali tvorcovia koncepcie migračnej politiky. Keďže pri integrácii ide o obojstranný proces, o vytváranie nového celku, ide o hodnoty, ktoré obe skupiny, cudzinci aj pôvodní obyvatelia, považujú za dôležité a na ktorých sa zhodnú. A to nemusia byť len hodnoty, ktoré by sa považovali za tradičné pre prijímajúcu spoločnosť. Samozrejme, je nevyhnutné, aby všetci obyvatelia krajiny, či už pôvodní alebo domáci, akceptovali istý základný hodnotový rámec, to je predpokladom bezkonfliktného spolužitia. To však nie je v protiklade k existencii kultúrnej rozmanitosti.

Od cudzincov na Slovensku sa však očakáva, že sa plne prispôsobia našim tradíciám, našim hodnotám, nášmu spôsobu života, očakáva sa, že sa asimilujú. Na jednej strane síce ľudia považujú kultúrnu rozmanitosť za pozitívnu hodnotu a súhlasia s tým, že cudzinci by mali mať možnosť si svoju kultúrnu identitu uchovať. Na druhej strane je však akceptácia kultúrnej rozmanitosti len podmienečná. Cudzinci si môžu svoju kultúrnu

identitu uchovať len za predpokladu, že sa prispôsobia hodnotám a normám majoritnej spoločnosti, čo je dokonca v protiklade (Gallová Kriglerová, Kadlečíková, 2012).

POVEDZTE NÁM, V ČOM SA MÁME PRISPÔSOBIŤ

Navyše, nie je vôbec zrejmé, ako by toto prispôsobenie malo vyzerať v praxi. Ako nám povedala respondentka v jednom z našich výskumov:

„Aj môj manžel bol taký, že prišiel a rok nepil, a potom všetci začali doňho hustiť, a daj si, hlavne z mojej strany rodiny. Tak si dal, aj nevedel, aj sa pripil, aj opil, a potom mu zase nadávali. Tak nevedel, čo chcete odo mňa? Nepijem, je zle – pijem, je zle. Tak to bolo vidno, že nevedel, čo od nich očakávame." (Hlinčíková et al., 2014, s. 74).

Tento citát asi najvýstižnejšie vyjadruje nejasnosť situácie, v akej sa cudzinci na Slovensku nachádzajú. Explicitne nebolo nikdy objasnené, čomu by sa cudzinci mali prispôsobiť, ktoré hodnoty sú tie, na ktorých nám záleží natoľko, že ich vyžadujeme aj od nich.[5] Úplné prispôsobenie navyše ani nie je možné, pretože kultúra, v ktorej človek vyrastal, nie je niečo, čo by mohol len tak odložiť. Presťahovaním sa do inej krajiny svoju pôvodnú identitu nezahodí, ani ju nestráca. Nadobúda však ďalšie identity, ktoré vyplývajú z jeho pocitu príslušnosti a miery identifikácie sa s ďalšími sociálnymi skupinami, ktorých sa v novej krajine stáva členom (Roccas, Brewer, 2002; Bauböck, Heller, Zolberg, 1996). Na Slovensku by zrejme postačovalo, aby cudzinci svoju kultúrnu identitu len neprejavovali na verejnosti:

5 Gallová Kriglerová, E. (2019), ‚A čo je slovenský spôsob života?', SME, 30. septembra 2019.

„V byte nech sa modlí hoci aj dvadsaťkrát (ale potichu) za deň, ale proste vyjdeš na ulicu, správaj sa ako bežný človek, nech je hoci aj zelený mužíček..."

(muž, 27)
(Gallová Kriglerová, Kadlečíková, 2012).

Pri takýchto postojoch verejnosti je teda otázne, či existuje reálna možnosť, aby sa cudzinci stali plnohodnotnou súčasťou spoločnosti, ak ich prijatie môže byť len podmienečné a ak je ich identita, resp. jej časť niečím, čo má zostávať za zatvorenými dverami.

Pociťovaný rešpekt zo strany druhých je pritom jedným zo zdrojov pocitu prináležania, ktorý je zase ukazovateľom miery integrácie, avšak v zmysle integrovanosti, súdržnosti komunity, ako uvádzajú Ager a Strang (2008). Ich výskum integrácie utečencov z Veľkej Británie ukazuje, že v lokalitách s vysokým podielom utečencov považovali tak utečenci, ako aj miestni pocit prináležania za najvýznamnejší znak toho, že žijú v integrovanej komunite. Za zdroj pocitu prináležania pritom považovali existenciu rodinných väzieb, oddaných priateľstiev, pociťovaný rešpekt zo strany druhých a spoločné hodnoty, teda všetko aspekty sociálno-kultúrnej integrácie. Spoločné hodnoty však nepopierali existenciu kultúrnej rozmanitosti, ale poskytovali širší priestor na hľadanie a vytváranie spoločnej identity, teda toho, čo ľudí spája. Dôležitým faktorom, vďaka ktorému sa utečenci v novej krajine začali cítiť ako doma, bolo bežné priateľské správanie sa okolia, vzájomné spoznávanie sa na ulici a pozdravy susedov. Vďaka tomu sa cítili vítaní, pridávalo im to na pocite istoty. Na to, aby sme teda všetci mohli mať pocit, že do tejto krajiny patríme, je potrebná zásadná reflexia toho, kto sme, čo je pre nás dôležité a kam kráčame. Potom môžeme uvažovať nad tým, ako na tejto ceste medzi seba prijať aj iných.

Text bol publikovaný v knihe *Nespojená krajina* (CVEK, 2020) a prešiel redakčným krátením.

FOTO: Diana Takácsová

LITERATÚRA

Ager, A., Strang, A. (2008), Understanding Integration: A Conceptual Framework, *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191.

Bauböck, R., Heller, A., Zolberg, A. R. (eds.) (1996), The challenge of diversity: Integration and Pluralism in Societies of Immigration, Aldershot, Avebury.

Bell, R., Hawkins, A., Evanics, R. (n. d.), *All Together Now: Meaningful mixing for a more integrated society*. The Challenge.

Gallová Kriglerová E., Kadlečíková, J. (2012). *Verejná mienka v oblasti pravicového extrémizmu*. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti.

Gallová Kriglerová, E. (2016). Integrácia migrantov na Slovensku. In: G. Mesežnikov, M. Hlinčíková (Eds.), *Otvorená Krajina alebo nedobytná pevnosť? Slovensko, migranti a utečenci*. Bratislava: IVO a Heinrich Böll Stifftung.

Hlinčíková M. et al. (2014). *Migranti v meste. Prítomní a (ne)viditeľní*. Bratislava: CVEK a IVO.

Chudžíková, A., Bargerová, Z. (2018). *Obete pracovného vykorisťovania alebo „nelegálni migranti"? Ochrana pracovných práv ukrajinských pracovníkov na Slovensku*. Bratislava: CVEK.

Chudžíková, A. (2011a). V integračnej politike voči migrantom čoraz viac zaostávame. *Menšinová politika na Slovensku*, 2(1).

Chudžíková, A. (2011b). Koncepcia integrácie cudzincov v SR – nejasné ciele, nejasné výsledky. *Menšinová politika na Slovensku*, 1(1).

Magnusson, K. (2014). Integration of the Employed. The Sociocultural Integration of Highly Educated Migrants in Sweden. *MIM Working Paper Series* 14:2. Malmö: Malmö University, Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM).

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (2009). *Koncepcia integrácie cudzincov v Slovenskej republike*. Bratislava.

Ministerstvo vnútra SR, Úrad hraničnej a cudzineckej polície (2010). *Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike*. Bratislava.

Prezídium Policajného zboru, Úrad hraničnej a cudzineckej polície (2005). *Ročenka ÚHCP P PZ 2005*. Bratislava.

Prezídium Policajného zboru, Úrad hraničnej a cudzineckej polície (2019). *Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike. I. polrok 2019*. Bratislava.

Roccas, S., Brewer, M. B. (2002). Social identity complexity. *Personality and Social Psychology Review*, 6(2), 88–106.

Vláda SR (2011). *Koncepcia migračnej politiky SR s výhľadom do roku 2020*.

ROZHOVOR

JAWID
NABIZADA

POCIT DOMOVA MI DALA SRDEČNOSŤ ĽUDÍ

Jawid Nabizada pochádza z Afganistanu. Do Československa prišiel v roku 1987 ako 15-ročný chlapec, aby v Trnave vyštudoval strojársku technológiu na strednej škole. Maturoval v roku 1992, keď nielen v Európe prebiehali veľké politické zmeny. Veľký obrat, ktorý však tiež súvisel s pádom komunizmu, nastal aj v Afganistane. K moci sa dostala islamistická opozícia, ktorá dovtedy bojovala proti prítomnosti Sovietskeho zväzu v krajine. V mestách vypukli nepokoje a otvorený konflikt. Do krajiny nebolo možné vrátiť sa. Pre Jawida to znamenalo, že zrazu ostal vo vákuu – nemohol sa vrátiť domov, ale nemohol už ani ostať na Slovensku. Po mnohých pokusoch o riešenie svojej situácie mu napokon pomohla holandská nadácia, ktorá mu poskytla štipendium na štúdium na vysokej škole na Slovensku. Počas jeho štúdia sa však bezpečnostná situácia v Afganistane ešte zhoršila. Na Slovensku preto požiadal o azyl, ktorý mu bol aj udelený. Neskôr si tu založil rodinu a získal aj slovenské občianstvo.

A: AKÉ PRE VÁS BOLO PRÍSŤ Z AFGANISTANU DO ČESKOSLOVENSKA? SÚ TO PREDSA LEN VEĽMI ODLIŠNÉ KRAJINY.

J: Môj otec bol v Československu na služobnej ceste, takže z jeho rozprávania som to tu trochu poznal. Dokonca ma naučil pár slov – dobre a ahoj. Otec mi rozprával pekné veci, že je tu krásna príroda a podobne, takže ja som mal pocit, že idem do dobrej a rozvinutej krajiny. Bol som pripravený na to, že sa tu stretnem s inými a pre mňa nepoznanými vecami. Ale boli aj veci, ktoré ma priam zaskočili. Napríklad to, že niektorým našim učiteľom bolo celkom nepríjemné, keď sme ich zdravili dva- a viackrát za deň. U nás je zvykom, že zakaždým, keď niekoho stretnete, jemne sa pokloníte a poviete dobrý deň, aj keď stretnete toho istého človeka. A ešte vzťah žien a mužov a ich otvorenosť voči vzájomnému stretávaniu sa a rozprávaniu, to bolo pre nás celkom nezvyčajné.

A: AKO STE SA S TÝMITO ODLIŠNOSŤAMI VYROVNÁVALI?

J: My sme boli tínedžeri, boli sme v období, keď sme nasávali nové informácie a neustále sa učili nové veci. Takže sme sa celkom rýchlo prispôsobovali novým skutočnostiam. Rýchlo sme pochopili aj odlišnosti ako napríklad to, že v Afganistane sa kamaráti bežne počas prechádzky držia okolo pliec alebo okolo pása. Ale tu sa to považuje za vulgarizmus alebo niečo podobné.

Niektoré veci boli pre nás aj o niečo ťažšie. Ja som sa napríklad modlil päťkrát denne, ale tu som v internáte zistil, že sa to viacerým ľuďom nepáči. Zakaždým, keď sme sa v internáte modlili, prišla vychovávateľka a veľmi nepríjemným pohľadom nás sledovala. Potom sme zistili, že sa im to jednoducho nepáči a nemajú to radi. Nepovedali nám to na rovinu, ale už boli k nám akísi rezervovanejší. Dávali najavo, že je to niečo nevítané.

A: VNÍMALI STE NEJAKÉ OČAKÁVANIA OD SPOLOČNOSTI, OD ĽUDÍ, ŽE AKO BY STE SA MALI SPRÁVAŤ, ABY STE ZAPADLI? NAPRÍKLAD, TIE MODLITBY NEBOLI VÍTANÉ, SPOMÍNATE SI EŠTE NA NIEČO PODOBNÉ?

J: Mával som pocit, že keď sme chceli chodiť do spoločnosti, ľudia sa nám vyhýbali. Možno to bol strach, neviem, čomu to mám pripísať. My sme v tom čase boli zomknutá skupina zahraničných študentov v internáte. Všetky naše aktivity sa väčšinou diali v priestoroch školy alebo internátu. Neprichádzali sme veľa do kontaktu s nikým okrem učiteľov, študentov, personálu školy a internátu. My sme nepoznali takmer nikoho z bežných ľudí. Naše triedy boli oddelené od tried slovenských študentov. Ja osobne som prišiel do kontaktu so širokou verejnosťou až po tom, ako som nastúpil na vysokú školu. Aj vďaka tomu, že som už predsa len poznal nejakých ľudí zo širšieho okolia, jazykovo som bol zdatnejší a lepšie som sa vedel integrovať. Hlavne mi pomohlo to, že som mal oveľa viac slovenských spolužiakov. V celej triede sme boli dvaja cudzinci a tridsať Slovákov, takže to bol iný pomer ako tridsať rôznych zahraničných študentov v jednej triede počas strednej školy.

A: AKO STE SA CÍTILI V TAKEJ VEĽKEJ SKUPINE, KEĎ STE BOLI VLASTNE LEN DVAJA?

J: Tak trochu som sa cítil nesvoj. Predsa len už som bol päť rokov zvyknutý, že sme tam iba cudzinci a už sme mali vytvorenú vlastnú komfortnú zónu. Pre mňa boli Slováci zo začiatku úplne nová komunita, na ktorú som si musel zvykať. A aj oni boli rezervovaní. Zvykali sme si na seba pomalšie. Trvalo to zhruba rok až dva, kým to bolo úplne normálne.

A: VY STE TEDA PRIŠLI NA SLOVENSKO, RESP. DO ČESKOSLOVENSKA, SO ZÁMEROM ZOSTAŤ TU DOČASNE, ALE SITUÁCIA SA ZVRTLA TAK, ŽE TU ŽIJETE UŽ VYŠE TRIDSAŤ ROKOV. AKÉ BOLO SLOVENSKO V ZAČIATKOCH SVOJEJ EXISTENCIE?

J: Áno, nakoniec som tu zostal. Ja som začal po skončení školy pracovať v Trnave a s manželkou sme si začali zariaďovať skromné bývanie a rodinu. Ale situácia voči cudzincom na Slovensku sa postupne vyostrovala a častejšie sme sa stretávali s útokmi zo strany skinheadov a neonacistov v Trnave aj v Bratislave. Boli to opakované fyzické útoky nielen na nás, ale aj na iných cudzincov, napríklad z východnej Ázie či Afriky. Takže sme boli vystavení reálnemu nebezpečenstvu. Štát a polícia nám v tom čase otvorene dávali najavo, že nás chrániť nechcú a je na nás, ako sa s tým vysporiadame. Raz sme jeden útok nahlásili na polícii a bolo nám povedané, že je to náš problém, keď sa zdržiavame tam, kde sú skinheadi. Toto bolo v období hlbokého mečiarizmu. Už vtedy som žil v Trnave, ktorá bola takým centrom tohto diania. V tom čase sa tu pohybovalo veľa skinheadov, necítil som sa tu skrátka bezpečne. Vládla tu atmosféra xenofóbie a nenávisti voči cudzincom.

A: AKO SA DÁ V TAKEJTO ATMOSFÉRE ŽIŤ?

J: Veľmi ťažko. Na konci 90. rokov sme preto s manželkou uvažovali o odchode zo Slovenska. Vyskúšal som šťastie na kanadskej ambasáde vo Viedni. Požiadal som ich, či sa môžeme vysťahovať s cieľom práce a bývania do Kanady a vyhoveli nám. Ja som už vtedy bol aj slovenským občanom. Nakoniec sme obaja dostali trvalé vysťahovalecké vízum do

Keď cestujem do iných krajín, čoraz viac si uvedomujem, že mám so Slovenskom mnoho spoločného. Stáva sa mi, že keď v zahraničí počujem niekoho hovoriť po slovensky, znie mi to príjemne a mávam chuť s dotyčným prehodiť pár slov po slovensky.

Kanady a v roku 2001 sme odcestovali. Mimochodom, ja som odborník v IT a čo sa týka pracovných možností v Kanade, mal som celkom slušný výber. Mal som aj nejaké možnosti pracovať v západnej Európe, ale Kanada bola pre mňa lepšou voľbou, pretože to tam bolo multikultúrne. Nezáležalo mi na tom, či je daná krajina bohatá alebo chudobná, ale ako sa tam ako cudzinec budem cítiť. Lebo ako človek, ktorý opustil svoju rodnú krajinu, budem radšej žiť tam, kde som tolerovaný a braný ako rovnocenný a kde nemusím mať neustály strach, čo bude so mnou a s mojou rodinou. Na Slovensku som ten strach reálne mal. Preto sme dlho odkladali deti. Nechcel som, aby moje deti vyrastali v strachu.

A: V KANADE STE OSTALI ŽIŤ NIEKOĽKO ROKOV A OPÄŤ STE SA VRÁTILI NA SLOVENSKO. ČO SA ZMENILO, ŽE STE BOLI OCHOTNÝ PRÍSŤ SPÄŤ?

J: Žili sme tam okolo päť-šesť rokov. Mne tam bolo celkom fajn a v práci som kariérne celkom napredoval, ale manželka mala problém prispôsobiť sa podnebiu a spôsobu života. Zvykala si ťažko. Po tých pár rokoch sme sa teda rozhodli, že opäť vyskúšame šťastie na Slovensku. Povedali sme si, že keď je Slovensko v Európskej únii, tak sa tam veci zmenia k lepšiemu. Mečiar a jeho kumpáni boli preč a to bolo pre nás kľúčové. Slovenské zákony sa menili podľa noriem EÚ a to už bolo úplne iné a istejšie pre človeka, než keď bol štát v rukách mafiánov a nacionalistov.

A: AKÍ BOLI NA SLOVENSKU ĽUDIA, KEĎ STE SA VRÁTILI Z KANADY?

J: V tých časoch k vám boli ľudia dobrí a milí, pokiaľ vás poznali. Ľudia nemali v sebe inherentné zlo, ale boli zmanipulovaní. Tak je tomu aj dnes, keď sa politici snažia obrátiť spoločnosť proti cudzincom a utečencom. Pokiaľ vás ľudia dobre poznajú, nemajú proti vám nič. Vtedy z nich vyžaruje dobro, pomáhajú vám a správajú sa ľudsky. Ale keď vás nepoznajú, keď z vás majú strach, dokážu spôsobiť škody. A ja tie časy pripisujem tomu,

že počas totality a krátko po nej mali ľudia zatvorené oči. Nepoznali nič iné ako to, čo mali naservírované. Počas komunizmu ľudia nepoznali iný svet a boli veľmi uzavretí. A nás cudzincov brali buď ako atrakciu, alebo ako hrozbu. Po mojom príchode z Kanady som si všimol výraznú zmenu v správaní ľudí. Možno aj vďaka tomu, že ľudia už častejšie cestovali na dovolenky mimo Európy, nazbierali osobné skúsenosti z iných krajín a spoznávali aj mimoeurópske kultúry a národy. Už nesúdili druhých len podľa toho, čo im o nich ten alebo tamten povedal.

A: MOŽNO AJ VY VNÍMATE, ŽE SA VEĽA HOVORÍ O TOM, AKO SA CUDZINCI MUSIA PRISPÔSOBIŤ NÁŠMU SPÔSOBU ŽIVOTA, NAŠIM HODNOTÁM. AKO TO VY VNÍMATE? ČO TO PODĽA VÁS ZNAMENÁ PRISPÔSOBIŤ SA?

J: Považujem to za veľmi tvrdú požiadavku. Čo znamená prispôsobiť sa? Ten človek sa automaticky prispôsobí, ak má prácu a žije normálny život. Ale hlavne musí byť považovaný za rovnocenného. Ak zarába, platí dane, chodí k doktorovi, cestuje, raduje sa, má svoj súkromný a spoločenský život, tak je integrovaný. Ja neviem, čo viac by politici chceli. Snáď nie to, aby človek spolu s nimi aj popíjal alebo chodil do kostola. Politici musia jasne povedať, čo očakávajú od cudzincov, čo to prispôsobenie znamená. Chcú snáď, aby sa tmavší cudzinci prefarbili nabielo alebo aby zabudli na svoj pôvod, kultúru či jazyk? Ak si myslia, že cudzinec má konvertovať na iné náboženstvo alebo rozmýšľať rovnako ako domáci, tak to vyzerá ako fašizmus. Myslím si, že každý človek sa prispôsobí automaticky, ak dostane rovnaké možnosti a adekvátne práva, aby mohol žiť slušný život. Domáci Slovák má možno omnoho lepšiu štartovaciu pozíciu vďaka jazyku a zvyklostiam. Cudzinec je v oveľa ťažšej situácii. Preto treba dať cudzincovi aj dve pomocné ruky namiesto jednej, aby mal šancu to dosiahnuť. Ja to vidím aj na svojom vlastnom príklade. My sme mali neskutočne ťažké začiatky a museli sme to prekonať. Takmer každý cudzinec by sa chcel integrovať, ale skutočne na to potrebuje pomoc. Iba rečami sa to nedá. Môže byť génius, môže ovládať akýkoľvek cudzí jazyk, ale keď mu spoločnosť neotvorí dvere a nepustí ho dnu, on nič nezmôže.

A: AKO BY MOHLO VYZERAŤ TO OTVORENIE DVERÍ?

J: Môžeme sa pozrieť napríklad na situáciu utečencov. Keď sem príde, nikoho nepozná, nevie nič o tejto krajine. Musí tu byť nejaké centrálne a odborné miesto, na ktoré sa ten človek môže obrátiť a v nejakom svetovom jazyku vysvetliť svoju situáciu. A oni mu tam musia byť schopní porozumieť a zabezpečiť mu aspoň nejaký základ na začiatok, čiže jedlo a bývanie. Počítam s tým, že toto už hádam nejako funguje. Potom treba zistiť, čo je ten človek schopný robiť, minimálne mu treba pomôcť, aby sa intenzívnejšie učil po slovensky. Aj keď možno vie po anglicky alebo hovorí iným svetovým jazykom, tú slovenčinu potrebuje, aby sa vedel o seba postarať, napríklad keď si ide kúpiť potraviny alebo ide k doktorovi. Ja viem, že to bude štát stáť nejaké peniaze, ale tá investícia sa krajine neskôr mnohonásobne vráti. On bude časom hovoriť výborne po slovensky a naučí to aj svoje deti. Takže jeho deti budú mať čiastočne aj slovenské korene a táto krajina z toho môže profitovať. Integrácia začína aj takýmito maličkosťami. To, že cudzinca obviníme, že prišiel a nedokázal sa integrovať, lebo nerozmýšľa a nerozpráva ako my, verí v iného boha a podobne, nič nevyrieši. Len to zvyšuje napätie v spoločnosti. Treba pochopiť, že základom slobody je právo každého človeka byť iný. Áno, z každej strany sa treba vzájomne tolerovať, ale cudzinci sú v menšine a potrebujú viac tolerancie zo strany väčšinovej spoločnosti.

A: JE SLOVENSKO VAŠÍM DOMOVOM?

J: Viete čo, vzhľadom na to, že už nežijem vo vlastnej domovine, Slovensko sa stalo mojím druhým a skutočným domovom, ak to tak môžem povedať.

A: KEDY A VĎAKA ČOMU STE SI UVEDOMILI, ŽE NA SLOVENSKU MÁTE POCIT DOMOVA?

J: Keď som prišiel z Kanady, ten prvý, druhý rok som začal vnímať, že toto je krajina, kde chcem zostať. Že už nechcem byť ten, kto neustále rozmýšľa nad odchodom a hľadá, kde by sa usadil. Prvýkrát som mal pocit, že toto je to miesto, kde chcem zostať natrvalo. Okrem toho, že mám slovenskú rodinu, začal som vnímať aj srdečnosť a otvorenosť ľudí vo svojom okolí. Keď cestujem do iných krajín, čoraz viac si uvedomujem, že mám so Slovenskom mnoho spoločného. A dokonca sa mi stáva, že keď cestujem do svojej rodnej krajiny na návštevu, občas mám pocit, že zvyklosťami som bližšie k Slovákom ako k Afgancom. Stáva sa mi, že keď v zahraničí počujem niekoho hovoriť po slovensky, znie mi to príjemne a mávam chuť s dotyčným prehodiť pár slov po slovensky. Takže okrem tých spomínaných negatív, čo som tu kedysi zažil, zažívam aj veľa pozitívneho, čo na mne zanecháva pozitívnu stopu. Chcem tým povedať, že aj keď som sa tu nenarodil, necítim sa ako cudzinec alebo ako Afganec žijúci na Slovensku, ale ako plnohodnotný Slovák s afganskými koreňmi. A dúfam, že tento pocit vo mne pretrvá až do konca môjho života.

FOTO: Diana Takácsová

Alena Holka Chudžíková sa s Jawidom Nabizadom zhovárala o jeho skúsenostiach so Slovenskom počas posledných tridsiatich rokov, o tom, čo znamená prispôsobenie sa a ako by Slovensko mohlo k cudzincom a migrácii pristupovať. Text bol publikovaný v knihe *Nespojená krajina* (CVEK, 2020).

FOTOPROJEKT

ILLAH VAN OIJEN

ZVIERATÁ MEDZI NAMI

Keď som v lete 2017 cestovala po Slovensku, neprešiel deň, kedy by v správach nehovorili o migrácii. V posledných rokoch sa migrácia preberá z rozličných uhlov pohľadu, prináša mnoho príbehov a stala sa ťaživým slovom s negatívnou pachuťou.

Viezla som sa krajinou, stvorenou ľudskými rukami, a premýšľala som o koncepte hraníc, národov a kontinentov. Tieto koncepty nám prídu natoľko bežné, že je jednoduché zabudnúť, aké prirodzené je pre rôzne zvieratá presúvať sa z neprajného prostredia do vhodnejšieho – či už ide o dočasný, alebo trvalý pohyb.

Uvažovala som o zvieratách, ktoré umelé koncepty, akými sú aj hranice, nepoznajú. Odkiaľ prišli zvieratá, ktoré sú okolo nás? Migrujú? Existuje pre nich niečo také ako domov? A ako ľudia ovplyvňujú ich pohyb a prostredie?

Všetky fotografie môžete vidieť na stránke www.viescovidis.sk. Ak vám pri niektorej fotke niečo napadne, osobný príbeh, spomienka, (historický) fakt či iné, môžete to napísať do komentára pod každou fotografiou. Možno sa vám zdá, že viete, čo vidíte, ale čo vidí váš sused, keď kráča tou istou cestou? Vieš, čo vidíš? Napíš.

Illah van Oijen

O AUTORKE

Illah van Oijen sa narodila v roku 1981 v Holandsku. Študovala kultúrne vedy na Slobodnej univerzite v Amsterdame a fotografiu na Kráľovskej akadémii umení v Haagu. Do Bratislavy sa presťahovala v roku 2005. Publikovala dve knihy fotografií Bratislavy a Košíc v rámci projektu Ľudské krajiny, v ktorých zdokumentovala rapídnu zmenu a modernizáciu verejných priestorov. Vo svojej tvorbe vytvára priestor pre diskusiu a premýšľanie o dopade týchto zmien. Aké majú slovenské mestá identitu? Ako sa spoločnosť vysporadúva s privatizáciou? Ako ľudia komunikujú so svojím prostredím? Jej tvorbu môžete nájsť na stránke www.viescovidis.sk, kde môže verejnosť k jej fotografiám pridať svoj vlastný príbeh.

Jej diela boli na Slovensku vystavené v Stredoeurópskom dome fotografie, Slovenskej národnej galérii a jej fotky sa dostali aj do zbierky SNG. Okrem fotografie sa Illah aktívne zapája do činnosti neziskovej organizácie PUNKT, kde pôsobí ako spoluzakladateľka populárneho Dobrého trhu, konferencie WhatCity? zameranej na témy urbanizmu a podieľala sa aj na znovuotvorení Starej tržnice v Bratislave.

STANISLAVA
LUPPOVÁ

NÁVRAT DO MINULOSTI

Budeme trochu cestovať v čase aj priestore. Vznesieme sa nad Bratislavu, nad Slovensko, vidíme Karpaty aj Tatry a stúpame ešte vyššie. Európa. Ešte vyššie. A vyššie. Až uvidíme Zem z vesmíru. Predstavte si, že každý človek, ktorý sa sťahuje – za prácou, štúdiom, za rodinou, za lepším životom –, zanecháva za sebou na mape sveta červenú čiaru. Celá planéta je popretkávaná stámiliónmi spojení. Neustále pribúda nová a nová čiara.

MENEJ PEŇAZÍ Z CUDZINY

Odrazu sa celý proces zastaví, zamrzne. Ľudia zostávajú nútene zatvorení doma, v karanténach, nemôžu prekračovať hranice. Aj keď sa koronakríza v menšej či väčšej miere dotýka väčšiny ľudí, viac obmedzila tých zraniteľnejších a chudobnejších. Tých, ktorí žijú na okraji a už pred krízou mali zlú východiskovú pozíciu. A medzi nich patria aj migranti, predovšetkým tí s nízkymi príjmami. Opúšťajú bezpečie svojich rodín, známeho prostredia a vydávajú sa do rizika. S cieľom zarobiť, poslať peniaze domov, lepšie žiť.

Prebiehajúca pandémia ich zasiahla toľkými spôsobmi, že je ťažké si vybrať, odkiaľ začať. Skúsme opäť pohľad zhora. Mnohé menej rozvinuté krajiny sú extrémne závislé od remitencií. Ide o peniaze, ktoré ich obyvatelia zarobia v cudzine, no posielajú svojim rodinám a míňajú doma. Napríklad v takých Filipínach tvoria až 35 percent všetkých finančných tokov putujúcich do krajiny a produkujú bezmála desatinu výkonu ekonomiky. Svetová banka teraz očakáva, že remitencie v nízko- a strednepríjmových krajinách klesnú v tomto roku až o pätinu. Bude to znamenať najväčší prepad v novodobej histórii.

Aj toto bude jeden z mnohých faktorov, ktoré prispejú k tomu, že tento rok sa podľa odhadov OSN do extrémnej chudoby prepadne 400 miliónov ľudí – budú si musieť vystačiť s menej ako 1,9 medzinárodného dolára na deň. Proporčne k celkovej globálnej populácii pritom pôjde o prvý nárast extrémnej chudoby od 90. rokov minulého storočia. Keď si suché dáta, štatistiky a prognózy rozmeníme na drobné, uvidíme milióny a milióny ľudských nešťastí.

Nezamudden Linn má 44 rokov, je Rohing, spolu so ženou a tromi deťmi utiekol pred masakrami z rodného Mjanmarska do Indie. Doteraz sa živil tým, že prekladal pre neziskovú právnickú organizáciu v Naí Dillí. Zarábal dosť na to, aby mohla jeho rodina dôstojne žiť, opisuje jeden z príbehov Agentúra OSN pre utečencov. Až kým sa India kvôli pandémii nezačala uzamykať. Linn teraz ledva uživí rodinu. Výmenou za jedlo je nútený nakladať a vykladať tovar pre miestne obchody s potravinami.

ZARADENÁ SPIATOČKA

Pre Nezamuddena nemá význam vracať sa do Mjanmarska, tamojšia vláda odmieta uznať Rohingom občianstvo a ešte nedávno tam moslimskú menšinu prenasledovali a vraždili. Kým Rohingovia cestovať nebudú, v súčasnosti sú výnimkou. Naprieč planétou sa totiž deje proces, ktorý môžeme nazvať reverzným migračným tokom.

Medzi lídrov patrí práve nový Nezamuddenov domov. India má v absolútnych číslach najviac migrantov na svete. Tamojšia vláda teraz postupne, v štyroch veľkých vlnách, zabezpečuje návrat 200-tisíc indických repatriantov späť do vlasti. Podľa údajov tamojšieho ministerstva zahraničných vecí prichádzajú lietadlami Air India zo všetkých častí sveta. Z Kataru, Kene, Kuvajtu, Japonska, Ománu, Bahrajnu, Kanady, Austrálie, Francúzska či Nemecka. Rovnako ako Nezamuddena, aj oni zväčša prichádzajú o prácu.

Z Nemecka, ale aj Česka a Rakúska sa zas vracajú tisíce Slovákov. Zo Slovenska si balia kufre a idú húfne domov Ukrajinci a Srbi. Od začiatku pandémie odišlo podľa slovenského ústredia práce takmer dvetisíc „tretiakov“ – teda cudzincov z tretích krajín, zo štátov, ktoré nepatria do Európskej únie. Prečo sa všetci masovo vracajú domov? Aj keď Human Rights Watch či Amnesty International upozorňujú na silnenie xenofóbie a antimigračnej rétoriky, hlavná príčina je prozaická. Reštrikcie spojené s pandémiou majú na ekonomiky devastačné dopady. Prepad hrubého domáceho produktu bežnému človeku nemusí hovoriť nič, no strata zamestnania sa ho bytostne dotýka.

Migranti sú pritom na pracovnom trhu štandardne prví na vyhodenie, vraví nepísaná ekonomická poučka. Manažéri firiem nemusia k cudzincom prechovávať žiadne negatívne pocity. Potrebujú zoškrtať pracovné miesta, pretože nie sú zákazky. Cudzincov sa zbavia ako prvých, pretože je to najľahšia cesta. Ak totiž migranti pracujú legálne, zväčša robia na zmluvy, ktoré sa dajú jednoduchšie rozviazať.

NÁVRAT DO MINULOSTI

To, čo sa dnes deje, je v mnohých smeroch návratom do minulosti. Hospodárstva krajín sa kvôli koronakríze scvrknú a budú produkovať toľko tovarov a služieb ako pár rokov dozadu. Krajiny aj ľudia chudobnejú. UNICEF dokonca očakáva, že bude opäť narastať detská práca, ktorú sa v posledných rokoch darilo potláčať. Keď rodičia kvôli ekonomickej kríze stratia príjmy, vzrastú očakávania, že straty sa posnažia vykryť všetci členovia domácnosti vrátane detí. Krok späť môžeme spraviť aj pri rodovej rovnosti. Dievčatá budú robiť viac domácich prác, viac pracovať na poliach.

Je to smutný pohľad. Pozrime sa preto na Zem ešte raz zvrchu a vráťme sa tisíce rokov dozadu. Migrácia je stará ako ľudstvo samo.

Pred 200-tisíc rokmi začal Homo erectus putovať z východnej Afriky smerom na sever, až postupne obsadil celú zemeguľu. Odvtedy sme sa nezastavili.

ANNA
JACKOVÁ

TICHÉ NÁVRATY

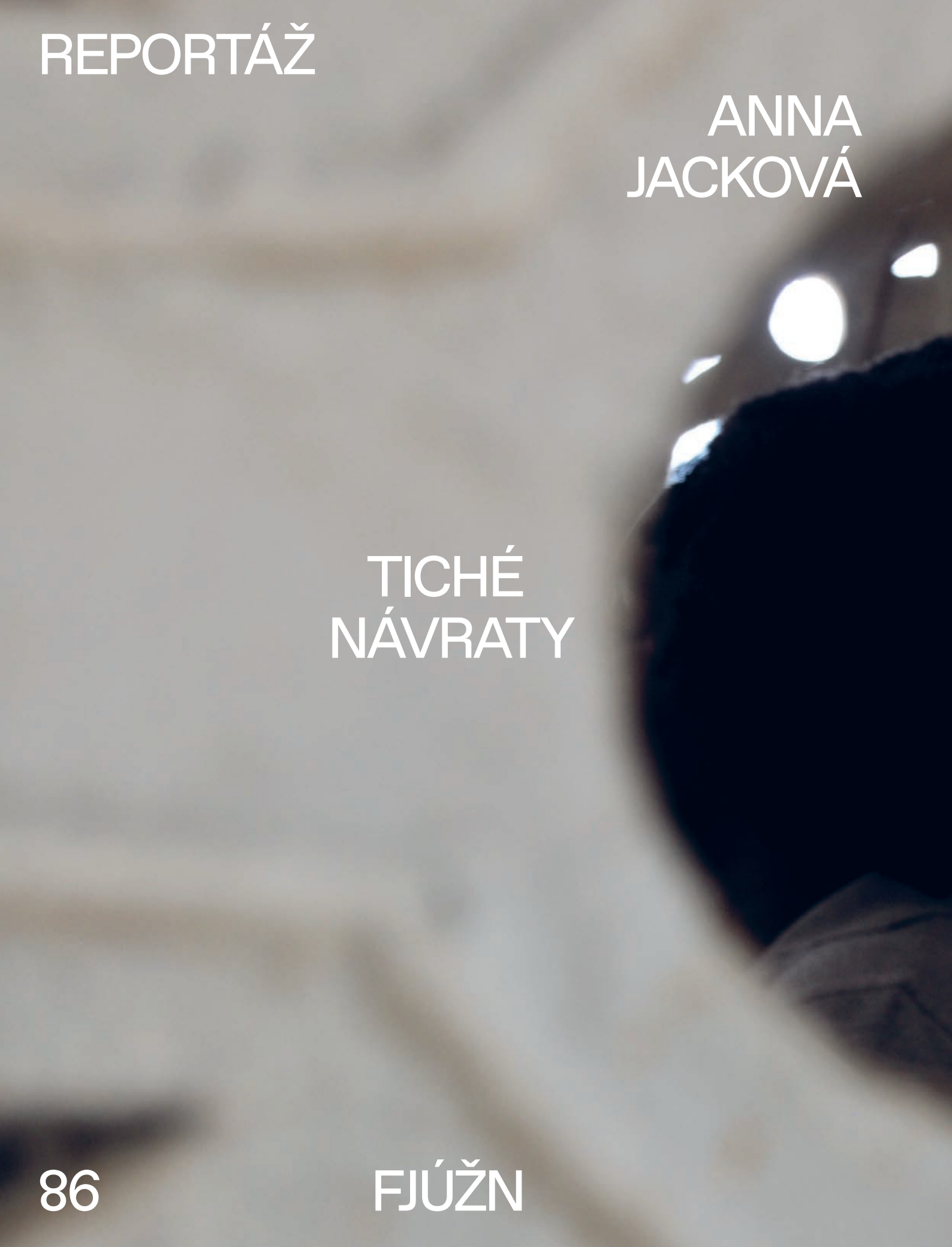

„Občas si prajem, aby sem prišiel ten vírus a zabil ma," hovorí mladý muž, možno ešte chlapec, v utečeneckom tábore Krisan na južnom pobreží Ghany. Bol koniec februára, na Slovensku a ani v Ghane ešte nebol potvrdený ani jeden prípad korony, a vírus predstavoval čosi abstraktné, neuchopiteľné. Slováci a Slovenky žili v neistote, obavy z neviditeľného útočníka sa pretavili do potreby vlastniť aspoň zásoby jedla a toaletného papiera a ako-tak sa pripraviť na najhoršie – čokoľvek by to mohlo znamenať. Zakonzervovať istotu v neistých časoch, ktoré nasledovali neskôr.

→ Obyvateľ utečeneckého tábora Egeikrom, v ktorom bývajú prevažne ľudia z Pobrežia Slonoviny.

Pamätáte si ten pocit, keď ohlásili prvý potvrdený prípad nakazeného? Potom ďalší a ďalší, čísla a opatrenia stúpajú každý deň a je ťažké sa v tom všetkom zorientovať. Mám teda nosiť rúško? Nemám? Ako často si mám umývať ruky? A čo ak ten môj kašeľ nie je len bežná nádcha? Čo keď električku, v ktorej som sa viezla, šoférovala nakazená vodička? A koľkokrát som už dnes skúšal volať na tie linky a stále len píp-píp-píp, obsadené! A prečo mi nikto nevie povedať, čo mám teda robiť?!

Na ulici zababušení od hlavy po päty s vlastnoručne vyrobeným rúškom na ústach, tie zdravotnícke sa už dávno vypredali. Každý človek v obchode je potenciálna hrozba. Postavy sa vzájomne vyhýbajú, hráme hru, akože sa nič nedeje, no obozretne striehneme, či pri nás nestojí niekto príliš blízko. Musíme dávať pozor, aby sme sa prstom nechytili tlačidla vo výťahu. Upíname sa k smartfónu, skrolujeme a refrešujeme stránky médií. S minútou po minúte pocity ohrozenia a bezmocnosti rastú. Dusíme sa doma a netušíme, či nás naše živnosti ešte po tom všetkom uživia. Ale kedy nastane to „potom"? Sledujeme prognózy, predstavujeme si scenáre – taliansky, britský, taiwanský. Čo s nami bude?

S príchodom koronavírusu sme mnohí zažili to, čo zraniteľné skupiny vrátane migrantov a utečencov po celom svete zažívajú už dlhé roky. Absolútnu neistotu, strach a nemožnosť vymaniť sa zo svojej situácie. Zrazu sa budúcnosti bojíme všetci. Zapamätajte si tieto pocity, sú dôležité pre príbeh. Ale teraz späť k mladému mužovi do Ghany.

Mladý muž hovorí o koronavíruse sčasti vážne, sčasti zo žartu. Niektorí obyvatelia tábora sa pochechtávajú a súhlasne prikyvujú. Nemožnosť vymaniť sa z bezvýchodiskovej situácie tu pozná každý až príliš dobre. Domáci žartujú, ale naša novinárska skupina si vymieňa zarazené pohľady.

↳ „Nemôžem povedať, že by som mal viac možností uplatniť sa ako pred odchodom, ale vďaka tréningom mám väčšiu ambíciu ich vyhľadávať," hovorí Kingsley.

Sedíme v polkruhu s obyvateľmi kempu pod prístreškom, ktorý nás ochraňuje od priameho slnka. Pozriem sa na mobil, ukazuje 36 stupňov Celzia – bežné počasie pre február v západoafrickej krajine. Veľa ľudí sa hlási o slovo, chcú rozpovedať svoj príbeh. Cítim, že byť vypočutým je tu vzácnosť.

Mnohí žijú v tábore bez akýchkoľvek vyhliadok do budúcnosti roky. Niektorí sú v ňom od začiatku, teda od roku 1996, keď ho postavili najmä pre utečencov z Libérie, ktorí utekali pred občianskou vojnou. Neskôr sem presídlili utečencov z Toga, v roku 2000 sem prichádzali ľudia zo Sierry Leone a postupne sa tábor rozširoval o ďalšie krajiny ako Sudán, Kongo, Pobrežie Slonoviny či Čad. V súčasnosti v ňom žije približne 600 až 700 ľudí zo 16 krajín.

O ich zážitkoch a skúsenostiach by sa dali napísať tisíce strán a každý príbeh by bol rozmanitý a špecifický. Bol tam však silný faktor, ktorý ich rozprávanie spájal a prepájal s problémom celej krajiny. No job! – Dve najčastejšie slová, ktoré rezonujú, keď sa pýtam, akým výzvam čelia.

Čoskoro zisťujem, že toto heslo opakuje každý človek v odľahlých komunitách, s ktorým sa v Ghane rozprávam, a je jedno, z akej časti krajiny pochádza, či už je to človek v utečeneckom tábore, mladý Ghančan z rybárskej komunity pri pobreží Atlantiku alebo celá rodina farmárov hlboko vo vnútrozemí. Je to výzva dňa platná už niekoľko rokov.

SKÚŠAŤ ŠŤASTIE

Ak v krajine, ktorá je síce vaším domovom, ale nemáte v nej možnosť zarobiť si ani len na základné živobytie, začnete sa rozhliadať po možnostiach v inej krajine. To bol prípad aj Kingsleyho, ktorý sa vo svojich deväťnástich rokoch rozhodol, že odíde do Líbye v roku 2014. O svojich plánoch nepovedal nikomu, len svojej mame. Vedel, že by ho ostatní odrádzali, a vedel aj to, že už sa nemusí vrátiť. Cestovať do Líbye totiž znamenalo bez povolenia prekročiť hranice Burkiny Faso a Nigeru, kráčať púšťou úmorne veľa hodín, viesť sa v preplnenom džípe a najmä zveriť sa do rúk siete prevádzačov, ktorí v lepšom prípade zoberú od vás peniaze a naozaj vás prevedú z jedného miesta na druhé, v tom horšom vás buď odovzdajú zlodejom, alebo vás nechajú v púšti.

„Moja cesta nebola jednoduchá, veľa som trpel. Ísť púšťou je ťažké, nemáš čo piť, podľa čoho sa orientovať. Niekedy sme kráčali šesť hodín, kým sme dorazili k autu, potom zas tri hodiny v aute, kým prídeš k ďalšiemu prevádzačovi. Niektorí z mojich kamarátov už nevládali chodiť, nemali sme na výber, museli sme ich tam nechať. V Nigeri som oľutoval, že som sa vydal na cestu, ale už som bol tak ďaleko, že nebolo cesty späť. Ak tam narazíš na zlodejov, okradnú ťa, a ak im nič nedáš, priložia ti k hlave zbraň a sú pripravení ťa zabiť, a ak si žena, znásilnia ťa," hovorí Kingsley. „Boh ma zachránil, mal som obrovské šťastie, už som si ani nemyslel, že tu niekedy budem sedieť a rozprávať sa s tebou." Z pôvodnej skupiny 50 ľudí prišlo do Líbye asi 33.

Prvotné nadšenie z úspešnej cesty vystrieda krutá líbyjská realita, ktorá sa po občianskej vojne v roku 2011 a zvrhnutí diktátora Muammara Kaddáfího zmieta v chaose. Kingsley mal šťastie, lebo stretol muža, ktorý sám pochádzal z cudziny a zamestnal ho u seba. Pracoval na stavbách, omietkoval domy. „Život tam nie je jednoduchý, ale peniaze sa tam dajú zarobiť. Keď som si trochu našetril, uvažoval som, či pôjdem do Európy, do Talianska, ale napokon som si to rozmyslel. Veľa z mojich kamarátov pokračovalo z Líbye ďalej, chceli sa dostať do Európy, ale ich loď sa potopila a všetci zomreli."

1 UN: International Migrant Stock 2019: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationStock2019_TenKeyFindings.pdf

Najmä po roku 2015, keď médiá dennodenne prinášali obrazy putujúcich a plaviacich sa ľudí v člnoch smerom do Európy, sa mohlo zdať, že tzv. migračná kríza vypukla zo dňa na deň, no nie je to pravda. Migrácia sprevádza vývoj ľudstva od nepamäti, pričom platí, že za posledné dekády mobilita ľudí aj vďaka globalizácii vzrástla. Za posledných 20 rokov sa medzinárodná migrácia zvýšila o 56 percent, čo znamená, že podľa odhadov Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM) je v súčasnosti na celom svete 272 miliónov migrantov.

Mylná je tiež predstava, že všetci migranti z afrického kontinentu putujú alebo chcú prísť do Európy.[1] Väčšina ľudí odchádza do iných krajín v rámci regiónu. V prípade subsaharskej Afriky, kam patrí aj Ghana, je to až 89 %.

OPÄŤ MIGROVAŤ? UŽ NIE

Líbya bola pre Kingsleyho čoraz nebezpečnejšia, pamätá si dni, keď nemohol ani vyjsť na ulicu: „Ako čierny muž som nebol v bezpečí. Jedného chlapca z Nigérie zastrelili na ulici a my sme ho nemohli ani pochovať. Bol som tam odkázaný sám na seba. Nemal som sa s kým porozprávať o tom, čo sa tam deje a čo som prežil."

Keď sa opýtam Kingsleyho, aký to bol pocit, vrátiť sa do Ghany, s úľavou sa usmeje: „Och! Cítil som sa, ako keby som vstúpil do raja. V Ghane je mier, nemusíš sa báť, že ťa každú chvíľu niekto prepadne, zbije alebo zatkne. Nebol deň, kedy by som sa tam necítil šťastný."

↳ Pevnosť Elmina vybudovali v 15. storočí Portugalci a stala sa miestom, kde v žalároch zhromažďovali zotročené miestne obyvateľstvo, ktoré vyvážali na nútené práce do zahraničia. Dnes je z pevnosti múzeum.

Kingsley nepovedal nikomu okrem mamy, že odíde, a nechcel na seba upozorňovať ani po príchode. V meste Techiman je migrácia veľmi rozšírená, veľa mladých ľudí odchádza a najčastejšie práve do Líbye. Slabo vybudovaná infraštruktúra a najmä zúfalo slabé podmienky pre prácu týchto ľudí z komunít skôr či neskôr vytlačia. Je to veľká odhodlanosť zarobiť si aspoň zopár peňazí, keď ste ochotní putovať púšťou, viacerými krajinami s vedomím, že do cieľa možno ani nedôjdete. A tiež nie je samozrejmosť, že vám za vykonanú prácu aj naozaj zaplatia.

Návraty domov bývajú pre navrátilcov občas veľmi trpké. Miestne komunity i rodina sa na tých, ktorým sa v zahraničí nepodarilo zarobiť aspoň zopár peňazí, pozerajú s nedôverou. Keďže o hrôzach, ktoré migráciu sprevádzajú, sa doteraz na verejnosti veľmi nehovorilo, domáci majú občas skreslený pocit, že ich rodinný príslušník sa dostatočne nesnažil, keď vidia, že hŕstke iných sa to podarilo. Tlak na mladých ľudí „skúsiť šťastie" v Líbyi či inde je enormný. Zraniteľní mladí ľudia tak nemigrujú len kvôli ekonomickým možnostiam, robia to v mene celej komunity. Podľa senegalského sociológa Papa Dembu Falla je pre migrantov v istom zmysle spoločenská smrť väčším strašiakom než tá fyzická v púšti či v Líbyi.[2]

2 Papa Demba Fall, María Hernández Carretero Mame Yassine: Senegal Country and Research Areas Report: http://www.eumagine.org/outputs/PP2%20-%20Senegal%20Country%20and%20Research%20Areas%20Report%20-%20Final.pdf

Sahara z vtáčej perspektívy pôsobí fascinujúco. Rozsiahla krajina sa vlní v harmonických obrazcoch piesočných dún. Kým ja som mohla pozorovať túto prírodnú scenériu v komforte lietadla, rozmýšľala som, koľko ľudí na ceste za lepším životom zahynulo. „Počkaj, niečo ti ukážem," povie Kingsley. Vytiahol mobil, chvíľu sa v ňom prehrabával, až mi otočil displej, na ktorom bol v púšti zaparkovaný zaprášený biely džíp, pri kolesách ležali telá. „Tieto obrázky ukazujem ľuďom, ktorí rozmýšľajú nad odchodom."

Na podobnú cestu by už nešiel, a keď mi dorozpráva svoje plány do budúcna – chce si v hlavnom meste Akkra založiť malý biznis na výrobu hliníka –, presúvame sa spolu do vedľajšej miestnosti, kde o chvíľu začínajú vzdelávacie tréningy pre mladých.

ROZBIŤ STEREOTYP

Všetky okná pozdĺž dvoch stien sú zatemnené, ale teplo sa aj tak vplazilo do miestnosti, ktorá bude slúžiť na tréning tzv. soft skills, čiže osobnostných zručností. Je osem hodín ráno a miestnosť postupne zaplní asi 20 mladých ľudí vo veku od 18 do 28 rokov vrátane Kingsleyho. Lektorka Angela sa skupiny pýta, čo sa včera naučili a o čom sa rozprávali. „O empatii," ozve sa z rohu miestnosti ženský hlas. „A čo to znamená?" pýta sa Angela. Spustí sa živá diskusia v miestnom dialekte, ktorému nerozumiem, no všetci sa chcú zapojiť do debaty a povedať svoj názor. Na krkoch im namiesto menovky visí kartička s QR kódom. Organizátori workshopov tak chránia citlivé údaje o návštevníkoch kurzu.

Mnohí z nich totižto podnikli nelegálne cesty do zahraničia, iní možno nad vycestovaním uvažujú. Práve pre nich, pre navrátilcov a potenciálnych migrantov, je projekt určený. Cieľom je pracovať s mladými zraniteľnými ľuďmi, naučiť ich zručnosti, ktoré by im pomohli zamestnať sa na domácom trhu a začleniť sa späť do života v miestnej komunite. V regióne Bono East uprostred Ghany je totiž emigrácia veľmi bežným javom, pričom najpopulárnejšou voľbou je Líbya.

Štvorica projektových manažérov sa rozdelila, jedna skupina vedie kurzy v meste Nkoranza, druhá v Techimane, ktoré sú od seba vzdialené 20 minút cesty autom. Tréningy začínajú od pol deviatej a trvajú do pol tretej. „Musíme sa prispôsobiť školským rozvrhom, lebo veľa z účastníkov už má rodiny, o ktoré sa musia poobede starať," vysvetľuje projektový manažér David Atedewe Pwayidi.

Okrem vzdelávacích a náučných workshopov pre navrátilcov organizátori projektu Action for the Protection and Integration of Migrants v západnej Afrike usporadúvajú aj komunitné diskusie. Ľudia, ktorým sa nepodarí v zahraničí

zarobiť peniaze, trpia veľkou stigmou. „Robíme tieto komunitné diskusie preto, aby mladí ľudia mohli ostatným porozprávať, čo sa naozaj na cestách deje, aké je to veľmi náročné po fyzickej aj psychickej stránke," vysvetľuje David. „Keď domáci pochopia, že ‚skúšať šťastie' v mnohých prípadoch znamená zahynúť na púšti, prípadne byť v neustálom strese, že vás niekto len tak na ulici prepadne a zbije, zníži to tlak na mladých. Niekedy sa totiž vracajú a sú na tom ešte horšie ako pred odchodom."

Je poludnie, teplota už dávno prekročila tridsiatku a ja sa presúvam do druhého mesta, aby som videla, ako lektori pracujú v teréne. V tejto skupine prevyšujú ženy počet mužov, mnohým mladým matkám v šatkách driemu malé deti, zatiaľ čo si usilovne píšu poznámky do zošitov. Vyčerpaná od horúčavy pozorujem, ako všetci v skupinkách usilovne pracujú na spoločnom zadaní o líderstve – stereotyp o „lenivých Afričanoch" rozbitý na kúsky.

LÍBYU MÁM STÁLE V HLAVE

Chuť pracovať, ale najmä odvahu a vytrvalosť mal aj Agyei z mesta Offuman. V čase, keď sa s ním rozprávam, sú to len tri týždne, čo sa po ôsmich rokoch vrátil z Líbye. S manželkou by totiž chceli mať dieťa, ale Agyei by nedopustil, aby prišla za ním. Cesta je príliš riskantná a život v Líbyi veľmi nebezpečný. „Líbyu mám stále v hlave," hovorí Agyei. Aj on, rovnako ako Kingsley, pracoval na stavbách, v Misráte omietkoval domy. „Vstával som o štvrtej-piatej ráno a končil okolo jedenástej večer," hovorí Agyei a ukazuje mi poslednú veľkú vilu, na ktorej pracoval tri mesiace pred odchodom. „Funguje to tak, že tam, kde pracuješ, aj spíš, a keď robotu dokončíš, presúvaš sa zas na inú stavbu. Keďže pracuješ na ulici, niekedy sa pri tebe zastaví auto a človek v ňom ti povie, že ponúka prácu. Vtedy sú dve možnosti, buď je to pravda a naozaj ti prácu dá, alebo je to zlodej, ktorý ťa zoberie na odľahlé miesto a okradne ťa."

→ Rybári v Elmine

Ageyimu trvala cesta do Líbye mesiac. „Prevádzači používajú také auto, akým si prišla," ukáže na biely džíp za nami. „Ženy idú dopredu, muži sú vzadu, zviažu ich a prehodia cez nich plentu, takže ako ťa usadia, v takej pozícii si, kým neprídeš do cieľa. V našom aute bolo asi 30 ľudí. Ak ťa zastavia policajti, šofér povie, že preváža melóny alebo ovocie, a stáva sa, že kontrolór vytiahne nôž a začne prepichovať plachtu, aby sa presvedčil. Ak sú tam ukrytí ľudia, určite sa ozve výkrik, niektorí vykrvácajú, iní sa po príchode svojpomocne ošetria."

Počas ôsmich rokov v Líbyi Ageyi neutrpel vážnejšie zranenie, na rozdiel od jeho spolupracovníkov, ktorí sa museli zotavovať po zraneniach od bodnutia nožov. Často sa mu však stávalo, že ho na ulici okradli, zobrali mu buď mobil, alebo peniaze, čo mal pri sebe. „Ak ťa zastaví polícia a nemáš so sebou papiere alebo pas, zatknú ťa. Mal som šťastie, lebo vždy sa mi podarilo zavolať ľuďom, pre ktorých som pracoval, a dostali ma odtiaľ preč," hovorí Ageyi. Horšie už je, keď migranti nemajú nikoho, kto sa za nich zaručí, tí potom končia v líbyjských väzniciach alebo detenčných centrách – ktoré podmienkami, ale aj krutým zaobchádzaním ako väzenia fungujú.

„Hneď ako ťa zatknú, stávaš sa cenou, buď za teba niekto zaplatí, alebo tam ostaneš, kým nezomrieš." V Líbyi je oficiálne jedenásť detenčných táborov, ale IOM upozorňuje, že existuje celý rad tých neoficiálnych, kam humanitárni pracovníci nemajú prístup.[3] Kupčenie s ľuďmi v detenčných táboroch, ktorí sa neúspešne pokúšali odplávať z líbyjského pobrežia smerom do Európy, je realitou. Ageyiho slová potvrdzuje aj reportáž CNN, ktorá zaznamenala, ako uväznených migrantov v Líbyi predávajú do otroctva.[4]

Pýtam sa ho, či by sa ešte do Líbye vrátil. „Vieš, ťažkosti tu ťa prinútia odísť. Ak tu zostaneš, zápasíš, tam zápasíš tiež, ale niekedy sa ti podarí aspoň čosi zarobiť. Za ten čas, čo som bol v Líbyi, som videl, ako niektorí odišli do Ghany a potom sa vrátili tri- aj štyrikrát." Ageyi cíti aj tlak od rodiny: „Viem, že som bol dlho preč a chýbal som im. Po troch týždňoch doma ale cítim, že asi bude najlepšie, ak pôjdem späť." Po tejto vete David, ktorý s nami celý čas sedí pod obrovským mangovníkom, stisne pery a pokrúti hlavou, no nepovie nič.

CUDZINCI VÍTANÍ

Na ďalší deň sedím vo workshopovej miestnosti v Nkoranze a rozprávam sa s Emanuellom o jeho skúsenostiach zo zahraničia, zatiaľ čo grécka pobrežná stráž odtláča gumený čln s ľuďmi a strieľa do vody. Pýtam sa ho, čo by chcel odkázať ľuďom v Európe. „Boli by ste tu vítaní," odpovedá. „Prijali by sme ich tak, ako sa ja teraz rozprávam s tebou, normálka."

Vítať cudzincov – to nie je len Emanuellova srdečná povaha, priateľský postoj k cudzincom zažívam aj ja na vlastnej koži, kdekoľvek sa v Ghane objavím. Spočiatku som si myslela, že budovy, pred ktorými veje niekoľko vlajok z celého sveta, sú sídla medzinárodných organizácií. Ukázalo sa, že všetko sú to hotely a miestni tým ukazujú svoju pohostinnosť a vítajú tak ľudí zo zahraničia. V posledných rokoch pribudla najmä čínska vlajka – Čína totiž nielen do Ghany, ale celého kontinentu investuje miliardy. Sféry vplyvu vidno všade, od pribúdajúcich hotelov či infraštruktúry až po leteckú spoločnosť Africa World Airlines, v ktorých má podiel aj čínska HNA Group.

Lenže zahraničný investor si so sebou nosí vlastnú pracovnú silu a často sa stáva, že lokálnych hráčov vytláčajú aj tak z krehkého trhu. Vidno to aj v rybárskej komunite v Elmine na západnom pobreží Ghany. Je tu rušno, z miestneho trhu cítiť rybinu, domáci sa navzájom prekrikujú a zjednávajú cenu, pri brehoch kotvia desiatky lodí a rybári sa pripravujú na ďalší výjazd do otvoreného mora.

Rozprávam s kapitánom jednej posádky, je to mladý muž, ktorý hovorí, že v poslednom čase je loviť ryby čoraz ťažšie. Veľké čínske lode majú totiž oveľa vyspelejšiu techniku a väčšie posádky, ich neporovnateľne menšie drevené s motorom im nemôžu ani konkurovať. Domácich tak vytláčajú z biznisu. „Niekedy sa stane, že sme na mori aj tri dni a nič nechytíme. A keď aj chytíme, často to nie je ani pre našu vlastnú spotrebu, nie to ešte ako tovar na trh," hovorí. Pýtam sa celej posádky, či niekedy rozmýšľali nad migráciou. Všetci súhlasne prikyvujú. „Chceme pracovať, chceme sa sami živiť, naučíme sa čokoľvek," ozývajú sa hlasy z každej strany.

„Vy vyzeráte, že máte hlas," obráti sa kapitán ku mne a kolegyni. Jeho citlivé vnímanie a pozorná observácia situácie ma prekvapí, ale má pravdu. Poza mňa prechádza dvojica bulharských kolegov s drahou filmovou technikou, ja, biela žena, reportérka s diktafónom v ruke, si zrazu uvedomím, že tu mám dvere otvorené všade. „Ak niekedy prídeme do Európy, prosím, neubližujte nám," dodal.

Podľa New York Times od marca tohto roka grécka pobrežná stráž odtlačila a nechala napospas v gumených člnoch viac ako tisíc ľudí.[5]

3 IOM: Conflict and the COVID-19 Pandemic Present a Significant Threat to Life in Libya, UN IOM: https://www.iom.int/news/conflict-and-covid-19-pandemic-present-significant-threat-life-libya

4 Nima Elbagir, Raja Razek, Alex Platt, Bryony Jones: People for sale, CNN: https://edition.cnn.com/2017/11/14/africa/libya-migrant-auctions/index.html

5 Patrick Kingsley, Karam Shoumali: Taking Hard Line, Greece Turns Back Migrants by Abandoning Them at Sea, New York Times: https://www.nytimes.com/2020/08/14/world/europe/greece-migrants-abandoning-sea.html

ROZHOVOR: DAVID ATEDEWE PWAYIDI

TEXT & FOTO: ANNA JACKOVÁ

MIGRUJÚCICH ĽUDÍ PO NÁVRATE DOMOV ČASTO NEPRIJME ANI VLASTNÁ RODINA

Projektový manažér David Atedewe Pwayidi pomáha zraniteľným mladým ľuďom, ktorí sa vracajú z nebezpečných zahraničných ciest opäť začleniť sa do miestnych komunít v regióne Ghany, odkiaľ je emigrácia rozšírená. Populárnou voľbou je Líbya, podľa odhadov je tam asi 30-tisíc Ghančanov. „Snažíme sa zlepšiť informovanosť nielen o nebezpečenstvách, ktorým mladí ľudia počas nelegálnej migrácie čelia. Zapájame do diskusií aj miestne komunity a rodiny navrátilcov. Domáci ani netušia, akými brutálnym skúsenosťami migranti prešli, aby v krajine ako Líbya nakoniec pri prvom pokuse vyjsť na ulicu skončili buď za mrežami, alebo okradnutí a dobití, len za to, že sú migranti.“

A: KEĎ HOVORÍME O MIGRÁCII, VÄČŠINOU SA DOČÍTAME, ŽE ČLOVEK VYCESTUJE Z JEDNEJ KRAJINY DO DRUHEJ, ČI UŽ LEGÁLNE ALEBO NELEGÁLNE. UŽ MÁLO SA HOVORÍ O TOM, ŽE NIEKTORÍ SA ROZHODNÚ PO ČASE DO DOMOVSKEJ KRAJINY VRÁTIŤ. AKÁ JE SITUÁCIA V GHANE, PRE KTORÚ JE MIGRÁCIA TYPICKOU ČRTOU?

D: V Ghane existuje viacero iniciatív, ktoré sa snažia poskytovať podporu ľuďom, čo sa vracajú späť do krajiny. Problém je, že zatiaľ nemáme skoordinovaný postup ani na štátnej úrovni, ako s nimi pracovať. Niektorí sa vracajú s pomocou IOM (pozn. red. Medzinárodná organizácia pre migráciu). Buď uviaznu v Líbyi, alebo hocikde v Európe, a keď sa im podarí kontaktovať úrad, IOM im pomáha s dopravou späť domov. Lenže potom je tu celá obrovská skupina ľudí, ktorá sa rozhodne odísť z hostiteľskej krajiny sama a prichádza do svojich komunít takpovediac v tichosti.

A: MIGRÁCIU V EURÓPE NAJMÄ PO ROKU 2015 VNÍMAJÚ EURÓPANIA, SLOVENSKO NEVYNÍMAJÚC, NAJMÄ NEGATÍVNE. JE TO ISTÝ SPOLOČENSKÝ STRAŠIAK A POLITICKÁ AGENDA. AKO MIGRÁCIU VNÍMAJÚ ĽUDIA V KRAJINE, ODKIAĽ TISÍCE Z NICH ODCHÁDZAJÚ?

D: To je len jedna stránka, áno, tisíce a tisíce ľudí migrujú na sever Afriky, do Európy či USA, ale treba povedať aj to, že tisíce ľudí sa vracajú. Otázka navrátilcov je súčasťou celého príbehu toho, čo často nazývame nelegálnou migráciou. Väčšina z nich odchádza práve z dôvodov, ktoré ich škatuľkujú do pozície ekonomických migrantov. V Ghane máme veľký problém s nezamestnanosťou, ľudia sa snažia zarobiť, kde sa dá, ak vôbec, ale pritom musia myslieť aj na to, že sa treba postarať o rodinu. V mieste, kde nie je žiadna nádej na zlepšenie, je tak migrácia akýmsi svetlým bodom. Lenže pravda je taká, že väčšina

z nich sa vráti a, žiaľ, je na tom ešte horšie než pred odchodom. Mnohí vedia, že vydať sa na sever za prácou je veľmi náročné, nie sú naivní. Vedia, že cestou cez Sahel riskujú život, mnohých okradnú, zbijú, znásilnia alebo skončia vo väzení. Domov sa vracajú bez peňazí a s traumami na celý život.

A: GHANA PRITOM NIE JE VOJNOU ROZŠTIEPENÁ KRAJINA, ĽUDIA NEMUSIA UTEKAŤ Z OBAVY O ŽIVOT. AKO JE POTOM MOŽNÉ, ŽE AJ NAPRIEK VŠETKÉMU NEBEZPEČENSTVU, ČO IM NA CESTE A V HOSTITEĽSKEJ KRAJINE AKO LÍBYA HROZÍ, STÁLE ODCHÁDZAJÚ? STOJÍ IM TO ZA TO?

D: Pár z nich by na to povedalo, že radšej zomriem pri pokuse migrovať ako ostať a pomaly zomierať v beznádeji. Vieš, aké to je, zobudiť sa a premýšľať, kedy sa najbližšie budem môcť najesť? Skúšajú všetko, no bez akejkoľvek pracovnej príležitosti sa to skrátka nedá. Väčšina z nich nemá vysoké vzdelanie, ich zručnosti sú obmedzené na ťažkú manuálnu prácu. Lenže ani tej niet. Ako sa potom môžu postarať o svoje ženy, deti a rodinných príslušníkov? Je to veľmi zraniteľná skupina ľudí, ktorá sa pasuje s existenčnými problémami. Buď sa pokúsia migrovať, hoci ich na ceste možno čaká smrť, alebo ostanú a všadeprítomná beznádej ich pomaly zhltne.

Neexistuje nič, čo by mohli spraviť pre zlepšenie situácie alebo zabezpečenie rodiny. Tak si povedia, že zatnem zuby, pôjdem, niečo zarobím a vrátim sa späť. Lebo videli, že jeden alebo dvaja z desiatich uspeli – to znamená, že sa im podarilo zarobiť si v zahraničí aké-také peniaze. V takej situácii sa chytáte aj slamky a poviete si, dobre, pôjdem to vyskúšať, pôjdem sa presvedčiť na vlastné oči, aké to je migrovať. Beznádej a zúfalstvo v komunite ich skôr či neskôr z krajiny vytlačí.

A: Z POHĽADU EURÓPANOV SA MÔŽE ZDAŤ NEPREDSTAVITEĽNÉ, ŽE BY SA NIEKTO DOBROVOĽNE VYDAL NA CESTU, KTORÁ MÔŽE KONČIŤ SMRŤOU. ČO JE TO, ČO ICH ŽENIE PREČ?

D: To je presne tá priepasť vo vnímaní medzi hostiteľskými krajinami a krajinami pôvodu. Myslím, že hostiteľské krajiny často plne nerozumejú, prečo títo ľudia prichádzajú a z akých neúnosných životných podmienok odišli. Ľudia ani netušia, akými brutálnym skúsenosťami migranti prešli, aby v krajine ako Líbya nakoniec pri prvom pokuse vyjsť na ulicu skončili buď za mrežami, alebo okradnutí a dobití, len za to, že sú migranti.

Pritom veľa z týchto tzv. ekonomických migrantov skutočne milujú svoju krajinu, milujú svoje rodiny, svoj domov. Tak prečo odchádzať do Líbye či Talianska? No preto, lebo sa musia postarať o svoje rodiny. Neodchádzali by, keby nemuseli. Čiže naozaj to nie o tom, žeby teraz chceli obsadiť Európu, ale hľadajú hocijakú príležitosť, aby si mohli aspoň trochu zlepšiť svoju finančnú situáciu.

A: ĎALŠÍM ROZŠÍRENÝM NÁZOROM NIELEN NA SLOVENSKU JE, ŽE MIGRANTI SÚ BEZPEČNOSTNÁ HROZBA, PRÍPADNE ŽE NÁM UKRADNÚ PRÁCU.

D: To je tiež nedorozumenie. Migrant, ktorý sa snaží nájsť si hocijakú prácu, by predsa neohrozil svoje možnosti v cudzej krajine tým, že bude páchať nejakú kriminálnu činnosť. Ohrozil by najviac sám seba. Ak by sa zaplietol do niečoho nekalého, znižuje to jeho šance prilepšiť si.

→ pobrežie hlavného mesta Akkra

Až keď precítite a pochopíte ich beznádej, pochopíte, že more ich nezastaví. Tisíce z nich zomrú, ale väčšina bude pokračovať. Betónové múry ich nezastavia, ani ostnaté ploty. Budú im krvácať dlane, ale nezastavia ich. Jediné možné riešenie je zefektívniť systém a poskytovať ekonomické príležitosti doma, a na to je potrebné vybudovať infraštruktúru. Je nevyhnutné vyvíjať nátlak na našich lídrov krajiny, možno aj za podpory EÚ, inak sa situácia s nelegálnou migráciou nikdy nezmení. A migrovať legálne je prakticky nemožné.

A: PREČO SA ĽUĎOM NEDARÍ MIGROVAŤ LEGÁLNYMI CESTAMI?

D: Legálne to nejde kvôli neprimerane vysokým požiadavkám. Ak chcete odísť, musíte preukázať, že máte nejakú nehnuteľnosť, musíte mať na účte 100-tisíc cedi (zhruba 16 200 eur), musíte preukázať, že máte potvrdenie od zamestnávateľa alebo školy v zahraničí. Takéto nároky zraniteľní ľudia z regiónu Bono East bez akejkoľvek podpory jednoducho nemajú šancu splniť. Chýbajú tu základné štruktúry, nemajú sa ani na koho obrátiť, ak potrebujú pomôcť s vyplňovaním žiadosti o víza, nieto ešte splniť všetky podmienky. Aj kvalifikovaným ľuďom s prácou bežne zamietajú žiadosti.

A: PREČO JE TO TAKÉ ŤAŽKÉ?

D: Presne práve pre to vnímanie, že väčšina z tunajších ľudí chce odísť a už sa nevrátiť. Takže ak vidia žiadosť mladého muža s minimálnou mzdou, automaticky vzniká možnosť, že už sa nevráti. A tento skreslený pohľad pretrváva. A ak títo mladí ľudia vidia, že dokonca ani tí, ku ktorým vzhliadajú ako k nejakému svojmu vzoru víza nedostanú, ako ich potom môžu dostať oni, bez akýchkoľvek garantov?

Ambasády a konzuláty sa riadia podľa svojich pravidiel, často sú zastarané a nereflektujú aktuálnu dobu. V časoch pred nezávislosťou a tesne po nej Európa a africké štáty mali veľmi blízke vzťahy, často aj bez vízovej politiky. Lenže keď už v nezávislých afrických krajinách nastali politické turbulencie, veľa Ghančanov, ale aj ľudí z iných afrických krajín využívalo laxný vízový systém a odchádzali z kontinentu. Európa preto zrevidovala a sťažila vízovú politiku. Lenže tieto štandardy sa implementovali pred 30–40 rokmi a odvtedy sa nezmenili. Je preto načase, aby sa tieto pravidlá alebo nariadenia upravili tak, aby odrážali realitu, ktorá v súčasnosti znevýhodňuje zraniteľné skupiny na celom svete. Potom sa aj dôveryhodní a čestní ľudia utiekajú k nelegálnym cestám. A ten počet sa bude zvyšovať.

A: TU BY MNOHÍ MOHLI NAMIETAŤ, ŽE AJ EURÓPA MÁ SVOJE PROBLÉMY, ĽUDIA TU TIEŽ ZÁPASIA O ROBOTU. DONEDÁVNA NAJSILNEJŠIE POLITICKÁ STRANA NA SLOVENSKU SMER DOKONCA POČAS VOLEBNEJ KAMPANE ŠÍRILA VIDEO O OCHRANE PRED ILEGÁLNYMI MIGRANTMI, KTORÍ NÁM UKRADNÚ PRÁCU. NIEKTORÍ SA TOHO MÔŽU ÚPRIMNE BÁŤ.

D: Ako som už povedal, nútenú migráciu sprevádza celkový nesúlad a nespravodlivosť vo vnímaní. Bola si v teréne a hovorila si s mnohými navrátilcami alebo potenciálnymi migrantmi. Koľko z nich by mohlo „ukradnúť" prácu priemernému Európanovi? Veľa asi nie. Títo chlapci nemajú žiadne zručnosti, veľa z nich muselo predčasne odísť zo školy. Majú len silu pracovať, odvahu a chuť učiť sa novým veciam.

Sú ochotní robiť práce, od ktorých sa veľa Európanov upúšťa, napríklad čistiace práce, stavby a podobne. Tak kto tu kradne koho prácu? Nemyslím si, že zraniteľná osoba, ktorá nemá zručnosti, by bola hrozbou pre iných. Očividne tu niečo v tomto prístupe nesedí.

A: NA STRETNUTÍ S PREDSTAVITEĽMI Z GHANA REFUGEE BOARD NÁM HOVORILI, ŽE MAJÚ ZÁUJEM NAJMÄ O ĽUDÍ, KTORÍ BUDÚ PRÍNOSOM PRE SYSTÉM. AK NEJAKÝ VYŠTUDOVANÝ LEKÁR PRICHÁDZA Z INEJ KRAJINY, JE TO DOBRÉ PRE EKONOMIKU, LEBO GHANA MÁ NEDOSTATOK LEKÁROV. ČO HOVORÍŠ NA TAKÝTO SELEKTÍVNY PRÍSTUP?

D: Utečenci majú v tomto zmysel väčší potenciál ako ekonomickí migranti. Hovorím o tých, ktorí sú vzdelaní a majú zručnosti, napríklad lekári či učitelia, ktorí boli prenasledovaní doma. Ale aj tak má predsa každá krajina svoje štandardy. Neznamená to, že ak príde skúsený lekár zo zahraničia, automaticky dostane prácu na druhý deň. Tiež musí prejsť celým systémom danej krajiny, aby sa mohol uplatniť. A tu sa dostávame k problematike rovnosti príležitostí. A vy sa bojíte mladého zraniteľného muža, ktorý prichádza z najchudobnejších častí sveta, aby si zarobil na živobytie.

A: AKÝ JE OFICIÁLNY POSTOJ GHANSKEJ VLÁDY K MIGRÁCII?

D: Vláda, samozrejme, tvrdí, že migrácia by mala byť riadená, legálna a mala by byť bezpečná a s občanmi by sa malo zaobchádzať dôstojne a v súlade s ľudskými právami. To sa ale nedeje. A nielen v tranzitných a hostiteľských krajinách ako Líbya, ale ani v Európe. Keď sa teda pozrieme komplexne na celé situáciu, ocitneme sa v cykle, kde žiadna zo strán medzinárodné normy a práva nedodržiava. Samozrejme, že vláda verí, že miestne komunity by mali mať prístup k vzdelávaniu a k zamestnaniu, ale len málo sa toho udialo, najmä pre mladých, ktorí vyjdú zo školy.

A: PRACUJEŠ AKO PROJEKTOVÝ MANAŽÉR V MEDZINÁRODNOM PROJEKTE ACTION FOR THE PROTECTION AND INTEGRATION OF MIGRANTS (APIMA), DO KTORÉHO JE ZAPOJENÝCH PÄŤ ZÁPADOAFRICKÝCH KRAJÍN – GHANA, MALI, NIGER, SENEGAL A GAMBIA. AKÁ BOLA TVOJA MOTIVÁCIA PRACOVAŤ S NAVRÁTILCAMI?

D: Pochádzam z pohraničného mesta na severe pri Burkine Faso. Videl som ľudí na cestách a veľmi dobre poznám ich príbehy. Migrácia bola pre mňa odjakživa téma, s ktorou som prichádzal do kontaktu. Mám radosť, keď vidím, ako sa títo mladí ľudia vzdelávajú hoci aj základným životným zručnostiam. Samozrejme, že nemáme všetky riešenia, ale myslím, že v istom zmysle v ich životoch zohrávame dôležitú úlohu. Pracujeme s mládežou, ale dokázali sme zapojiť aj ich rodiny a komunitných lídrov. Vďaka tomu môžeme organizovať otvorené a priame komunitné diskusie, kde sa rozprávame o rizikách nelegálnej migrácie. Snažíme sa poukazovať na realitu a tá je často taká, že mnohí sa vracajú domov ešte horšie než pred odchodom. Cítime totiž, že je tam veľká priepasť medzi tým, čo si myslia rodičia a komunitní lídri a aká je skutočne realita. Mnohí si myslia, že tam „vonku" je to hotový raj na zemi, ale skutočnosť je iná.

A: AKÉ TRÉNINGY ĽUĎOM POSKYTUJETE? ČO ICH UČÍTE?

D: Napríklad komunikačné zručnosti, finančnú gramotnosť, učíme ich stanoviť nejaké základné ciele a plány, to ich nikto predtým neučil. Veľa z nich pochádza z izolovaných chudobných komunít a jediné, čo chcú, je vedieť sa postarať o seba a svoje rodiny. Poskytujeme im zručnosti a skúsenosti tak, aby sa mohli v budúcnosti uplatniť. Predtým bola jediná možnosť odcestovať do Líbye a ďalej, my im chceme ukázať, že sú tu aj iné možnosti.

A: AKÚ VEĽKÚ ROLU ZAHRÁVAJÚ LÍDRI V MIESTNYCH KOMUNITÁCH?

D: Ghana bola odjakživa kombináciou rôznych spoločenstiev, kultúr a etnických skupín. Pred nezávislosťou ľudia žili v komunitách a boli lojálni k svojej komunite, k svojmu bezprostrednému okoliu. V jednotlivých komunitách sú vodcovia, tradičné autority, ktoré takpovediac riadia tieto komunity. Vytvorili štruktúry a podmienky pre obchod či poľnohospodárstvo, majú teda nezanedbateľnú moc. Samozrejme, že aj kvôli kolonializmu sme sa posunuli viac k britskému modelu usporiadania štátu, ale aj 60 rokov od nezávislosti majú komunitní lídri stále silné postavenie v spoločnosti. V rôznych aspektoch má vláda hlavné slovo, ale v každodennom živote ľudí majú komunitní lídri veľký vplyv na názory ľudí.

↳ Školáčky prechádzajú chodníkom v korunách stromov v Národnom parku Kakum

A: DÁ SA POTOM OČAKÁVAŤ, ŽE KOMUNITNÍ LÍDRI OVPLYVŇUJÚ DO VEĽKEJ ČASTI AJ PRÍSTUP MIESTNYCH K MIGRÁCII?

D: Áno, pre ľudí sú autoritou. Treba povedať, že ani samotní lídri niekedy nie sú dobre informovaní o tom, aké nebezpečenstvo počas cesty na migrantov čaká. Ak lídri majú pocit, že v miestnej komunite nič dobre na mladých ľudí nečaká, podporujú ich v tom, aby išli, skúsili šťastie a s niečím málo zarobeným sa vrátili späť. Mnohí často nevedia, že tá cesta môže končiť smrťou alebo veľkými duševnými traumami. Je zrejmé, že to nie je správny spôsob, ako informovať mladých ľudí vo svojej komunite.

A: MLADÍ ĽUDIA SÚ TEDA POD OBROVSKÝM TLAKOM, NIELEN OD SVOJICH RODÍN, ALE AJ KOMUNÍT.

D: Preto sa ich snažíme zapájať do programov, aby sme narušili kultúru ticha a stigmatizácie tých, ktorí sa vrátili, neuspeli a boja sa hovoriť o svojich skúsenostiach. Miera stigmatizácie je veľmi vysoká, ľudia si totiž myslia, že keď sa niekto vráti bez peňazí, musel tam niečo zle spáchať, je lenivý a podobne. Často aj rodinní príslušníci nemajú pochopenie a dostatok informácií, čo tie nelegálne cesty obsahujú. Rozbehli sme preto komunitné diskusie, aby sme navrátilcom dali možnosť povedať, čím si prešli, a aby zdieľali svoje skúsenosti s ostatnými. Niektorí účastníci nám hovoria, že ten vysoký tlak rodiny a komunity, aby migrovali, sa znížil, lebo už pochopili, čo znamená migrovať. Už im nehovoria veci ako – tu len zbytočne strácaš čas a premrháš svoj život, choď do Líbye, tam si niečo zarobíš.

A: EXISTUJÚ ŠTATISTIKY O TOM, KOĽKO GHANČANOV Z KRAJINY ODIŠLO?

D: Získať naozaj presné dáta pri nelegálnej migrácii je veľmi komplikované. Tí, čo odídu, nechcú, aby sa o nich vedelo, boja sa postihov. A, samozrejme, potom v hostiteľských alebo tranzitných krajinách je ťažké zistiť bez dokladov, odkiaľ naozaj pochádzajú. Podľa údajov IOM by ale malo byť v Líbyi okolo 30-tisíc Ghančanov a väčšinou ide o tých, ktorých uväznili v detenčných centrách. Čísla sú ale oveľa vyššie, lebo tisíce ľudí zahynuli len počas cesty do Líbye, ďalší zomreli na mori.

A: PRI PRÁCI S POTENCIÁLNYMI MIGRANTMI A NAVRÁTILCAMI VYUŽÍVATE APLIKÁCIU COMMCARE. AKO FUNGUJE?

D: Aplikáciu sme sa rozhodli využívať, pretože je veľmi ťažké zbierať dáta a konkrétne údaje počas cesty alebo, keď už sú v cieľovej krajine. Vďaka nej však vieme zacieliť a spojiť sa s komunitami, kam navrátilci prichádzajú, ale aj s potenciálnymi migrantmi. Máme šťastie, lebo väčšina migrantov z Ghany sa vracia do svojich pôvodných komunít a my sa tak s nimi vieme spojiť. Stačí sa zaregistrovať a cez aplikáciu vidíme, aj na akých tréningoch sa ľudia zúčastnili, či sú to tréningy na budovanie zručností, poskytovanie psychologickej podpory, keďže takmer všetci, čo sa vrátia, prichádzajú s hlbokými traumami, alebo zapájanie sa do komunitných diskusií. Po každej aktivite si od nich pýtame spätnú väzbu – čo nové ste sa naučili? Zmenilo sa po tréningu nejako tvoje vnímanie nelegálnej migrácie? Vydal by si

sa na cestu opäť? Poradil by si niekomu, aby odišiel? – aby sme pochopili, či naše intervencie a stratégie, aké používame, sú efektívne.

A: SÚ?

D: Myslím, že do veľkej miery áno. Výhoda aplikácie je aj to, že vie fungovať offline, keďže pracujeme aj v komunitách s výpadkami elektriny a slabým prístupom na internet.

A: POVEDZME, ŽE SOM MIGRANTKA, KTORÁ SA VRÁTILA A CHCEM SA ZAPOJIŤ DO VAŠICH TRÉNINGOV. AKO VYUŽIJEM APLIKÁCIU?

D: Keďže pracujeme s citlivými údajmi a so zvlášť zraniteľnou mládežou, musíme byť opatrní, aké dáta zbierame a uchovávame. Preto napríklad nezhromažďujeme skutočné mená. Poprosíme ich, aby sa prihlásili pod iným menom alebo tak, aby si to len oni zapamätali a v prípade, žeby sa dáta dostali do nesprávnych rúk, nebudú môcť nikoho priamo identifikovať. Pýtame sa ich iba na základné údaje, a keď sa zaregistrujú, dostanú bielu kartičku s QR kódom, ktorý ich prepájajú s profilom, a my si tak môžeme viesť zápisy, kto sa akých tréningov zúčastnil. Tieto údaje sú dostupné len veľmi úzkej skupine projektových manažérov, ale my vďaka tomu vieme spätne vyhodnocovať naše úsilie.

A: DÁ SA VOĽNE STIAHNUŤ?

D: Áno, je dostupná pre Androidy aj Apple. Stačí si ju stiahnuť a vytvoriť profil. Dáta o ľuďoch má iba úzky okruh našich pracovníkov. Vidíme teda podľa QR kódov, kto sa ako zapája, na aké tréningy, školenia či komunitné diskusie chodí. Na konci majú vždy vyplniť dotazník, či sa niečo naučili, či by na podobnú akciu prišli a tak podobne. Jednoduchá spätná väzba, ktorá nám ale dobre slúži na to, čomu sa najviac treba venovať.

A: ZÍSKAVATE SPÄTNÚ VÄZBU AJ INAK?

D: Po ukončení nejakého programu máme spoločnú diskusiu a potom sa rozprávame s účastníkmi individuálne. Pýtame sa ich, čo sa naučili, aké to bolo pre nich hovoriť o tom, čo sa dialo na cestách, vďaka tomu si aspoň čiastočne môžu vyčistiť myseľ.

A: AKÉ SÚ NAJVÄČŠIE VÝZVY V TOMTO PROJEKTE?

D: Projekt trvá len určitú dobu, začali sme v roku 2017 a projekt končí v septembri 2021. Máme už len zopár mesiacov. Dôležité je, aby sme prichádzali s krokmi, ktoré sú jednak udržateľné, ale musia byť dlhodobé, na to, aby to fungovalo. Len čo financovanie od donorov skončí, bude otázne, či budeme môcť v práci pokračovať. Komunitné diskusie môžu pokračovať, ale ostatné tréningy bez financií na samotných metodikov, na priestory, kde sa môžeme stretávať, to už pôjde ťažko.

Láme mi to srdce každý jeden deň, keď si uvedomím, že sme ešte stále nenašli spôsob, ako poskytovať našu pomoc pre tieto zraniteľné skupiny. To je veľká výzva a, samozrejme, ďalšia vec je ten pretrvávajúci zakorenený strach, že sa nebudú vedieť postarať o svoje rodiny, pretože nemajú žiaden iný systém podpory, nemajú príležitosť dívať sa do budúcnosti, keď otázkou dňa ostáva, či bude na ďalšie jedlo a či si budú môcť dovoliť zdravotnú starostlivosť, keď ju budú potrebovať. To sú už ale systémové problémy, nad ktorými nemáme kontrolu.

→ Gideon s manželkou migrovali do Líbye, keď sa však situácia v krajine začala zhoršovať, s pomocou Medzinárodnej organizácie pre migráciu sa vrátili do Ghany. Dnes žijú pri hlavnom meste a vlastnia obchod s potravinami.

A: MÁŠ INFORMÁCIE ALEBO ÚDAJE AJ O ĽUĎOCH, KTORÍ PREŠLI VAŠIMI PROGRAMAMI A AJ NAPRIEK TOMU OPÄŤ MIGROVALI?

D: Áno, stáva sa to. Zo skupiny 180 ľudí, ktorých sme mali v tréningoch zameraných na uplatnenie sa na pracovnom trhu, odišlo zhruba osem ľudí späť do Líbye. Jeden z nich mi aj zavolal. Hovoril, že bol vďačný za tréning a snaží sa aj vďaka nemu nejako sa na ceste zariadiť a plánovať trochu do budúcna, keď si našetrí peniaze. Za to som samozrejme rád, že sa snaží v živote vybudovať si isté plány, no zároveň som bol smutný, keď odišiel. Všetci vedia, aký je môj postoj k odchodom.

A: JE TVOJÍM ZÁMEROM PRESVEDČIŤ MLADÝCH, ABY NEODCHÁDZALI?

D: Migrácia je dobrá. Nie je to o tom, žeby sme sa snažili niekomu zabraňovať, aby odišli. Problém sú tieto nelegálne cesty, ktoré môžu skončiť tragicky. To by sa nemalo diať.

A: ALE SÁM SI POVEDAL, ŽE MIGROVAŤ LEGÁLNE JE TAKMER NEMOŽNÉ.

D: Presne tak. Preto by štátne inštitúcie pri riešení a nastavovaní pravidiel mali myslieť

na to, že politiky migrácie by mali byť dostatočné transparentné a jednoduchšie. Pretože práve zraniteľná skupina mladých k ním jednoducho prístup nemá. Súčasné politiky legálnej migrácie sú nastavené presne tak, aby pre isté skupiny ľudí neboli ani len možnosťou.

A: ODCHÁDZAJÚ VIAC MUŽI AKO ŽENY?

D: Muži, ale všímame si, že počet žien, ktoré migrujú, rastie. Tieto nelegálne cesty sú ešte nebezpečnejšie špeciálne pre ženy.

A: KOĽKO ĽUDÍ PREŠLO VAŠÍM PROGRAMOM?

D: Na začiatku to bolo asi 800 ľudí, teraz máme v databáze okolo 3–4-tisíc. Čo sa týka celkového dosahu aj v ostatných krajinách, máme okolo 600-tisíc účastníkov.

A: PREJDIME K DUŠEVNÉMU ZDRAVIU. S MNOHÝMI NAVRÁTILCAMI SOM SA ROZPRÁVALA O ICH DUŠEVNOM STAVE A VEĽA Z NICH MI POVEDALO, ŽE BOLI ÚZKOSTLIVÍ A NIEKEDY TRPELI DEPRESIAMI. Z TOHO, ČO MI HOVORILI, SOM ZÁROVEŇ MALA POCIT, ŽE TIETO NÁSLEDKY BERÚ AKO PRIRODZENÚ SÚČASŤ MIGRÁCIE, KDE SKRÁTKA TREBA ZAŤAŤ ZUBY. LENŽE PRI DUŠEVNOM ZDRAVÍ SA NEDAJÚ TRAUMATICKÉ ZÁŽITKY LEN TAK VYPNÚŤ, SAMI NEODÍDU.

D: Presne. Neexistuje navrátilec, ktorý by povedal, že netrpel nejakou formou traumy. To sa snažíme adresovať v rámci projektu. Jednou z prvých vecí je poskytovanie psychologickej podpory a následne tréningy budovania odolnosti, ktoré im pomôžu vybudovať si istú stabilitu v živote. Snažíme sa pracovať aj ostatnými ľuďmi v komunite. Dôležitý je tu proces reintegrácie navrátilca do komunity a práca s okolím, aby lepšie pochopili migračnú skúsenosť a nevyčítali mu, že sa vrátil naprázdno a nie je žiadnym prínosom. Lebo nie všetci rozumejú a uvedomujú si, čím si na cestách a v zahraničí prešli. Snažíme sa vysvetliť, že migrovať nie je tak jednoduché. Ale problémy s duševným zdravím tu, samozrejme, nekončia, a väčšinu z nich tieto traumy oberajú o spánok. Chce to veľa času, kým sa človek z toho dostane.

A: MYSLÍŠ, ŽE STIGMA K NAVRÁTILCOM EŠTE STÁLE PRETRVÁVA ALEBO POMALY USTUPUJE? AKÁ JE SITUÁCIA?

D: Myslím, že vďaka práci, ktorú v komunitách robíme, sa situácia lepší. Členovia komunity sú lepšie informovaní. Doteraz bola u nich migrácia spojená s očakávaním, že navrátilec prinesie domov peniaze a na ostatné časti cesty a samotného pobytu v zahraničí sa veľmi nepozerali, čo je veľmi zjednodušený pohľad. Keď sa nám podarilo začleniť komunity do diskusií a dozvedeli sa, čo celý proces cesty obnáša, napríklad časté prepady, uväznenia, alebo že za prácu nedostali zaplatené, zmenili názor. Možno sa budeš čudovať, ale dokonca aj správy napríklad z BBC pomohli zmeniť vnímanie, pretože ľudia považujú medzinárodné médiá za dôveryhodné. A potom už ani netlačia na svojich blízkych, aby odišli „skúsiť šťastie“, keď videli, že s ich bratmi a sestrami sa zaobchádza tak neľudsky.

A: ČÍM ZAČÍNA CESTA? AK BY SOM SA ROZHODLA, ŽE CHCEM ODÍSŤ DO ZAHRANIČIA, KOHO BY SOM OSLOVILA? AKO TO TU FUNGUJE?

D: V skutočnosti je to jednoduchšie, než sa môže zdať. Posledný muž, s ktorým si sa rozprávala to povedal celkom úprimne. Ak začneš hľadať spôsob, ako odísť, nájdeš ho jednoducho. Kedysi stačilo prísť na autobusovú stanicu, kde parkovalo množstvo nákladiakov s ceduľami do Líbye. Vláda to už zakázala, ale informácie nezastavíš. Akonáhle sa rozhodneš, stačí sa opýtať kamarátov či známych, lebo takmer každý ma vo svojom okruhu známych, ktorí buď odišli, alebo poznajú niekoho, kto sa vrátil.

V pohraničných mestách môžeš stretnúť stovky takýchto mužov, ktorí sú odhodlaní odísť. A súčasťou celého tohto procesu sú skorumpovaní úradníci, ktorým treba zaplatiť, aby si mohli pohnúť z miesta na miesto. A v komunitách, v ktorých pôsobíme, je vysoký počet ľudí, ktorí sa na cestu vydali.

A: MIGRÁCIA JE PROCES. EXISTUJÚ NEJAKÉ SIETE PREVÁDZAČOV, AGENTOV, KTORÍ SI Z NELEGÁLNYCH CIEST ROBIA BIZNIS?

D: Niekde títo agenti sú, ale v týchto komunitách, už len z povahy toho, že emigrácia je tu taká rozšírená, a teda informácie tiež, agenti z toho už veľmi neprofitujú. Vo vlastných komunitách sa o tom ako vycestovať dozvieš veľmi jednoducho. Netreba zabudnúť, že toto je kultúrny a spoločenský problém – vyrastáme v spoločnosti, ktorá glorifikuje možnosť zarobiť si niekde v zahraničí. Aj vlastná babička ti opíše trasu cesty.

Ľudia, ktorí si robia biznis z cesty, sú väčšinou tí v tranzitných krajinách. Sotva sa dostaneš za hranice domovskej krajiny, začneš sa spoliehať na týchto prevádzačov a agentov, najmä vtedy, ak nehovoríš ich jazykom. Nemáš kontrolu nad ničím, a tak ti neostáva nič iné, len nechať sa nimi viesť.

A: MYSLÍŠ, ŽE SA SITUÁCIA NIEKEDY ZLEPŠÍ?

D: Zlepší sa to len vtedy, ak sa zlepší prístup k práci a ľudia sa nebudú musieť báť, či sa dokážu postarať o svoje rodiny, ak zmizne tento strach a beznádej. Prečo by odchádzali, najmä keď veľa z nich už vie, aké riskantné tie cesty sú? Ak nemáš iné možnosti, spoliehaš sa na šťastie. Za posledné dni, čo si tu, si počula veľa o šťastí. Skúšajú šťastie. Povedia, radšej zomriem pri skúšaní šťastia ako bezradne sedieť a čakať v zúfalstve na smrť.

Anna Jacková

DIANA
TAKÁCSOVÁ

OLIVOVÝ HÁJ

→ Mobilné ihrisko v olivovom háji. Miestna organizácia dodala materiál, ihrisko vybudovali obyvatelia tábora.

V rokoch 2015 a 2016 prišlo na grécky ostrov Lesbos pol milióna ľudí utekajúcich pred vojnou a prenasledovaním v Sýrii, Afganistane, Iraku, Sudáne, Konžskej demokratickej republike a ďalších krajinách. Ostrov bol, popri Chiose a Samose, jedným z hlavných vstupných bodov na gréckej migračnej trase. Dohoda medzi Európskou úniou a Tureckom z roku 2016 však priniesla zmeny v charaktere migrácie: po jej uzavretí zostali tisícky žiadateľov o azyl uväznení na Egejských ostrovoch. Počet prichádzajúcich sa znížil, no nikdy úplne neustal. Podľa štatistík Aegean Boat Report sa v júli 2019 smerom ku gréckym ostrovom vydalo 493 lodí, na ich palube bolo 15 140 ľudí. Do Grécka dorazilo 175 lodí s 5 099 ľuďmi. Až 318 lodí bolo zastavených, 10 041 ľudí zadržaných.

Záchytný tábor Moria je vzdialený asi dvadsať minút jazdy od Mytilini, administratívneho a ekonomického centra ostrova. Je prvou zastávkou prichádzajúcich ľudí, no často sa mení na permanentné miesto. Pôvodná vojenská základňa má kapacitu približne tritisíc ľudí – teraz je však beznádejne preplnená a pripomína väzenie. Moria sa namiesto bodom prechodu stala miestom zajatia, žiadatelia o azyl tu žijú v neistote aj niekoľko rokov. Táto situácia je ďalším ohrozením fyzického a mentálneho zdravia už teraz zraniteľných ľudí.

Niektorí sa kvôli zhoršujúcej bezpečnostnej situácii rozhodli presťahovať do priľahlého olivového hája. Tu, na strmom kopci, v prístreškoch postavených zo stanov, prikrývok, konárov, paliet a ďalších dostupných materiálov, hľadajú ženy, muži a celé rodiny únik pred alarmujúcim stavom záchytného tábora.

Táto fotoreportáž vznikla v januári 2019, keď podľa štatistík agentúry OSN pre utečencov UNHCR žilo v Morii päťtisíc ľudí, pričom v olivovom háji ich bolo približne dvetisíc. Studený, silný vietor a takmer neutíchajúci dážď rapídne zhoršili už vtedy zúfalé životné podmienky tohto miesta bez trvalého prístupu k elektrine alebo sanitárnemu vybaveniu, bez jasnej perspektívy budúcnosti – no zároveň symbolizujúceho nepredstaviteľnú odolnosť.

V roku 2020 sa situácia ďalej zhoršovala: vo februári žilo v Morii podľa UNHCR vyše 18-tisíc ľudí, pričom väčšina tých, ktorí dorazili nedávno, našla útočisko v olivovom háji. Pre mnohých je strastiplná cesta do Európy znesiteľnejšia než ich každodenná realita v záchytnom centre, ktorá znamená hodiny čakania v rade na jedlo, jednu toaletu na viac než sto ľudí a alarmujúcu bezpečnostnú situáciu.

↳ V noci sa neosvetlený olivový háj mení na miesto s ešte väčšími nástrahami.

↳ Elektriny je nedostatok – a výpadky sú časté aj kvôli nebezpečnej infraštruktúre.

↳ „Chlad ma nezastaví, v srdci mám teplo," hovorí Nabil z Afganistanu.

↳ Podľa štatistík Lekárov bez hraníc (MSF) v roku 2019 ochorelo v súvislosti so zimou a nežiaducimi životnými podmienkami 60 % maloletých.

↳ Afgánski chlapci predvádzajú kartové triky počas daždivého víkendu. „Keď je počasie lepšie, radšej trávime čas v mestskom parku v Mytilini.“

↳ Skupina priateľov trávi chladný zimný večer pri táboráku. Je to jedna z mála možností, ako sa zohriať.

↳ Čoraz viac žiadateľov o azyl nachádza útočisko v zložitých podmienkach olivového hája.

↳ Na Lesbose narážajú sny o vzdelaní a lepšej budúcnosti na zúfalé podmienky a neistotu. Vyplniť toto vákuum sa snaží zopár iniciatív.

↳ Pohľad na olivový háj a Mytilini počas súmraku.

↳ „Čo chcem robiť? Pokračovať vo svojom vzdelávaní.“

↳ Počasie je naozajstnou výzvou: voda sa počas nárazových dažďov často dostane až do stanov. Letá sú naopak neúnosne horúce.

↳ Po úniku z časti Afganistanu, ktorá je kontrolovaná Talibanom, trvala cesta tejto rodiny k tureckým brehom sedem mesiacov. V januári 2019 mali za sebou už ďalšie štyri mesiace na Lesbose, čakajúc na ich druhý pohovor.

ESEJ:
PIOTR GĄSKA

FOTO:
PIOTR GĄSKA

VÍRUS NACIONALIZMU

Pred nejakým časom ma z istého webu poprosili o krátku explikáciu k fotografickému projektu, na ktorom pracujem. Normálny proces, text, ktorý objasní, čo mal autor na mysli. Hanbím sa priznať, nechcelo sa mi do toho vzhľadom na symbolický honorár, ktorého význam ale rástol priamo úmerne s narastajúcim počtom zrušených zákaziek a potvrdených prípadov COVID-19.

V texte, ktorý som zo začiatku bral menej vážne než notorickú dezinfekciu rúk, som napísal:

Keď som bol malý, cestoval som s bratom
ceruzkou po mape.
Križovali sme vzdialené krajiny, naša
obľúbená cesta bola tá do Indie.
Mapa sa zodrala, ceruzka skončila
a skončilo sa aj naše detstvo.
Keď som bol väčší, viac než cestovať som
chcel utiecť.
Podarilo sa mi utiecť aj cestovať.
Teraz by som sa chcel vrátiť.
Zbieram útržky, možno z nich zložím
samého seba.

Súčasná situácia vo svete, ktorý ohrozuje pandémia, praje medicínskym analógiám. Napísal som, že som utiekol, ale nemohol som sa mýliť viac – hoci žijem v zahraničí už takmer dvadsať rokov, choroba menom „poľskosť" neobišla ani mňa. Neochránila ma maska cynika, nepomohlo mi umývanie rúk nad problémom a neuchránilo ma ani dodržiavanie bezpečnej vzdialenosti od Poľska. Moja choroba nie je vážna, alebo sa mi taká aspoň nezdá, patrí však medzi ochorenia, ktoré vykazujú známky fenoménu v psychológii nazývaného štokholmský syndróm. Hoci ma táto choroba unavuje a terorizuje, je vo mne hlboko zakorenená.

V tomto ťažkom období nútenej karantény mali niektorí z nás možnosť stráviť viac času s rodinou – niekedy aj viac, ako by chceli –, prečítať si knižku či porozprávať sa s priateľom, ktorého dlho nevideli. Stalo však aj ešte niečo iné – zavreli sa hranice. Každá z nich sa stala čiarou, ktorá hrubo vymedzila hranice mojej, doteraz rozmaznávanej slobody pohybu. Každý ďalší zatvorený hraničný prechod otriasol myšlienkou Európy ako nadnárodného spoločenstva a každý zákaz vstupu obnažoval egoizmus jednotlivých krajín.

V čase, keď sa obnovilo fyzické rozdelenie krajín, som si pripomenul stále živú a desivú myšlienku o národnom štáte, ale aj slová génia dokumentu Ryszarda Kapuścińského. Parafrázujúc jeho citát, čo perfektne zapadá do lekárskej terminológie, ktorá nás v poslednej dobe zahlcuje, svetu podľa Kapuścińského hrozia tri vírusy:

prvý – vírus nacionalizmu,
druhý – vírus rasizmu,
tretí – vírus náboženského fanatizmu.

Tieto tri vírusy majú spoločnú črtu, spoločného menovateľa – je ním agresívna, všemocná iracionalita. Do mysle človeka napadnutého jedným z týchto vírusov nie je možné preniknúť. V jeho hlave horí posvätná hranica, ktorá čaká iba na svoje obete.

Nacionalizmus, rasizmus, náboženský fanatizmus – a za seba dodám, homofóbia – to sú choroby, ktoré si zaslúžia okamžitý zásah lekára zdravého rozumu na oddelení intenzívnej šokovej terapie a v prísnej karanténe. Tento vírus útočí nielen na Poľsko, ale aj iné krajiny a rýchlo sa šíri. Čo je však potešujúce, nie je to ešte pandémia. Keďže príznaky sa väčšinou objavujú spoločne, nazvem pre účely tohto textu tieto vírusy spoločným názvom COVID-00. Je to RAW model, fundament, z ktorého čerpajú svoje vzorce architekti diktatúr, konštruujúc represívne zriadenia pomocou lacných stavebných materiálov, ako je populizmus. Zdá sa mi, že najvážnejším príznakom nákazy je nacionalizmus, z ktorého sa môžu (ale nemusia) vyvinúť aj ostatné príznaky choroby.

História nacionalizmu sa datuje k prelomu 15. a 16. storočia – nacionalizmus sa rodí zároveň s úpadkom stredovekého univerzalizmu. Idea univerzalizmu vznikla ešte oveľa skôr. Už v 10. storočí ju presadzoval Otto III., ktorý chcel obnoviť Rímsku ríšu – zaujímavý nápad, táto prasestra Európskej únie, ktorej základom malo byť zjednotenie štyroch kráľovstiev – germánskeho, talianskeho, francúzskeho a slovanského – podliehajúce jednému cisárovi a opierajúce sa o trochu menej atraktívny predpoklad jednoty v kresťanskej viere. Na rozdiel od národných štátov sa však nikdy nezrealizovala.

Slovo nacionalizmus vo význame, aký mu pripisujeme dnes – presvedčenie, podľa ktorého záujem vlastného národa je nadradený záujmu jednotlivca, spoločenskej skupiny či regionálnych spoločenstiev –, sa pravdepodobne po prvý raz objavilo počas Francúzskej revolúcie v roku 1789. Podľa tejto definície je národ uznávaný za najvyššieho panovníka štátu a štát za najvyššiu formu organizácie spoločnosti, zjednotenej spoločným pôvodom, čiže jazykom, históriou, kultúrou. Záujmy národa sú nadradené záujmom iných národov žijúcich v danej krajine (národnostných alebo etnických menšín), ako aj národov mimo nej (susedné národy). V 19. storočí sa otvára nová kapitola v dejinách nacionalizmu, ktorý vďaka novým úspechom „vedy", čiže kultúrneho darwinizmu a eugeniky, legitimizuje rasizmus a homofóbiu.

Dejiny Európy sú dejinami vzájomného prenikania a prelínania, je to príbeh, v ktorom proti sebe v ringu stoja národný štát voči nadnárodnému spoločenstvu a v ktorom vyhráva striedavo jedno alebo druhé. Po príklad netreba chodiť ďaleko. Len pred osemdesiatimi rokmi sa v Európe odohral jeden z najstrašnejších konfliktov, na ktorého počiatku bola práve idea národného štátu a presvedčenie o delení na *my a oni* – *my* lepší a *oni* horší. Dôsledky takéhoto rozdeľovania dobre poznáme – tento príbeh je vpísaný na mentálnych stránkach európskych dejín, dôverne známy každému

z jej obyvateľov, a jeho titul by mohol znieť: *História ľudského rodu spísaná pre budúce pokolenia, aby vedeli, ako nepostupovať.* Bohužiaľ to vyzerá, že v Poľsku sa akýsi tlačiarenský škriatok rozhodol vymazať z príbehu predponu *ne-* a táto chybná verzia stala sa oficiálnou učebnicou dejepisu, schválenou ministerstvom kultúry, a ako audiokniha je už niekoľko rokov dostupná aj v propagandistickej televízii známej ako Národná. Z tejto oficiálnej správy sa dozvedám, že ako emigrant som horším druhom, som zradca národa a nie som ozajstným Poliakom. V súčasnom Poľsku nie je ťažké dostať sa na okraj, stačí spáchať jeden z priestupkov proti evanjeliu pravých a spravodlivých. Medzi nové ťažké hriechy patrí vegánstvo, ekológia, ateizmus, predplatné Gazety Wyborczej, financovanie ľavicových portálov, chýbajúce tetovanie s nacionalistickým motívom či tričko s nápisom *1944 Pamätáme...* zoznam je dlhý. Osobne ma veľmi netrápi, že je mi odopierané patriť do projektu Poľsko, ktorý vytvorila pravica. Neverím v štát v zmysle mentálneho konštruktu, ktorý sa opiera o rasovú čistotu, homofóbiu, náboženský fundamentalizmus a patriarchálne hodnoty, v štát, ktorého umelé hranice boli vyznačené pánmi v Jalte, smiešnymi a hrozivými zároveň. Radšej nahradím takýto štát krajinou v geografickom zmysle slova, ktorá je obývaná istou skupinou homo sapiens, ktorú ako kultúrny konštrukt spája to, že hovoria jedným z indoeurópskych jazykov. Je to krajina otvorená, tolerantná, ktorá na to, čo je iné, nenahliada ako na ohrozenie, ale ako na obohatenie tohto konštruktu.

To, že ja osobne som z projektu Poľsko vylúčený, ma až tak nebolí aj preto, že ako biely heteronormatívny muž žijúci v zahraničí si už nejako poradím. Ale poľská žena, človek LGBT či ľudia inej farby pleti, veriaci v iného stvoriteľa či stvoriteľov to majú ťažšie. Tuhé bratské objatie medzi štátom a cirkvou dusí svojich obyvateľov, a to doslova. 50 percent mladých LGBT ľudí myslí na samovraždu a 70 percent trpí depresiou. Čoraz viac miest a obcí sa pripája k iniciatíve Zóna bez LGBT, kňazi z kazateľníc varujú pred nebezpečnou gender ideológiou a prezident Poľska počas kampane vyhlasuje, že LGBT nie sú ľudia. Výsledkom je situácia, keď sa pred domom gaya z malého mesta na východe Poľska pravidelne zhromažďujú desiatky osôb a vykrikujú homofóbne heslá a na dom homosexuálneho páru vo Varšave niekto nastriekal nápis *Jebať LGBT* spolu so šípkou ukazujúcou na ich okno. Nepripomína nám to náhodou niečo z istej zahanbujúcej epizódy 20. storočia? Tieto príklady nie sú izolovanými udalosťami, naopak, takto sa momentálne v Poľsku buduje politický kapitál – hľadaním ďalšieho vraha národa, vyvolávaním iracionálneho strachu, ukazujúc prstom vždy na niekoho iného, predtým na utečencov, teraz homosexuálov. Šovinistická organizácia Ordo Iuris, čiže organizácia pozostávajúca z konzervatívnych právnikov, fungujúca v Poľsku a čerpajúca svoje ideologické zdroje z brazílskej sekty TFP (Tradícia, Rodina, Majetok), stanovuje nový smer v poľských právnych predpisoch. Vízia ideálneho sveta, kde je žena redukovaná na poslušný inkubátor, propagovaná cez túto inštitúciu, nie je ničím iným ako svetom Gileadu z knižky Margaret Atwood *Príbeh služobníčky*. Táto organizácia by mohla byť niečím exotickým, z čoho by sme sa mohli smiať ako z fanúšikov plochej Zeme, keby jej reálna moc a prítomnosť jej ideológie v Európe aj medzinárodných inštitúciách nebola čoraz silnejšia. Pridajme k tomu súhlas s rasizmom a xenofóbiou vo verejnom priestore, útoky na cudzincov, ktorých jediným previnením je farba kože alebo cudzo znejúci jazyk, a získame obraz krajiny, ktorá ochorela na vyššie zmienený COVID-00. Hovorí sa, že históriu píšu víťazi, ale príbeh, ktorý sa nás v Poľsku snažia naučiť teraz, je príbeh napísaný porazenými života, ktorí si vlastné komplexy liečia tým, že vyzdvihujú svoje zlyhania a pokúšajú sa prižívovať na cudzích úspechoch. Je to príbeh, ktorý sa opisovaním heroických činov predkov a vymazávaním neslávnych častí histórie snaží naučiť národnej hrdosti, ktorá sa tak často spomína v posledných rokoch a ktorá je takým záhadným slovným spojením ako „vplyv fáz mesiaca na pohyb kočiara ťahaného koňmi v starovekej Číne“.

Môžem byť hrdý na kráľa Jána III. Sobieského, ktorý v roku 1683 pri Viedni zvíťazil nad veľkovezírom Karom Mustafom a vďaka tomu zachránil Európu pred ďalšou expanziou Osmanskej ríše? Môžem byť hrdý na Marie Curie Skłodowskú, pretože objavila rádium a polónium, alebo na Pawla Pawlikovského, lebo jeho film získal Oscara? Moja odpoveď znie „nie“. Môžem ich obdivovať za ich odvahu a strategické myslenie, za ich intelektuálne schopnosti a za množstvo práce, ktoré venovali tomu, aby dosiahli úspech, za estetiku obrazu a hĺbku príbehu vyrozprávaného vo filme, ale to nie je dôvod, aby som sa ja sám vykresľoval ako hrdý Poliak, pretože takáto hrdosť je postavená na zásluhách iných. Takto poňatá hrdosť je vlastná človeku, ktorý sa 11. novembra na Deň nezávislosti zúčastňuje na jednom z najväčších pochodov nacionalistov a fašistov v Európe a ktorého ústa vykrikujú sen o *veľkej bielej poľskej* krajine. Úprimne povedané, jediná *veľká biela poľská*, na ktorej existencii mi záleží a ktorú akceptujem, je poddruh svine domácej, ktorá sa zdá sa byť veľmi sympatická vďaka vzhľadu a vrodenej inteligencii. Nie, nepopieram svoju „poľskosť“, túto mentálnu roztržku medzi Východom a Západom, ktorá je vlastná každému, kto sa tu narodil. Tu som chodil do školy, kde som sa učil poľský jazyk, ktorý mám veľmi rád, pretože je vďaka svojej plastickosti ťažký a zaujímavý zároveň. Tu som pozeral *Macka Uška*, po poľsky Misia Uszatka. Tu som s kamarátmi zbieral autíčka zo žuvačiek Turbo, tu som fajčil prvé cigarety za garážami a pil lacné víno. Tu som sa učil rebelovať, počúvajúc poľské punkové kapely, aby som ich potom zamenil za novú verziu v podobe rave. Poľský kúsok Baltiku bol prvým morom, v ktorom som sa kúpal, špinavým a studeným, ale aj tak morom. Tu som chodil na hory, aj keď malé, lebo Poľsko, to je rovinatá krajina priemernej krásy. Jeho lúky a sivé zemiakové polia sú mojou súčasťou, ku ktorej sa rád vraciam a rád myslím na to, že tam sú.

Formovali ma 90. roky, tie škaredé roky turbokapitalizmu, posypané pestrou paletou nových obchodných centier, západných áut, čo si priviezli tí obratnejší, čo sa našli v nových časoch, ktoré prišli po komunizme, na ktorý si nepamätám, pretože som bol malý. Tie zemiaky, tú krajinu priemernej krásy, Macka Uška a urbanistickú škaredosť nosím ďalej v sebe, ale tieto kultúrne a prírodné vplyvy musia koexistovať s inými, ktorým som čelil počas viac než 18-ročného pobytu v zahraničí. Tri roky írskeho dažďa, sedem rokov južanského temperamentu v Taliansku, päť rokov londýnskeho kozmopolitizmu popresletaného s internacionálnym Berlínom, rok portugalského fado a teraz trochu bližšie, ale predsa iné Slovensko. Množstvo času stráveného za hranicami krajiny, v ktorej som sa narodil, množstvo ľudí, ktorých som spoznal, ma nútia premýšľať o svete širšie, a nie cez prizmu pochybného genotypu bratstva.

V tejto chvíli svet pracuje na vakcíne proti koronavírusu, určite ju skôr či neskôr vynájde. Vakcína proti nacionalizmu, rasizmu, homofóbii zatiaľ nie je a asi ani nebude. Škoda, lebo svet by bol trochu príjemnejší.

ESEJ: ANIAGA
AFONSO MARICHAL

ILUSTRÁCIA:
ADRIÁN HUSÁR

UŽ NIE SOM TAM, ALE ANI TU

Môj domov, obkolesený vodou, je vzdialený viac než 4-tisíc kilometrov. Rodina a zopár priateľov ostalo žiť na Kanárskych ostrovoch aj napriek ekonomickej kríze, ktorá nás za posledné roky tvrdo zasiahla. Moja generácia veľmi dobre vie, aké je to byť imigrantom. Aj naši starí rodičia boli donútení emigrovať a bolo len otázkou času, kedy budeme nasledovať ich príklad, aj keď sme mysleli, že sa tomu vyhneme. Človek si môže plánovať, koľko len chce, ale život to väčšinou zariadi inak.

Ako mnoho ďalších cudzincov, nikdy som nečakala, že skončím tak ďaleko od domova. Ale stalo sa tak. Jedného dňa som si pobalila veci, rozlúčila sa so svojimi blízkymi a prišla do tejto krajiny s cieľom učiť španielčinu, keďže som ju študovala, a nejako prežiť. Pôvodne som si myslela, že na Slovensku ostanem zopár mesiacov, kým sa ekonomická situácia doma nezlepší. Ľudská myseľ sa snaží prekabátiť samu seba, aby našu nádej udržala nažive. Situácia sa však časom nezlepšovala a nádej na návrat sa deň čo deň zmenšovala.

Chcela som sa vrátiť, chýbala mi rodina. No stále mi niečo prekazilo plány, až som vždy dospela do bodu, keď som sa skrátka podvolila a akceptovala, že niet cesty späť. Teda aspoň tak, ako som si to predstavovala.

Kým do našich životov na začiatku tohto podivného roka vstúpila korona a všetko zmenila – vrátane nás samých –, žiť sama v krajine takej odlišnej od môjho domova som zvládala tak, že som rodinu navštevovala aspoň raz do roka, dvakrát, ak sa pošťastilo. Prisťahovalci si okolo seba vytvárajú sieť ďalších cudzincov, ktorí sa v zahraničí stanú vašou rodinou. Pomohli mi aj miestni priatelia, vďaka ktorým som spoznala túto krajinu, jej prírodu a tradície.

Týždeň pred plánovaným príchodom domov mi zrušili let a hranice sa zavreli. Dostala som strach a zaplavil ma smútok. Ten pocit neviem úplne opísať. Celý môj svet sa rozpadal. Cudzinci čítajúci tieto riadky budú iste vedieť, o čom hovorím.

Slovensko podľa mňa zvládlo korona-krízu od začiatku celkom dobre. Verím, že najdôležitejšie bolo povinné nosenie rúšok spolu s rýchlou reakciou vlády a obyvateľov. Nemala som výraznejšie obavy, ale pravdou je, že som sa celý čas cítila – a stále sa cítim – viac osamelo ako kedykoľvek predtým. Priatelia, rodina, kolegovia, všetci tak ďaleko, a hlavne absolútne mimo dosahu. Na ako dlho? To nikto netuší.

Žiť v krajine, kde ste cudzincom a neovládate dokonale miestny jazyk, je počas pandémie koronavírusu desivé. Je strašné vedieť, že vaši blízki sú na druhom konci sveta a vy s nimi nemôžete byť a oni s vami tiež nie. Byť imigrantom samo osebe nie je ľahké, ale korona to len zhoršila. Nikomu by som túto skúsenosť nepriala.

Nie je tajomstvom, že technológie nám všetkým veľmi pomáhajú sa cez toto obdobie dostať. Tiež dúfam, že technológie umožnia vedcom poskytnúť riešenia, aby sme sa mohli čo najskôr vrátiť do bežného chodu života. Opäť spraviť svet trochu menší, stretávať sa, pomáhať ľuďom byť ľuďmi.

Verím, že sa to dá. Naozaj v to dúfam.

WELCOME EVERYBODY*

SUPERYACHT

557 m^2
capacity: 50 people
helicopter landing space
jacuzzi

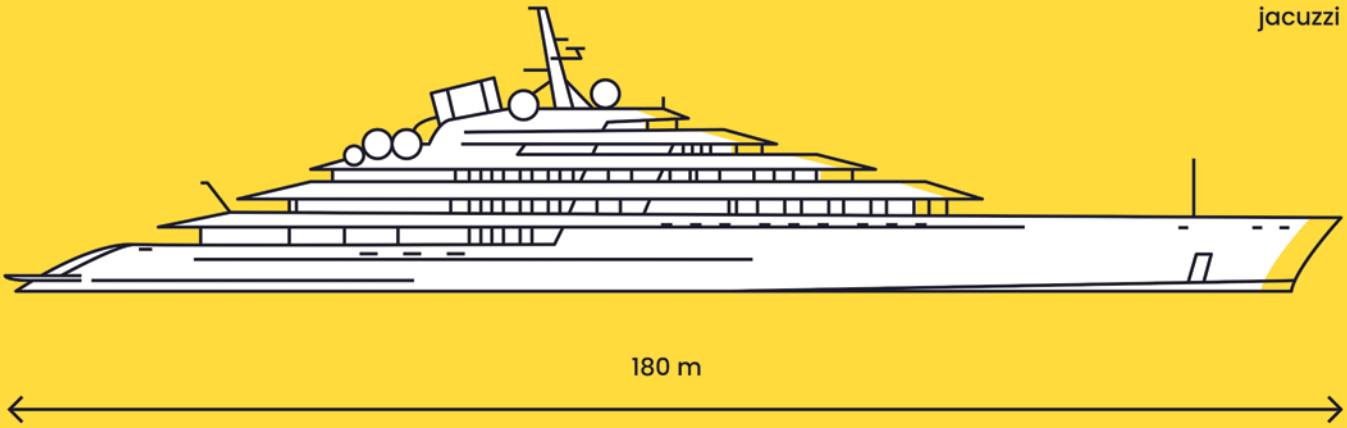

INFLATABLE RAFT

20 m^2
capacity: 18 people

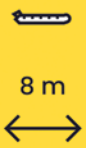

* not everybody

ESEJ:
FRANCESCO GARCIA

ILUSTRÁCIA:
KRISTIÁN ŠTUPÁK

MOJA SKÚSENOSŤ S IZOLÁCIOU

Pôvodne som mal v pláne opísať prvú pandémiu 21. storočia s dobrodružným až filmovým nádychom, ale nevedel som napísať ani tri odseky bez toho, aby som zakaždým nedospel k záveru, že pokiaľ človek nie je práve bojovníkom v predných líniách alebo nevykonáva povolanie, bez ktorého sa nezaobídeme, skúsenosť s pandémiou bola vcelku fádna a miestami nudná.

Verím, že rodičom malých detí alebo tým, ktorí kvôli izolácii stratili prácu, sa nebudú moje slová pozdávať, ale taká bola moja skúsenosť. Počas dlhých dní ma však sprevádzalo celé spektrum emócií od neistoty cez strach až po zmätok.

Aby som vás aspoň trochu uviedol do obrazu, prezradím vám o sebe to, že pochádzam zo vzdialenej krajiny, ktorá sa zmieta v kríze (čím prezrádzam dosť, ale stále nie príliš). Vďaka tomu som si udržal kritický pohľad na svoj pobyt na Slovensku a musím povedať, že toto miesto je pre mňa dobrým domovom.

Bratislava má atmosféru pomalého mesta, hýbe sa vlastným tempom. Chvíľu som s tým bojoval, ale s trochou pomoci som sa s tým naučil žiť a sem-tam si to dokonca aj užívať.

Všetci sme však boli svedkami rýchlosti, s akou sa zabrzdila ekonomika. Zo dňa na deň sa väčšina podnikov a firiem v meste zatvorila bez toho, aby vedeli, čo s nimi bude. Z práce ma poslali pracovať z domu a nevedel som, kedy sa vrátim späť, alebo či si vôbec uprostred tohto chaosu svoje zamestnanie udržím. Po pár týždňoch, keď sa rozruch upokojil, bolo jasné, že rýchlosť, s akou autority zareagovali na vzniknutú situáciu, bola nevyhnutná.

Pamätám si, že pôvodne bol čas nevyhnutnej sociálnej izolácie meraný na týždne. Keď sa však preklopil do mesiacov, pomaly sa ku mne začala vkrádať úzkosť. Môj život a práca aspoň sčasti fungovali v bežnom režime. Ale čo bude za mesiac? Budem si môcť dovoliť nájom na ďalšie tri? Čo bude s mojimi blízkymi priateľmi? Som nesmierne vďačný za to, že aspoň niektoré z týchto otázok mali kladné odpovede.

Zrazu som mal nevídané množstvo voľného času a rozhodol som sa venovať ho zabudnutým záľubám a vyskúšať niekoľko nových. Médiá sa venovali tým istým témam dokola, takže staršie filmy a knihy sa pre mňa stali takmer jediným spôsobom, ako sa odpútať od konštantného prílivu zlých správ. Jednou z nevýhod takéhoto trávenia voľného času bolo zistenie, že mnoho filmov, ktoré som považoval za majstrovské diela, sú v skutočnosti vcelku podpriemerné (hovorím, o tebe, Sylvester Stallone, a o tvojej filmografii – ale aj tak ťa stále ľúbim).

Snažiť sa o pravidelný režim v časoch, keď sa jeho udržiavanie považovalo za sebecké a mohlo za hrozbu šírenia vírusu, bolo skutočne ťažké. Možnosti, ako viesť normálny život, boli obmedzené a musel som sa nakoniec uchýliť k jedinej veci, ktorá ostala ako-tak normálna, a tou bola moja práca. Dvanásťhodinový pracovný deň bol formou určitého úniku, nebol však udržateľný a nemal na mňa dobrý vplyv.

Ľudia sú spoločenské tvory, niektorí viac, niektorí menej. Vždy som patril skôr k tým, ktorí spoločnosť až tak nevyžadujú, ale sloboda rozhodnúť sa, kedy do spoločnosti pôjdem a kedy sa jej vyhnem, bola úľavou pre moju psychiku. Keď som o túto slobodu na istý čas prišiel, začal som si všímať zmeny v správaní, ktoré spôsobovala izolácia.

Už dlhý čas sú moja rodina a starí kamaráti roztrúsení po celom svete, v niekoľkých časových zónach, takže som zvyknutý usmievať sa na obrazovku, najmä keď vidím, ako sa na mňa díva môj pes a vrtí pritom chvostom. Keď som však musel nahradiť takmer celú medziľudskú interakciu virtuálnou nevediac, kedy sa veci začnú vracať do normálu, cítil som sa stiesnene. Ticho vie byť veľmi hlučné a tráviť celé dni bez toho, aby človek videl známu tvár, nie je niečo, na čo nás evolúcia pripravila.

Celkovo však môžem povedať, že toto obdobie pre mňa nebolo až také ťažké ako pre väčšinu ľudí, a som za to vďačný. Zároveň ale cítim, že sa zo mňa stal osamelejší človek. Sčasti som takto bol vždy spokojný, inak by som z Bratislavy odišiel už pred pár rokmi. Druhá časť môjho ja sa však obávala, že by som si pravdepodobne príliš zvykol na svoju vlastnú prítomnosť a stal by som sa veľmi neuspokojivým potenciálnym partnerom, bratom, synom a raz i otcom. Práve to sú dlhodobé následky, ktoré budeme môcť zhodnotiť, tak ako aj fyzické dôsledky koronavírusu, až o niekoľko rokov.

Momentálne sa snažím držať sa nejako nad vodou. Priviesť aspoň kúsok normálnosti do svojho života. Nemyslím tým stretávanie v bare alebo prechádzku po meste bez rúška. Normálnosť, ktorú hľadám, je pocit, že všetko bude nakoniec v poriadku. Určite pomôže, keď si opäť osvojíme predchádzajúce návyky, ale aj tak máme všetci, alebo aspoň ja, skrytý pocit, že sa jedného dňa niekde všetko znova zrúti.

Dúfam, že ktokoľvek, kto toto číta a vie sa stotožniť aspoň trochu s niektorými aspektmi môjho prežívania, si ich vie v prvom rade uvedomiť a akceptovať, pretože sú súčasťou nás samých. A v takýchto situáciách sa im nedá vyhnúť. Žijeme na tejto planéte vďaka schopnosti adaptovať sa na neustále zmeny prostredia, stačí nám k tomu len silná vôľa a odhodlanie.

CLOSED

ESEJ:
MARIIA BORETSKA

ILUSTRÁCIA:
KRISTIÁN ŠTUPÁK

KOMPLIKOVANÁ CESTA DOMOV

Až do poslednej chvíle som dúfala, že rozruch okolo koronavírusu rýchlo utíchne a celú situáciu prečkáme len s miernym strachom. To sa však nestalo.

Pred karanténou som pracovala v malom hoteli v centre Bratislavy. Bol 11. marec a ja som ako zvyčajne uvítala hostí v hoteli a ukazovala som im ich izby. Zrazu jedna hostka vybehla s vecami a mierila k východu. Keď som sa jej spýtala, čo sa stalo, rýchlo odpovedala: „Zajtra Slovensko zatvára hranice, idem do Rakúska.“ Po hodine si všetci návštevníci kúpili letenky domov a volali na veľvyslanectvá svojich domovských krajín.

Moju univerzitu už zatvorili, dúfala som však, že ju čoskoro otvoria. Odišla som preto do Pezinka za kamarátom, aby som mu pomohla s prácou a nesedela len tak na internáte. Každý deň sme sledovali, ako sa zákazy a opatrenia zvyšujú. Bolo to naozaj strašidelné a nebolo vôbec jasné, kde bolo bezpečnejšie: tu, na Slovensku, kde som zostala takmer sama, alebo doma, v Ternopole, so svojou rodinou. Systém zdravotnej starostlivosti na Slovensku a na Ukrajine je približne na rovnakej úrovni, takže táto otázka bola viac rétorická ako praktická.

Karanténa ma ako cudzinku postavila do rôznych problémov. Keď som odišla z Bratislavy do Pezinka, nemyslela som si, že tam ostanem dlhšie ako týždeň, preto som si nezbalila veľa vecí. Po viac ako dvoch týždňoch som si chcela z internátu v Mlynskej doline zobrať nejaké oblečenie. V tom čase už do internátu takmer nikto vstupovať nemohol, výnimku mali cudzinci, ktorí nemali kam ísť. Teda aspoň som si to myslela. Vrátnik pri vchode však uvažoval inak. Prosila som ho, aby ma pustil len 15 minút, kým si zbalím svoje veci. Bol však neoblomný a ani fakt, že som cudzinka, ho nepresvedčil. Nechcela som však odísť s prázdnymi rukami. Ploty v areáli nie sú príliš vysoké, a tak sme sa po nich s kamarátom rýchlo vyštverali a dostali sa dnu.

Ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskyj 26. marca oznámil, že od ďalšieho dňa sa ukrajinské hranice zatvárajú. Vystrašilo ma to. Rozhodla som sa, že musím ísť domov. Zavolala som na ukrajinskú ambasádu na Slovensku, ale povedali mi, že hranice sú otvorené. Od dvoch oficiálnych zdrojov som dostala úplne odlišné informácie, ale pravdupovediac, ani ma to neprekvapilo.

Celý deň som v ukrajinských skupinách na facebooku hľadala niekoho, kto by išiel k hraniciam, až som našla jedného muža. Cesta do Vyšného Nemeckého pôvodne stála 35 eur, no keď sme prišli do cieľa, muž si vypýtal 80 eur.

Pravdepodobne som bola jednou z posledných ľudí, ktorí prekročili hranice. Zvyčajne sú na hraniciach veľmi dlhé rady a bežní cestujúci či pašeráci v autách a autobusoch znudene pozerajú do mobilov aj niekoľko hodín. Túto sobotu, 28. marca, si však zapamätám. Na hraniciach nebol nikto. Ani jedno auto. Pôsobilo to tam naozaj postapokalypticky. Iba znudení príslušníci pohraničnej stráže. Myslím, že boli dokonca šťastní, keď ma uvideli. Slovenskou stranou som prešla za minútu, na tej ukrajinskej som čakala asi hodinu.

Nie, nekontrolovali mi tak dlho dokumenty, ani sa nič nepýtali. Ukrajinskou stranou som však nemohla prejsť pešo, a tak som čakala, kým po mňa príde nejaké štátne vozidlo, ktoré ma odviezlo po koniec hraničného pásma. Ale prečo som naň tak dlho čakala? Korupcia. Z kontextu rozhovoru s hraničiarom som pochopila, že ak chcem, aby auto prišlo rýchlejšie, musím si priplatiť. Nezaplatíte? Potom čakáte.

Koronavírus nás veľa naučil. Zmenil naše životy, spochybnil všetko, na čo sme boli predtým zvyknutí. Neviem, či sa niekedy vrátim k svojej práci v hoteli, ktorú som mala veľmi rada. Neviem, ako a kedy sa vrátim na Slovensko. Kedy bude život taký, aký bol predtým? A či naozaj bude?

ESEJ:
GIOVANNI GUIDO

ILUSTRÁCIA:
KRISTIÁN ŠTUPÁK

PIATA FÁZA (NE)UVOĽNENIA

ĽAHOSTAJNOSŤ

Spočiatku tomu nemôžem uveriť. Je to niečo príliš vzdialené. Čína, Wu-chan. Úplne iný svet, skončí sa to rovnako ako v prípade SARS, myslím si. A navyše, mám šťastie. Žijem v Európe, tunajšia prevencia a liečba, ktoré sú k dispozícii, udržia vírus s takým zvláštnym menom ďaleko. Nemám najmenší záujem zisťovať, prečo ho tak nazvali, a ani náhodou to nevyhľadávam na internete. Som sebec a myslím si: „Je to problém Číňanov, nedostane sa mimo Áziu." Čas plynie, prezerám si kalendár a premýšľam, kam ísť na dovolenku, kam povedie moja najbližšia cesta. Vyhnem sa Ďalekému východu, ale inak som slobodný. Alebo nie? A potom si jedného dňa prečítam to, čo som nečakal – objavilo sa ďalšie ohnisko, no tentoraz v Európe. V moje krajine. Ani nie dve hodiny od domova. A vtedy sa všetko zmení.

UVEDOMENIE

Akoby som sa prebudil zo sna. Som späť v reálnom živote a len začínam tušiť, že nie som v bezpečí. Že nie sme v bezpečí. Až teraz tomu rozumiem, pretože ako egoista som doteraz zmýšľal inak. V hlave mi rezonuje jedna jediná otázka: čo budeme robiť? Pozerám sa okolo seba, ale odpoveď nemá nikto, pretože všetci uvažujú rovnako ako ja. Hľadám útechu v správach, no nachádzam iba politikov na nízkej úrovni, ktorí sa snažia hľadať vinníka, šíriteľa. V spravodajských programoch sa začínajú objavovať tváre, ktoré som nikdy predtým nevidel, no ktoré sa za pár mesiacov stanú takmer rovnako slávnymi ako rockové hviezdy: virológovia. Najprv ich počúvam, informujem sa. Potom si uvedomím, že mnoho z nich sa zapožičalo tomu veľkému cirkusu, ktorým je súčasná televízia. Každý z nich sa „opiera" o nejakú stranu. Jeden je provládny a ďalší z opozície. Začínajú sa preteky o to, kto bude najoptimistickejší alebo kto najväčší pesimista. Jediným výsledkom je, že som omnoho viac zmätený. „Vírus nevydrží dlho, je to len chrípka," a naopak: „Táto choroba bude mať vzostupy a pády, môže to trvať roky." A v tomto bode sa náš život, nech sme kdekoľvek, úplne zmení.

ADAPTÁCIA

Španielska chrípka je názov, ktorý ma vráti do učebníc dejepisu základnej školy. Neznie mi novo, hoci ide o niečo, čo sa stalo pred viac než sto rokmi. Ďaleko, príliš ďaleko. Medzitým si pozerám štatistiky: z mŕtvych sa stávajú len chladné čísla a počty prípadov sa neznižujú. Každý deň je zasiahnutá iná krajina. Cítim sa bezmocný. Pýtam sa sám seba, ako sa to mohlo stať. Že je to skutočne vážne, mi dochádza, keď si začnem všímať prvých ľudí, ktorí si rúškami zakrývajú tváre. Ten obraz je bodom zvratu. Hodina otázok sa skončila. Uvedomujem si, že som skutočne vstúpil do „fázy". Každodenné informácie o nových pacientoch sú najviac klikanou stránkou na facebooku. Vyhlásenia predsedu vlády sa stávajú mojím návodom na život. Prispôsobiť sa je jediné relevantné sloveso. Zvyknutí na kontakty, na medziľudské vzťahy, sme nútení uzavrieť sa do seba. V rozstupoch, sami. Dni plynú a všetko sa stáva normálnym. Je to opäť rutina. Je to opäť ľahostajnosť.

PRÍKLAD

Jedna vec vyniká nad všetkými ostatnými. V tejto časti Európy, ktorú som si vybral za svoj domov, sú ľudia disciplinovaní. Dodržiavajú pravidlá, neexistujú žiadne výnimky, žiadne spory. Jedinou možnosťou je ísť príkladom. Keď to vidím na vlastné oči, počas tých pár okamihov, keď otvorím dvere a vyjdem do sveta ponoreného v panike, uvedomím si, že možno nie som tak sám, ako som si myslel. Vzdialenosť nespôsobuje odcudzenie, sceľuje. Stavia všetkých na rovnakú stranu. Stručne povedané, zjednocuje. Neporazí vírus, s tým si bude musieť poradiť veda, ale pomáha. Je to východiskový bod, je to pevný základ, na ktorom je možné postaviť zvyšok.

BUDÚCNOSŤ

Strach ešte neprešiel, ale vo vnútri sa sám seba pýtam: čo ma toto všetko naučilo? Počul som desiatky odborníkov i tých, ktorí sa tak len tvárili, kričať po sebe všetko a opak všetkého. S úžasom som si vypočul prezidentov svetových veľmocí tvrdiacich, že COVID-19 neexistuje, že je to všetko len fikcia, a cítil som smútok voči ich podporovateľom. Čítal som sprisahanecké nezmysly zo všetkých zemepisných šírok. No dozvedel som sa aj o pozitívnych príbehoch. O príbehoch lekárov a sestier, ktoré celé dni neopúšťali nemocnicu, dobrovoľníkoch, ktorí sa nikdy nezastavili. Videl som svetlo a tmu tohto krátkeho a intenzívneho obdobia. Ale ak ich postavím oproti sebe, nenájdem odpoveď. A v tom spočíva môj strach. Strach z toho, že namiesto toho, aby nás vírus spojil, ešte viac nás polarizoval. Na tých, ktorí žijú v realite, a tých, ktorí veria, že sa stali súčasťou politicko-vedeckého sprisahania. To druhé presvedčenie je vírusom, ktorého odstránenie je v porovnaní s tým, ktorý ovplyňuje naše životy už príliš veľa mesiacov, ešte zložitejšie.

ESEJ:
AHMED IBRAHIM

ILUSTRÁCIA:
VERONIKA KOCOURKOVÁ

NA CESTE K VAKCÍNE PROTI COVID-19

Pandémia COVID-19 prinútila vedeckú komunitu urýchlene hľadať riešenie. Výskumníci a vedci z najrôznejších oblastí spojili sily v neúnavnom boji proti koronavírusu. Čím silnejšia je naša spolupráca, tým rýchlejšie sa učíme. K máju 2020 (v čase vzniku tohto textu) sa po celom svete skúša 277 druhov liečby a 198 vakcín[1], z ktorých však väčšina nepreukáže žiadaný účinok a len veľmi malá časť z nich sa ukáže efektívnou a transformatívnou. Ako teda urýchliť strategické kroky k uspokojivému riešeniu aktuálnej pandémie?

Vychádzajme z faktu, že globálne výzvy vyžadujú univerzálne riešenia. Medzinárodná spolupráca môže vytvoriť platformu, ktorá nielenže skúma poznatky z rôznych uhlov pohľadu, ale zvyšuje aj efektivitu vedeckého výskumu tým, že zanalyzuje dostupné poznatky na všetkých úrovniach, a tým skráti cestu k vakcíne.

Poctivo vykonaný výskum by mal byť extrémne detailný a môže poskytnúť výsledky, ktoré sú zaujímavé, praktické, až transformatívne. Takýto výskum sa však opiera najmä o čas, ktorý je v tomto prípade tou najcennejšou komoditou. Je teda nevyhnutné spomaliť, zhodnotiť nadobudnuté dáta a neponáhľať sa s hĺbkovou analýzou toho, na čo výsledky poukazujú. Vakcína vyžaduje mnoho úspešných a spoľahlivých pokusov, a preto je cesta z laboratória k praktickému využitiu taká dlhá. Aj keď si odmyslíme dôležitosť času, stojí za to podporovať a veriť expertom. Bez týchto ľudí nie je šanca vírus poraziť.

Vedci a lekárski výskumníci sú pod obrovským tlakom urýchliť celý tento proces a prísť s rýchlym výsledkom, čo v mnohých vyvoláva obavy. Skutočné riziko tkvie v tom, že sa začnú využívať nespoľahlivé metódy liečby bez dostatočného overenia ich účinnosti. Z vlastnej skúsenosti môžem potvrdiť, že vedecká komunita potrebuje na zozbieranie spätnej väzby z vykonaných testov, vykonanie štatistickej analýzy a porovnanie záverov s expertmi z celého sveta minimálne jeden až dva roky. Až po tomto čase môžu odhaliť širokej verejnosti, ako funguje vakcína proti COVID-19.

Súrne potrebujeme od vedeckej komunity odpovede o vývoji pandémie na špičkovej úrovni, ale musíme rátať s tým, že nám budú zatiaľ poskytnuté len predbežné postupy, ktoré pomáhajú v jej prvých štádiách. Tieto čiastočné riešenia sa budú brať do úvahy, až kým sa nezavedie do praxe fungujúci druh liečby. Skutočnosť je taká, že sme na ceste k trvalému riešeniu. Oxfordská univerzita[2] v posledných dňoch oznámila, že vyvinula vakcínu, ktorá sa na základe predbežných testov na 1 077 osobách ukázala bezpečnou. Tieto závery sú z vedeckého hľadiska sľubné, ale stále je neisté, či sa pri tomto spôsobe liečby preukážu nepriaznivé účinky alebo nie. Bude teda potrebné v najbližšej dobe vykonať ďalšie testy. Každá navrhnutá liečba musí byť detailne a opatrne sledovaná a okamžite prerušená, pokiaľ sa objavia akékoľvek nepriaznivé účinky. Musíme podporovať prácu vedeckej komunity. Všetci musíme teraz čeliť prekážkam a poskytovať im neochvejnú podporu, aby sme túto krízu zvládli.

1 https://milkeninstitute.org/Mobilizing-for-Action-in-the-Time-of-COVID-19

2 https://www.bbc.com/news/uk-53469839

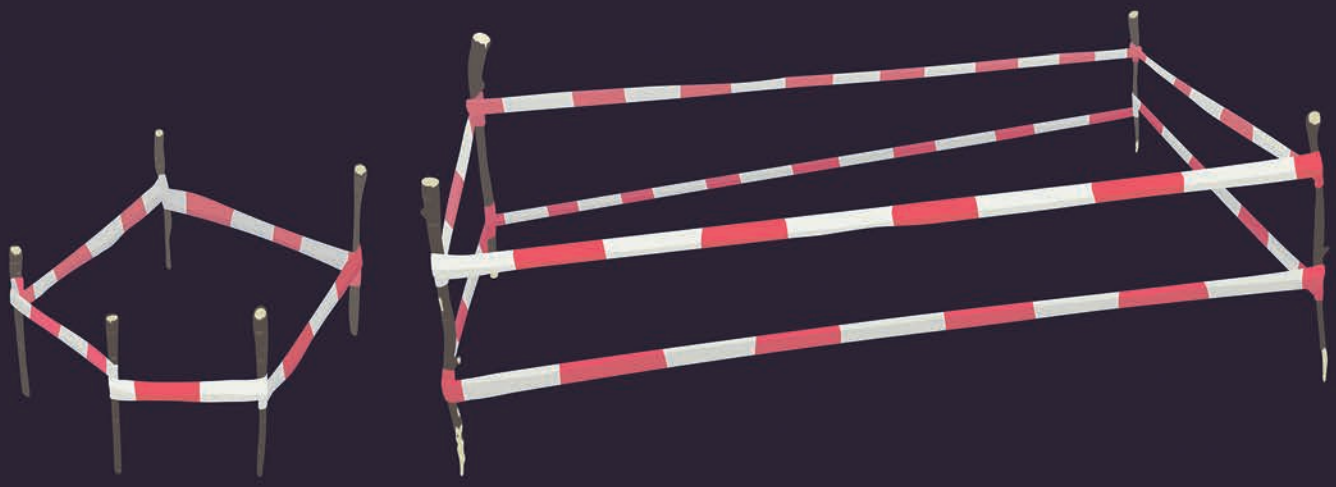

ESEJ:
SHREY KADAM

ILUSTRÁCIA:
NATÁLIA IŽÁKOVÁ

AJ NAJŤAŽŠIE OBDOBIE ZVLÁDNEME, AK SI VZÁJOMNE POMÔŽEME

Prvýkrát som sa o následkoch korony dozvedel, keď náš rodinný priateľ prelietal cez Slovensko na technologické expo, ktoré zrušili. Väčšina veľkých mien, najmä z Číny, totiž svoju účasť odriekla. Vtedy sme vírus ešte nebrali príliš vážne a netušili sme, že čoskoro sa životy ľudí po celom svete zmenia.

V tom čase sme plánovali s naším MumBhai Express food truckom poskytnúť občerstvenie na dôležitom IT podujatí. Preniklo k nám vtedy len minimum informácií, a tak sme zhodnotili, že ide o izolovaný výskyt v Číne. To, čo prišlo v ďalších týždňoch, však nami poriadne zamávalo a prinútilo nás prehodnotiť všetko, čo robíme a čo budeme tento rok robiť.

Rok 2020 bol pre mňa rokom plánov. Jeden z projektov, na ktorý som sa tešil najviac, sa volá NeViem po slovensky. So skupinou zahraničných nadšencov sme plánovali natočiť krátke videá, ktoré by zoznámili ľudí so slovensky hovoriacimi cudzincami a pomohli by zbúrať bariéry, ktoré si Slováci mohli vybudovať voči cudzincom. Museli sme všetko odložiť, pretože každý sa zrazu sústredil na to najdôležitejšie – prežiť a neochorieť.

Keď som sa dozvedel, že ide o pandémiu, ktorá sa postupne šíri svetom, dostal som strach o rodičov. Sú už starší a žijú ďaleko odo mňa v Indii. Mal som na výber, buď ostanem na Slovensku, alebo sa, ako mnoho cudzincov, vrátim domov. Nakoniec som na ich voľbu nedal, keďže sa o mojich rodičov v Indii stará sestra so širšou rodinou a šírenie vírusu mala vtedy krajina pod kontrolou. Po racionálnom zvážení situácie som si povedal, že sa predsa vždy môžem vrátiť do krajiny svojho pôvodu a ostal som na Slovensku. Situáciu v Indii som však stále poctivo sledoval. Rodinné telefonáty raz za týždeň sa zmenili v denné videohovory, s priateľmi sme si boli zrazu vzdialení, aj keď sme bývali blízko pri sebe, vyhýbali sme sa jeden druhému a čistili a dezinfikovali všetko okolo seba, čo sa dostalo do kontaktu s neznámym prostredím.

Za posledných sedem rokov môžem povedať, že som sa na Slovensku úspešne integroval, keďže ovládam aj tunajší jazyk a kultúru. Niekedy sa cítim pozitívnejším Slovákom, ako sú samotní Slováci. Veril som, že ak by som tu bol hospitalizovaný, zvládol by som to rovnako dobre ako každý miestny obyvateľ. Stále som sa však obával o pár svojich priateľov – cudzincov, ktorí by si s tým až tak hravo neporadili. Ako sa vraví, s veľkou mocou ide ruka v ruke aj veľká zodpovednosť, a mne bolo jasné, že s mojimi jazykovými a komunikačnými schopnosťami im môžem pomôcť. Keď človek vyrastá v rodine hinduistov, takmer každý deň sa ho po škole rodičia pýtajú, komu dnes pomohol. Už odmalička sme teda vedeli, ako funguje karma, takže som hneď spoznal, že toto je jeden z mnohých spôsobov, ako pomôcť v časoch krízy. Pamätám si, ako som plný strachu z nakazenia jazdil po Bratislave, zbieral masky od dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktoré ich šili, a opatrne ich rozdával po celom meste – od bezbranných rodín v indickej komunite, ktorí sa zo strachu pred vírusom zatvorili doma, až po cudzincov, ktorí potrebovali pomoc a zareagovali na moje online príspevky.

Potešilo ma, že pár neziskových organizácií spojilo svoje sily a zorganizovali online stretnutia, kde preberali, ako pomôcť cudzincom a komunikovať im korektné informácie slovenskej vlády, ktoré značne ovplyvnia ich život. Tlieskam ich schopnosti pracovať spoločne – mal som šancu pozorovať ich organizačné schopnosti ako člen tímu krízovej intervencie. Každý záver telefonátu bol pre mňa dojemným momentom, pretože som videl, že im, Slovákom a Slovenkám, aj v časoch pandémie úprimne záleží na miestnej zahraničnej komunite.

Pandémia nám ukázala, že v čase krízy sa vždy vynoria skutoční lídri, na čom v živote naozaj záleží a ako sa vieme popasovať aj s tým najťažším obdobím, keď si navzájom trochu pomôžeme a spolupracujeme. Pandémiu na Slovensku som vnímal z pohľadu cudzinca a môžem byť len vďačný za to, ako dobre to táto krajina zvládla od začiatku až do samého konca, až doteraz, keď pomaly a opatrne vychádzame z našich domovov a snažíme sa spoločne prispôsobiť svoj život novým podmienkam.

MAGAZÍN FJÚŽN

Magazín 15. ročníka festivalu [fjúžn]
od 18. septembra 2020
Banská Štiavnica, Bratislava, Komárno,
Košice, Piešťany

ISBN 978-80-89008-75-9

vydala Nadácia Milana Šimečku,
Svoradova 5, 811 03 Bratislava
e-mail nms@nadaciams.sk
© 2020

pripravila Anna Jacková
jazyková redakcia Jana Vicenová
fotografia na obálke Jana Gombiková, Piotr Gąska
dizajn a grafická úprava Matúš Hnát
písmo Favorit (Dinamo)
papier Fedrigoni Arcoprint Milk 120 gsm
a Gmund Action Alpine Sparkling Water 310 gsm
tlač Tiskárna Helbich, Brno

Na obálke je Khadra Abdile.
Na Slovensku žije od roku 2013.

manažér festivalu Martin Brix
komunitná manažérka Zuzana Weberová
PR manažérka Kristína Hamarová
dramaturg Laco Oravec
riaditeľka nadácie Nina Galanská

web www.fjuzn.sk
facebook @festival.fjuzn
instagram @fjuzn_festival
e-mail info@fjuzn.sk

Chcete viac spoznávať cudzincov a pomáhať s nami robiť zo Slovenska krajinu, v ktorej sa dokážeme poučiť z vlastnej minulosti a v ktorej budeme ochotní rešpektovať jedinečnosť každého človeka? Podporte nás na www.nadaciamilanasimecku.sk a www.festival.fjuzn.sk

Festival [fjúžn] dáva hlas cudzincom, migrantom a utečencom, prezentuje kultúru a život nových menšín, vytvára príležitosti na stretnutia, ukazuje rozmanitosť Slovenska, scitlivuje verejnosť, búra predsudky, spája!

Festival [fjúžn] organizuje Nadácia Milana Šimečku

Festival z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

Finanční partneri

Mediálni partneri

Na 15. ročníku [fjúžn] spolupracovali:
A4 – priestor súčasnej kultúry
Agentúra Focus
ajlavmjuzik
Amnesty International Slovensko
Bratislavské kultúrne a informačné stredisko
Café Berlinka
Dobrý trh
Elektro Hafla
Funnylicious
Fusakle
Futbalová komunita Kozmos
Gamča – Gymnázium Grösslingová 18, Bratislava
Internationals Bratislava
Islamská nadácia na Slovensku
Joke's On You
Kalab
KC Dunaj
KPTL
Krajanský inštitút
literarnyklub.sk
Mareena
Matsu premium tea & coffee
Nová Cvernovka
per.ART
Pistoriho palác
Onakô Tattoo
Punkt
Sensorium
Slovenská humanitná rada
Slovenské národné divadlo
Stará tržnica
Story Nights
Superar Slovakia
Ticho a spol.
Uhol_92
Sme spolu – Ukraine-Slovakia SOS
UNHCR – Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov
United Colours Of Football
Woven
Zrejme

SPOZNAJ SVET, KTORÝ MÁME DOMA

OD 18. SEPTEMBRA 2020 BANSKÁ ŠTIAVNICA, BRATISLAVA, KOMÁRNO, KOŠICE, PIEŠŤANY

ISBN 978-80-89008-75-9